

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA

PARLAMENTĀRĀS IZMEKLĒŠANAS KOMISIJA

“PAR OIK ATBALSTA IEVIEŠANAS MĒRĶIEM, IETEKMI,
KRITĒRIJIEM ATBALSTA SAŅEMŠANAI, ATBALSTA INTENSITĀTI,
EIROPAS KOMISIJAS 2017. GADA 24. APRĪĻA LĒMUMU LIETĀ SA.43140 (2015/NN) UN
PAR NODARĪTO KAITĒJUMU UN TIESĪBU AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJU RĪCĪBU”

Nod. maks. kods: LV 900 000 283 00 • Jēkaba iela 11, Rīga, LV-1811

Tālr.: 6708 7326 • E-pasts: saeima@saeima.lv

Rīgā,
2020. gada 20. februārī
Nr. 232.9/18-6-13/20

Saeimas Prezidijam

Lūdzam izdarīt grozījumus šī gada 27. februāra Saeimas kārtējās sēdes darba kārtībā un iekļaut tajā Latvijas Republikas Saeimas Parlamentārās izmeklēšanas komisijas “Par OIK atbalsta ieviešanas mērķiem, ietekmi, kritērijiem atbalsta saņemšanai, atbalsta intensitāti, Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā SA.43140 (2015/NN) un par nodarīto kaitējumu un tiesību aizsardzības institūciju rīcību” (turpmāk – Komisija) gala ziņojumu, kuru Komisija izskatīja, atbalstīja un nolēma virzīt izskatīšanai Saeimas sēdei.

Pielikumā:

Komisijas ziņojums uz 61 lapas un Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par OIK atbalsta ieviešanas mērķiem, ietekmi, kritērijiem atbalsta saņemšanai, atbalsta intensitāti, Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā SA.43140 (2015/NN) un par nodarīto kaitējumu un tiesību aizsardzības institūciju rīcību” komisijas locekļa Viktora Valaiņa redzējums uz 83 lapām.

Komisijas vārdā – priekšsēdētāja

Ieva Krapāne

Vanaga 29338915
Ilze.Vanaga@saeima.lv

SAŅEMTS

Saeimas Administrācijas
Dokumentu pārvaldības nodaļā

20. 02. 20. plkst. 13:30

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA

PARLAMENTĀRĀS IZMEKLĒŠANAS KOMISIJA

“PAR OIK ATBALSTA IEVIEŠANAS MĒRĶIEM, IETEKMI,
KRITĒRIJIEM ATBALSTA SAŅEMŠANAI, ATBALSTA INTENSITĀTI,
EIROPAS KOMISIJAS 2017. GADA 24. APRĪĻA LĒMUMU LIETĀ SA.43140 (2015/NN) UN
PAR NODARĪTO KAITĒJUMU UN TIESĪBU AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJU RĪCĪBU”

Nod. maks. kods: LV 900 000 283 00 • Jēkaba iela 11, Rīga, LV-1811

Tālr.: 6708 7326 • E-pasts: saeima@saeima.lv

**Saeimas Parlamentārās izmeklēšanas komisijas
“Par OIK atbalsta ieviešanas mērķiem, ietekmi,
kritērijiem atbalsta saņemšanai, atbalsta intensitāti,
Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā
SA.43140 (2015/NN) un par nodarīto kaitējumu un
tiesību aizsardzības institūciju rīcību”
galaziņojums**

SATURS

LIETOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	3
PAR KOMISIJU	4
Komisijas mandāts un darbības principi	4
Komisijas mērķi un uzdevumi	4
ATBILDES UZ SAEIMAS 23.05.2019. LĒMUMU "PAR SAEIMAS PARLAMENTĀRĀS IZMEKLĒŠANAS KOMISIJAS "PAR OIK ATBALSTA IEVIEŠANAS MĒRĶIEM, IETEKMI, KRITĒRIJIEM ATBALSTA SAŅEMŠANAI, ATBALSTA INTENSITĀTI, EIROPAS KOMISIJAS 2017. GADA 24. APRĪĻA LĒMUMU LIETĀ SA.43140 (2015/NN) UN PAR NODARĪTO KAITĒJUMU UN TIESĪBU AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJU RĪCĪBU" IZVEIDI"	5
Par atbalsta ieviešanas mērķiem	5
Par atbalsta ietekmi	7
Par kritērijiem atbalsta saņemšanai	10
Par atbalsta intensitāti	14
Par Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā SA.43140 (2015/NN)	20
Par nodarīto kaitējumu un tiesībaizsardzības institūciju rīcību	25
Komisijas sastāvs	33
Komisijas pētījuma objekts	33
Komisijas pētāmā laika ietvars	34
Komisijas darbs	34
Sēžu apmeklējums	35
HRONOLOĢIJA	36
90. gadi	36
1995.-2000. gads	37
2005. gads	37
2008. gads	38
2009.-2010. gads	38
2010.-2011. gads	38
2011.-2012. gads	39
2013. gads	40
2014.-2016. gads	41
2017.-2018. gads	42
2019. gads	45
ATBILDĪBA	46
SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS	48
Pielikums Nr.1	52
Pielikums Nr.2	55
PARLAMENTĀRĀS IZMEKLĒŠANAS KOMISIJAS PAR OIK ATBALSTA IEVIEŠANAS MĒRĶIEM, IETEKMI, KRITĒRIJIEM ATBALSTA SAŅEMŠANAI, ATBALSTA INTENSITĀTI, EIROPAS KOMISIJAS 2017. GADA 24. APRĪĻA LĒMUMU LIETĀ SA.43140 (2015/NN) UN PAR NODARĪTO KAITĒJUMU UN TIESĪBU AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJU RĪCĪBU KOMISIJAS LOCEKĻA VIKTORA VALAIŅA REDZĒJUMS	59

LIETOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

AER	atjaunojamie energoresursi
AP	politisko partiju apvienība Attīstībai PAR
BVKB	Būvniecības Valsts kontroles birojs
EM	Ekonomikas ministrija
EK	Eiropas Komisija
EKF	Eiropas klimata fonds
EP	Eiropas Padome
ES	Eiropas Savienība
ETL	Elektroenerģijas tirgus likums
FM	Finanšu ministrija
HES	Hidroelektrostacija
IRR	iekšējās peļņas norma
JKP	politiskā partija Jaunā konservatīvā partija
JV	politisko partiju apvienība Jaunā vienotība
Komisija	Saeimas Parlamentārās izmeklēšanas komisija "Par OIK atbalsta ieviešanas mērķiem, ietekmi, kritērijiem atbalsta saņemšanai, atbalsta intensitāti, Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā SA.43140 (2015/NN) un par nodarīto kaitējumu un tiesību aizsardzības institūciju rīcību"
KPV	politiskā partija KPV.LV
kW	kilovats
LCOE	Levelized Cost Of Electricity – vēja enerģijas izlīdzinātā cena dzīves ciklā
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
LOSP	Lauksaimnieku Organizāciju Sadarbības Padome
MK	Ministru kabinets
MW	megavats
OI	Obligātais iepirkums
OIK	Obligātā iepirkuma komponente
TEC	Termoelektrocentrāle
TM	Tieslietu ministrija
SEN	subsidētās elektroenerģijas nodoklis
SPRK	Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija
VK	Valsts kontrole
ZM	Zemkopības ministrija
ZZS	politisko partiju apvienība Zaļo un zemnieku savienība

PAR KOMISIJU

KOMISIJAS MANDĀTS UN DARBĪBAS PRINCIPI

Parlamentārās izmeklēšanas komisija "Par OIK atbalsta ieviešanas mērķiem, ietekmi, kritērijiem atbalsta saņemšanai, atbalsta intensitāti, Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā SA.43140 (2015/NN) un par nodarīto kaitējumu un tiesību aizsardzības institūciju rīcību" (turpmāk – Komisija) tika izveidota ar Saeimas 2019. gada 23. maija lēmumu pēc 36 deputātu pieprasījuma, saskaņā ar Satversmes 26. pantu.

KOMISIJAS MĒRĶI UN UZDEVUMI

Komisijas mērķis ir rast atbildes uz Saeimas lēmumā par komisijas izveidi uzdotajiem 88 jautājumiem un noskaidrot amatpersonu atbildību un izpildvaras lomu obligātās iepirkumu komponentes (turpmāk – OIK) ieviešanas gaitā, ieskaitot mērķu definēšanu un izvirzīšanu, ietekmes novērtēšanu, kritēriju definēšanu atbalsta saņemšanai, atbalsta intensitāti, nodarīto kaitējumu un tiesību aizsardzības institūciju rīcību. Komisija savus darbības virzienus ir noteikusi saskaņā ar šo mērķi. Komisija ievēro laikā no 1997. gada līdz šim brīdim izstrādātos un pieejamos citu institūciju izmeklēšanas un izpētes rezultātus, bet tos ziņojumā neatkārto un nekopē.

ATBILDES UZ SAEIMAS 23.05.2019. LĒMUMU "PAR SAEIMAS PARLAMENTĀRĀS IZMEKLĒŠANAS KOMISIJAS "PAR OIK ATBALSTA IEVIEŠANAS MĒRĶIEM, IETEKMI, KRITĒRIJIEM ATBALSTA SAŅEMŠANAI, ATBALSTA INTENSITĀTI, EIROPAS KOMISIJAS 2017. GADA 24. APRĪĻA LĒMUMU LIETĀ SA.43140 (2015/NN) UN PAR NODARĪTO KAITĒJUMU UN TIESĪBU AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJU RĪCĪBU" IZVEIDI"

1. Par atbalsta ieviešanas mērķiem	
1.1. Vai pirms pašlaik spēkā esošo un arī visu iepriekšējo pēc 1990. gada 4. maija ieviesto valsts atbalsta sistēmu un atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem (arī valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem (turpmāk – AER) un koģenerācijā (arī jebkura veida un nosaukuma ar normatīvajiem aktiem noteiktu un pieļautu līdz šim pastāvējušu atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem vai elektroenerģijas obligātā iepirkuma pasākumu vai sistēmas)) ieviešanas (tostarp gan pirms to sākotnējās ieviešanas, gan arī jebkurām vēlākām to izmaiņām), kā arī regulāri to īstenošanas laikā Latvija ir savlaicīgi un atbilstoši:	
1.1.1. noteikusi skaidru un Latvijas nacionālajām interesēm atbilstošu enerģētikas politiku, tostarp attiecībā uz atbalstu elektroenerģijas ražošanai no AER un koģenerācijā;	Nē. Komisija konstatējusi, ka nav bijusi noteikta skaidra un nacionālām interesēm atbilstoša politika attiecībā uz atbalstu elektroenerģijas ražošanai no AER un koģenerācijā.
1.1.2. noteikusi Latvijas nacionālajām interesēm atbilstošus, skaidrus, sasniedzamus un samērīgus mērķus attiecībā uz atbalstu elektroenerģijas ražošanai no AER un koģenerācijā;	Nē. Komisija konstatējusi, ka nav noteikti Latvijas nacionālajām interesēm atbilstoši, skaidri, sasniedzami un samērīgi mērķi, attiecībā uz atbalstu elektroenerģijas ražošanai no AER un koģenerācijā.
1.1.3. sasniedzamo mērķu noteikšanā, kā arī noteikto mērķu saskaņošanā ar Eiropas Savienības institūcijām ievērojusi:	
1.1.3.1. Latvijas nacionālās intereses,	Nē. Komisija konstatējusi, ka noteiktā mērķa sasniegšanai nav ievērotas Latvijas nacionālās intereses. Tajā skaitā pārņemot Latvijā tiesību normas, kas izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/77/EK par tādas elektroenerģijas izmantošanas veicināšanu iekšējā tirgū, kas saražota, izmantojot atjaunojamus enerģijas avotus, kā arī Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2004/8/EK par koģenerācijas, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu, veicināšanu iekšējā enerģijas tirgū un grozījumu Direktīvā 92/42/EEK.)

	sasniegšanai netika nodrošināta pētījumos balstītu ārējo normatīvo regulējumu izstrāde un pieņemšana.
1.1.3.2. Latvijas lietotāju faktisko maksātspēju,	Nē. Pēc amatpersonu liecībām Komisija ir konstatējusi, ka izteiktie brīdinājumi par lietotāju faktiskās maksātspējas nepietiekamību nav tikuši ņemti vērā.
1.1.3.3. saprātīgu līdzsvaru starp vides aizsardzības interesēm un Latvijas tautsaimniecības iespējām?	Nē. Komisija nav konstatējusi, ka būtu ievērots saprātīgs līdzsvars starp vides aizsardzības un Latvijas tautsaimniecības iespējām.
1.2. Vai Latvijai ir bijis mērķis ieviest un vēlāk koriģēt valsts atbalsta sistēmu un atbalsta pasākumus elektroenerģijas ražotājiem (tostarp valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no AER un koģenerācijā (arī jebkura veida un nosaukuma ar normatīvajiem aktiem noteiktu un pieļautu līdz šim pastāvējušu atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem vai elektroenerģijas obligātā iepirkuma (turpmāk – OI) pasākumu vai sistēmas)), lai:	
1.2.1. nodrošinātu elektroenerģijas ražotājiem iespēju gūt neierobežoti lielus ienākumus un peļņu uz visu Latvijas lietotāju rēķina;	Nē. Komisija nav konstatējusi apzinātu slēptu vai atklātu nodomu esamību ¹
1.2.2. nodrošinātu elektroenerģijas ražotājiem iespēju bez pienācīgas Latvijas valsts institūciju kontroles pār elektroenerģijas ražošanas un piegādes procesu ražot elektroenerģiju un pārdot to OI ietvaros par cenu, kura pārsniedz tirgus cenu;	Nē. Komisija nav konstatējusi tīšas darbības. Šāda veida apstiprinājumus, iespējams, iegūs kriminālprocesa gaitā, veicot izmeklēšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma normām. ²
1.2.3. nodrošinātu, ka daļa no visu Latvijas elektroenerģijas galalietotāju kopējā patēriņa tiek nosepta ar elektroenerģiju, kas ražota, izmantojot AER, neatkarīgi no sloga, kuru šādas saistības rada	Komisija konstatējusi, ka Latvijā tikusi pildīta kā uzdevums ES rekomendācija, lai 40% no kopējā patēriņa būtu ražota, izmantojot AER.

¹ Ievērojot, ka 1.2.1. un 1.2.2. punkti prezumē valsts amatpersonu apzināti ļaunprātīgas rīcības gadījumus, Komisija sniedz sekojošu atbildi: Ar Komisijas rīcībā esošajiem izmeklēšanas rīkiem tai nav izdevies pierādīt, ka OIK sistēmu kāda persona vai personu grupa mērķtiecīgi veidojusi savtīgās intereses.

² Skat piezīmi pie punkta 1.2.1.

Latvijas lietotājiem un sekām Latvijas tautsaimniecībai kopumā;	
1.2.4. izpildītu Eiropas Savienības institūciju ieteikumus un prasības neatkarīgi no to samērojamības ar Latvijas nacionālajām interesēm;	Jā. Komisija ir konstatējusi, ka ir veiktas darbības, lai izpildītu ES institūciju ieteikumus un prasības neatkarīgi no to samērojamības ar Latvijas nacionālajām interesēm.
1.2.5. rīkotos pretēji Eiropas Savienības institūciju ieteikumiem un prasībām atbalsta sniegšanai elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā?	Nē. Komisija nav konstatējusi, ka būtu veiktas darbības, kas būtu pretējas ES institūciju ieteikumiem un prasībām atbalsta sniegšanai elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā.
1.3. Kuras institūcijas un amatpersonas bijušas atbildīgas par atbalsta sniegšanas mērķu noteikšanu, šo mērķu samērojamības ar Latvijas nacionālajām interesēm konstatēšanu un vēlāku to izpildes kontroli?	Ekonomikas ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija Finanšu ministrija, Zemkopības ministrija un Tieslietu ministrija. Ir iespējams konstatēt tikai augstāko amatpersonu atbildību šajās ministrijās procesu vadībā un apzināti nekvalitatīvu projektu virzībā, par ko tieši ir atbildīgi attiecīgā laikposma ministri, valsts sekretāri un tiesību normu izstrādātāju tiešie vadītāji.
1.4. Vai atbildīgās institūcijas un amatpersonas ir sniegušas savlaicīgus, skaidrus un pietiekamus darba uzdevumus, lai veiktu nepieciešamās darbības, pētījumus, aprēķinus un novērtējumus par jau noteikto un nākotnē nosakāmo atbalsta mērķu samērīgumu ar Latvijas nacionālajām interesēm?	Nē. Komisija ir konstatējusi tikai pētījumus, kuri ir veikti jau pēc darbību ieviešanas, vai pēc tam, kad ir konstatēts nesamērīgs cenu kāpums vai kontroles trūkums.
1.5. Vai nepieciešamās darbības, pētījumus, aprēķinus un novērtējumus veica atbilstošajās jomās kompetentas, neatkarīgas un rezultātos neieinteresētas personas?	Daļēji. Komisija nav konstatējusi, ka pētījumus būtu veikušas personas, kuras būtu nekompetentas, nebūtu neatkarīgas vai būtu ieinteresētas rezultātos. Tomēr nereti pētījumi veikti pēc pašu iniciatīvas, un mazāk – ministrijas uzdevumā. Jebkura pētījuma autoru neieinteresētība pati par sevi ir atsevišķas izmeklēšanas priekšmets.
1.6. Vai kādas institūcijas vai amatpersonas ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas šādu	Nē. Komisija nav konstatējusi, ka kāda institūcija vai amatpersona būtu likusi šķēršļus, kavējusi vai ietekmējusi pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi.

darbību veikšanu, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi? Kāds pamatojums bijis šādai rīcībai?	Iespējams, ka šādas darbības, izmantojot Kriminālprocesa likumā noteiktās pilnvaras, iegūs izmeklēšanas iestādes ierosināto kriminālprocesa rezultātā.
2. Par atbalsta ietekmi	
2.1. Vai pirms pašlaik spēkā esošo un arī visu iepriekšējo pēc 1990. gada 4. maija ieviesto valsts atbalsta sistēmu un atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem (arī valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā (arī jebkura veida un nosaukuma ar normatīvajiem aktiem noteiktu un pieļautu līdz šim pastāvējušu atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem vai elektroenerģijas obligātā iepirkuma pasākumu vai sistēmas)) ieviešanas (tostarp gan pirms to sākotnējās ieviešanas, gan arī jebkurām vēlākām to izmaiņām), kā arī regulāri to īstenošanas laikā Latvija ir savlaicīgi un atbilstoši veikusi visas nepieciešamās darbības, tostarp veikusi nepieciešamos pētījumus, aprēķinus un novērtējumus, lai paredzētu šādu atbalsta pasākumu iespējamās sekas nākotnē, novērtētu šādu atbalsta pasākumu jau faktiski radītās sekas, kā arī nepieļautu negatīvu ietekmi uz:	
2.1.1. Latvijas tautsaimniecību kopumā, kā arī atsevišķām tās jomām;	Nē. Komisija konstatējusi, ka oficiālos valsts pasūtītos pētījumos nav analizēta ietekme uz Latvijas tautsaimniecību kopumā, kā arī uz tās atsevišķām jomām, ja šāda informācija ir bijusi, tā nav ņemta vērā un ir ignorēta.
2.1.2. elektroenerģijas lietotāju veicamo maksājumu par elektroenerģiju un elektroenerģijas piegādes pakalpojumiem apmēru, no tā izrietošo ietekmi uz Latvijas elektroenerģijas lietotāju konkurētspēju Eiropas Savienības kopējā tirgū un ārpus Eiropas Savienības robežām, kā arī eksportspēju;	Nē. Komisija konstatējusi, ka oficiālos valsts pasūtītos pētījumos nav analizēta Latvijas elektroenerģijas lietotāju konkurētspēja ES kopējā tirgū un ārpus ES robežām, kā arī eksportspēja.
2.1.3. konkurenci elektroenerģijas tirgū Latvijā, Baltijā, Eiropas Savienības kopējā tirgū, kā arī ārpus Eiropas Savienības robežām;	Nē. Komisija nav konstatējusi, ka būtu veikti oficiāli valsts pasūtīti pētījumi, aprēķini vai novērtējumi par konkurenci elektroenerģijas tirgū Latvijā, Baltijā, ES kopējā tirgū, kā arī ārpus ES robežām.
2.1.4. elektroenerģijas pārvades un sadales sistēmām (to jaudu palielināšanas un tīkla paplašināšanas nepieciešamību);	Nē. Komisija nav konstatējusi, ka būtu veikti oficiāli valsts pasūtīti pētījumi,

2.1.5. citiem līdzīgiem un ar visu iepriekš minēto saistītiem faktoriem?	Jā. VK 2013. gada pārbaude, <i>Pricewaterhouse Cooper</i> kvalitātes sistēmas audits, SIA <i>Ekodoma</i> 2013. gada pētījums. SIA <i>Prudentia Energy Markets</i> 2016. gadā veiktā metodikas izstrāde un 2017. gadā pēc EM pasūtījuma Rīgas Tehniskās universitātes izstrādātais pētījums "Elektroenerģijas cena un to ietekmējošie faktori". Šo pētījumu rezultāti izmantoti nelielā apmērā.
2.2. Kādas tieši darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi par valsts atbalsta sistēmām un atbalsta pasākumiem ir veikti pirms to ieviešanas (tostarp gan pirms sākotnējās ieviešanas, gan arī pirms jebkurām vēlākām izmaiņām)?	Skatīt atbildes 1.1. un 1.2. apakšpunktā.
2.3. Vai ir veiktas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi tikai pirms valsts atbalsta sistēmu un atbalsta pasākumu ieviešanas vai arī ir notikusi regulāra jau esošo atbalsta sistēmas un atbalsta pasākumu kontrole?	Komisija konstatēja, ka darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi pirms valsts atbalsta sistēmu un atbalsta pasākumu ieviešanas nav veikti, kā arī nav notikusi regulāra jau esošo atbalsta sistēmas un atbalsta pasākumu kontrole (Komisija uzskata, ka kontrole ir bijusi formāla, pavirša un nepietiekama).
2.4. Vai šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi ir bijuši savlaicīgi, pietiekami, kvalitatīvi, detalizēti, samērīgi un atbilstoši atbalsta sistēmas, jebkura veida atbalsta pasākumu vai jebkuru to izmaiņu ietekmei uz Latvijas tautsaimniecību kopumā, kā arī uz atsevišķām Latvijas tautsaimniecības jomām?	Komisija konstatēja, ka pētījumi, aprēķini un novērtējumi nav bijuši savlaicīgi, pietiekami, kvalitatīvi, detalizēti, samērīgi un atbilstoši atbalsta sistēmai.
2.5. Ja šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi nav veikti, kādu iemeslu dēļ tie nav veikti? Kādas institūcijas un amatpersonas ir pieņēmušas šādus lēmumus?	Komisija nav konstatējusi, ka kāda amatpersona vai institūcija būtu pieņēmusi lēmumu neveikt pētījumus, aprēķinus un novērtējumus. Tie vienkārši nav veikti savlaicīgi, kā arī veikto pētījumu rezultāti ņemti vērā daļēji vai nepilnīgi visā atbalsta periodā.
2.6. Ja šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi nav bijuši pietiekami kvalitatīvi, precīzi, savlaicīgi un atbilstoši, kādu iemeslu dēļ tie	Komisijai nav izdevies noskaidrot, kādu iemeslu dēļ tie nav bijuši savlaicīgi. Visa atbalsta piešķiršanas un kontroles sistēmai visā atbalsta periodā nav bijusi pievērsta pietiekama vērība.

nav bijuši pietiekami kvalitatīvi, precīzi, savlaicīgi un atbilstoši?	
2.7. Kādas institūcijas un amatpersonas bijušas atbildīgas par nepieciešamo darbību veikšanu, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi?	Par amatpersonu atbildību skatīt atbildes ziņojuma 6. punktā.
2.8. Vai atbildīgās institūcijas un amatpersonas ir sniegušas savlaicīgus, skaidrus un pietiekamus darba uzdevumus šādu darbību, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu veikšanai?	Tā kā veikti daži pētījumi un tie veikti jau pēc tam, kad faktiski jau bija iestājušās nelabvēlīgas sekas, secināms, ka savlaicīgus, skaidrus un pietiekamus darba uzdevumus šādu darbību, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu veikšanai institūcijas nav devušas.
2.9. Vai nepieciešamās darbības, pētījumus, aprēķinus un novērtējumus veica atbilstošajās jomās kompetentas, neatkarīgas un rezultātos neieinteresētas personas?	Komisija nav konstatējusi, ka pētījumus, aprēķinus un novērtējumus būtu veikusi atbilstošajās jomās nekompetenta un rezultātos ieinteresēta persona. Informāciju par kādas personas ieinteresētību varētu konstatēt tiesībsargājošās institūcijas, veicot izmeklēšanu ierosinātajos kriminālprocesos – skat. 6. punktā sniegto informāciju par izmeklēšanas virzieniem.
2.10. Vai kādas institūcijas vai amatpersonas ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas šādu darbību veikšanu, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi? Kāds pamatojums bijis šādai rīcībai?	Komisija nav konstatējusi tīšas darbības, kad kāda institūcija vai amatpersona būtu likusi šķēršļus, kavējusi vai ietekmējusi pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi. Iespējams, ka šādu darbību konstatēs tiesībsargājošās institūcijas izmeklēšanas procesā krimināllietā (skat. 6. jautājumu).
3. Par kritērijiem atbalsta saņemšanai	
3.1. Vai pirms pašlaik spēkā esošo un arī visu iepriekšējo pēc 1990. gada 4. maija ieviesto valsts atbalsta sistēmu un atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem (arī valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā (arī jebkura veida un nosaukuma ar normatīvajiem aktiem noteiktu un pieļautu līdz šim pastāvējušu atbalsta pasākumu	Skat. atbildi uz 1.1. un 2.1. apakšpunktu. Komisija konstatējusi, ka pētījumi par kritērijiem, kādiem jāatbilst elektroenerģijas ražotājiem, lai saņemtu atbalstu elektroenerģijas ražošanai no AER un koģenerācijā nav veikti.

<p>elektroenerģijas ražotājiem vai elektroenerģijas obligātā iepirkuma pasākumu vai sistēmas)) ieviešanas (tostarp gan pirms to sākotnējās ieviešanas, gan arī jebkurām vēlākām to izmaiņām), kā arī regulāri to īstenošanas laikā Latvija ir savlaicīgi un atbilstoši veikusi visas nepieciešamās darbības, tostarp veikusi nepieciešamos pētījumus, aprēķinus un novērtējumus, lai noteiktu kritērijus, kādiem jāatbilst elektroenerģijas ražotājiem, lai saņemtu atbalstu elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā?</p>	
<p>3.2. Kādas tieši darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi par valsts atbalsta sistēmām un atbalsta pasākumiem ir veikti pirms to ieviešanas (tostarp gan pirms sākotnējās ieviešanas, gan arī pirms jebkurām vēlākām izmaiņām), kā arī visā atbalsta sniegšanas laikā?</p>	<p>Komisija rīcībā nav nonākusi pārliedzinoša informācija par pētījumiem, kas būtu veikti pirms valsts atbalsta sistēmu ieviešanas. Iesaistītās amatpersonas norāda, ka ir tikuši veikti aprēķini, kas parādījuši potenciāli negatīvu un būtisku iespaidu uz tautsaimniecību un māsaimniecībām, bet šie aprēķini nav tikuši ņemti vērā. Arī atbalsta sistēmu pastāvēšanas laikā pētījumu ir maz un tie tiek veikti attiecībā uz atsevišķiem valsts pārvaldes rīcības aspektiem, un praktiski neskar. Pie šādiem pētījumiem ir pieskaitāms VK 2013. gada pārbaude, <i>Pricewaterhouse Cooper</i> kvalitātes sistēmas audits, SIA <i>Ekodoma</i> 2013. gada pētījums. SIA <i>Prudentia Energy Markets</i> 2016. gadā veiktā metodikas izstrāde un 2017. gadā pēc EM pasūtījuma Rīgas Tehniskās universitātes izstrādātais pētījums "Elektroenerģijas cena un to ietekmējošie faktori". Praktiski nav visaptverošu pētījumu, kas skatītu ražošanas procesu kopsakarā ar atbalstu, tā ietekmi uz tautsaimniecību un iedzīvotājiem, Latvijas reālās iespējas esošajā tehnoloģiju attīstības līmenī. Veikto pētījumu rezultāti ne vienmēr tikuši pilnvērtīgi izmantoti.</p>
<p>3.3. Vai šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi ir bijuši savlaicīgi, pietiekami, kvalitatīvi, detalizēti, samērīgi un atbilstoši atbalsta sistēmas, jebkura veida atbalsta</p>	<p>Komisijai nav pietiekamu resursu, lai vērtētu vai veiktie pētījumi ir pietiekami, kvalitatīvi, detalizēti, samērīgi un atbilstoši atbalsta sistēmai. Komisija konstatē, ka veiktie pētījumi nav veikti savlaicīgi, kā arī pētījumu rezultāti, veicot izmaiņas normatīvajos aktos, ir ņemti vērā daļēji. Skat. atbildi uz 4.1.3. apakšpunktu.</p>

pasākumu vai jebkuru to izmaiņu ietekmei uz Latvijas tautsaimniecību kopumā, kā arī uz atsevišķām Latvijas tautsaimniecības jomām?	
3.4. Ja šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi nav veikti, kādu iemeslu dēļ tie nav veikti? Kādas institūcijas un amatpersonas ir pieņēmušas šādus lēmumus?	<p>EM 2018. gada pieņēmusi lēmumu neveikt pētījumu “Sistēmas, kuras ietvaros komersantiem, kuri ražo un realizē elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, vai saņem garantēto maksu par uzstādīto jaudu, ilgtspējas, efektivitātes un atbilstības sabiedrības interesēm, izvērtējums un ieteikumi sistēmas tālākai attīstībai līdz 2030. gadam”, jo apropriācijas pārdales rezultātā EM nav piešķirti pieprasītie papildus līdzekļi. Komisija nevar konstatēt, vai amatpersona apzināti izvēlējusies nepildīt savas funkcijas pēc labākās sirdsapziņas, vai arī tam par pamatu bijuši ārēji faktori vai nekompetence. Papildus skat. atbildi uz 1.1. apakšpunktu.</p> <p>Par atbildību skat. ziņojuma 6. apakšpunktu.</p>
3.5. Ja šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi nav bijuši pietiekami kvalitatīvi, precīzi, savlaicīgi un atbilstoši, kādu iemeslu dēļ tie nav bijuši pietiekami kvalitatīvi, precīzi, savlaicīgi un atbilstoši?	<p>Ievērojot aptveramo laika periodu, komisijas slēdziens ir spekulatīvs – balstīts analogijā un pamatots ar apstākli, ka likumdevējs nav varējis iesniegt pārlicinošus pierādījumus pietiekamu kvalitatīvu, precīzu, savlaicīgu un atbilstošu pētījumu veikšanai. Tas saskan ar ES rekomendācijām, kas norāda uz nepieciešamību investēt valsts attīstībā līdzekļus proaktīvi. Galvenais iemesls – zemā izpildvaras ieinteresētība valsts attīstībā un tautsaimniecībā, kas izpaužas kā birokrātiska attieksme pret jebkādam inovācijām un paniskas bailes no riska. Līdz šim nav normāli tiesiski noregulēts jautājums par valsts intervenci tautsaimniecības attīstībā (mērķtiecīgu pētījumu veikšana un stratēģiju izstrāde).</p>
3.6. Kuras institūcijas un amatpersonas bijušas atbildīgas par nepieciešamo darbību veikšanu, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi?	<p>Par amatpersonu atbildību skatīt ziņojuma 6. punktā.</p>
3.7. Vai atbildīgās institūcijas un amatpersonas ir sniegušas savlaicīgus, skaidrus un pietiekamus darba uzdevumus šādu darbību, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu veikšanai?	<p>Komisija konstatē, ka tā kā veikti daži pētījumi un tie veikti jau pēc tam, kad faktiski jau bija iestājušās nelabvēlīgas sekas, secināms, ka savlaicīgus, skaidrus un pietiekamus darba uzdevumus šādu darbību, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu veikšanai institūcijas nav devušas.</p>

3.8. Vai nepieciešamās darbības, pētījumus, aprēķinus un novērtējumus veica atbilstošajās jomās kompetentas, neatkarīgas un rezultātos neieinteresētas personas?	Komisija nav konstatējusi, ka pētījumus, aprēķinus un novērtējumus būtu veikušas atbilstošajās jomās nekompetentas un rezultātos ieinteresētas personas. Informāciju par kādas personas ieinteresētību varētu konstatēt tiesībsargājošās institūcijas, veicot izmeklēšanu ierosinātajos kriminālprocesos – skat. 6. punktā sniegto informāciju par izmeklēšanas virzieniem.
3.9. Vai kādas institūcijas vai amatpersonas ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas šādu darbību veikšanu, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi? Kāds pamatojums bijis šāda rīcībai?	Jāatzīmē, ka 2018. gadā apropriācijas pārdales laikā tiek pieņemts lēmums nepiešķirt pieprasītos papildu līdzekļus pētījumam OIK jomā (Atbildīgā ministrija Finanšu ministrija, ministre Dana Reizniece-Ozola). Iespējams, ka vēl šādas darbības konstatēs tiesībsargājošās institūcijas izmeklēšanas procesā krimināllietā (skatīt 6. jautājumu).
3.10. Vai atbalsta piešķiršanai un saņemšanai noteiktie kritēriji (piemēram, prasības saistībā ar elektroenerģijas pašpatēriņu, lietderīgu siltumenerģijas izmantošanu, elektrostacijas efektivitātes rādītājiem, prasības kurināmā uzskaitē un izmantošanai u. tml.) ir efektīvi uzraudzīti un kontrolēti visās atbalsta piešķiršanas un saņemšanas stadijās, tostarp:	
3.10.1. atbalsta saņemšanas tiesību piešķiršanas stadijā;	Komisija konstatēja, ka atbalsta piešķiršanai un saņemšanai noteiktie kritēriji, tajā skaitā, prasības saistībā ar elektroenerģijas pašpatēriņu, lietderīgu siltumenerģijas izmantošanu, elektrostacijas efektivitātes rādītājiem, prasības kurināmā uzskaitē un izmantošanai, nav efektīvi uzraudzīti un kontrolēti visās atbalsta piešķiršanas un saņemšanas stadijās.
3.10.2. elektrostaciju izbūves laikā;	Nē. Skatīt 3.10.1. apakšpunktu.
3.10.3. elektrostaciju darbības uzsākšanas laikā;	Nē. Skatīt 3.10.1. apakšpunktu.
3.10.4. pārējā atbalsta saņemšanas laikā?	Nē. Skatīt 3.10.1. apakšpunktu.
3.11. Vai ir nodrošināta efektīva uzraudzība un kontrole pilnīgi visā atbalsta saņemšanas periodā? Tostarp, vai tiek pārbaudīti arī iespējami pagātnē pieļauti ražotāju pārkāpumi?	Nē. Komisija konstatējusi, ka iespējami pagātnē pieļauti ražotāju pārkāpumi tiek pārbaudīti, tikai sākot ar 2013. gadu.
3.12. Kuras institūcijas un amatpersonas bijušas atbildīgas par nepieciešamo efektīvas uzraudzības un kontroles mehānismu savlaicīgu noteikšanu, koriģēšanu un uzlabošanu atbilstoši faktiskajiem	Par amatpersonu atbildību skatīt ziņojuma 6.punktā.

apstākļiem, kā arī par efektīvu uzraudzības un kontroles darbību veikšanu?	
3.13. Ja nepieciešamie efektīvas uzraudzības un kontroles mehānismi nav savlaicīgi noteikti, koriģēti un uzlaboti atbilstoši faktiskajiem apstākļiem, kādu iemeslu dēļ tas nav izdarīts?	Komisija konstatējusi, ka līdz 2020. gada 1. janvārim nebija izveidota institūcija, kas veiktu efektīvu uzraudzību un kontroli. Šādas institūcijas izveidošanas pienākums bija Ekonomikas ministrijai. Acīmredzami to savlaicīgi izdarīt traucēja gan ministrijas kapacitāte, gan izpratnes trūkums, gan vienaldzība. Laikā, kad tika konstatēti nopietni pārkāpumi, bija jau skaidrs, ka jāpārskata, viss atbalsta mehānisms ³ . Vienlaikus pievērsties arī pastiprināta kontroles mehānisma jautājumiem 2015. gadā nebija iespējams ministrijas ierobežoto resursu dēļ.
3.14. Vai kādas institūcijas vai amatpersonas ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas šādu efektīvas uzraudzības un kontroles mehānismu savlaicīgu noteikšanu, koriģēšanu un uzlabošanu atbilstoši faktiskajiem apstākļiem, kā arī efektīvas uzraudzības un kontroles darbību veikšanu? Kāds ir pamatojums šādai rīcībai?	Komisija līdz šim nav konstatējusi tīšas darbības, ka kāda institūcija vai amatpersona būtu likusi šķēršļus, kavējusi vai ietekmējusi pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi. Komisija tās darbības laikā ir vairākkārt konsultējusies ar tiesībsargājošām iestādēm, par šādu faktu atklāšanas iespējām. Iespējams, ka šādas darbības konstatēs tiesībsargājošās institūcijas izmeklēšanas procesā krimināllietās (skatīt 6. punktā).
4. Par atbalsta intensitāti	
4.1. Vai pirms pašlaik spēkā esošo un arī visu iepriekšējo pēc 1990. gada 4. maija ieviesto valsts atbalsta sistēmu un atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem (arī valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā (arī jebkura veida un nosaukuma ar normatīvajiem aktiem noteiktu un pieļautu līdz šim pastāvējušu atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem vai elektroenerģijas obligātā iepirkuma pasākumu vai sistēmas)) ieviešanas (tostarp gan pirms to sākotnējās ieviešanas, gan arī jebkurām vēlākām to izmaiņām), kā arī regulāri to īstenošanas laikā Latvija ir savlaicīgi un atbilstoši pēc savas iniciatīvas veikusi visas nepieciešamās darbības, tostarp veikusi nepieciešamos pētījumus, aprēķinus un novērtējumus, lai noteiktu:	
4.1.1. objektīvi nepieciešamo minimālo atbalsta intensitāti (apmēru) elektroenerģijas ražotājiem, lai tie būtu motivēti uzsākt elektrostaciju, kur	Nē. Komisija konstatēja, ka minimālais atbalsta sliekšnis nav bijis noteikts. Tāpat, uzsākot atļauju izsniegšanu, nepieciešamās enerģijas apjoms (piemēram, kvotu

³ Ministru kabineta 2015. gada 17. septembra rīkojums Nr. 567 Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai".

<p>elektroenerģija tiek ražota no atjaunojamiem energoresursiem, un koģenerācijas elektrostaciju izveidi un pārdot šādās elektrostacijās saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros;</p>	<p>veidā) nav bijis noteikts. Ja elektroenerģiju būtu uzsākuši ražot visi komersanti, kas saņēma atļauju to darīt, no AER ražotā enerģija pārsniegtu pieprasījumu.</p>
<p>4.1.2. maksimāli pieļaujamo atbalsta intensitāti (apmēru) tiem elektroenerģijas ražotājiem, kuri elektroenerģiju ražo no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijas elektrostacijās;</p>	<p>Komisija konstatējusi, ka elektroenerģijas OI cenas veidošanas mehānisms nav caurskatāms un ar ekonomiskiem aprēķiniem pamatots, cenu ietekmējošie rādītāji nav pamatoti, tiem nav sasaistes ar elektroenerģijas ražošanu, izmantojot AER.</p>
<p>4.1.3. maksimāli pieļaujamo kopējo dažādu veidu atbalstu intensitāti (piemēram, atbalstu elektrostacijas būvniecībai, elektroenerģijas ražošanai, platību maksājumus u. tml.) tiem elektroenerģijas ražotājiem, kuri elektroenerģiju ražo no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijas elektrostacijās?</p>	<p>Ekonomikas ministrija savā 16.08.2019. vēstulē Nr. 3.3-1/2019/4983 ir norādījusi, ka SIA "EKODOMA" 2013. gadā pēc EM pasūtījuma izstrādāja pētījumu "Elektroenerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai" (turpmāk – SIA "EKODOMA" 2013. gada pētījums). Tā mērķis bija arī detalizēta esošā elektroenerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem un augsti efektīvā koģenerācijā, atbalsta intensitātes izvērtējuma veikšana, vienlaikus nosakot optimālo atbalsta intensitāti, nodrošinot informatīvo bāzi kvalitatīva rīcības plāna izstrādei. Novērtējot elektroenerģijas ražošanas izmaksas, par pamatu tika ņemts SIA "EKODOMA" 2013. gada pētījums. Sekojoši Latvija izstrādāja pārkompensācijas novēršanas mehānismu, nosakot kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas (IRR) maksimālo robežu atbalsta saņēmējiem OI mehānisma ietvaros 9 % apmērā".</p> <p>Tāpat, kā norādīts EK lēmuma SA.43140 30. un 31.apsvērumā, saskaņā ar Latvijas iestāžu 2013. gadā pasūtīto ziņojumu pastāvēja ievērojams pārmērīgas kompensācijas risks hidroenerģijas, biomasas, biogāzes un dažu veidu koģenerācijas stacijām. Lai novērstu iespējamo pārmērīgo kompensāciju un ierobežotu atbalsta izmaksas atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijas stacijām, no 2014. gada 1. janvāra Latvija ieviesa subsidētās elektroenerģijas nodokli, kas tika novirzīts OIK izmaksu daļējai segšanai.</p>

	<p>Valsts kontroles 13.02.2013. ziņojuma 11.6. punktā ir norādīts, ka normatīvajos aktos noteiktā elektroenerģijas vienas megavatstundas vidējā cena obligātā iepirkumā no 2007. gada līdz 2011. gadam būtiski ir pārsniegusi “Nord Pool Spot” biržā noteikto vidējo cenu no 736 % jeb Ls 129,82 2007. gadā līdz 226 % jeb Ls 74,69 2011. gadā. Papildus, Valsts kontrole ir norādījusi, ka normatīvajos aktos nav noteikti apjoma ierobežojumi obligātajam iepirkumam no AER saražotai elektroenerģijai koģenerācijas stacijās. Savukārt, 52. punktā Valsts kontrole ir secinājusi, ka EM nevarēja iesniegt dokumentārus pierādījumus normatīvajos aktos (MK 24.07.2007. noteikumi Nr. 503, MK 24.02.2009. noteikumi Nr. 198 un MK 16.03.2010. noteikumi Nr. 262) noteikto no AER saražotās elektroenerģijas iepirkuma cenu formulu izveides un izvēles pamatojumu. Savukārt, Valsts kontroles ziņojuma 56. punktā tiek norādīts, ka revīzijā, veicot biomasas elektrostacijā saražotās elektroenerģijas ražošanas veidu investīciju atmaksāšanās modelēšanu, konstatēts, ka tās atmaksātos aptuveni četru gadu laikā.</p> <p>Izdarot grozījumus normatīvajos aktos (MK 07.09.2010. noteikumi Nr. 841 “Grozījumi MK 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” 1.1. punkts) pusgadu pirms tam tika apturēts obligātā iepirkuma process no AER saražotai elektroenerģijai atbilstoši ETL 29. panta prasībām, tika nodrošināts neierobežots obligātais iepirkums koģenerācijas elektrostacijās no AER saražotai elektroenerģijai atbilstoši ETL 28. panta prasībām (Valsts kontroles 13.02.2013. ziņojuma 58.4. punkts).</p> <p>Par citiem pētījumiem un korektīvām darbībām Komisijai nav informācijas.</p>
<p>4.2. Kādas tieši darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi par valsts atbalsta sistēmām un atbalsta pasākumiem ir veikti pirms to ieviešanas</p>	<p>Skatīt atbildi pie 4.1.1. apakšpunkta.</p>

(tostarp gan pirms sākotnējās ieviešanas, gan arī pirms jebkurām vēlākām izmaiņām), kā arī visā atbalsta sniegšanas laikā?	
<p>4.3. Vai šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi ir bijuši savlaicīgi, pietiekami, kvalitatīvi, detalizēti, samērīgi un atbilstoši atbalsta sistēmas, jebkura veida atbalsta pasākumu vai jebkuru to izmaiņu ietekmei uz Latvijas tautsaimniecību kopumā, kā arī atsevišķām Latvijas tautsaimniecības jomām?</p>	<p>Komisija konstatējusi, ka Ekonomikas ministrija savās atbildēs ir norādījusi, ka atsevišķs pētījums par OIK sistēmas atbilstību sabiedrības interesēm nav veikts, vienlaikus norādot, ka valsts atbalsta sistēma ir veidota uz likumu un MK noteikumu pamata.⁴</p> <p>Kopš 2012. gada Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi vairākus informatīvos un konceptuālos ziņojumus, ar ko vērtēta obligātā iepirkuma mehānisma un tā izmaksu ietekme uz Latvijas tautsaimniecību un iespējamās tālākās rīcības. Kopš 2013. gada atbalsta shēmu izmaksu prognozēšana vidējā termiņa perspektīvā ir notikusi ikgadējā valsts budžeta un vidējā termiņa valsts budžeta sagatavošanas ietvaros.</p> <p>Normatīvo aktu anotācijas, ar ko izveidots OI mehānisms un OIK, ir primārais dokuments, kam jāatspoguļo attiecīgo pasākumu un mehānismu atbilstība sabiedrības interesēm.⁵ Komisija nekonstatēja šādu atspoguļojumu normatīvo aktu anotācijās.</p>
<p>4.4. Ja šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi nav veikti, kādu iemeslu dēļ tie nav veikti? Kādas institūcijas un amatpersonas ir pieņēmušas šādus lēmumus?</p>	<p>Komisijai neizdevās iegūt informāciju par to, ka kāds apzināti, mērķtiecīgi būtu vēlējies neveikt attiecīgos pētījumus.</p> <p>[...] normatīvos aktus, kas paredzēja OI mehānisma izveidi un tā uzraudzības kārtību virzīja ekonomikas ministrs, un pieņēma Ministru kabinets. Turklāt minētie tiesību akti saskaņā ar Ministru kabineta 2002. gada 12. marta noteikumiem Nr. 111 "Ministru kabineta kārtības rullis" (spēkā no 2002. gada 1. jūnija līdz 2009. gada 1. martam) un Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa</p>

⁴ Ekonomikas ministrijas 2019. gada 16. augusta vēstules Nr. 3.3-1/2019/4983 2.punkts.

⁵ Turpat.

	noteikumiem Nr. 300 "Ministru kabineta kārtības rullis" tika skatīti ar citām institūcijām, tai skaitā ar ministrijām, starp kurām nozīmīgākās ir bijušas Zemkopības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Finanšu ministrija, Tieslietu ministrija, kā arī Valsts kanceleja. Savukārt Elektroenerģijas tirgus likumu, uz kā pamata izdoti MK noteikumi, ar ko izveidots OI mehānisms, ir pieņēmusi Saeima un izsludinājis Valsts prezidents. ⁶
4.5. Ja šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi nav bijuši pietiekami kvalitatīvi, precīzi, savlaicīgi un atbilstoši, kādu iemeslu dēļ tie nav bijuši pietiekami kvalitatīvi, precīzi, savlaicīgi un atbilstoši?	Saeimas lēmums par OIK bijis pārāk plašs un vispārīgs. Iespējams, neatbilstošs tieši parlamentārās komisijas darbībai, jo lielais apjoms un ierobežotie resursi neļāva veikt pētniecību, analīzi un izmeklēšanu tieši šādā rakursā.
4.6. Kuras institūcijas un amatpersonas bijušas atbildīgas par nepieciešamo darbību veikšanu, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi?	Par amatpersonu atbildību skatīt ziņojuma 6. punktu.
4.7. Vai atbildīgās institūcijas un amatpersonas ir sniegušas savlaicīgus, skaidrus un pietiekamus darba uzdevumus šādu darbību, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu veikšanai?	Nē. Komisija konstatējusi, ka atbildīgās institūcijas un amatpersonas nav sniegušas savlaicīgus, skaidrus un pietiekamus darba uzdevumus šādu darbību, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu veikšanai.
4.8. Vai nepieciešamās darbības, pētījumus, aprēķinus un novērtējumus veica atbilstošajās jomās kompetentas, neatkarīgas un rezultātos neieinteresētas personas?	Par 4.8. punktu – atbildi skatīt pie 4.1.3.apakšpunkta.
4.9. Vai kādas institūcijas vai amatpersonas ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas šādu darbību veikšanu, pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi, kā arī to piemērošanu praksē? Kāds pamatojums bijis šādai rīcībai?	Komisija nav konstatējusi tīšas darbības, ka kādas institūcijas vai amatpersonas būtu likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi. Iespējams, ka šādas darbības konstatēs tiesībsargājošās institūcijas izmeklēšanas procesā krimināllietās (skat. 6. jautājumu).

⁶ Turpat.

4.10. Ja šādas darbības, pētījumi, aprēķini un novērtējumi ir veikti, vai tie ir ņemti vērā? Ja tie nav ņemti vērā, kādu iemeslu dēļ tas nav darīts? Kādas institūcijas un amatpersonas ir par to atbildīgas?	Daļēji. Komisijai nav izdevies noskaidrot iemeslus, kādēļ kādi aprēķini nav ņemti vērā un kādu iemeslu dēļ tas ir darīts. Saeimas lēmums par OIK bijis pārāk plašs un vispārīgs. Iespējams, neatbilstošs tieši parlamentārās komisijas darbībai, jo lielais apjoms un ierobežotie resursi neļāva veikt pētniecību, analīzi un izmeklēšanu tieši šādā rakursā.
4.11. Vai Latvija ir savlaicīgi un atbilstoši noteikusi ierobežojumus atbalstu saņemošo elektrostaciju kopējam atbalsta apmēram visā atbalsta sniegšanas laikā?	Komisijas viedoklis, iepazīstoties ar visiem lietas materiāliem un uzklusot visas pieaicinātās personas, ir tāds, ka savlaicīgu un atbilstošu ierobežojumu atbalstu saņemošo elektrostaciju kopējam atbalstam visā atbalsta sniegšanas laikā nav bijis.
4.12. Ja šādi ierobežojumi ir bijuši noteikti vismaz kādā daļā no atbalsta sniegšanas laika:	
4.12.1. vai tie ir noteikti pēc Latvijas institūciju un amatpersonu iniciatīvas vai arī tikai pēc Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmuma saņemšanas;	Ierobežojošie pasākumi uzsākti vēl 2011. gadā (moratorijs atļauju izsniegšanai). Ierobežojumi ir bijuši noteikti arī pirms Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmuma saņemšanas, bet tie ir bijuši kampaņveidīgi un, bieži vien, bet atbilstošiem aprēķiniem un pētījumiem. Ilgu gadu bezdarbības laikā problēmas bija samilzušas tik lielā apmērā un visos jautājumos, ka uzreiz tās atrisināt nebija iespējams. Būtiskākas un kardinālākas izmaiņas uzsāktas 2015. gadā, bet tās nav bijušas visaptverošas gan problēmu daudzuma un lieluma, gan cilvēkresursu trūkuma dēļ.
4.12.2. vai to ievērošana ir pilnībā un efektīvi uzraudzīta un kontrolēta;	Komisija tās darbības laikā secināja, ka Ekonomikas ministrija savā darbībā nav nodrošinājusi pienācīgu uzraudzību un kontroli, uz ko savā ziņojumā ir norādījusi arī Valsts kontrole. ⁷ Atbilde 4.12.2. apakšpunkts.
4.12.3. kuras institūcijas un amatpersonas ir atbildīgas par šādu ierobežojumu ievērošanas	Par amatpersonu atbildību skatīt ziņojuma 6. punktu.

⁷ Valsts kontroles padomes 2013. gada 11. februāra lēmums par likumības revīzijas Nr. 5.1-2-19/2011 "Atjaunojamo energoresursu elektrostacijās saražotās elektroenerģijas pārdošanas obligātā iepirkuma ietvaros procesa atbilstība normatīvo aktu prasībām un ilgtspēja" izbeigšanu (Valsts kontroles padomes 2013. gada 11. Februāra sēdes protokols Nr. 8, 3.§) informācijas apkopojuma par konstatēto.

efektīvas uzraudzības un kontroles sistēmas izveidi, kā arī šādas uzraudzības un kontroles efektīvu īstenošanu?	
4.13. Ja šādi ierobežojumi nav bijuši noteikti visā vai kādā daļā no atbalsta sniegšanas laika vai arī to ievērošana nav efektīvi uzraudzīta un kontrolēta:	Skatīt 4.12.2. apakšpunktu.
4.13.1. kāpēc tas nav ticis darīts;	Iespējams, ka uz jautājumu, kāpēc nav tikusi nodrošināta pienācīga kontrole, varēs atbildēt pēc izmeklēšanas pabeigšanas krimināllietā (skat. 6. jautājumu). Komisija ir konstatējusi, ka Ekonomikas ministrijā kopumā ir bijušas organizatoriskas dabas problēmas un kapacitātes trūkums, kā arī ārkārtīgi plašs uzraugāmo jautājumu spektrs.
4.13.2. vai šāda situācija atbilst Latvijas tautsaimniecības interesēm un Eiropas Savienības tiesību aktiem (arī ieteikumiem, vadlīnijām, pamatnostādņēm);	Nē. Komisija secinājusi, ka šāda situācija neatbilst Latvijas tautsaimniecības interesēm. Turpretī ES tiesību aktu prasības nereti pārspīlētas.
4.13.3. kuras institūcijas un amatpersonas ir pieņēmušas lēmumus par to, ka šādi ierobežojumi nav nepieciešami vai arī ka noteikto ierobežojumu ievērošanu nav nepieciešams efektīvi uzraudzīt un kontrolēt;	Komisija nav konstatējusi, ka būtu pieņemti lēmumi par to, ka ierobežojumi nav nepieciešami vai arī ka noteikto ierobežojumu ievērošanu nav nepieciešams efektīvi uzraudzīt un kontrolēt. Iespējams, ka šādas darbības varētu tikt konstatētas kriminālprocesa ietvaros, skatīt 5., 6. jautājumu.
4.13.4. kuras institūcijas un amatpersonas ir veikušas jebkuras citas darbības, kas rada šķēršļus, kavē, ietekmē, vai padara neiespējamu efektīvu uzraudzību un kontroli?	Komisija nav konstatējusi, ka kādas institūcijas un amatpersonas ir veikušas kādas apzinātas un mērķtiecīgas darbības, kas rada šķēršļus, kavē, ietekmē vai padara neiespējamu efektīvu uzraudzību un kontroli. Šīs funkcijas veikšanai likumdevēja līmenī netika pievērsta pietiekoša uzmanība līdz pat 2017. gadam.

	<p>Ekonomikas ministrijai ilgstoši nav bijis pietiekamas kapacitātes – ilgstoši bijuši vakanti pat vadošo amatpersonu amati, kā arī trūcis speciālistu⁸.</p>
<p>5. Par Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā SA.43140 (2015/NN)</p>	
<p>5.1. Kāpēc Latvija ir pieļāvusi Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumā lietā SA.43140 (2015/NN) (turpmāk - EK lēmums) norādītos pārkāpumus, tostarp:</p>	
<p>5.1.1. kāpēc Latvija ir ilgstoši pārkāpusi Līguma par Eiropas Savienības darbību 108.(3) pantu; 5.1.2. kāpēc Latvija ir ilgstoši rīkojusies pretēji Eiropas Savienības tiesību aktiem, tostarp 2001. gada Kopienas pamatnostādņēm par valsts atbalstu vides aizsardzībai un 2008. gada Kopienas pamatnostādņēm par valsts atbalstu vides aizsardzībai;</p>	<p>Kā liecina Valdis Dombrovskis⁹, 2009. gadā, kad viņš uzņēmās Ministru prezidenta pienākumus, šāda veida atbalsts ne Eiropas Savienībā, ne Latvijā netika uzskatīts par valsts atbalstu. Ņemot vērā, ka attiecīgais atbalsts netika maksāts no valsts budžeta, tika uzskatīts, ka šādi netiek ietekmēta tirdzniecība un konkurence Eiropas Savienības iekšējā tirgū un līdz ar to nebija nepieciešams šādus lēmumus skaņot. Šo viedokli apstiprināja arī Augstākā tiesa, 2010. gada 10. jūnija spriedumā lietā Nr. A42906709 konstatējot, ka atbalstā netika izmantoti valsts līdzekļi un, iztrūkstot valsts atbalsta vienam no kritērijiem, atzina, ka obligātais iepirkums nav uzskatāms par valsts atbalstu. Vēlāk, attīstoties Eiropas Savienības tiesas un Eiropas Komisijas praksei, kā arī pēc Latvijas elektroenerģijas tirgus liberalizācijas, tas tika pielīdzināts valsts atbalstam un 2013. gadā tika uzsākta atbalsta shēmas saskaņošanas procedūra. Ar 2017. gada 24. aprīļa lēmumu Nr. SA.43140 (2015/NN) Latvija - atbalsts atjaunojamo energoresursu enerģijai un koģenerācijai, Eiropas Komisija minēto atbalstu saskaņoja, t.sk. atzīstot pazīnoto atbalsta shēmu par atbilstošu prasībām, kas noteiktas attiecīgi 2001. gada Kopienas pamatnostādņēs un 2008. gada Kopienas pamatnostādņēs.</p> <p>Minēto apliecina arī Jurijs Spiridonovs, kurš norāda, ka: “Kā es minēju, viena no lietām, ko mēs... ko... kas izveidojās no šī informatīvā ziņojuma, ko gatavoja tajā brīdī, kad gan Juris Pūce, gan Daniels Pavļuts bija ministrijā savās pozīcijās, bija</p>

⁸ J.Spiridonovs, 2019. gada 3. decembra Komisijas sēdes stenogramma, 6.-7. un 16. lpp.

⁹ 2020. gada 12. janvāra vēstule (atbilde uz Komisijas 2019. gada 23. decembra vēstuli Nr. 232.9/18-84-13/19)

	<p>tas, ka tika dots uzdevums saskaņot valsts atbalstu ar Eiropas Komisiju. Bet šeit ir jāprecizē – nebija dots uzdevums saskaņot visu valsts atbalstu. Tajā brīdī Ekonomikas ministrijas speciālisti, 2013. gada augustā, ir pieņēmuši, ka vienīgais, kas ir jāsaskaņo ar Eiropas Komisiju, ir fakts, ka valsts ar subsidēto elektroenerģijas nodokļa palīdzību daļēji finansēs obligātā iepirkuma komponentes maksājumus. Tikai šo daļu, nevis to, ka mēs vispār darbinām obligātā iepirkuma komponentes sistēmu, bet tikai to, ka valsts arī tajā piedalās.”¹⁰.</p> <p>Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 16. pantu spriedumam, kas stāties likumīgā spēkā, ir likuma spēks, visiem tas ir obligāts, un pret to jāizturas ar tādu pašu cieņu kā pret likumu.</p> <p>Komisija nevērtē tiesas kompetences robežas, lemjot par šāda rakstura jautājumiem.</p>
5.1.3. kāpēc Latvija ir ilgstoši pieļāvusi, ka tiek diskriminēta no Igaunijas un Lietuvas importētā elektroenerģija?	Komisijas darbības laikā uz šo jautājumu atbilde nav gūta.
5.2. Kādu informāciju (arī aprēķinus) Latvija ir sniegusi Eiropas Komisijai EK lēmuma sagatavošanas procesā? Vai Latvijas sniegtā informācija ir patiesa, pilnīga un objektīvi ataino atbalsta sniegšanu elektroenerģijas ražotājiem Latvijā (jo īpaši attiecībā uz to, ka Latvijas iesniegtajos aprēķinos ir ņemts vērā viss elektroenerģijas ražotājiem sniegtais atbalsts visā to darbības periodā (elektrostaciju dzīves ciklā), kā arī to, ka Latvijā pirms 2007. gada pašmāju	Saeimas lēmums par OIK bijis pārāk plašs un vispārīgs. Iespējams, neatbilstošs tieši parlamentārās komisijas darbībai, jo lielais apjoms un ierobežotie resursi neļāva veikt pētniecību, analīzi un izmeklēšanu tieši šādā rakursā.

¹⁰ 2019. gada 3. decembra Komisijas sēdes stenogramma, 8.-9.lp.

elektroenerģijas tirgus ir bijis slēgts konkurencei)?	
5.3. Kuras institūcijas un amatpersonas ir atbildīgas par komunikāciju ar Eiropas Komisiju attiecībā uz Latvijas ieviestajām atbalsta sistēmām un atbalsta pasākumiem, kā arī EK lēmuma sagatavošanas un pieņemšanas procesā?	Par amatpersonu atbildību skat. ziņojuma 6. punktu. Par komunikāciju ar Eiropas Komisiju attiecībā uz Latvijas ieviestajām atbalsta sistēmām un atbalsta pasākumiem, kā arī EK lēmuma sagatavošanas un pieņemšanas procesā atbildīgas bija Ekonomikas ministrijas amatpersonas. Konkrētas amatpersonas un to darbības periodi atspoguļoti ministru prezidenta ziņojumā. ¹¹
5.4. Kuras institūcijas un amatpersonas ir atbildīgas par savlaicīgu patiesas, pilnīgas un objektīvas informācijas sagatavošanu un iesniegšanu Eiropas Komisijai?	Nav konstatēta kādas institūcijas un amatpersonas vaina par nesavlaicīgu informācijas sagatavošanu un iesniegšanu Eiropas Komisijai – skat. atbildi uz 5.1.1. un 5.1.2. apakšpunktu. Komisijas rīcībā nav informācijas, ka Eiropas Komisijai nebūtu sniegta patiesa, pilnīga vai objektīva informācija.
5.5. Vai kādas institūcijas vai amatpersonas ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas savlaicīgu patiesas, pilnīgas un objektīvas informācijas par Latvijā īstenoto un plānoto atbalsta pasākumu ieviešanu sagatavošanu un iesniegšanu Eiropas Komisijai?	Komisija nav konstatējusi tīšas darbības, kad kādas institūcijas vai amatpersonas būtu likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas pētījumu, aprēķinu un novērtējumu izstrādi. Iespējams, ka šādas darbības konstatēs tiesībsargājošās institūcijas izmeklēšanas procesā krimināllietā (skat. 6. jautājumu).
5.6. Kuras institūcijas un amatpersonas ir atbildīgas par lēmumu pieņemšanu par Latvijas pieļautās diskriminācijas 80 miljonu <i>euro</i> apmērā kompensēšanu Igaunijai un Lietuvai? Kādas institūcijas un amatpersonas ir pieņēmušas lēmumus par šādas diskriminācijas kompensācijas risinājumiem (par šīs naudas summas ieguldīšanu projektos, kas nāktu par labu ārvalstu ražotājiem)?	Saeimas lēmums par OIK bijis pārāk plašs un vispārīgs. Iespējams, neatbilstošs tieši parlamentārās komisijas darbībai, jo lielais apjoms un ierobežotie resursi neļāva veikt pētniecību, analīzi un izmeklēšanu tieši šādā rakursā.

¹¹ Ministru prezidenta Māra Kučinska Ziņojums par obligātās iepirkumu komponentes ieviešanas hronoloģiju 2007.-2018. g.,

Vai šādi lēmumi atbilst Latvijas tautsaimniecības interesēm?	
5.7. Vai Latvija ir pilnībā un atbilstoši izpildījusi visus EK lēmumā minētos nosacījumus? Vai šajā sakarā Latvija ir sniegusi Eiropas Komisijai informāciju, kas ir patiesa, pilnīga un objektīvi ataino atbalsta sniegšanu elektroenerģijas ražotājiem Latvijā?	Saeimas lēmums par OIK bijis pārāk plašs un vispārīgs. Iespējams, neatbilstošs tieši parlamentārās komisijas darbībai, jo liels apjoms un ierobežotie resursi neļāva veikt pētniecību, analīzi un izmeklēšanu tieši šādā rakursā.
5.8. Vai EK lēmumā konstatēto neatbilstību un pārkāpumu rezultātā Latvijas lietotājiem radītā kaitējuma nekavējoša novēršana ir Latvijas tautsaimniecības interesēm atbilstoša un samērīga?	Komisija secinājusi, ka šāds mehānisms nepastāv. Ņemot vērā Komisijas darba laikā noskaidroto, ir pamats uzskatīt, ka Latvijas lietotājiem radītā kaitējuma novēršana ir uzsākta vēl pirms EK lēmuma pieņemšanas, bet tā nav bijusi pietiekama, mainoties valdībām, ir mainījusies izskatāmo jautājumu intensitāte.
5.9. Vai EK lēmumā konstatētās neatbilstības un pārkāpumi rada pienākumu atbildīgajām institūcijām un amatpersonām nekavējoties veikt visas nepieciešamās darbības, lai novērstu EK lēmumā norādīto pārkāpumu rezultātā radīto kaitējumu Latvijas lietotājiem?	Komisija secinājusi, ka šāds mehānisms nepastāv. EK lēmumā konstatētās neatbilstības un pārkāpumi rada pienākumu atbildīgajām institūcijām un amatpersonām nekavējoties veikt visas nepieciešamās darbības, lai novērstu EK lēmumā norādīto pārkāpumu rezultātā radīto kaitējumu Latvijas lietotājiem.

5.10. Vai EK lēmumā konstatētās elektroenerģijas ražotāju pārkompensācijas seku novēršana (kompensēšana Latvijas lietotājiem) ilgstošā laika periodā, nevis nekavējoties ir Latvijas tautsaimniecības interesēm atbilstoša un samērīga?	EK lēmumā konstatētā elektroenerģijas ražotāju pārkompensācijas seku novēršana (kompensēšana Latvijas lietotājiem) ilgstošā laika periodā, nevis nekavējoties ir Latvijas tautsaimniecības interesēm atbilstoša un samērīga. Tomēr, šajā kontekstā jāskata arī iespēja šobrīd precīzi aprēķināt nodarītā kaitējuma apmērus – vēl nav pabeigti kriminālprocesi, nav veikts vispusīgs, komplekss un aptverošs, aprēķinos balstīts pētījums, lai precīzi aprēķinātu visu nodarīto kaitējumu. Tāpat, Komisija nav konstatējusi skaidru politisko gribu šādus kompleksus pētījumus veikt un, Komisija nav guvusi pārliecību par politisko nostāju kaut ko kompensēt Latvijas iedzīvotājiem. Šobrīd notiek diskusijas par OIK sistēmas sakārtošanu, maksājumu minimizēšanu vai likvidēšanu. Domas dalās, un viedokļi atšķiras. Latvijas valdībai nepieciešams uzņemties atbildību un konceptuāli vienoties par tālāko ceļu šajā jautājumā.
5.11. Kuras institūcijas un amatpersonas ir atbildīgas par:	
5.11.1. pilnvērtīgu Latvijas sabiedrības informēšanu par EK lēmumu un tā sekām;	Par pilnvērtīgu Latvijas sabiedrības informēšanu par EK lēmumu un tā sekām atbildīga bija Ekonomikas ministrija. Par amatpersonu atbildību skat. ziņojuma 6.punktu.
5.11.2. lēmumu atteikties no EK lēmuma saņemšanas latviešu valodā;	Skatīt 5.12 apakšpunktu.
5.11.3. savlaicīgu EK lēmuma tulkojuma latviešu valodā sagatavošanu un publiskošanu?	Skatīt 5.12 apakšpunktu.
5.12. Vai EK lēmuma nepubliskošana un atteikšanās no tā saņemšanas latviešu valodā, kā arī EK lēmuma tulkojuma latviešu valodā savlaicīga nesagatavošana atbilst Latvijas sabiedrības interesēm?	Kā izskanēja no uzaicināto personu skaidrojumiem, primāri netika pieprasīts EK lēmums latviešu valodā tā iemesla dēļ, lai lēmumu varētu saņemt ātrāk. Protams, ka sabiedrības interesēs bija saņemt lēmumu latviešu valodā, lai varētu ar to iepazīties, tādējādi izvairoties no nevajadzīgas ažiotažas un sabiedrības neizpratnes. Bet, valsts institūcijām, kuru uzdevums bija pēc iespējas ātrāk saņemt lēmumu, iespējams, prioritāte bija saņemt šo lēmumu pēc iespējas ātrāk, lai varētu sākt atbilstoši rīkoties.

5.13. Vai atbildīgās institūcijas un amatpersonas ir savlaicīgi sniegušas patiesu, pilnīgu un objektīvu informāciju par EK lēmumu?	Saeimas lēmums par OIK bijis pārāk plašs un vispārīgs. Iespējams, neatbilstošs tieši parlamentārās komisijas darbībai, jo liels apjoms un ierobežotie resursi neļāva veikt pētniecību, analīzi un izmeklēšanu tieši šādā rakursā. EK nav izteikusi pretenzijas par informācijas sniegšanas kavējumiem.
5.14. Vai EK lēmuma iztulkošanā un piemērošanā, kā arī tajā norādīto neatbilstību un pārkāpumu novēršanā tiek samērīgi ņemtas vērā gan Latvijas lietotāju, gan atbalsta saņēmēju intereses?	Nav iespējams konstatēt, jo EK lēmums šo jomu nevērtē, savukārt situācijas izvērtēšanai nepieciešams veikt apjomīgu pētījumu, ko nepieļauj komisijas resursi un atvēlētais laika ietvars.
6. Par nodarīto kaitējumu un tiesībaizsardzības institūciju rīcību	
6.1. Kāds ir kopējais Latvijas tautsaimniecības interesēm, Latvijas un Eiropas Savienības tiesību normām neatbilstošas valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā (arī jebkura veida un nosaukuma ar normatīvajiem aktiem noteiktu un pieļautu līdz šim pastāvējušu atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem vai elektroenerģijas obligātā iepirkuma pasākumu vai sistēmas) izveidošanas un darbības, tās nepietiekamās uzraudzības un kontroles, kā arī savlaicīgas nesaskaņošanas ar Eiropas Komisiju nodarītais kaitējums Latvijas tautsaimniecībai?	Precīzu nodarīto kaitējumu Latvijas tautsaimniecībai nav iespējams aprēķināt, jo obligātās iepirkumu komponente turpina pastāvēt joprojām. Turpinās dažādas tiesvedības, ir indikācijas par jaunām tiesvedībām, turpinās izmeklēšana kriminālprocesos, kā rezultātā kopējais norādītais kaitējuma aprēķins uz šo brīdi nav precīzi veicams.
6.2. Vai Latvijas tiesībaizsardzības institūcijas ir savlaicīgi un efektīvi veikušas visas nepieciešamās darbības, lai noskaidrotu Latvijas tautsaimniecībai nodarītā kaitējuma apmēru, noskaidrotu tās amatpersonas, kuras nav godprātīgi veikušas savus pienākumus un visas nepieciešamās darbības atbilstoši to kompetencei, kuras ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas atbalsta	Tiesībsargājošās institūcijas ir rīkojušās, tiklīdz saņemts signāls. Komisijai neradās šaubas par to, ka Latvijas tiesībaizsardzības institūcijas ir savlaicīgi un efektīvi veikušas visas nepieciešamās darbības, lai noskaidrotu Latvijas tautsaimniecībai nodarītā kaitējuma apmēru, noskaidrotu tās amatpersonas, kuras nav godprātīgi veikušas savus pienākumus un visas nepieciešamās darbības atbilstoši to kompetencei, kuras ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas atbalsta piešķiršanas un sniegšanas efektīvas uzraudzības un kontroles sistēmas izveidošanu, kā arī efektīvu uzraudzību un kontroli pār atbalsta piešķiršanu un

<p>piešķiršanas un sniegšanas efektīvas uzraudzības un kontroles sistēmas izveidošanu, kā arī efektīvu uzraudzību un kontroli pār atbalsta piešķiršanu un sniegšanu un ir atbildīgas par kaitējuma nodarīšanu Latvijas tautsaimniecībai, kā arī lai atbildīgās personas sauktu pie likumā noteiktās atbildības?</p>	<p>sniegšanu un ir atbildīgas par kaitējuma nodarīšanu Latvijas tautsaimniecībai, kā arī lai atbildīgās personas sauktu pie likumā noteiktās atbildības. Komisija norāda, ka izmeklēšana uzsāktajās lietās turpinās, Ekonomikas ministrija un AS "Sadales tīkls" cieši sadarbojas ar izmeklēšanas iestādēm. Tāpat, gan Ekonomikas ministrija gan AS "Sadales tīkls" pašas ir iesniegušas pieteikumus tiesībsargājošajām institūcijām sakarā ar aizdomām par iespējamām noziedzīgiem nodarījumiem. Pēc AS "Sadales tīkls" iesnieguma ierosinātā krimināllieta jau ir nodota tiesā iztiesāšanai.</p>
<p>6.3. Vai Latvijas tiesībsargājošās institūcijas ir savlaicīgi un efektīvi veikušas visas nepieciešamās darbības, lai noskaidrotu, vai amatpersonas, kuras nav godprātīgi veikušas savus pienākumus un visas nepieciešamās darbības atbilstoši to kompetencei un Latvijas tautsaimniecības interesēm, kuras ir likušas šķēršļus, kavējušas vai ietekmējušas atbalsta piešķiršanas un sniegšanas efektīvas uzraudzības un kontroles sistēmas izveidošanu, kā arī efektīvu uzraudzību un kontroli pār atbalsta piešķiršanu un sniegšanu:</p>	
<p>6.3.1. nav tieši vai netieši guvušas personīgu labumu no šādas rīcības (bezdarbības);</p>	<p>Tādas personas vēl nav identificētas. Šāda informācija nav Komisijas rīcībā, tāpēc, ka, saskaņā ar kriminālprocesa likuma 375. panta pirmo daļu, kriminālprocesa laikā krimināllieta esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, kā arī personas, kurām minētās amatpersonas attiecīgos materiālus uzrāda šajā likumā paredzētajā kārtībā.</p> <p>Pat ja Komisija būtu iepazinusies ar kriminālprocesā esošajiem materiāliem, Komisijas funkcijās neietilps šo materiālu vērtēšana – tā ir prokuratūras un tiesas kompetence.</p>
<p>6.3.2. atbalsta saņēmēji nav prettiesiski tieši vai netieši ietekmējuši vai motivējuši?</p>	<p>Pašlaik tādu ziņu nav. Šāda informācija nav Komisijas rīcībā, tāpēc, ka, saskaņā ar kriminālprocesa likuma 375. panta pirmo daļu, kriminālprocesa laikā krimināllieta esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, kā arī personas, kurām minētās amatpersonas attiecīgos materiālus uzrāda šajā likumā paredzētajā kārtībā.</p>

	<p>Pat ja Komisija būtu iepazinusies ar kriminālprocesā esošajiem materiāliem, Komisijas funkcijās neietilps šo materiālu vērtēšana – tā ir prokuratūras un tiesas kompetence.</p>
<p>6.4. Vai Latvijas tiesībsardzības institūcijas ir savlaicīgi un efektīvi veikušas visas nepieciešamās darbības, lai noskaidrotu (apstiprinātu vai noliegtu), vai Latvijas tautsaimniecības interesēm, Latvijas un Eiropas Savienības tiesību normām neatbilstošas valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā (arī jebkura veida un nosaukuma ar normatīvajiem aktiem noteiktu un pieļautu līdz šim pastāvējušu atbalsta pasākumu elektroenerģijas ražotājiem vai elektroenerģijas obligātā iepirkuma pasākumu vai sistēmas) izveidošanas un darbības, tās nepietiekamās uzraudzības un kontroles, kā arī savlaicīgas nesaskaņošanas ar Eiropas Komisiju iemesls nav saistīts ar koruptīvām darbībām?</p>	<p>Ar šo jautājumu Latvijas Republikas Saeima jau ir pēc būtības noteikusi, ka pastāvošā valsts atbalsta sistēmas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā ir neatbilstoša Latvijas tautsaimniecības interesēm, Latvijas un Eiropas Savienības tiesību normām.</p> <p>a) 2018. gada pavasarī prokuratūrā, atbilstoši Prokuratūras likuma 16. panta otrās daļas pirmajam punktam, tika izvērtēta Elektroenerģijas tirgus likuma normu atbilstība Latvijas Republikas Satversmei.</p> <p>Pārbaudes rezultātā, izmantojot Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 5.punktā noteiktās tiesības, 2018. gada 19. aprīlī ģenerālprokurors Satversmes tiesā iesniedza pieteikumu Elektroenerģijas tirgus likumā noteikto pienākumu – publiskā tirgotāja izmaksas segt visiem Latvijas elektroenerģijas galalietotājiem – atzīt par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un 105. panta otrajam teikumam.</p> <p>Konkrēti, par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmei, kurā noteikts, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā, un cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas, bet īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm, tika lūgts atzīt Elektroenerģijas tirgus likuma 28. panta piektajā daļā, 28.1 panta ceturtajā daļā, 30. panta trešajā daļā, 30.2 panta trešajā daļā, pārejas noteikumu 53.punktā noteikto, ka publiskā tirgotāja izmaksas sedz visi elektroenerģijas galalietotāji.</p> <p>Pieteikumā analizēts arī 2017. gada 24. aprīlī publicētais Eiropas Komisijas atzinums SA-43140 par Latvijas valsts atbalstu atjaunojamajai enerģijai un siltuma un elektroenerģijas ražošanai kopsakarā ar Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 19. marta spriedumu lietā Nr. C-672/13, secinot, ka Komisijas vēlāks saskaņojums nepadara</p>

	<p>valsts atbalsta pasākumus par likumīgiem un nepiešķir ieinteresētajām personām tiesisko palāvību, citastarp, ka atbalsts tiks turpināts.</p> <p>Ar Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2018. gada 21. maija lēmumu pagarināts ģenerālprokurora pieteikuma izskatīšanas termiņš, atzīstot, ka nepieciešama pieteikuma juridiskā pamatojuma padziļināta analīze, dēļ kā pieteikums atzīstams par sarežģītu.</p> <p>Ar Satversmes tiesas 2018. gada 5. jūnija rīcības sēdes lēmumu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu un vadoties no šā likuma 20. panta piektās daļas 3.punkta un 7¹.daļas, atteikts ierosināt lietu.</p> <p>Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkts paredz, ka pieteikumā par lietas ierosināšanu jānorāda pieteikuma juridiskais pamatojums. Saskaņā ar šā likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu, izskatot pieteikumus, kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums neatbilst likuma 18. panta prasībām, bet atbilstoši šā likuma 20. panta 7¹. daļai, ja kolēģija lemj par atteikšanos ierosināt lietu un tiesnesis — kolēģijas loceklis — balso pret šādu kolēģijas nolēmumu, turklāt viņam ir motivēti iebildumi, pieteikuma izskatīšanu un lēmuma pieņemšanu nodod rīcības sēdei pilnā tiesas sastāvā.</p> <p>Saskaņā ar Satversmes tiesas reglamenta 60. punktu, ja tiesnesim ir motivēti iebildumi pret kolēģijā sagatavoto lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu, kolēģijas priekšsēdētājs par to informē tiesas priekšsēdētāju, kas sasauc rīcības sēdi pieteikuma izskatīšanai. Minētais dod pamatu secinājumam, ka tiesas kolēģijas viedoklis par atteikšanos ierosināt lietu, nav bijis vienbalsīgs. Atzīmējams arī, ka atbilstoši Satversmes tiesas reglamenta 58.punktam, gatavojot pieteikumu izskatīšanai, kolēģija vai tiesnesis, ja nepieciešams, var uzaicināt pieteikuma iesniedzēju sniegt papildu paskaidrojumus vai iesniegt dokumentus, kā arī pieprasīt no institūcijas vai amatpersonas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, kā arī no jebkuras valsts vai pašvaldību institūcijas, dokumentus un ziņas, kas nepieciešamas, lai izlemtu jautājumu par lietas ierosināšanu vai atteikšanos</p>
--	--

	<p>ierosināt lietu. Lietas ierosināšanas stadijā prokuratūrai papildus informācija netika pieprasīta.</p> <p>b) Komisija pieturas pie viedokļa, ka Latvijas tiesību aizsardzības institūcijas var rīkoties un uzsākt kādas darbības korupcijas gadījumu izmeklēšanai tikai Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā, proti, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats. Ņemot vērā minēto, lielākā aktivitāte notikusi tikai pēc 2017. gada skandāla, kurš nāca klajā pēc TV3 raidījuma “Nekā personīga” sižeta – proti pēc tam, kas tiesībsargājošās institūcijas ir uzzinājušas par šādiem iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem.</p> <p>Tikšanās laikā ar Valsts policiju un, iepazīstoties ar komisijas rīcībā esošajiem dokumentiem, komisija secināja, ka Valsts policijas institūcijas nav novilcinājušas izmeklēšanas procesu, kā arī visi procesi uzsākti savlaicīgi. Tāpat Komisija pēc savas iniciatīvas ir nosūtījusi Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūrai izvērtēšanai informāciju par iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem.</p> <p>Izmeklēšana par koruptīvām darbībām amatpersonu rīcībā notiek uzsāktu kriminālprocesu ietvaros, kas saistīti ar pretlikumīgu labuma gūšanu no OIK shēmām.</p> <p>Tiešajās sarunās noskaidrojās, ka kriminālprocesus par vismaz 100 epizodēm izmeklē četri izmeklētāji, vairākos gadījumos nepieciešamas sarežģītas un dārgas ekspertīzes, kā arī tika skarta sen jau zināma un diskutēta tēma par kvalificētu policijas darbinieku izglītības sistēmu un komisija nonāca pie secinājuma, ka ir nepieciešams atjaunot Policijas akadēmiju, kas gatavotu speciālistus tikai darbam policijā ar noteiktu termiņu, kurā absolventam jāstrādā pēc specialitātes¹²;</p>
--	--

¹² 2019. gada 8. oktobra Komisijas sēdes stenogramma.

	<p>Valsts policijas priekšnieks I. Ķuzis informēja, ka visas lietas¹³ ir apvienotas vienā pārvaldē – atrodas Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldē. Lietas ir sadalītas trīs lielos blokos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kriminālprocesi, kuros informācija bija jau 2017. gada, nogalē (tā saucamās “konteinershēmas”); 2. Kriminālprocesi, kas saistīti ar uzņēmumiem, kuri jau bija uzsākuši darbu, bet tika konstatētas problēmas saražotā uzskaitē - nepareizi tiek aprēķināts pašpatēriņš. Šajā blokā aktīvā stadijā tagad ir septiņas stacijas četros kriminālprocesos. Par vienu staciju ir izmeklēšana pabeigta, lieta nodota kriminālvajāšanai prokuratūrai, un atrodas tiesā iztiesāšanas stadijā. Šīs lietas ir daudz sarežģītākas nekā pirmā bloka lietas, jo ir daudz ļoti specifisku tehnisku jautājumu – kas ir pašpatēriņš, kas ir saražotais, kas ir nodotais utt.. Šajās lietās, tiek pieaicināti speciālisti, kuri dod atzinumus; 3. Amatpersonu atbildība. Tiek izvērtēta vairāku personu rīcība un izmeklēšana arī virzās uz priekšu. <p>c) Iepazīstoties ar materiāliem un, ņemot vērā prokurora atziņas 2019. gada 23. septembra Komisijas sēdes laikā, Komisija ir sagatavojusi un saskaņā ar Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 9. panta otro daļu, Komisija:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 2019. gada 30. septembrī nosūtījusi Ģenerālprokuratūrai lūgumu organizēt pārbaudi (vēstules Nr. 232.9/18-35-13/19), lai izvērtētu, vai astoņās epizodēs ir noticis Krimināllikuma 177., 195. vai 319. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums;
--	---

¹³ Acīmredzot domātas krimināllietas un pārbaužu lietas, Komisijas piezīme

	<p>3. 2019. gada 19. novembrī ir pārsūtījusi Ģenerālprokuratūrai Ziedoņa Ziediņa iesniegumu, ar lūgumu cita starpā izvērtēt Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Jelgavas iecirkņa Kriminālpolicijas nodaļas inspektora 2019. gada 6. septembra lēmuma par kriminālprocesa Nr.11221079919 izbeigšanu, pamatotību. No Zemgales tiesas apgabala prokuratūras 2019. gada 6. septembrī saņemta informācija, ka lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu pilnībā atcelts un nodots izmeklēšanas turpināšanai;</p> <p>4. 2020. gada 21. janvārī pārsūtīti dokumenti (vēstules Nr. 232.9/18-2-13/20) Ģenerālprokuratūrai, kuri satur informāciju par iespējamām krāpnieciskām darbībām ar pašpatēriņu, paralēli elektrības ražošanai iepērkot elektroenerģiju no "Latvenergo" par vairāk nekā 100 epizodēm.</p> <p>Iepazīstoties ar Zemgales tiesas apgabala prokuratūras un Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētās prokuratūras sniegto informāciju par kriminālprocesu virzību, noskaidrots, ka divi kriminālprocesi nodoti izskatīšanai tiesā. Zemgales tiesas apgabala prokuratūra krimināllietā Nr.11815004818 ir pieteikusi kaitējuma kompensāciju valsts interesēs par kopējo summu 2 544 781,83 EUR (divi miljoni pieci simti četrdesmit četri tūkstoši septiņi simti astoņdesmit viens euro 83 euro centi)¹⁴.</p> <p>Nemot vērā to, ka policija un prokuratūra Komisijas darbības laikā veica kriminālprocesu pirmstiesas izmeklēšanu un apsūdzības izvirzīšanu, Komisijai saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 396.pantu nebija iespējas iepazīties ar lietas materiāliem un aizsargājamo informāciju, līdz ar to Komisija nevar vērtēt Valsts policijas veiktās izmeklēšanas kvalitāti, kā arī nebija iespēja pārliecināties par to, ka kriminālizmeklēšanas gaitā būtu identificētas personas, kuras tieši vai netieši guvušas personīgu labumu no savas darbības vai bezdarbības, ir tikušas prettiesiski tieši vai netieši ietekmētas vai motivētas no atbalsta saņēmēju puses.</p>
--	--

¹⁴ Latvijas Republikas prokuratūras Zemgales tiesas apgabala prokuratūras 2019. gada 6. septembra vēstule Nr. 000641AW2495

	<p>Šādi pārkāpumi ir konstatējami tikai izmeklēšanas gaitā, izmantojot Kriminālprocesa likumā noteiktās darbības, kas nav Komisijas kompetencē.</p> <p>Komisijas ieskatā šobrīd nav iespējams sniegt viennozīmīgu atbildi uz uzdoto jautājumu, jo turpinās izmeklēšanas darbības.</p>
--	---

KOMISIJAS SASTĀVS

Izmeklēšanas komisijas sastāvā ir 7 deputāti, katrs no septiņām 13. Saeimā izveidotajām frakcijām: Ieva Krapāne (KPV LV), Mārtiņš Šteins (AP), Romāns Naudiņš (NA), Viktors Valainis (ZZS), Jānis Ādamsons (S), Sandis Riekstiņš (JKP), Atis Lejiņš (JV).

Komisijas locekļi par Komisijas priekšsēdētāju ievēlēja Ievu Krapāni (KPV LV), bet par Komisijas sekretāru – Mārtiņu Šteinu (AP).

Ievērojot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma III. nodaļā noteikto, jau pirmajā Komisijas sēdē vienbalsīgi tika pieņemts lēmums ierosināt ģenerālprokuroru norīkot darbam Komisijā prokuroru. Atsaucoties uz Komisijas ierosinājumu, ģenerālprokurors dalībai Komisijā norīkoja Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokuroru Uvi Kozlovski un Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokuroru Ando Skalbi.

Komisijas konsultante no 2019. gada 8. jūlija līdz 2019. gada 22. novembrim un no 2019. gada 29. novembra līdz 2020. gada 20. februārim bija Ineta Muižniece. Komisijas tehniskā sekretāre no 2019. gada 5. jūlija līdz 2019. gada 22. novembrim un no 2019. gada 27. novembra līdz 2020. gada 20. februārim bija Ilze Vanaga.

KOMISIJAS PĒTĪJUMA OBJEKTS

Izvērtējot saņemtos jautājumus, komisija definē savu izpētes objektu, kas ir Latvijas valsts tiesiski noteikta atbalsta sistēma elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā.

Komisija, vadoties no Satversmes tiesas pieņemtās prakses, vērtē, vai OIK sistēmai ir tiesiskiem līdzekļiem sasniedzams racionāls mērķis, vai ir bijis tiesiskais regulējums un vai šis regulējums atbilst nospraustā mērķa sasniegšanai, kā arī to vai nosprausto mērķi nav bijis iespējams sasniegt ar sabiedrībai mazāk nelabvēlīgiem instrumentiem. Komisija pieņem, ka OIK racionālais mērķis ir nodrošināt Latvijas enerģētisko neatkarību un nodrošinātu videi draudzīgas elektroenerģijas ražošanu.

AER un koģenerācija kā elektroenerģijas ieguves veidi, vērtējot OIK nav nošķirami, jo Latvijas apstākļos, lai nodrošinātu enerģētisku autonomiju un stabilu strāvas padevi tīklā, ir nepieciešams kompensāciju mehānisms. Pasaules praksē to nodrošina ar ģenerācijas sistēmām, kuras izmanto fosilo kurināmo un darbojas nepārtraukti, gaidīšanas režīmā. Lai mazinātu šāda procesa negatīvo ietekmi uz vidi, labākais risinājums ir izmantot radīto enerģiju siltuma formā (koģenerācijā).

Komisija ņem vērā EK un ekspertu atzinumus par AER un citu elektroenerģijas ražošanas tehnoloģiju raksturu un tehnoloģisko progresu. Piemēram, apstākli, ka šobrīd AER tehnoloģiju iekārtu dzīves cikls, izņemot hidroelektrostacijas, ir aptuveni 20 gadi, kā tas norādīts EK lēmuma 78. punktā.

Komisija ir konstatējusi, ka laika posmā no 1995. gada līdz šai dienai, valsts atbalsta sistēmu regulē komplicēta, šim mērķim radīta, tiesību normu kopa, attiecīgi tiesiskais regulējums pastāv un to ir iespējams vērtēt.

Lai atbildētu uz pēdējo jautājumu Komisija vērtē, vai ir bijuši atbilstoši pētījumi par situāciju, kurā tika veidots tiesiskais regulējums atbalsta sistēmas veidošanai un vai tiesiskais regulējums ir veidots atbilstoši šo pētījumu rezultātiem, kā arī vai atbildīgās valsts iestādes un amatpersonas ir veikušas ietekmes izvērtēšanu un nodrošinājušas atbilstošu izmaiņu veikšanu, gadījumā, ja regulējums nav sasniedzis savu mērķi.

KOMISIJAS PĒTĀMĀ LAIKA IETVARŠ

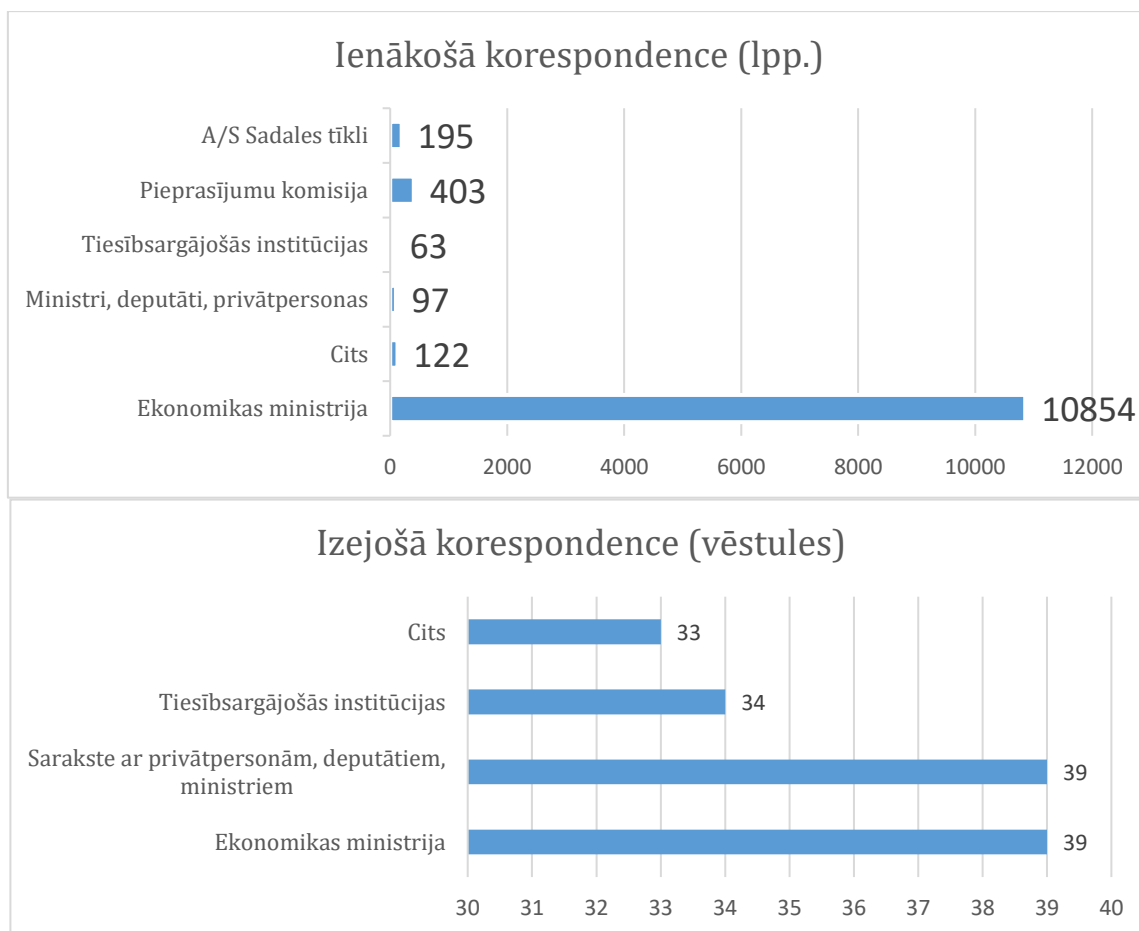
Klasiskā OIK sistēma tiesību normā tiek nosaukta vārdā 2005. gadā Elektroenerģijas tirgus likumā. Tomēr, ievērojot Saeimas doto uzdevumu un definēto pētījuma objektu, komisija secina, ka pirmo reizi kā dubulto tarifu sistēma tā parādās 1995. gadā Ministru kabineta 1995. gada 14. martā noteikumos nr.54 „Par Latvijas Republikā ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām”, pamatojoties uz likuma „Par 1925. gada 1.aprīļa likuma „Ministru kabineta iekārta” atjaunošanu” (turpmāk – Ministru kabineta iekārtas likums) 14.panta pirmās daļas 3.punktu. Pētījuma aptvertais periods turpinās līdz mūsu dienām.

KOMISIJAS DARBS

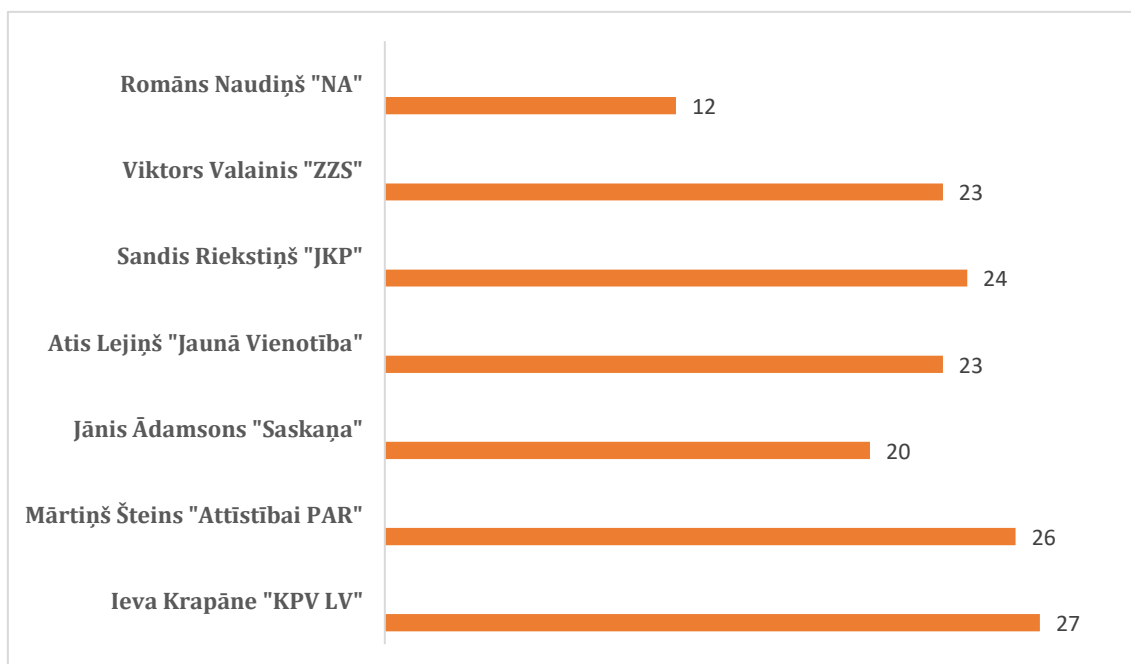
Ir notikušas 27 sēdes, kurās kopumā piedalījušās 52 uzaicinātās personas¹⁵

Paralēli Komisijas sēdēm noritēja apjomīga sarakste ar valsts iestādēm, kā arī tika izskatīti saņemtie fizisko personu iesniegumi. Uz Komisijas rakstiskajiem jautājumiem atbildes tika saņemtas no Ekonomikas ministrijas, AS “Sadales tīkli”, Ģenerālprokuratūras, Rīgas apgabala tiesas prokuratūras, Valsts Kancelejas, Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes, Frakcijas “Saskaņa” deputāta Ivara Zariņa, Frakcijas “Saskaņa” deputāta Jāņa Ādamsona, privātpersonām, Latvijas Republikas Saeimas Pieprasījumu komisijas, Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes, Zemgales tiesu apgabala prokuratūras, Zemkopības ministrijas, Iekšlietu ministrijas, no Aigara Kalviša kā Ministru prezidenta (laikā no 2004. gada līdz 2007. gadam), Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas, Valsts Policijas, Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietnieka eiro un sociālā dialoga, kā arī finanšu stabilitātes, finanšu pakalpojumu un kapitāla tirgu savienības jautājumos Valda Dombrovskā kā bijušā Latvijas Republikas Ministru prezidenta.

¹⁵ Pielikums Nr.1

SĒŽU APMEKLĒJUMS¹⁶

¹⁶ Pielikums Nr.2

HRONOLOĢIJA

Vēsturiski Latvija, ievērojot augsto rūpnieciskās attīstības līmeni, ir bijusi enerģētiski atkarīga no importētiem energoresursiem un elektroenerģijas. 20. gadsimta nogalē Latvijā elektroenerģiju ražoja trīs HES, un četri TEC (ir arī citas nelielas ģenerējošas iekārtas). Trūkstošā elektroenerģija tika saņemta no Igaunijas, Lietuvas, Baltkrievijas un Krievijas, ar kurām bija saslēgums vienotā elektrotīklā. Līdz ar Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanu radās nepieciešamība veidot patstāvīgu enerģētikas politiku un izstrādāt savu tiesisko regulējumu.

Juridiskie pamati atbalsta sistēmai elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā tika iestrādāti likumā "Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā", kas tika pieņemts 1995. gada 6. septembrī. Likums noteica, ka no atjaunojamiem energoresursiem saražotās elektroenerģijas iepirkuma cena atbilst divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam. Komisijas rīcībā nav informācijas, vai Ekonomikas ministrija vai Saeima būtu veikusi nepieciešamos pētījumus, aprēķinus un novērtējumus pirms likuma "Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā". Palielināts elektroenerģijas tarifs, par AER un efektīvā koģenerācijā ražotu elektroenerģiju, tiek noteikts ar Ministru kabineta 1995. gada 14. martā noteikumos nr. 54 „Par Latvijas Republikā ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām” vēl pirms likuma "Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā" pieņemšanas.

90-tie gadi

Ar OIK tika aizvietots Latvijā jau pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu vidū izveidotais virsmaksājums, kas tika ieviests, lai sniegtu iespēju mazas jaudas (līdz 2MW) hidroelektrostacijām, kas darbojās vai plānoja savu darbību atjaunot līdz 2000. gadam, saņemt iepirkuma cenu, kas atbilda valsts akciju sabiedrības "Latvenergo" divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam aprēķina tarifam¹⁷.

1997. gadā Satversmes tiesas procesā Saeima konstatēja, ka Ekonomikas ministrijas pārstāvji likumprojektu izskatīšanas laikā deputātiem pasniedza vienpusēju informāciju, attiecīgajai atbildīgajai komisijai noklusējot, ka jau ir aizsākti konkrēti koģenerācijas projekti, noslēgti līgumi par nepieciešamās tehnikas izgatavošanu, sāka projektu kreditēšanu. Deputāti netika informēti, ka Ekonomikas ministrija nav par piedāvātajām izmaiņām informējusi tos uzņēmējus, kas jau saņēmuši licenci uzņēmējdarbībai enerģētikā koģenerācijas jomā. Laika posmā no 1995. gada 6. septembra, kad spēkā stājies likums "Par uzņēmējdarbību enerģētikā", līdz 1997. gada februārim, Ekonomikas ministrijas speciālisti tā arī nav uzsākuši izstrādāt konkrētu koģenerācijas attīstības programmu. Turklāt pietiekami mērķtiecīgi netiek vadīta un kontrolēta pašu enerģētikas ražotāju attīstība. Kopš 1995. gada 6. septembra Ekonomikas ministrija tā arī nav izstrādājusi saražotās elektroenerģijas iepirkšanas kārtību. Pieņemot neprecīzu likumu 1995. gadā, toreizējais enerģētikas valsts ministrs Juris Ozoliņš norādīja, ka šīs normas pieņemšanas sakarā radīšies ekonomiskas problēmas. Savukārt Ministru kabineta pārstāvis ir norādījis, ka koģenerācijas stacijas saražotās elektroenerģijas

¹⁷ LDDK, EM 16.08.2019. vēstules Nr. 3.3-1/2019/4983 pielikums Nr. 2.4. – 2.11., 78. lpp.

pārpalikumu iepirkšana elektrotīklā par divkāršu realizācijas vidējo tarifu nav ekonomiski pamatota, un līdz ar to tika mākslīgi radīts elektroenerģijas tarifu ievērojams pieaugums.

Jau šajā posmā tiek izdarīts secinājums, ka neprognozējamās izmaiņas tiesību normās un kļūdainu normu atcelšana var radīt papildu izdevumus, kompensējot komersantiem radītos zaudējumus.

1995.-2005. gads

Obligātās iepirkumu komponentes, kā sistēmas attīstības pirmais posms no 1995. gada līdz 2005. gadam, ir Ministru kabineta 1995. gada 14. marta Noteikumi Nr.54 "Par Latvijas Republikā ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām" (Ekonomikas ministrs – Jānis Zvanītājs, Enerģētikas valsts ministrs – Juris Ozoliņš). Šie noteikumi ir uzskatāmi par pirmo normatīvo dokumentu jautājumā par atbalstu atjaunojamo energoresursu izmantošanai elektroenerģijas ražošanā. Noteikumi ielika pamatu ilggadējai koncepcijai par paaugstināto iepirkuma cenu mazas jaudas elektroenerģijas ģenerētāju atbalstam, nosakot, ka: "Valsts akciju sabiedrībai "Latvenergo" jāiepērk elektroenerģija no tās pārziņā nenodotām elektrostacijām Iepirkuma cena to decentralizēto mazas jaudas (līdz 2 MW) hidroelektrostaciju ražotajai elektroenerģijai, kuras darbojas vai kuru darbību atjaunos līdz 2000. gadam, atbilst valsts akciju sabiedrības "Latvenergo" divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam aprēķina tarifam un ir spēkā astoņus gadus no attiecīgās elektrostacijas ekspluatācijas sākuma". Vai Latvenergo iepirkumu veic, izmantojot savu lielo HES radīto peļņu, vai arī šos izdevumus iekļauj elektroenerģijas tarifos un tādējādi tos maksā elektroenerģijas galalietotāji, vai tie tiek kādā citādā veidā subsidēti – nav precizēts. Nekādus aprēķinus un/vai ekonomisko pamatojumu tieši divkāršai cenai un astoņu gadu atbalsta periodam nav izdevies atrast.

06.10.1998. stājas spēkā Enerģētikas likums, kas dažādo pieeju enerģētikas tehnoloģijām. Arī šim likumam nav zināmi ekonomiskie pamatojumi un aprēķini noteiktajiem tarifiem par elektroenerģiju no atjaunojamajiem resursiem. No iepriekšējā likuma "Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā" pārņemts tarifu piesaistes princips elektroenerģijas vidējam realizācijas tarifam vai importa elektroenerģijas cenai, arī tam nav parādīts ekonomiskais pamatojums. Saglabāts astoņu gadu periods paaugstinātajiem tarifiem. 10.05.2001. pieņemtie grozījumi Enerģētikas likumā izmainīja iepirkuma cenu struktūru un normatīvo deleģējumu, iesaistot regulatoru – sākotnēji Energoapgādes regulēšanas padomi, vēlāk SPRK.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ministru prezidents Māris Gailis, Ekonomikas ministrs Jānis Zvanītājs, Ministru prezidents Andris Šķēle, Ekonomikas ministrs Gundars Krasts.

2005. gads

2005. gadā tika pieņemts Elektroenerģijas tirgus likums (turpmāk – ETL) (turpmāk grozīts 22 reizes), uz kura deleģējuma pamata 2009. gada 24. februārī Ministru kabinetā tika pieņemti noteikumi Nr.198 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību", kas cita starpā nosaka arī kārtību, kādā nosakāma garantētā maksa par

elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī tās uzraudzības un samaksas kārtību. Noteikumi paredzēja cenu samazinājumu katru gadu, izņemot biomasu, kurai tika saglabāta 10 gadu robežšķirtne. 2010. gada 16. martā šie MK noteikumi tika aizstāti ar MK noteikumiem Nr. 262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās enerģijas avotus, un cenu noteikšanas kārtību", cita starpā nosakot no atjaunojamiem enerģijas avotiem saražotās elektroenerģijas cenas noteikšanas kārtību atkarībā no enerģijas avota veida.

Elektroenerģijas tirgus likums paredz obligātu iepirkumu gan no atjaunojamiem enerģijas avotiem, gan no koģenerācijas stacijām – iepirkuma izdevumus kompensē visi Latvijas elektroenerģijas patērētāji proporcionāli patēriņam. Tika radīts neterminēts obligātās iepirkumu komponentes mehānisms, kas ir arī bez ierobežojumiem iekšējās peļņas normai.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Premjers: Aigars Kalvītis, Ekonomikas ministrs: Krišjānis Kariņš, Valsts sekretārs: Kaspars Gerhards

2008. gads

Obligātā iepirkuma atbalsta paplašināšanai tiek pieņemti grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā – Grozījumos un Ministru kabineta noteikumos tiek paredzēts atbalsts gāzes TEC (>20 MW) un biogāzes stacijām (>1 MW).

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Premjers: Ivars Godmanis, Ekonomikas ministrs: Kaspars Gerhards, Valsts sekretārs: Anrijs Matīss.

2009.-2010. gads

Komersantu un valsts iestāžu starpā notiek strīdi par rindām, kvotām un Ministru kabineta noteikumiem Nr. 262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās enerģijas avotus, un cenu noteikšanas kārtību". Paralēli notiek divi Zemkopības ministrijas Eiropas fondu konkursi, kas papildus obligātā iepirkuma tiesībām dod biogāzes stacijām arī fondu grantus līdz 50% no biogāzes stacijas uzbūvēšanas izmaksām. No 2009. gada OIK staciju uzraudzību Valsts būvinspekcijas vietā veic SPRK atbilstoši ETL 82. pantā veiktajiem grozījumiem.

Galvenā atbildīgā amatpersona: Zemkopības ministrs: Jānis Dūklavs

No saņemtajiem materiāliem izriet, ka 147 lēmumus par atļauju piešķiršanu pieņēmis ekonomikas ministrs Artis Kampars, nevis valsts sekretārs¹⁸.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Premjers: Valdis Dombrovskis, Ekonomikas ministrs: Artis Kampars, Valsts sekretārs: Anrijs Matīss, no 08.02.2010. Juris Pūce

2010.-2011. gads

Tiek veikti mēģinājumi apturēt OI atļauju izsniegšanu, J. Pūce izsaka iniciatīvu pārtraukt konkursu norisi un arī apturēt obligātā iepirkuma atļauju izsniegšanu

¹⁸ EM 06.09.2019. vēstule Nr. 3.3-1/2019/5394

koģenerācijas stacijām bez konkursa. Grozījumus Ministru kabineta noteikumos bloķē Zemkopības ministrija. Dombrovskis, Dūklavs un Kampars panāk kompromisu izbeigt kvotu konkursu, neapturot atjaunojamo energoresursu un koģenerācijas staciju obligātā iepirkuma atļauju izsniegšanu. Gāzes stacijām atbalsts tiek apturēts, tomēr tiek dots pusotra mēneša pārejas periods, kurā tiek izsniegts desmitiem obligātā iepirkuma atļauju, tostarp Latvenergo TEC.

2011. gada 15. februārī Ministru Kabinets atbalstīja Atjaunojamās enerģijas likumprojektu. Pieņemot Atjaunojamās enerģijas likumu, tiktu ieviesti jauni, un līdz ar to tiktu atcelti tobrīd spēkā esošie, atjaunojamās enerģijas ražošanas nosacījumi un atbalsta instrumenti.

Sagatavotais likumprojekts paredzēja:

- * cenas veidošanās pamats būtu elektroenerģijas cena biržā (*NordPool*);

- * par elektroenerģijas pārdošanu atjaunojamās enerģijas ražotājs, kas ir komersants, varētu saņemt papildu piemaksu, kas likumā noteiktajos gadījumos sastāvētu no jaudas komponentes, siltumnīcefekta gāzu emisiju komponentes un lauksaimniecības komponentes. Šāds atbalsta mehānisms veicinātu koģenerācijā saražotās siltumenerģijas realizēšanu;

- * likumprojektā bija iekļauts atbalsta mehānisms māsjsaimniecības sektoram - autonomais ražotājs, kam pieder vai kura lietošanā ir viena vai vairākas atjaunojamās elektroenerģijas ražošanas iekārtas, kuru nominālā jauda nepārsniedz 50kW, varētu izmantot elektroenerģijas neto uzskaiti.

Atjaunojamās enerģijas likumprojektam bija virkne nepilnību, tā virzība bija lēna un pēc 11. Saeimas vēlēšanām Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija nolēma nevirzīt likumprojektu tālākai izskatīšanai.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Premjers: Valdis Dombrovskis, Zemkopības ministrs: Jānis Dūklavs, Ekonomikas ministrs: Artis Kampars, Valsts sekretārs: Juris Pūce, Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas vadītājs: Vjačeslavs Dombrovskis.

2011.-2012. gads

Tika panākta jaunu obligātā iepirkuma atļauju izsniegšanas apturēšana, ieviests atbalsta termiņa ierobežojums, kā rezultātā 2017.-2018. gadā virknei staciju atbalsts ir izbeigts. Liela pretestība pret moratorija ieviešanu bija no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) un Zemkopības ministrijas puses.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ekonomikas ministrs: D.Pavļuts, valsts sekretārs: J. Pūce

EK saņem pirmās sūdzības par OIK. Advokātu birojs *LAWIN Kļaviņš & Slaidiņš* iesniedza sūdzību 2011. gada 23. martā. Šī sūdzība 2011. gada 31. oktobrī tika pārsūtīta Latvijas iestādēm, kas atbildēja 2011. gada 15. decembrī.

2013. gads

2013. gada 3. oktobrī Ministru kabinetā tiek skatīts Ekonomikas ministrijas sagatavotais Informatīvais ziņojums “Komplekss risinājums elektroenerģijas tirgus problemātikai”.

2013. gadā tiek pieņemts Subsidētās elektroenerģijas nodoklis (SEN), ko maksā OIK subsīdiju saņēmēji un kas pirmo reizi efektīvi samazina OIK apjomu, kas jāsedz patērētājiem.

EK saņem vēl vienu sūdzību par OIK 2013. gada 20. decembrī. Šī sūdzība 2014. gada 28. maijā tika pārsūtīta Latvijas Republikas valdībai, kas atbildēja 2014. gada 26. jūnijā.

Valsts Kontrole 2012.–2013. gadā veic pārbaudi un norāda, ka elektroenerģijas obligātā iepirkuma cenas veidošanas mehānisms nav caurskatāms un ar ekonomiskiem aprēķiniem pamatots, cenu ietekmējošie rādītāji nav pamatoti, tiem nav sasaistes ar elektroenerģijas ražošanu, izmantojot AER¹⁹. Pēc revidentu aplēsēm elektrostaciju izveidošanas investīcijas varētu atmaksāties nesamērīgi īsā, pat četru gadu termiņā.

Valsts kontroles ziņojumā ir norādīts, ka normatīvajos aktos noteiktā elektroenerģijas vienas megavatstundas vidējā cena obligātā iepirkumā no 2007. gada līdz 2011. gadam būtiski ir pārsniegusi “Nord Pool Spot” biržā noteikto vidējo cenu no 736 % jeb Ls 129,82 2007. gadā līdz 226 % jeb Ls 74,69 2011. gadā. Papildus, Valsts kontrole ir norādījusi, ka normatīvajos aktos nav noteikti apjoma ierobežojumi obligātajam iepirkumam no AER saražotai elektroenerģijai koģenerācijas stacijās. Ekonomikas ministrija nevarēja iesniegt dokumentārus pierādījumus normatīvajos aktos noteikto no AER saražotās elektroenerģijas iepirkuma cenu formulu izveides un izvēles pamatojumu. Tādejādi 2013. gadā (pirms septiņiem gadiem), problēmas bija zināmas vismaz Ekonomikas ministrijai.

Valsts Kontrole savu revīziju izbeidza ar 2013. gada 11. februāra lēmumu, to pamatojot ar apstākli, ka Ekonomikas ministrija 2012. gada laikā Ministru kabinetam bija iesniegusi vairākus politikas plānošanas dokumentus un normatīvo aktu projektus, kam varētu būt ietekme uz revīzijā izvērtētajiem jautājumiem, un revīzijas turpināšana Valsts kontroles ieskatā nebija lietderīga. Komisija ir izteikusi priekšlikumu VK atkārtoti izvērtēt šo lēmumu, un apsvērt iespēju pabeigt pārbaudi.

SIA “EKODOMA” 2013. gadā pēc Ekonomikas ministrijas pasūtījuma izstrādāja pētījumu “Elektroenerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai” (turpmāk – SIA “EKODOMA” 2013. gada pētījums). Tā mērķis bija detalizēts izvērtējums esošā elektroenerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem un augsti efektīvā koģenerācijā, atbalsta intensitātes, vienlaikus nosakot optimālo atbalsta intensitāti, nodrošinot informatīvo bāzi kvalitatīva rīcības plāna izstrādei. Sekojoši Latvija izstrādāja pārkompensācijas novēršanas

¹⁹ Latvijas Bankas noteiktais lata kurss pret Eiropas Savienības valstu valūtu, konstanti noteiktais dalītājs, konstanti noteiktais reizinātājs

mehānismu, nosakot kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas (IRR) maksimālo robežu atbalsta saņēmējiem OI mehānisma ietvaros 9 % apmērā”.

Tiek pieņemts Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ekonomikas ministrs: Daniels Pavļuts, valsts sekretārs: Juris Pūce

2014. – 2016. gads

Ministru Vjačeslava Dombrovska, Danas Reiznieces-Ozolas, Arvila Ašeradena darbības laikā nozīmīgi uzlabojumi OIK regulējumā netiek virzīti. Formālais iemesls – tiek gaidīts Eiropas Komisijas saskaņojums valsts atbalsta lietā.

2014. gadā Ekonomikas ministrija nosūta vēstuli, kas padara par iespējamu darbības uzsākšanu ar nepilnu jaudu ("konteineru shēma"). EM amatpersonas faktiski rīkojās pretēji sabiedrības interesēm un valdības lēmumiem, ļāva uzņēmējiem ar stacijās uzstādītām vairākkārt mazākām jaudām, nekā deklarēts, saglabāt OIK atļauju un tādējādi nesākt ražošanu noteiktajā termiņā. Ekonomikas ministrijas amatpersonas uzsāka un turpināja praksi, kas saglabāja iespēju uzņēmējiem saņemt OIK subsīdijas gadījumos, kad koģenerācijas stacijas tehnoloģiskās iekārtas nepārtraukti neatrodas noteiktajā stacijas atrašanās vietā.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ekonomikas ministri Vjačeslavs Dombrovskis, Dana Reizniece-Ozola, vēstules paraksta Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra vietnieks Juris Spiridonovs”

Stājas spēkā Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums.

Dana Reizniece-Ozola turpina Latvenergo saistību pārstrukturēšanu, Arvils Ašeradens panāk lēmumu kompensēt daļu izmaksu patērētājiem uz Latvenergo kapitāla un peļņas rēķina (tiek pārceltas izmaksas).

Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 108. panta 3. punktu Latvijas iestādes 2015. gada 22. septembrī elektroniski paziņoja par atbalsta atjaunojamo energoresursu enerģijai un koģenerācijai pasākumiem (OIK shēmu).

Komisija pieprasīja papildu informāciju 2015. gada 14. decembra vēstulē, kas papildināta ar vēstulēm 2016. gada 14. jūnijā un 2016. gada 14. oktobrī un ar e-pastiem 2016. gada 19. decembrī un 2017. gada 17. februārī.

Latvijas iestādes iesniedza papildu informāciju vēstulēs 2016. gada 7. martā, 2016. gada 15. jūlijā, 2016. gada 23. novembrī, 2017. gada 27. janvārī un 2017. gada 23. februārī.

2016. gadā Ekonomikas ministrija veic cenu aptauju un no trim izvēlētajiem pretendentiem noslēdz līgumu ar SIA “Prudentia Energy Markets” priekšlikumu izstrādei metodiskajām vadlīnijām iekšējās peļņas normas aprēķināšanai pārkompensācijas novēršanai komersantiem, kas ir saņēmuši tiesības pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma vai garantētās maksas ietveros. Pārkompensācijas novēršanas mehānisma ieviešana bija priekšnosacījums, lai

Eiropas Komisija lemtu par valsts atbalsta pasākuma atbilstību ES iekšējam tirgum valsts atbalsta lietā SA 43140²⁰.

Tāpat SIA "Prudentia Energy Markets" 2016. gadā izstrādāja metodiskās vadlīnijas "Metodiskās vadlīnijas par iekšējās peļņas normas (IRR) aprēķināšanu pārkompensācijas novēršanai komersantiem, kas ir saņēmuši tiesības pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, vai saņemt garantētu maksu par uzstādīto elektrisko jaudu", kas tika izmantotas, lai izstrādātu nosacījumus pārkompensācijas izvērtēšanai un novēršanai, ko ieviesa ar MK noteikumu Nr. 262 un MK noteikumu Nr. 221 2016. gada grozījumiem.

Latvijas koģenerācijas elektrostaciju asociācija iesniedza sūdzību 2014. gada 25. martā. Šī sūdzība 2014. gada 13. maijā tika pārsūtīta Latvijas iestādēm, kas atbildēja 2014. gada 10. jūnijā.

Mazās hidroenerģētikas asociācija iesniedza sūdzību 2016. gada 6. septembrī.

Biogāzes stacijām atbalsts pieaug, jo EM, fiksējot iepirkuma cenas formulā ietverto dabasgāzes cenu, izvēlas 2013. gada cenu līmeni (par 40% augstāku cenu nekā 2016. gadā).

2016. gada 8. jūnijā Saeima pieņem grozījumus Elektroenerģijas tirgus likumā, izslēdzot 29. panta daļas, uz kura pamata ir izdoti OIK sistēmu regulējošie Ministru kabineta noteikumi. Tas nozīmē 2005. gadā izveidotās OIK sistēmas likvidēšanu, pēc tam, kad būs beigušās uzņemtās saistības.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ministru prezidents Māris Kučinskis, Ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens."

2017.-2018. gads

2017. gada otrajā pusē mediju darba rezultātā tiek pievērsta uzmanība iespējamām sistemātiskām krāpšanām OIK ietvaros, pieaug sabiedrības spiediens OIK izbeigšanai.

2017. gada 24. aprīlī EK pieņem lēmumu lietā par OIK shēmu. EK šauri pārbaudīja, vai dalībvalstu īstenotie pasākumi ir valsts atbalsts un, ja tā, vai tie ir saderīgi ar vienoto tirgu. EK kompetencē bija vienīgi pārbaudīt, ka valsts pasākumi nerada nepamatotus tirgus izkropļojumus un ka atbalsts nav piešķirts, pārsniedzot minimumu, kas vajadzīgs, lai sasniegtu izvirzītos mērķus. Citi politikas mērķi (piemēram, enerģētikas politikas mērķi) neietilpa valsts atbalsta analīzes darbības jomā.

Izskatīšanas laikā Latvija atzina iespējamo ES kopējā tirgus ražotāju diskrimināciju un apsolīja ieguldīt 80 miljonus eiro projektos, kas ir labvēlīgi ārvalstu ražotājiem kā palielināts potenciāls ārvalstu elektroenerģijas importam.

Secinājumos EK puda nožēlu par to, ka Latvija attiecīgo atbalsta pasākumu ir īstenojusi, pārkāpjot Līguma par Eiropas Savienības darbību 108. panta 3. punktu,

²⁰ (2015/NN, turpmāk - lieta SA 4314). (EM 16.08.2019. vēstules Nr. 3.3-1/2019/4983 2. pielikuma 2.4. – 2.11. apakšpielikumi).

kas paredz valsts pienākumu sasakņot atbalsta pasākumus komercdarbībai ar EK un neuzsākt to realizāciju līdz EK akcepta saņemšanai.

Tomēr tā nolēma, pamatojoties uz iepriekš izklāstīto novērtējumu, necelt iebildumus pret atbalstu, pamatojoties uz to, ka tas ir saderīgs ar iekšējo tirgu saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. panta 3. punkta c) apakšpunktu, kas paredz, ka par pieļaujamu uzskatāms atbalsts, kas veicina konkrētu saimniecisko darbību vai konkrētu tautsaimniecības jomu attīstību, ja šādam atbalstam nav tāds nelabvēlīgs iespaids uz tirdzniecības apstākļiem, kas ir pretrunā kopīgām interesēm.

Attiecīgi EK ir vērtējusi tikai OIK shēmas ietekmi uz ES kopējo tirgu un nav pievērsusi uzmanību OIK shēmas ietekmei uz Latvijas tautsaimniecību un iedzīvotājiem. Komisijas ieskatā Latvijas apņemšanās ar investīcijām kompensēt tirgus kropļojumus, iespējams, ir atstājusi iespaidu uz lēmuma saturu.

Komisija konstatējusi, ka 2017. gadā pēc EM pasūtījuma Rīgas Tehniskā universitāte izstrādāja pētījumu "Elektroenerģijas cena un to ietekmējošie faktori", lai sagatavotu analīzi par elektroenerģijas cenas veidojošo mehānismu Latvijā, veicot matemātisko modelēšanu, kurā ievērota virkne mainīgo faktoru, piemēram: elektroenerģijas ikstundas cenas *Nord Pool* biržā, elektroenerģijas un siltumenerģijas patēriņš un tā prognozes, elektroenerģijas un siltumenerģijas pieprasījuma un ražošanas nosacījumu atkarība no gaisa temperatūras, Daugavas HES ūdens pieteces izmaiņas un to varbūtiskais raksturs, Daugavas HES rezervuāru ekoloģiskie ierobežojumi, vēja elektrostaciju ietekme, Latvijas augstsprieguma tīkla ierobežojumi un starpvalstu elektropārvades līniju ierobežojumi, termoelektrostaciju elektroenerģijas ģenerācijas atkarība no siltumenerģijas ražošanas apjoma koģenerācijas režīmā. Lai modelētu elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenas dinamiku līdz 2030. gadam, pētījumā īpaša uzmanība tika pievērsta Rīgas termoelektrocentrālēm TEC-1 un TEC-2, kas saņem arī atbalstu OI mehānisma ietvaros garantētās maksas par elektrostacijā uzstādīto jaudu veidā.²¹ Tomēr pētījumā nav tieši vērtēta ietekme uz atsevišķām tautsaimniecības jomām un Latvijas tautsaimniecību kopumā.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens, Valsts sekretārs Juris Stinka.

2017. gada 30. oktobrī tiek pieņemts lēmums nodot elektrostaciju kontroles funkcijas BVKB.

2018. gada 23. februārī Ekonomikas ministrija iniciē speciālistu meklēšanu pētījumam "Sistēmas, kuras ietvaros komersantiem, kuri ražo un realizē elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņem garantēto maksu par uzstādīto jaudu, ilgtspējas, efektivitātes un atbilstības sabiedrības interesēm, izvērtējums un ieteikumi sistēmas tālākai attīstībai līdz 2030. gadam." 6.aprīlī projekts tiek apturēts, jo EM tika atteikts tam nepieciešamais papildus finansējums. Pētījumu nebija iespējams veikt.

²¹ EM 2019. gada 16. augusta vēstules Nr. 3.3-1/2019/4983 2.19. pielikums

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ministru prezidents Māris Kučinskis, Ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens, finanšu ministre Dana Reizniece – Ozola, valsts sekretārs Juris Stinka.

Ministru kabinets 2018. gada 10. aprīlī pieņēma grozījumus regulējumā, kas nosaka elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā, kā arī elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību, būtiski pastiprinot šī procesa uzraudzību.

Līdz ar grozījumu spēkā stāšanos AS “Energijas publiskais tirgotājs” veic vienreizēju visu – aptuveni 400 elektrostaciju, kuras pārdod saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, pārbaudi.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ministru prezidents Māris Kučinskis, Ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens, valsts sekretārs Ēriks Eglītis.

2018. gada 17. aprīlī Ministru kabinets apstiprināja darba grupu elektroenerģijas obligātā iepirkuma maksājumu sistēmas atcelšanai. Darba grupā tika iekļauti 24 pārstāvji gan no enerģētikas nozares organizācijām, gan lielākajām uzņēmēju organizācijām, gan augstskolām un valsts institūcijām. Darba grupas uzdevums izvērtēt OIK un subsidētās elektroenerģijas sistēmas ietekmi uz tautsaimniecību; sagatavot priekšlikumus OIK maksājumu sistēmas atcelšanai; sagatavot priekšlikumus esošo atbalsta saņēmēju darbības nosacījumiem pēc OIK maksājumu sistēmas atcelšanas. 13.08.2018. Ministru kabineta komitejas sēdē izskatīja informatīvo ziņojumu par darba grupas rezultātu. Ziņojums tālāk iesniegts Valsts kancelejā, bet nav virzīts izskatīšanai Ministru kabineta sēdē. Daļa no ziņojumā izvērtētiem priekšlikumiem ir iestrādāti Elektroenerģijas tirgus likumā, kurš stājas spēkā 15.02.2020.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ministru prezidents Māris Kučinskis, Arturs Krišjānis Kariņš no 23.01.2019. Ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens, Ralfs Nemiro no 23.01.2019., valsts sekretārs Ēriks Eglītis.

2018. gada 24. aprīlī Ministru Kabinets pieņem rīkojumu "Par elektroenerģijas kopējās obligātā iepirkuma un jaudas komponentes samazināšanu". Pirmo reizi OIK komponente elektroenerģijas patērētājiem sarūk. Tam tiek novirzīta Latvenergo virsplāna peļņa. OIK sarūk no 25,79 eiro par megavatstundu (MWh) līdz 22,68 eiro par MWh.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ministru prezidents Māris Kučinskis, Ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens, valsts sekretārs Ēriks Eglītis.

Auditorokompānija *PricewaterhouseCoopers* pārbaudīja EM darbinieku faktisko rīcību laika posmā no 2012. gada 28. augusta līdz 2017. gada 14. novembrim, pieņemot lēmumus, ar kuriem piešķirtas tiesības pārdot no atjaunojamiem un fosiliem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros.

Audita būtiskākie secinājumi atklāja sistēmiska rakstura nepilnības, piemēram, labas pārvaldības prakses trūkumu funkciju nodalīšanā, nepietiekamu cilvēkresursu piešķiršanu OI administrēšanas un uzraudzības procesam, iekšējās kontroles sistēmas trūkumu, grūti izsekojamu dokumentu uzskaites un uzglabāšanas sistēmu, sadarbības trūkumu starp iesaistītajām institūcijām; un

nepilnības piešķirto lēmumu uzraudzības procesā, tai skaitā izsniegto lēmumu uzraudzības procesa nepietiekamību, dažādas nepilnības gada pārskata regulējumā un faktiskajā izskatīšanā, kontroles grupas sniegto iespēju nepilnīgu izmantošanu.

Iepazīstoties ar audita secinājumiem, ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens 23.08.2018. vēršas prokuratūrā, lūdzot izvērtēt ministrijas augstāko ierēdņu rīcību saistībā ar OIK uzraudzību un kontroli, ļaujot uzņēmējiem saņemt subsīdijas, lai gan nav ievērotas visas prasības.

Galvenās atbildīgās amatpersonas: Ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens, valsts sekretārs Ēriks Eglītis.

2019. gads

2019. gada 26. martā Ministru kabinetā skatīts likumprojekts OIK atcelšanai, valdībā netika atbalstīta tā tālāka virzība, saskatot būtiskus finansiālos riskus OIK atceļot.

2019. gada 1. jūlijs 134 elektrostacijām uz laiku, līdz pārkāpuma novēršanai apturēts valsts atbalsts, par elektrostaciju principiālo elektrisko pieslēguma shēmu neatbilstību/neiesniegšanu.

2019. gada 16. jūlijs valdībā atbalstīts Informatīvais ziņojums "Par risinājumiem elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponentes atcelšanai un enerģētikas politikas īstenošanas funkcijām"

2019. gada 28. novembris – izsludināti grozījumi ETL paredzot:

- Ar 2020. gada 1. janvāri – piemērot „Nodevu elektroenerģijas ražošanai piešķirtā valsts atbalsta izlietošanas uzraudzībai”;
- Ar 2020. gada 1. janvāri – Uzraudzības funkcija tiek nodota BVKB.

2019. gadā valsts atbalsts atcelts 21 OIK elektrostacijai, ļaujot valstij ietaupīt aptuveni 31,5 miljonus EUR

2019. gadā samazināts maksimālais obligātajā iepirkumā iepērkamais elektroenerģijas apjoms par 79 328 MWh gadā.

2019. gadā ministra Ralfa Nemiro uzdevums EPT, veikt visu atlikušo spēkstaciju pirmreizējās pārbaudes, līdz 2019. gada 30. decembrim.

2020. gada 15. februāris – Valsts prezidents izsludina, un spēkā stājas plaši grozījumi ETL paredzot stingrākus kontroles nosacījumus un vienotā tehnoloģiskā cikla ieviešanu.

ATBILDĪBA

Ekonomikas ministrija savā 2019.gada 16. augusta vēstulē Nr.3.3-1/2019/4983 norāda, ka Ekonomikas ministrijas amatpersonu atbildība ir noteikta Ministru kabineta 2010. gada 23. marta noteikumu Nr.271 "Ekonomikas ministrijas nolikums" (turpmāk – Noteikumi Nr.271) 11.1. 11.2., 11.3., 11.4., 11.7. un Ministru kabineta 2003. gada 29. aprīļa "Ekonomikas ministrijas nolikums" noteikumu Nr.238²² (turpmāk – Noteikumi Nr.238) 3. nodaļā atbilstoši to kompetencei.

Atbildīgā amatpersona par nozares politikas īstenošanu un Ekonomikas ministrijas darbības tiesiskuma, funkciju izpildes, pārvaldes lēmumu pārbaudes sistēmas nodrošināšanu, kā arī racionālu struktūras izveidi Ekonomikas ministrijas funkciju izpildei ir valsts sekretārs. Savukārt ekonomikas ministrs ir atbildīgs par Ekonomikas ministrijas sagatavoto tiesību aktu projektu virzību. Ministru kabinets ir atbildīgs par valdības īstenoto politiku, tai skaitā par OI mehānisma izveidi.

Normatīvos aktus, kas paredzēja OI mehānisma izveidi un tā uzraudzības kārtību virzīja ekonomikas ministrs, un pieņēma Ministru kabinets. Turklāt minētie tiesību akti saskaņā ar Ministru kabineta 2002. gada 12. marta noteikumiem Nr. 111 "Ministru kabineta kārtības rullis"²³ un Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa noteikumiem Nr. 300 "Ministru kabineta kārtības rullis" tika skaņoti ar citām institūcijām, tai skaitā ar ministrijām, starp kurām nozīmīgākās ir bijušas Zemkopības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Finanšu ministrija, Tieslietu ministrija, kā arī Valsts kanceleja. Savukārt Elektroenerģijas tirgus likumu, uz kā pamata izdoti MK noteikumi, ar ko izveidots OI mehānisms, ir pieņēmusi Saeima un izsludinājis Valsts prezidents.

Politiskā atbildība nav saistīta ar laika ierobežojumu (noilguma institūtu), un šī atbildība var tikt attiecināta uz personu, kura ir jau zaudējusi varu (neieņem amatu Ministru kabinetā). Vēl vairāk tā var tikt attiecināta uz valsts sekretāru, kura politiskā atbildība tiešiem vārdiem nav norādīta normatīvajos aktos²⁴.

Ievērojot apstākli, ka par situācijas neatbilstību labas pārvaldības un taisnīguma principiem bija informēta augstākā līmeņa izpildvara un likumdevējs, komisija nevērtē zemāku līmeņu iesaistīto institūciju un pārvaldes orgānu atbildību, jo situācijā, kad nefunkcionē spēkā esošais tiesību režīms, padotās iestādes amatpersonas pienākums ir informēt par to augstākstāvošo vadību, kuras pienākums ir organizēt situācijas novēršanu. Ievērojot neapgāžamos pierādījumus par to, ka augstākā vadība ir bijusi informēta par problēmām, komisijai ir jāpieņem, ka zemākā līmeņa pārvaldes iestāžu amatpersonas ir savus pienākumus izpildījušas tiesību normas noteiktajos ietvaros.

Komisijas ieskatā, katras OIK procesā iesaistītās politiskās personas, vai par valsts politikas izstrādi un virzību atbildīgas izpildvaras amatpersonas, atbildības izvērtēšana komisijai atvēlētā laika ietvarā ir neiespējama. Komisija, vērtējot situāciju, uzskata par pamatotu piemērot legālās vainas prezumpciju attiecībā pret visām politiskām amatpersonām un par valsts politikas virzību atbildīgām

²² Spēkā no 2003. gada 14. maija līdz 2010. gada 27. martam.

²³ Spēkā no 2002. gada 1. jūnija līdz 2009. gada 1. martam.

²⁴ Juridiskās zinātnes doktora studiju programmas doktorants Artūrs Caics, promocijas darbs "Saeimas deputātu politiskā atbildība", 65., 66. lpp.

izpildvaras amatpersonām, kas iesaistītas OIK procesā. Šo personu atbildībai ir jābūt solidārai, un tam, kurš vēlas, lai viņu neuzskata par līdzatbildīgu būtu pašam jāpierāda, ka tā ir veikusi visas darbības, ko viņa ieņemamais amats paredz.

SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS

Komisija, izvērtējusi iegūto informāciju, secina, ka kopš 1997²⁵. gada obligātās iepirkuma komponentes jautājumos nav nodrošināta savlaicīga un atbilstoša parlamentārā kontrole no Saeimas puses. Saeima vairākkārt ir konstatējusi nepilnības tiesiskajā regulējumā un izpildvaras darbībā, bet nav devusi uzdevumus izpildvarai nekavējoties novērst trūkumus. Likumdevējs ir atbalstījis tiesību normu iniciatīvas un politiskās programmas, pieņemot, ka tās pēc labākās sirdsapziņas ir izvērtētas un apspriestas izpildvaras ietvaros. Nav izskatīti alternatīvi risinājumi. Saeima nav izmantojusi savas iespējas pieprasīt un pārliecināties par to, ka šim tiesiskajam regulējumam ir izstrādāts ekonomiskais pamatojums.

OIK shēma, ir saistīta ar valsts pārvaldes aparāta apzinātu rīcību, aplama tiesiskā regulējuma ietvaros, zinot, kādas potenciālas sekas tas radīs. Šāda rīcība ir pretēja sabiedrības interesēm un demokrātiskas valsts tiesību principiem. Šo situāciju ilustrē gadījums, kad EM amatpersona nesniedza informāciju Komisijas noteiktajā apjomā un termiņā, vēlāk sniedza neprecīzu informāciju, un, iespējams, mēģināja izvairīties no Komisijas uzdotajiem jautājumiem.

Šobrīd Komisijai ir jānorāda, ka tās ietvars nepieļauj operatīvo darbību veikšanu vai uzdevumu došanu valsts drošības iestādēm, attiecīgi tā savas darbības rezultātā nav ieguvusi tiešus pierādījumus kādas personas vai grupas interešu iespaidam uz izpildvaru vai likumdevēju šo 25 gadu laikā. Ievērojot apstākli, ka kadru mainības rezultātā, EM un MK ir nomainīties viss personālsastāvs, ir jāpieņem divas iespējas – OIK aplamo normu pieņemšanu stimulējis ārējs spēks, vai arī tās ir pieņemtas esošajā formā un tiek aizstāvētas, jo nodrošina stabilu un prognozējamu *status quo* iesaistītajās valsts institūcijās, Proti, neviens neko negrib mainīt, jo tad būtu jāveic papildus darbs. Sadaļā par atbildību norādīts personu loks. Lai nosauktu visas atbildīgās personas, secīgi pēc vainas pakāpēm, komisijai nav ne laika, ne cilvēkresursu. Mēģinājums to paveikt Komisijas ietvaros atkārtotu *Dreifusa prāvas*²⁶ rūgto pieredzi ar neprognozējamām sekām.

Apkopojot saņemtos dokumentus, kā arī iepazīstoties ar 2013. gada LR Valsts kontroles un 2017. gada *Pricewaterhouse Coopers* ziņojumu, skaidri izgaismojas, ka enerģētikas politika nav pārskatāma, savstarpēji koordinēta un uzraudzīta, un nozarē nav nodrošināta vienota plānošana mērķu sasniegšanai. Pieņemtie lēmumi par elektroenerģijas obligāto iepirkumu, kas saražota no AER, un elektroenerģijas iepirkuma cenu ir vērsti uz noteiktu AER elektroenerģijas

²⁵ 1997. gada Satversmes tiesas spriedums lietā nr.04 – 01(97)

²⁶ Grūtups Andris "Tiesāšanās kā māksla", 2013

ražošanas jomā strādājošu komersantu atbalstu, nevis nodrošina sabiedrības interesēm atbilstošu risinājumu.

Situāciju ir pasliktinājusi atsevišķu komersantu pretlikumīgās rīcības, kuru atklāšana un pierādīšana ir prasījusi ievērojamus sabiedrības resursus un iekavējusies kontrolējošo institūciju samazinātās kapacitātes dēļ. Pozitīvi, ka tiek sakārtots kontroles mehānisms, atbildību par tā izpildi uzticot Būvniecības valsts kontroles birojam. Tomēr, komisija norāda, ka BVKB kapacitāte šobrīd darbinieku trūkuma dēļ nepārsniedz 50 staciju klātienes kontroles gadā. Tādejādi sabiedrībai tiek radīts papildu apdraudējums, pieļaujot iespējamību, ka negodīgi komersanti turpina darbību. Papildus sabiedrisko apdraudējumu rada kriminālizmeklēšanas iestāžu kapacitātes samazināšanās, tostarp uz personāla kvalifikācijas trūkuma pamata.

Saeimas lēmums par Komisijas izveidi ir bijis novēlots. Šobrīd komisijai ir iespējas sniegt situācijas politisku vērtējumu, nosaukt atbildīgos par radušos situāciju un rekomendēt tālāko darbības virzību, kuras rezultātā būtu iespējams izveidot situācijai atbilstošu tiesisku risinājumu bez graujošām sekām valsts tautsaimniecībai, situācijā, kad valsts pieņemtās programmas jau paredz būtiska sloga palielināšanu, lai sasniegtu valsts politiskos mērķus.

Izpildvara situācijā ar OIK izveidi un virzību ir rupji ignorējusi valsts pārvaldes principus, nenodrošinot valsts pārvaldes rīcības nepārtrauktību, sabiedrības interešu aizsardzības un darba efektīvas organizācijas principus.

Komisija norāda, ka tās darbības formāts un ietvars, kā arī materiāli tehniskais nodrošinājums nav piemērots šāda mēroga izmeklēšanas veikšanai, un komisijas veiktais situācijas novērtējums nav uzskatāms par rīcību, kas nestu tiešu labumu Latvijas iedzīvotājiem un nodokļu maksātājiem, jo komisijai nav iespējams izstrādāt pasākumus situācijas risināšanai pēc būtības, vai pilnvērtīgi izveidot likumdošanas iniciatīvas situācijas risināšanai.

Situācija komisijas ieskatā ir Latvijai unikāla, jo izveidojusies tiesiski, iesaistītajām pusēm rīkojoties spēkā esoša tiesiskā regulējuma ietvaros. Situācijas risinājumam ir, iespējams, nepieciešams veidot neordināru risinājumu, lai panāktu ne tikai tiesisku, bet arī taisnīgu un Latvijas interesēm atbilstošu rezultātu.

Šajā situācijā ir nepieciešams novērst esošās situācijas turpināšanos un komisija rekomendē Saeimai pieņemt deklarāciju, ka no 1995. gada ieviestie fosilās un atjaunojamās enerģijas atbalsta pasākumi ir bijuši pārspīlēti un Latvijas situācijai neatbilstoši. Uzdod Ekonomikas ministrijai nekavējoties izstrādāt tiesību normu, ar kuru atceļ OIK sistēmu, protams, ievērojot, ka likuma atcelšana neietekmēs jau noslēgtos līgumus, kā arī gadījumus, kad atbilstoši tiesiski saņemtai atļaujai jau ir veiktas būtiskas un neatgriezeniskas investīcijas konkrēta energoražošanas objekta izveidē, un iesniegt to Saeimā. Uzdod Ekonomikas ministrijai nekavējoties izstrādāt stratēģiju un tiesisko regulējumu

šī aplamā tiesiskā regulējuma seku novēršanai un iesniegt to Saeimā. Ir jāņem vērā, ka persona, kas izmanto tiesiskā regulējuma trūkumus savās savtīgajās interesēs un pret sabiedrības interesēm, pārkāpj Satversmi, un tiesiskās paļāvības princips pret viņu nav piemērojams.

Pastiprināt kontroli pār esošajā sistēmā iesaistīto uzņēmumu darbību un radikāli pastiprināt pārkāpēju sodīšanu par atbalsta saņemšanas esošo noteikumu pārkāpumiem saistībā ar pašpatēriņu, lietderīgo siltumenerģiju, atkritumproduktu izmantošanu un citām prasībām, kas noteiktas likumos.

Izpildvaras struktūrā, ministrijām sadarbojoties, ne vēlāk kā divos gados jāizstrādā un jāpublisko enerģijas tirgus stratēģija, īpaši atjaunojamās enerģijas jomā, kā arī jāizstrādā pilnvērtīgs tiesiskais regulējums, lai aktīvie patērētāji un mazie un vidējie uzņēmumi varētu tam pielāgoties. Šo stratēģiju ir jāapstiprina Saeimā.

Stratēģijai jāatbilst Latvijas ekonomiskajai situācijai, kas balstītos uz Latvijas nacionālo interešu ievērošanu un ES interešu respektēšana. Kā parāda komisijas darba laikā uzklusītie viedokļi, šādi scenāriji ir vairāki, un šobrīd izpildvaras atbalstītais risinājums nav vienīgais, lai arī vislabāk atbilst Latvijas lielāko enerģētikas uzņēmumu interesēm.

Ja tiek konstatēta izpildvaras nepamatota kavēšanās uzdevumu izpildē, Saeimai ir jārod iespēja piesaistīt atbilstošu speciālistu komandu un veikt nepieciešamās darbības, neiesaistot izpildvaru.

Likumdevējam nekavējoties jāizstrādā tiesiskais regulējums lobēšanai, kas ļautu aizsargāt sabiedrības intereses pret iespējamu spēcīgu interešu grupu pretvalstisku iniciatīvu netraucētu virzību valdībā un Saeimā. Ir jāreķinās ar to, ka iespējama ne tikai mantisku, bet arī tīri politisku interešu lobēšana, ko parāda situācija ar OIK.

Ir nepieciešams nodrošināt papildu kapacitāti likumdevējam, lai dotu tam iespēju veikt papildus neatkarīgu tiesību normu projektu analīzi un tiesisko vērtējumu, kā nolūkā būtu jānostiprina Saeimas juridiskais birojs un analītiskais dienests.

Izstrādājot un pieņemot tiesību normas vai politiskās plānošanas dokumentus ar ilgstošu ietekmi, ir nepieciešams atteikties no vēlmes paātrināt likumdošanas procesu, ko spilgti parāda situācija ar OIK un akcīzes nodokli.

Ir būtiski samazināt kontrolējošo institūciju sašķeltību. Šaura kompetenču nošķiršana kontroles jomā ir radījusi būtisku apdraudējumu valsts vitālajam interesēm, jo nav iespējams izbēgt no procesu palēninājuma un informācijas zudumiem, ja vienu funkciju veic divas, trīs un vairāk iestādes, vai iestāžu struktūrvienības. Šis gadījums iezīmē nepieciešamību Latvijas valsts pārvaldi veidot iespējami koncentrētu un kompetentu, tostarp, izmantojot mūsdienu tehnoloģiju sniegtas iespējas.

Ir nepieciešams izveidot vienotu un pilnvērtīgu, akadēmijas tipa augstākās izglītības iestādi iekšlietu sistēmas speciālistu apmācībai, kas ļautu nozaru speciālistiem iegūt izmeklēšanas darbam nepieciešamās zināšanas, vai arī ļautu operatīvi mācīt policistiem nepieciešamās speciālās zināšanas attiecīgajā nozarē. Šāda iestāde nepieciešama ne tikai policijai, bet visām valsts pārvaldes iestādēm, kuras veic kontroles funkcijas.

Izpildvarai tautsaimniecības atbalsta programmu un projektu ietvaros jāatsakās no savas administratīvi represīvās funkcijas un jāpievēršas koordinējošai un konsultatīvai darbībai, lai mazinātu atšķirīgas attieksmes riskus un iespēju aktīvi meklēt likuma robus, savu savtīgo interešu piepildīšanai. Šāda koncepcijas maiņa arī noteiktu atklātākus un pārskatāmākus procesus valsts pārvaldē.

Rīgā, 2020. gada 19. februārī

Komisijas priekšsēdētāja

Ieva Krapāne

Komisijas sekretārs

Mārtiņš Šteins

Komisijas loceklis

Jānis Ādamsons

Komisijas loceklis

Atis Lejiņš

Komisijas loceklis

Romāns Naudiņš

Komisijas loceklis

Sandis Riekstiņš

Komisijas loceklis
(pievienojot savas atsevišķās domas)

Viktors Valainis

Pielikums Nr.1

Nr.	Kas	Aicināts kā	Kad
1.	Roberts Meijers	Ekonomikas ministrijas Enerģētikas finanšu instrumentu nodaļas vecākais eksperts	23.09.2019.
2.	Artūrs Krišjānis Kariņš	Ekonomikas ministrs laikā no 2004. gada līdz 2006. gadam	30.09.2019.
3.	Jurijs Strods	Ekonomikas ministrs laikā no 2006. gada līdz 2007. gadam	01.10.2019.
4.	Anrijs Matīss	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs laikā no 2008. gada līdz 2009. gadam, Ekonomikas ministrijas Valsts sekretāra pienākumu izpildītājs, Valsts sekretāra vietnieks no 2008. gada 15. janvāra līdz 30. janvārim.	01.10.2019.
5.	Ints Kuzis	Valsts policijas priekšnieks	08.10.2019.
6.	Andrejs Grišins	Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes priekšnieks	08.10.2019.
7.	Ģirts Mundurs	Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes priekšnieka vietnieks	08.10.2019.
8.	Pēteris Bauska	Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldes priekšnieks	08.10.2019.
9.	Ivars Zariņš	Frakcijas "Saskaņa" deputāts	08.10.2019.
10.	Aigars Štokenbergs	Ekonomikas ministrs laikā no 2006. gada aprīļa līdz novembrim	08.10.2019.
11.	Andris Liepiņš	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretāra vietnieks laikā no 2009. gada līdz 2010. gadam	08.10.2019.
12.	Džineta Innusa	Ekonomikas ministrijas juridiskā departamenta direktore	08.10.2019.
13.	Uģis Sarma	Ekonomikas ministrijas enerģētikas departamenta direktors	08.10.2019.
14.	Aigars Kalvītis	Ministru prezidents laikā no 2004. gada līdz 2007. gadam	15.10.2019.
15.	Artis Kampars	Ekonomikas ministrs laikā no 2009. gada līdz 2011. gadam	15.10.2019.
16.	Daniēls Pavļuts	Ekonomikas ministrs laikā no 2011. gada līdz 2014. gadam	15.10.2019.
17.	Sandis Jansons	a/s Sadales tīkli valdes priekšsēdētājs	22.10.2019.
18.	Jānis Kirkovalds	a/s Sadales tīkli attīstības direktors	22.10.2019.
19.	Raimonds Skrebs	a/s Sadales tīkli tehniskais direktors	22.10.2019.
20.	Indra Sprance	žurnāla "IR" žurnāliste	22.10.2019.

21.	Jānis Stinka	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs no 2016. gada līdz 2018. gadam	22.10.2019.
22.	Jānis Irbe	Latvijas atjaunināmās enerģijas federācijas Valdes priekšsēdētājs	29.10.2019.
23.	Juris Ozoliņš	Enerģētikas eksperts	29.10.2019.
24.	Inta Liepa	Finanšu ministrijas Tiesību aktu departamenta direktore	05.11.2019.
25.	Gustavs Gailis	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Juridiskā departamenta Juridiskās nodaļas vadītājs	05.11.2019.
26.	Māris Knoks	Labklājības ministrijas Juridiskā departamenta juriskonsults	12.11.2019.
27.	Laura Buivida	Ekonomikas ministrijas biroja vadītāja	12.11.2019.
28.	Kaspars Gerhards	Ekonomikas ministrs laikā no 2007. gada līdz 2009. gadam, Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs no 1999. gada līdz 2007. gadam	25.11.2019.
29.	Juris Pūce	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs laikā no 2010. gada līdz 2013. gadam	02.12.2019.
30.	Jurijs Spiridonovs	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs laikā no 2015. gada februāra līdz jūlijam	03.12.2019.
31.	Mārtiņš Lazdovskis	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs laikā no 2014. gada līdz 2015. gadam	03.12.2019.
32.	Ringolds Beinarovičs	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs laikā no 2015. gada līdz 2016. gadam	03.12.2019.
33.	Raimonds Aleksejenko	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs laikā no 2016. gada februāra līdz maijam	03.12.2019.
34.	Dana Reizniece-Ozola	Ekonomikas ministre laikā no 2014. gada līdz 2016. gadam	10.12.2019.
35.	Vjačeslavs Dombrovskis	Ekonomikas ministrs laikā no 2014. gada janvāra līdz novembrim	10.12.2019.
36.	Gatis Ābele	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs	10.12.2019.
37.	Ilga Preimate	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretāra vietniece	10.12.2019.
38.	Arvils Aršeradens	Ekonomikas ministrs laikā no 2016. gada līdz 2019. gadam	17.12.2019.
39.	Jānis Bunkšs	Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas izpilddirektors	17.12.2019.
40.	Lelde Dimante	Valsts kontroles revīziju rezultātu analīzes un pilnveidošanas procesu vadītāja	17.12.2019.
41.	Ēriks Eglīte	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs	06.01.2020.
42.	Artis Kampars	Ekonomikas ministrs laikā no 2004. gada līdz 2007. gadam	07.01.2020.
43.	Anrijs Matīss	Ekonomikas ministrijas Valsts sekretārs laikā no 2008. gada līdz 2009. gadam, Ekonomikas ministrijas Valsts sekretāra pienākumu izpildītājs, Valsts sekretāra vietnieks no 2008. gada 15. janvāra līdz 30. janvārim.	07.01.2020.
44.	Jānis Dūklavs	Zemkopības ministrs laikā no 2009. gada līdz 2011. gadam	13.01.2020.
45.	Ivars Godmanis	Ministru prezidents laikā no 2007. gada līdz 2009. gadam	13.01.2020.

46.	Laimdota Straujuma	Ministru prezidente laikā no 2014. gada līdz 2015. gadam, Zemkopības ministre laikā no 2011. gada līdz 2014. gadam, Zemkopības ministrijas Valsts sekretāre laikā no 1999. gada līdz 2006. gadam	13.01.2020.
47.	Ilmārs Grīnbergs	privātpersona	13.01.2020.
48.	Eduards Lunis	privātpersona	13.01.2020.
49.	Jānis Stādja	privātpersona	13.01.2020.
50.	Alise Šatalova	privātpersona	13.01.2020.
51.	Agris Auce	Dr. phys.	03.02.2020.
52.	Svetlana Mjakuškina	Būvniecības valsts kontroles biroja direktore	10.02.2020. 13.01.2020.

Rīgā, 2020. gada 19. februārī

Komisijas priekšsēdētāja

Sekretārs

Ieva Krapāne

Mārtiņš Šteins

Pielikums Nr. 2

Nr.	Datums	Stenogramma	Protokols	Ieradās	Neieradās
1.	06.06.2019.		2	Arvils Aršeradens Ieva Krapāne Romāns Naudiņš Sandis Riekstiņš Mārtiņš Šteins Viktors Valainis Ivars Zariņā	
2.	08.07.2019.	10	3	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis	Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš
3.	15.07.2019.	14	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Romāns Naudiņš
4.	19.08.2019.	15	5	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Romāns Naudiņš
5.	23.09.2019.	33	6	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	
6.	30.09.2019.	20	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Romāns Naudiņš
7.	01.10.2019.	17	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis	

				Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	
8.	08.10.2019.	37	5	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Romāns Naudiņš	Jānis Ādamsons Viktors Valainis
9.	15.10.2019.	41	5	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Romāns Naudiņš	Jānis Ādamsons
10.	21.10.2019.	34	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Romāns Naudiņš
11.	29.10.2019.	29	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	
12.	05.11.2019.	20	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Romāns Naudiņš Atis Lejiņš
13.	12.11.2019.	30	5	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	
14.	19.11.2019.	1	2	Ieva Krapāne Sandis Riekstiņš	
15.	25.11.2019.	16	3	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis	Romāns Naudiņš Jānis Ādamsons
16.	02.12.2019.	22	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš	Romāns Naudiņš

				Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	
17.	03.12.2019.	26	9	Ieva Krapāne Atis Lejiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	Mārtiņš Šteins Sandis Riekstiņš
18.	10.12.2019.	25	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	Viktors Valainis
19.	17.12.2019.	39	13	Ieva Krapāne Atis Lejiņš Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	Mārtiņš Šteins Sandis Riekstiņš Viktors Valainis
20.	06.01.2020.	22	3	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Atis Lejiņš Romāns Naudiņš
21.	07.01.2020.	24	3	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Romāns Naudiņš
22.	13.01.2020.	31	4	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Romāns Naudiņš
23.	14.01.2020.	22	3	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons Romāns Naudiņš	
24.	03.02.2020.	14	3	Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Viktors Valainis Jānis Ādamsons	Sandis Riekstiņš Romāns Naudiņš
25.	10.02.2020.			Ieva Krapāne	Jānis Ādamsons

				Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Viktors Valainis Sandis Riekstiņš	Romāns Naudiņš
26.	17.02.2020.			Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Romāns Naudiņš	Jānis Ādamsons
27.	19.02.2020.			Ieva Krapāne Mārtiņš Šteins Atis Lejiņš Sandis Riekstiņš Viktors Valainis Romāns Naudiņš	Jānis Ādamsons

Rīgā, 2020. gada 19. februārī

Komisijas priekšsēdētāja

Sekretārs

Ieva Krapāne

Mārtiņš Šteins

**PARLAMENTĀRĀS IZMEKLĒŠANAS KOMISIJAS PAR OIK ATBALSTA
IEVIEŠANAS MĒRĶIEM, IETEKMI, KRITĒRIJIEM ATBALSTA
SAŅEMŠANAI, ATBALSTA INTENSITĀTI, EIROPAS KOMISIJAS 2017.
GADA 24. APRĪĻA LĒMUMU LIETĀ SA.43140 (2015/NN) UN PAR
NODARĪTO KAITĒJUMU UN TIESĪBU AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJU
RĪCĪBU KOMISIJAS LOCEKĻA VIKTORA VALAIŅA REDZĒJUMS**

Tekstā izmantoto saīsinājumu paskaidrojums

A - Ampēri

AER – Atjaunojamie energoresursi

BVKB – Būvniecības valsts kontroles birojs

CSP – Centrālā statistikas pārvalde

EM – Ekonomikas ministrija

ETL – Elektrotransportlīdzeklis

EUR – Eiro

ES – Eiropas Savienība

GWh – Gigavatstundas

HES – Hidroelektrostacija

IKP – Iekšzemes kopprodukts

IRR – Iekšējās atdeves koeficients

kV – kilovolti

kWh – kilovatstundas

LDDK – Latvijas Darba devēju konfederācija

LOSP – Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padome

MK – Ministru kabinets

MW – Megavati

OIK - Obligātā iepirkumu komponente

SPRK – Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija

TEC - Termoelektrostacija

Tvid – Vidējās realizācijas tarifs

Tvidimp – Vidējā importētās elektroenerģijas iepirkuma cena

UNFCCC - Apvienoto Nāciju Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām

VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

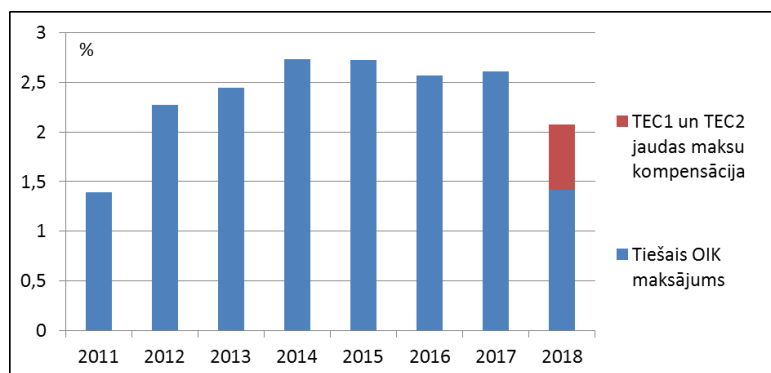
Pamatojoties uz Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 13.panta 3.daļu “Parlamentārās izmeklēšanas komisijas locekļi, kuri pilnībā vai daļēji nepiekrīt galaziņojumam, var tam rakstveidā pievienot savas atsevišķās domas.”

kā Parlamentārās izmeklēšanas komisija par OIK atbalsta ieviešanas mērķiem, ietekmi, kritērijiem atbalsta saņemšanai, atbalsta intensitāti, Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu lietā SA.43140 (2015/NN) un par nodarīto kaitējumu un tiesību aizsardzības institūciju rīcību komisijas loceklis Viktors Valainis, kuru darbam deleģēja Zaļo un zemnieku savienības Saeimas frakcija, pievienoju savas atsevišķās domas

ATBALSTĀMĀS ELEKTROENERĢIJAS OBLIGĀTAIS IEPIRKUMS: IEVIEŠANA, KRITĒRIJI ATBALSTA SAŅEMŠANAI, ATBALSTA INTENSITĀTE, APJOMI, IETEKME

Kopsavilkums

Ministru prezidenta Māra Gaiļa valdības 1995. gadā iedibinātais *feed-in* atbalsta princips dažiem desmitiem atjaunoto mazo HES ar saistošu saražotās elektroenerģijas iepirkumu par divkāršu elektroenerģijas realizācijas vidējo tarifu ir izaudzis līdz obligātā iepirkuma komponentei (OIK) elektroenerģijas galalietotāju rēķinos. Subsīdiu kopējais apjoms virs elektroenerģijas tirgus cenas jau Ministru prezidenta Valda Dombrovskā valdības laikā 2013. gadā bija tuvu 2,5% no Latvijas valsts budžeta (zīm. 1.), bet nākošajos gados šo līmeni arī pārsniedza. 2018. gadā OIK maksājums formāli tika samazināts, izmantojot Latvenego pamatkapitāla samazināšanu daļējai OIK kompensācijai, taču finanšu transakciju maiņa nemaina būtību: par OIK Latvijas sabiedrība un uzņēmumi maksā ļoti lielas summas, pat 2018 gadā formāli atlikusī daļa ir vienāda ar kopējiem valsts budžeta izdevumiem kultūrai.

Zīm. 1. OIK ikgadējais kopējais apjoms procentos no Latvijas valsts budžeta.

OIK izaugsmē ir vērojami **trīs laika periodi** ar atšķirīgām iezīmēm.

Pirmā atjaunojamo energoresursu (AER) un efektīvas koģenerācijas atbalsta dekāde 1995. – 2005. gadā raksturojas ar pakāpenisku atbalsta sistēmas veidošanu un elektroenerģijas iepirkuma cenu (t.s. *dubulto tarifu*) piesaisti vidējam elektroenerģijas realizācijas tarifam. Šajā periodā atbalsta apmēri kā iepirkuma cenu, tā ražošanas apjomu aspektā ir nelieli. Atbalstīto

AER izmantošana deva 2,1% no kopējās patērētās elektroenerģijas 2004. gadā, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (SPRK) 2003. gadā apstiprināja vietējo neatkarīgo elektroenerģijas ražotāju komponenti galalietotāju rēķinos 0,2817 c€/kWh¹, kas bija ap 6% no elektroenerģijas vidējā realizācijas tarifa. Elektroenerģijas cenu sadārdzinājums netika īpaši un plaši ievērots. Taču virzība jau bija iezīmēta.

Otrs periods, kuru uzsāka **ekonomikas ministra Artura Krišjāņa Kariņa vadībā virzītā** Elektroenerģijas tirgus likuma pieņemšana 2005. gadā. Sekojošie gadi iezīmējas ar AER izmantošanas un efektīvas koģenerācijas atbalsta sistēmas apjoma strauju pieaugumu, pateicoties kā komersantu motivēšanu subsidētās elektroenerģijas ražošanai, tā arī elektroenerģijas obligātā iepirkuma cenu noteikšanas metodoloģijai. **Šajā laikā ekonomikas ministrs Arturs Krišjānis Kariņš neizvērtēja mājāsaimniecību maksātpēju un lielu slogu uzlika tieši uz sabiedrības līdzfinansējumu.** 2010. gadā tiek secināts, ka “AER jomā Latvijas politika ir bijusi nestabila, nekonsekventa, ne vienmēr pamatota ar ekonomiskiem aprēķiniem un atkarīga no vietējām politisko viedokļu un interešu svārstībām²”. Faktiski nepārtrauktās un necaurredzamās regulējošās vides izmaiņas ir izveidojušas investoros sajūtu par augstu regulēšanas risku, uzstādīto mērķu sasniegšanai nepieciešami arvien atraktīvāki normatīvi.

Tikai sasniedzot 2013. gadā OIK līmeni, Ekonomikas ministrija (EM) beidzot atzīst, ka “kopumā Latvijā obligātā iepirkuma tarifi ir vieni no augstākajiem, salīdzinot ar Eiropas valstīm, kurās atbalsts veidots pēc obligātā iepirkuma (*feed-in*) principa”³. Faktiski Latvijai jau tad tie bija otri augstākie Eiropā, tikai Šveice atļaujas vēl lielākas subsīdijas.

Praktiski jau agrāk bija radusies sajūta, ka straujais OIK pieaugums jābremzē. Pirmais mēģinājums bija jau 2011. gadā, nosakot liegumu uz tālāku pieteikšanos subsidētās no AER saražotās elektroenerģijas pārdošanai. T.s. *moratorijs* tika pieteikts kā pārejas regulējums līdz jaunas atbalsta sistēmas izveidei un ieviešanai. Nākamajos gados, **kad ekonomikas ministra pienākumus pildīja Dana Reizniece-Ozola, sekoja virkne pasākumu, ko pabeidza nākamais ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens: moratorija jeb jaunu licenču izsniegšanas aizlieguma turpināšana un nostiprināšana likumā (pirms tam ekonomikas ministrs Dainiels Pavļuts noteica moratoriju, bet to viegli varēja atcelt, jo likumā nebija noteikts aizliegums jaunu atbalstu sniegt). Vairāku simtu izsniegto licenču likvidēšana. Vēja staciju atbalsta termiņa ierobežošana (iepriekš beztermiņa). Gāzes cenas ietekmes ierobežošana uz elektrības cenu (lielas cenas svārstības ietekmēja atbalsta apjomu). Izstrādāts un pieņemts atbalsta mehānisms aizsargātajiem lietotājiem (trūcīgākai sabiedrības daļai) un energointensīvajiem uzņēmumiem. Ierobežots IRR jeb atbalsta apjoms atbalsta saņēmējiem. SEN pagarināšana (apmēram 40 milj. euro ietekme), vienlaikus arī uzvarot tiesvedības (86 tiesvedības vienlaicīgi). Latvenego pamatkapitāla samazināšana (būtiska ietekme uz OIK nepieaudzēšanu). Latvenego peļņas daļēja**

¹ SPRK lēmums Nr. 280, 15.10.2003.g. https://www.sprk.gov.lv/cmaa/type_2

² A Sprūds (red.). Pētījums “Latvijas enerģētikas politika: ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru”. 2010. <http://www.lai.lv/publikācijas/latvijas-enerģētikas-politika-cela-uz-ilgtspējīgu-un-caurspīdīgu-enerģētikas-sektoru-69>

³ EM Informatīvais ziņojums (2013). "Par elektroenerģijas cenu pieauguma riskiem un to ierobežošanu". <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40272838>

novirzīšana OIK samazināšanai (svarīgi, lai OIK nepieaugtu, un loģiski, jo lielā mērā OIK veido arī TEC maksājums, ne tikai “zaļie” ražotāji): 2016: 19,2 milj.; 2017: 42 milj.; 2018: 54 milj. Sadales tarifu sasaiste ar pieslēguma jaudu (lai neturētu tukšus, lielus pieslēgumus, par kuriem maksā citi patērētāji). Atbalsta shēmas saskaņošana ar EK (birokrātisks uzdevums, bet svarīgs tādā ziņā, ka pretējā gadījumā varētu būt pārkāpuma procedūra un sankcijas, jau sen pirms, bet īpaši no 2007. gada atbalsts tika sniegts, bet saskaņots ar EK nebija), kas noslēdzās ar subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieviešanu 2014.– 2017. gadā un deva reālu, vērā ņemamu terminētu OIK izmaksu samazinājumu. OIK galalietotāju rēķinos ir dubultojusi elektroenerģijas cenu, neskatoties uz valsts budžeta līdzfinansējumu⁴. Elektroenerģijas tarifi Latvijas uzņēmumiem un mājsaimniecībām ir vieni no pašiem augstākajiem ES valstīs. Pēdējos gados samazinās atbalstu saņemošo elektrostaciju skaits, jo beidzas terminētais atbalsta periods; taču pēdējā subsidētā elektrostacija beigs darbību tikai 2036. gadā.

Ministru prezidenta Artura Krišjāņa Kariņa valdība līdz 2020. gada februārim joprojām nav veikusi esošā obligātā iepirkuma modeļa juridisko izvērtējumu, nav izstrādāts jauns ekonomiski pamatots un atvērtajam tirgum atbilstošs AER atbalsta modelis, nav ieviesti pasākumi esošā subsidēšanas modeļa ātrākai un tiesiskai izbeigšanai; ražotāji masveidā pārkāpj pat esošos *ļoti mīkstos spēles noteikumus*, faktiski zogot valsts maksājumu, taču nekādi motivējošo sodi viņiem netiek piemēroti.

Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021.-2030. gadam projektā ir pareizi uzstādījumi turpmākai politikai AER jomā, tāpēc gribētos cerēt, ka plāns šoreiz tiks pildīts, turklāt apsteidzošos termiņos.

Kopumā elektroenerģijas ģenerācijas atbalsta aspekta veidošana un īstenošana Latvijas enerģētikas politikā kopumā ir jāvērtē kā pretrunīga, necaurskatāma, ražotājiem izcili labvēlīga un sabiedrības interesēm neatbilstoša. Elektroenerģijas likumā deklarēto mērķi “visefektīvākajā iespējamajā veidā par pamatotām cenām tiktu droši un kvalitatīvi piegādāta elektroenerģija” ne likumdevējs, ne izpildvara nav pildījuši.

Kopš 1995. gada Latvijas valdībā vairāk nav enerģētikas valsts ministra, ir nomainījušies daudzi ekonomikas ministri, valsts sekretāri un par enerģētiku atbildīgie valsts sekretāra vietnieki. OIK sistēma 25 gadu garumā ir veidojusies pakāpeniski, minēto amatpersonu vidū nav izdalāms viens vai daži, kuri būtu atbildīgi par šādas sistēmas izveidi. Arī Saeimas deputāti dažkārt ir bijuši aktīvi ne tikai pieņemot valdības iesniegtos likumprojektus. Vienlaikus katrs ir devis savu lielāku vai mazāku ieguldījumu ar jauna labvēlīga normatīva virzību, ar atbalsta saņemšanas kritēriju un metodoloģijas izvēli, ar ekonomiski nepietiekami pamatotu subsīdiu apmēru noteikšanu, ar nepietiekamu ražotāju uzraudzību un vāju kontroli, ar nekritisku obligātā iepirkuma atļauju izsniegšanu, ar ekspertu atzinumu neievērošanu, ar aktīvas darbības izrādīšanu un faktisku neko nedarīšanu.

⁴ EM Konceptuāls ziņojums "Kompleksi pasākumi obligātā iepirkuma komponentes atcelšanai un elektroenerģijas tirgus attīstībai" (2018). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40467558>

Rekomendējamā ceļa (**konstatēto trūkumu novēršanai**) kartē 2020. gadam nepieciešami **Ministru kabinetam** neatliekami pasākumi esošā subsidēšanas modeļa ātrākai tiesiskai izbeigšanai un ekonomiski pamatota atbalsta modeļa ieviešanai, tai skaitā:

- jauna ekonomiski pamatota uz tirgus attiecībām balstīta tehnoloģiski neitrāla atbalsta modeļa izstrāde un pakāpeniska ieviešana atbilstoši OIK atbalsta termiņa beigām konkrētajai spēkstacijai. Daudzu ES valstu pieredze rāda, ka *feed-in-premium* slidošais modelis ar definētiem minimuma un maksimuma sliekšņiem varētu būt piemērotākais;
- neatkarīgas trešās puses kompetents (iespējams, starptautisks) juridisks vērtējums kā OIK būtu iespējams tiesiski atcelt, kādi soļi būtu juridiski pamatoti OIK maksājumu minimizēšanai;
- valsts atbalsta saņēmēju kontroles krasa intensificēšana un pārkāpēju sodīšanas radikāla pastiprināšana par atbalsta saņemšanas esošo noteikumu pārkāpumiem; tas attiecas (bet ne tikai) uz pašpatēriņu, lietderīgo siltumenerģiju, atkritumproduktu izmantošanu;
- subsīdiju samazinājums atbilstoši juridiskā izvērtējuma secinājumiem, tai skaitā pārrēķinot pārkompensāciju un mazinot atbalsta intensitāti;
- **aktualizēt Kurzemes loka jaudu apsaimniekošanu, lai ieguldītie līdzekļi kalpotu tautsaimniecībai;**
- **klimata izaicinājuma apstākļos ieviest tādu kārtību, lai ieņēmumi no CO2 emisiju kvotu pārdošanas nonāktu atpakaļ atjaunojamās enerģijas ražošanas atbalsta sistēmā un izvērtēt VARAM atbildību (bezatbildību), kas līdz šim nav izdarīts.**
- **jautājumu par OIK sistēmā esošu juridisko personu atpirkšanu vērtēt kritiski un, izanalizējot sabiedrības ieguvumus, izmaksu pamatotību, neveidot “bonusus” tiem, kas turpmāk nesaņems OIK atbalstu.**

2020. gadā neko nedos koncentrēšanās uz jautājumu “Kas vainīgs?”. Tai vietā Saeimai, Ministru kabinetam (MK) un EM kopā ar ekspertiem ir konstruktīvi jāmeklē atbildes uz jautājumu “Ko darīt?”, lai izstrādātu jaunu ilgtspējīgu ekonomiski pamatotu un samērīgu atbalsta modeli un paātrinātu tiesisku pārejas procesu. Jaunie klimata uzstādījumi nedod iespēju tālāk kavēties.

Savukārt ražotājiem var ieteikt rūpīgi apsvērt pāreju savā biznesā uz “jaunu ekonomikas modeli, kas celtu godā pietiekamību kā vērtību, nevis nežēlīgu dzišanos pēc pārtēriņa”⁵.

1. Atbalstāmās elektroenerģijas iepirkuma sistēmas veidošana

Pirmā atjaunojamo energoresursu (AER) un efektīvas koģenerācijas atbalsta dekāde 1995.–2005. gadā raksturojas ar pakāpenisku atbalsta sistēmas veidošanu un elektroenerģijas iepirkuma cenu piesaisti vidējam elektroenerģijas realizācijas tarifam (vēsturē iegājis kā *dubultais tarifs*).

⁵ Valsts prezidenta Egila Levita uzruna Vecgada vakarā. <https://www.president.lv/lv>

1.1.AER izmantošanas atbalsts: *feed-in* principa ieviešana

MK Noteikumi Nr. 54 *Par Latvijas Republikā ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām* (pieņemti 14.03.1995.) ir uzskatāmi par pirmo normatīvo dokumentu AER izmantošanas atbalstam elektroenerģijas ražošanā. Noteikumi nosaka, ka: “valsts akciju sabiedrībai “Latvenergo” jāiepērk elektroenerģija no tās pārziņā nenodotām elektrostacijām. Iepirkuma cena to decentralizēto mazas jaudas (līdz 2 MW) hidroelektrostaciju ražotajai elektroenerģijai, kuras darbojas vai kuru darbību atjaunos līdz 2000. gadam, atbilst valsts akciju sabiedrības “Latvenergo” divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam aprēķina tarifam un ir spēkā astoņus gadus no attiecīgās elektrostācijas ekspluatācijas sākuma”.

Ar šiem Noteikumiem pēc noklusējuma Latvijā tiek ieviesta *feed-in* sistēma mazas jaudas izkļiedētu elektroenerģijas ģenerētāju atbalstam, kas darbojas vēl šodien. Kvalitatīvi ir ievēroti *feed-in* atbalsta pamatprincipi:

- definētas tehnoloģijas (primārie energoresursi) uz kurām attiecas sistēma;
- noteikta saražotās elektroenerģijas iepirkuma cena, kas ir paaugstināta attiecībā pret vidējo tirgus cenu;
- noteikts saistošs saražotās elektroenerģijas iepirkums;
- paaugstinātā cena ir noteikta terminētam laika periodam investīciju paātrinātai atgūšanai.

Vai Latvenergo iepirkumu veic izmantojot savu lielo HES radīto peļņu, vai šos izdevumus iekļauj elektroenerģijas tarīfos un tādējādi tos maksā elektroenerģijas galalietotāji, vai arī tie tiek kādā citādā veidā subsidēti, nav precizēts. Nekādus kvantitatīvus aprēķinus un/vai ekonomisko pamatojumu tieši divkāršai realizācijas cenai un astoņu gadu atbalsta periodam nav izdevies atrast. Jāatzīmē, ka 1993. gadā vidējais realizācijas tarīfs bija 0,03 EUR/kWh.

Likums *Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā* (pieņemts 06.09.1995.) jau likuma līmenī ieviesa paaugstinātus iepirkšanas tarīfus terminētā laika periodā elektroenerģijai, kas ražota izmantojot AER (mazās hidroelektrostācijas ar jaudu līdz 2 MW un vēja ģeneratori). Likums izplata arī uz citiem energoresursiem MK Noteikumos Nr. 95 ieviesto terminēto dubulto iepirkuma cenu, nosakot: “Elektroenerģijas iepirkuma cena no šā panta devītajā daļā minētajām elektrostacijām atbilst divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam un ir spēkā astoņus gadus no attiecīgās elektrostācijas ekspluatācijas sākuma. Pēc tam iepirkuma cena atbilst elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam”.

Elektroenerģijas iepirkumi tiek veikti no visām elektrostacijām, kurām ir “... noslēgti līgumi ar privatizējamo valsts akciju sabiedrību “Latvenergo” par elektroenerģijas iepirkšanu kopējā valsts elektropārvades tīklā”. Tādā veidā tika atstāta iespēja kaut daļēji izmantot toreiz vēl nesadalītā Latvenergo peļņu (piem., no lētās Daugavas HES enerģijas ražošanas) šiem iepirkumiem. Nav atrasti nekādi ekonomiskie pamatojumi un aprēķini:

- iepirkumam par tieši divkāršu elektroenerģijas realizācijas vidējo tarīfu un tieši astoņu gadu periodam (acīmredzot paredzēts investīciju atpelnīšanai atbilstoši *feed-in* principiem);
- iepirkuma tarīfa piesaistei elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam, ar kuru autonomo staciju ražošanas izmaksām nav nekādas saistības.

Grozījumi Likumā Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā (pieņemti 11.06.1997.) deleģēja kvantitatīvo funkciju MK, izmainot likuma sākotnējā versijā definēto iepirkumu par vidējo tarifu pēc astoņu gadu ekspluatācijas ar “...tarifiem, ko nosaka MK”.

Informācijai: ar Energoapgādes regulēšanas padomes 1997. gada 27. oktobra rīkojumu Nr.73 apstiprinātais vidējais elektroenerģijas realizācijas tarifs ir 0,03028 Ls/kWh (0,04308 EUR/kWh).

Enerģētikas likums (stājas spēkā 06.10.1998.) dažādo pieeju dažādām tehnoloģijām. Likumā noteikti elektroenerģijas iepirkšanas tarifi no stacijām, kuras izmanto vēja, saules, biomasas, biogāzes un hidroenerģiju un kuru ekspluatācija uzsākta pirms 2005. gada (tab. 1.). Kā reference izmantota gan elektroenerģijas vidējā realizācijas tarifa (Tvid) vērtība, gan arī importētās elektroenerģijas iepirkuma vidējā cena (Tvidimp). Par cenu ekonomisko atbilstību ražošanas izmaksām nav informācijas.

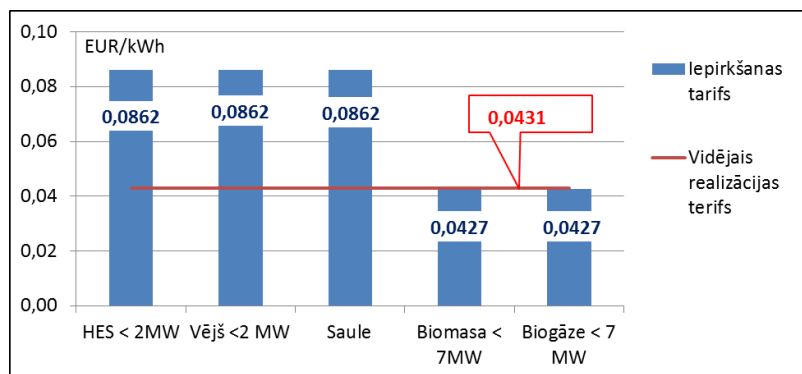
Tabula 1.

Enerģētikas likumā noteikto AER elektroenerģijas iepirkšanas tarifu principi

<i>Tehnoloģija</i>	<i>Jauda</i>	<i>Tarifs</i>	<i>Termiņš</i>	<i>Tarifs pēc termiņa beigām</i>	<i>Stacijas ekspluatācija uzsākta</i>
HES	<2MW	2*Tvid	8 gadi	Tvid	Pirms 01.01.2005.
Vējš	<2MW	2*Tvid	8 gadi	Tvid	Pirms 01.01.2005.
Saule		2*Tvid	8 gadi	Tvid	Pirms 01.01.2005.
Biomasa	<7MW	1,5*Tvidimp	8 gadi	Vienošanās cena	Pirms 01.01.2005.
Biogāze	<7MW	1,5*Tvidimp	8 gadi	Vienošanās cena	Pirms 01.01.2005.

Informācijai: Šajā laikā joprojām spēkā ir ar Energoapgādes regulēšanas padomes 1997. gada 27. novembra rīkojumu Nr.73 apstiprinātais vidējais elektroenerģijas realizācijas tarifs 0,03028 Ls/kWh. Importa elektroenerģijas iepirkuma cena 2000. – 2005. gadā bija 0,02 Ls/kWh (0,02846 EUR/kWh) robežās⁶ (zīm. 2.).

⁶ Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007. – 2016. gadam.
http://www.rea.riga.lv/files/LR_%20Energetikas_pamatnostadnes_2007-2016.pdf

Zīm. 2. Enerģētikas likumā noteiktie AER elektroenerģijas iepirkuma tarifi (1998.g.)

Nav zināmi ekonomiskie pamatojumi un aprēķini noteiktajiem tarifiem par elektroenerģiju no atjaunojamajiem resursiem. No iepriekšējā likuma *Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā* pārņemts tarifu piesaistes princips elektroenerģijas vidējam realizācijas tarifam vai importa elektroenerģijas cenai, arī tam nav parādīts ekonomiskais pamatojums. Saglabāts astoņu gadu periods paaugstinātajiem tarifiem.

Grozījumi Enerģētikas likumā (pieņemti 10.05.2001.) krietni izmainīja iepirkuma cenu struktūru un normatīvo deleģējumu (tab. 2.), iesaistot regulatoru – sākotnēji Energoapgādes regulēšanas padomi, vēlāk SPRK.

Tabula 2.

Enerģētikas likuma grozītajā redakcijā noteiktie AER elektroenerģijas iepirkšanas tarifu principi (2001.g.)

<i>Tehnoloģija</i>	<i>Jauda</i>	<i>Tarifs</i>	<i>Termiņš</i>	<i>Tarifs pēc termiņa beigām</i>	<i>Stacijas ekspluatācija uzsākta</i>
HES	<2MW	2*Tvid	8 gadi	Nosaka regulators	Pirms 01.01.2003.
Vējš	Nosaka regulators, saskaņā ar MK akceptēto enerģētikas politiku				
Saule	Nosaka regulators, saskaņā ar MK akceptēto enerģētikas politiku				
Biomasa	Nosaka regulators, saskaņā ar MK akceptēto enerģētikas politiku				
Biogāze	<7MW	Tvid	8 gadi		Pirms 01.01.2008

Jāatzīmē ka SPRK ar lēmumu Nr. 279 apstiprināja no 2004. gada 1. janvāra jaunu vidējo realizācijas tarifu – 0,03237 Ls/kWh (0,04606 EUR/kWh).

1.2.AER izmantošanas apjoms: saistošā iepirkuma atļaujas un elektroenerģijas ražošana

1990-tajos gados izkļiedētajai elektroenerģijas ražošanai tikai sākoties, atbilstoši **likumam Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā** (pieņemts 06.09.1995.), elektroenerģijas iepirkumi tiek veikti no visām AER izmantojošām elektrostacijām (toreiz mazie HES un vēja ģeneratori), kurām ir “... noslēgti līgumi ar privatizējamo valsts akciju sabiedrību “Latvenergo” par elektroenerģijas iepirkšanu kopējā valsts elektropārvades tīklā”.

Tikai ***Grozījumi Enerģētikas likumā*** (stājās spēkā 01.06.2001.) ievērojami izmainīja pieeju AER izmantošanai, uzsākot valstisko regulējumu arī no AER ražotās subsidētās elektroenerģijas apjomiem. Likumprojekta 3. lasījumā pēc Saeimas Tautsaimniecības, agrārās vides un reģionālās politikas komisijas priekšlikuma tika iestrādāts: “Ministru kabinets nosaka kopējo apjomu jaudu uzstādīšanai, ja elektroenerģijas ražošanai izmanto reģeneratīvos energoresursus, paredzot konkrētu apjomu katram veidam un reģeneratīvo energoresursu veidu attīstības teritoriālo izvietojumu”.

Šis precedents iezīmē tendenci šajā etapā izdarīt būtiskus labojumus un papildinājumus iesniegtajā likumprojekta tekstā, līdz ar to galīgajā versijā parādās normas, kas nav izdiskutētas un atbalstītas MK. Vēlākos gados Saeimas deputātu aktivitāte likumprojektu papildināšanā ar fundamentāliem aspektiem atkārtosies, arī tādā veidā Saeima ir demonstrējusi proaktīvu dalību AER izmantošanas un efektīvas koģenerācijas atbalsta politikas veidošanā.

Izpildot likuma prasību, **MK Noteikumi Nr. 29 *Elektroenerģijas ražošanas jaudu uzstādīšanas un izvietojuma kārtība, ja elektroenerģijas ražošanai izmanto reģeneratīvos energoresursus*** (pieņemti 15.01.2002.) detalizēja jaunu ģenerējošo jaudu uzstādīšanas principus un apjomus (t.s. *ģenerēšanas kvotas*), nosakot, ka “vidējā elektroenerģijas realizācijas tarifā šim nolūkam paredzētās komponentes pieaugums ir 5% robežās Latvijas teritorijā līdz 2005. gada 31. decembrim”. Ar MK Noteikumiem katru gadu tika noteikts AER izmantojošo jauno uzstādīto ģenerējošo jaudu kvota katram energoresursu veidam.

Grozījumi Noteikumos Nr. 29 (pieņemti 30.09.2003.) jau paredzēja, ka EM rīko konkursu par atļaujām uzstādīt jaunas jaudas, nosakot prasības komersantiem un vērtēšanas kritērijus piedāvājumiem, gadījumā, ja pieteikumi pārsniedz MK noteikto kvotu apjomu. Tā, piem., 2002. gadā uz ģenerāciju mazajās HES bija iesniegti 88 pieteikumi, no kuriem kvotas robežās pieņemti 54 pieteikumi ar kopējo jaudu 9,952 MW. Savukārt uz biogāzes izmantošanu pieteikumi bija tikai uz 1,39 MW, kamēr uz biomasu pieteikumu vispār nebija ⁷.

Kopsummā 4 gados tika izsludināts 58 MW apjoms, ikgadējie kvotu apjomi un to sadalījums pa resursu veidiem bija samērā mainīgi (tab. 3.)⁸.

Protams, ka MK Noteikumos, kuros kvotas izsludinātas, nav nekādas informācijas un kritēriju par iemesliem tādām vai citādām kvotu apjomam. Taču kvotu struktūra liek secināt par uzsvaru uz biogāzes un īpaši biomasas izmantošanu, pēc noklusējuma var domāt par koģenerācijas prioritizēšanu. Mazo HES jaudu pieauguma iespējas līdz 2005. gadam ir praktiski izsmeltas. Nav pilnīgi saprotama noraidošā attieksme pret vēja elektrostacijām, iemesls varētu būt nestabilās vēja enerģijas izmantošanas radītās paaugstinātās prasības sistēmas balansēšanai, kam tolaik sadales tīkls vēl nebija gatavs.

⁷ Par 2002.g. saņemtajiem pieteikumiem jaunu jaudu uzstādīšanai elektroenerģijas ražošanai. Latvijas Vēstnesis Nr. 36(2801) 03.01.2003.

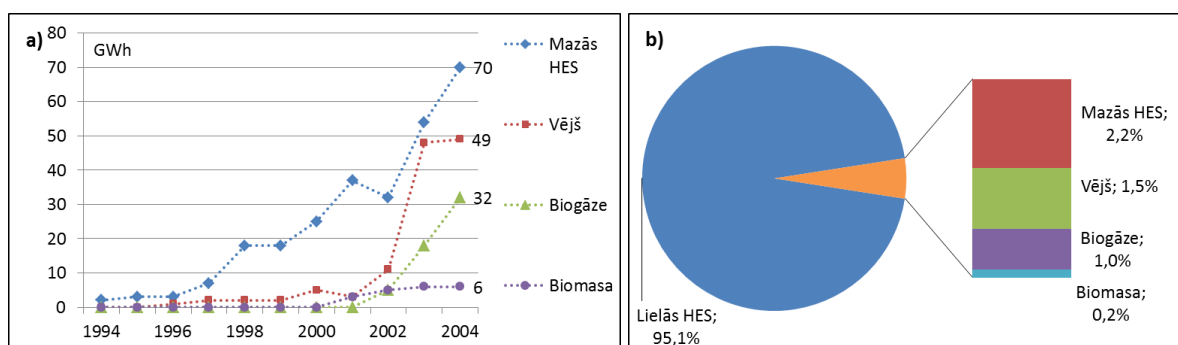
⁸ Ilgtermiņa plānošanas instrumentu ieviešana klimata pārmaiņu, emisiju samazināšanas un atjaunojamo resursu attīstības scenāriju novērtēšanā. FEI projekta Nr. 1-08/35/2005 noslēguma atskaite. https://www.lvafa.gov.lv/materiali/images/faili/projektu_materiali/petijumi/2005/35/emisiju_samazinanasana.pdf

Tabula 3.

MK izsludinātās kvotas jaudu uzstādīšanai elektroenerģijas ražošanai (MW)

	<i>HES</i>	<i>Vējš</i>	<i>Biomasa</i>	<i>Biogāze</i>	<i>Kopā</i>
2002.g.	10		10	10	30
2003.g.		1	1	1	3
2004.g.			1	1	2
2005.g.			20	3	23
Kopā	10	1	32	15	58

Jau iepriekšējos gados izsniegto licenču izmantošana un dubultais elektroenerģijas pārdošanas tarifs mazajām HES (2001.-2002. gadā darbu uzsāka vairāk nekā 40 mazās HES)⁹ un vēja elektrostacijām (līdz 2003. gadam ir uzstādīta 41 turbīna) ir skaidri rezultējušies ražošanas apjomu pieaugumā (zīm. 3a.) un šo tehnoloģiju īpatsvarā kopējā elektroenerģijas ražošanas apjomā no AER (zīm. 3b.)¹⁰. Tīkmēr biogāzes izmantošana faktiski ir sākusies tikai pēc *Enerģētikas likuma* stāšanās spēkā (2004. gadā strādā trīs biogāzes stacijas atkritumu poligonos). Koksnes koģenerācijas staciju lēnās attīstības cēlonis ir augstās izmaksas, kas jau tajā laikā rādīja detalizētas analīzes nepieciešamību par šīs tehnoloģijas atbalsta ekonomisko mērķtiecību.

Zīm. 3. Ar AER saražotie subsidētās elektroenerģijas apjomi (zīm. 3a.),
un to īpatsvars kopējā elektroenerģijas ražošanas apjomā no AER 2004.g. (zīm. 3b.).

Kopumā krasās svārstības MK apstiprinātajās ikgadējās kvotās jaunu ģenerēšanas jaudu ieviešanai nerada iespaidu, ka ir atrasts no dažādiem aspektiem (ekonomikas, vides, klimata) izdevīgākais scenārijs tālākam AER izmantošanas pieaugumam elektroenerģijas segmentā, nemaz nerunājot par enerģētiku kopumā, kur lielākais īpatsvars ir siltumenerģijas segmentam, un nozīmīgs ir arī transporta segments.

⁹ Atjaunojamo energoresursu izmantošanas pamatnostādnes 2006.-2013.gadam.
http://www.varam.gov.lv/files/text/VIDMPamn_201006_AERPamn.pdf

¹⁰ Šeit un tālāk bez speciālas norādes izmantoti Centrālās statistikas pārvaldes statistiskie dati.

1.3. Efektīva koģenerācija: saistošā iepirkuma cenas un elektroenerģijas iepirkums

Likums Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā (pieņemts 06.09.1995.) ieviesa pirmos paaugstinātus iepirkšanas tarifus terminētā laika periodā arī elektroenerģijai, kas ražota mazas jaudas koģenerācijas stacijās (1 – 12 MW), pēc noklusējuma ir saprotamas dabasgāzes koģenerācijas stacijas. Likums izplata arī uz koģenerāciju iepriekš MK Noteikumos Nr. 95 ieviesto terminēto dubulto elektroenerģijas iepirkuma cenu no mazajām HES un vēja elektrostacijām, nosakot: “Elektroenerģijas iepirkuma cena no šā panta deviņtajā daļā minētajām elektrostacijām atbilst divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam un ir spēkā astoņus gadus no attiecīgās elektrostacijas ekspluatācijas sākuma. Pēc tam iepirkuma cena atbilst elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam”.

Elektroenerģijas iepirkumi tiek veikti no visām likumā definētajām elektrostacijām, kurām ir “... līgumi ar privatizējamo valsts akciju sabiedrību “Latvenergo” par elektroenerģijas iepirkšanu kopējā valsts elektropārvades tīklā”; tādā veidā arī šajā aspektā tika atstāta iespēja kaut daļēji izmantot toreiz vēl nesadalītā Latvenergo peļņu (piem., no lētās HES enerģijas ražošanas) šiem iepirkumiem. Nav atrasti nekādi ekonomiskie pamatojumi un aprēķini:

- iepirkumam par tieši divkāršu elektroenerģijas realizācijas vidējo tarifu un tieši astoņu gadu periodam (acīmredzami paredzēts investīciju atpelnīšanai atbilstoši *feed-in* principiem);
- iepirkuma tarifa piesaistei elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam, ar kuru autonomo staciju ražošanas izmaksām nav nekādas saistības; tāpēc divkāršo tarifu grūti vērtēt kā ekonomiski pamatotu.

Feed-in koncepts, protams, ir tehnoloģiski neitrāls, Taču vienmēr tiek uzsvērts, ka tas ir AER izmantošanas politikas instruments relatīvi lielāko īpatnējo investīciju kompensēšanai¹¹. Nav arī pamatojuma tam, kāpēc vispār dabasgāzes koģenerācijai ir vajadzīgs šāds atbalsts, kādu nav izdevies atrast kādā citā valstī. Tā kā dabasgāzes koģenerācija praktiski tiek izmantota centralizētās siltumapgādes sistēmās, faktiski šāds elektroenerģijas iepirkums par paaugstinātu cenu nozīmē siltumenerģijas cenas samazināšanu. Tātad visi Latvijas iedzīvotāji un uzņēmumi pēc noklusējuma maksā ne tikai par savu apkuri, bet arī sponsorē to patērētāju daļu, kas izmanto centralizēto siltumapgādi (centralizētās siltumapgādes daļa Latvijā samazinās: 2011. gadā tā bija 35%¹², bet 2017. gadā - 26% no kopējā siltumenerģijas patēriņa¹³).

Grozījumi Likumā Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā (pieņemti 11.06.1997.g.) noteica vairāku funkciju deleģējumu MK:

- likumā sākotnējā versijā definētais iepirkums par vidējo tarifu pēc astoņu gadu ekspluatācijas mainīts ar “...tarifiem, ko nosaka MK”;

¹¹ Sk., piem., Feed-In Tariff (FIT). <https://www.investopedia.com/terms/f/feed-in-tariff.asp>

¹² Augstas efektivitātes koģenerācijas un efektīvas centralizētās siltumapgādes un dzesēšanas izmantošanas potenciāla visaptverošs izvērtējums un izmaksu un ieguvumu analīze atbilstoši Direktīvas 2012/27/ES prasībām. <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/Art%2014%281%29%20assessmentLatvia.pdf>

¹³ Centralizētās siltumapgādes nozares perspektīvas Latvijā. Enerģija un pasaule, Nr6, 2018. 31-35. lpp.

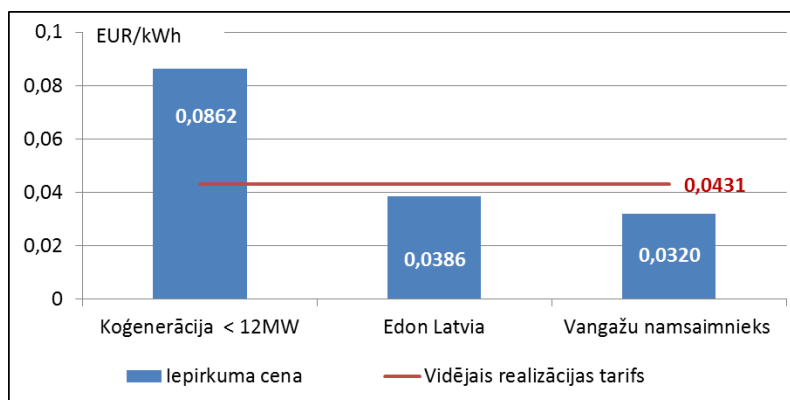
- ir izdalītas atsevišķi jaunās mazās koģenerācijas stacijas ar elektroenerģijas jaudu < 4 MW, kurām līgumi ar Latvenargo par elektroenerģijas pārpalikuma iepirkšanu ir noslēgti laika periodā 1997. gada 31. maija līdz 2001. gadam, tām nosakot iepirkumu “...pēc tarifiem, ko nosaka MK”; uz šīm stacijām terminētais astoņu gadu atbalsta periods likumā netiek attiecināts.

Uz pēdējā punkta pamata MK pieņem Noteikumus, kuri nosaka pirmos mazām koģenerācijas stacijām regulētos elektroenerģijas iepirkšanas tarifus bez termiņa ierobežojuma:

- **MK Noteikumi Nr. 170** (pieņemti 05.05.1998.) nosaka SIA “Edon Latvia” stacijām Ādažos un Lielvārdē tarifu 0,02715 Ls/kWh;
- **MK Noteikumi Nr. 171** (pieņemti 05.05.1998.) nosaka SIA “Vangažu namsaimnieks” stacijai tarifu 0,02247 Ls/kWh.

Salīdzinājumam: ar Energoapgādes regulēšanas padomes 1997. gada 27. oktobra rīkojumu Nr.73 apstiprinātais vidējais elektroenerģijas realizācijas tarifs ir 0,03028 Ls/kWh (0,0431 EUR/kWh).

Iezīmējas liela starpība starp likumā noteikto tarifu pirmajām koģenerācijas stacijām ar jaudu līdz 12 MW un daudz mazākiem tarifiem stacijām, kas noteikti speciālajos MK Noteikumos (zīm. 4.). Tas rada jautājumu: ja jau speciālos Noteikumus gatavojot, ir aprēķināts, ka šīm stacijām pietiek ar daudz mazākiem elektroenerģijas iepirkuma tarifiem, kāpēc tik liels tas ir noteikts Likumā lielākām stacijām, un kāpēc tas nav ticis samazināts pēc vēlākajiem aprēķiniem?

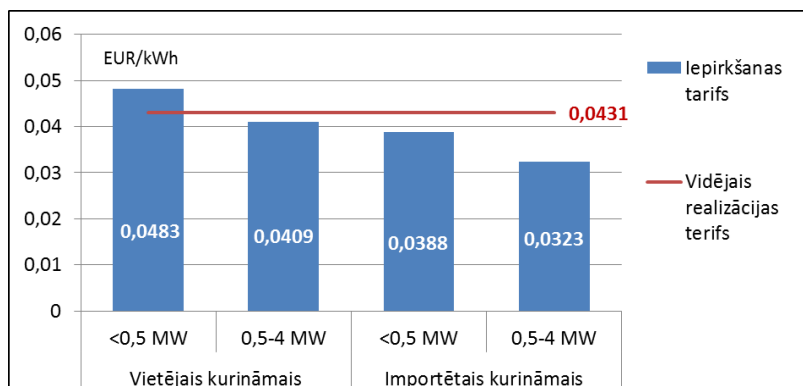

Zīm. 4. Elektroenerģijas iepirkuma cenas no dažādām koģenerācijas elektrostacijām, situācija 05.10.1998.g.

Energētikas likums (stājas spēkā 06.10.1998.) deleģē MK noteikt “vienotu kārtību, kādā licencētie elektroenerģijas apgādes uzņēmumi iepērk no savā licences darbības zonā izvietotajām ekspluatāciju uzsākošām koģenerācijas stacijām saražotās elektroenerģijas pārpalikumu, kas atlicis pēc izlietošanas pašu vajadzībām un atbilst valstī noteiktajiem elektroenerģijas parametriem”. Netiek noteikti nosacījumi, pēc kuriem būtu jāatlasa efektīvākās stacijas.

Atbilstoši likumam **MK Noteikumi Nr. 425 Koģenerācijas stacijās saražotās elektroenerģijas pārpalikuma iepirkšanas kārtība**, (stājas spēkā 04.11.1998.) tieši nosaka, kā iepērk elektroenerģiju no koģenerācijas stacijām ar elektrisko jaudu līdz 4 MW. Iepirkšanas tarifi ir

piesaistīti elektroenerģijas vidējam realizācijas tarifam; tarifi (zīm. 5.) kļūst atšķirīgi stacijām, kas izmanto importēto kurināmo (t.i. dabasgāzi) un vietējo kurināmo (t.i. AER). Noteiktajiem iepirkuma tarifiem nav noteikts darbības termiņš.

Zīm. 5. Ar MK Noteikumiem Nr. 425 noteiktie iepirkuma tarifi EUR/kWh; spēkā esoši līdz 01.06.2001.g.

No koģenerācijas stacijām ar elektrisko jaudu virs 4 MW iepirkums tiek veikts “... atbilstoši Enerģētikas likuma 33.pantā noteiktajam ekonomiskā pakāpeniskuma principam (t.i., vispirms lētāko) un tarifu nosaka pēc pušu savstarpējas vienošanās”

Nav zināmi ekonomiskie pamatojumi un aprēķini ne noteiktajiem tarifiem, ne arī koģenerācijas staciju sadalījumam pēc jaudas. No iepriekšējā likuma *Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā* pārņemts visu tarifu piesaistes princips elektroenerģijas vidējam realizācijas tarifam, arī tam nav parādīts ekonomiskais pamatojums. Redzams, ka tajā laikā bija ievērots koģenerācijas pamatprincips par ieguvumu arī elektroenerģijas lietotājiem, gan arī neliels atbalsts vietējo atjaunojamo energoresursu izmantošanai. Kopumā pieeja atbilst likumā definētajiem mērķiem, kuru vidū gan nav iedzīvotāju un uzņēmumu energoapgāde par ekonomiski pamatotiem tarifiem.

MK Noteikumi Nr. 9 *Prasības koģenerācijas stacijām un kārtība, kādā nosakāma saražotās elektroenerģijas pārpalikuma iepirkšanas cena*, (stājās spēkā 12.01.2002.) nomainīja iepriekšējos Noteikumus Nr. 425. Attiecībā uz koģenerācijas procesā saražotās elektroenerģijas iepirkšanas cenām nekas nav izmainīts, saglabājot zīm. 5. parādītās cenas.

Koģenerācijas stacijām ar uzstādīto elektrisko jaudu virs 4 MW, koģenerācijas ciklā saražotās elektroenerģijas pārpalikuma cenu nosaka regulators (SPRK), ja attiecīgā stacija to pieprasa. Sistēmas operators tā sistēmai nodoto elektroenerģijas pārpalikumu no šīm stacijām iepērk par regulatora noteikto cenu.

1.4.Secinājumi: atbalsta džins ir pamodināts un aktīvi cenšas izlauzties no pudeles

AER un efektīvas koģenerācijas atbalsta pakāpeniska izveides dekāde 1995.– 2005. gads raksturojas ar vairākām iezīmēm, kuras saglabājas un strauji pastiprinās nākamajos gados, padarot elektroenerģijas cenas visiem galalietotājiem par vienām no visaugstākajām ES valstu vidū:

- *feed-in* sistēmas izvēle un iedibināšana AER izmantošanas atbalstam; sistēmas pamatprincipi tiek ievēroti;
- dabasgāzes koģenerācijas iekļaušana *feed-in* sistēmā, kas ir Latvijas unikāla pieeja. Tiek radīta nevienlīdzība sabiedrībā maksām par apkuri;
- maksājums praktiski tiek uzlikts elektroenerģijas galapatērētājiem; nav informācijas par šajā laikā teorētiski iespējamo Latvenego peļņas izmantošanu atbalstam;
- atbalsta apjoma voluntāra noteikšana bez ekonomiskiem pamatojumiem un aprēķiniem; šāda pieeja saglabājas arī turpmākajos gados;
- Saeimas deputātu radošas aktivitātes, iekļaujot likumā neizdiskutētus un valdībā neizskatītus postulātus; šāda pieeja vēlāk atkārtoti turpinās.

Šajā sākuma periodā atbalsta apmēri kā cenu, tā ražošanas apjomu aspektā ir nelieli. Atbalstīto AER izmantošana deva 2,1% no kopējās patērētās elektroenerģijas 2004. gadā. SPRK 2003. gadā apstiprināja vietējo neatkarīgo elektroenerģijas ražotāju komponenti 0,2817 c€/kWh¹⁴; elektroenerģijas cenu sadārdzinājums netika īpaši un plaši ievērots. Taču virzība jau bija iezīmēta.

¹⁴ SPRK lēmums Nr. 280, 15.10.2003.g. https://www.sprk.gov.lv/cmaa/type_2

2. Atbalsta apjoma nekontrolēta pieauguma periods

Sekojošie gadi iezīmējas ar AER izmantošanas un efektīvas koģenerācijas atbalsta sistēmas apjoma strauju pieaugumu, pateicoties saražotās elektroenerģijas daudzumam un noteiktajām šīs elektroenerģijas obligātā iepirkuma cenām.

2.1. Elektroenerģijas tirgus likums: obligātā iepirkuma izveide

Elektroenerģijas tirgus likums (stājās spēkā 08.05.2005.) faktiski ielika pamatu straujajam OIK pieaugumam. Likuma pieņemšanas galvenais definētais mērķis bija atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai 2003/54/EC par elektroenerģijas iekšējā tirgus kopīgiem noteikumiem "... izveidot priekšnoteikumus efektīvi funkcionējoša elektroenerģijas tirgus darbībai". Taču Likumā tika ieviests arī jauns, atšķirīgs regulējums attiecībā uz AER izmantošanas un efektīvas koģenerācijas atbalstu, kurš izrādījās par pavērsiena punktu atbalsta maksājumu apmēra (OIK) straujā izaugsmē.

Pirmo reizi normatīvā dokumentā parādījās mērķis "nodrošināt, lai visiem elektroenerģijas lietotājiem, ievērojot normatīvo aktu prasības, visefektīvākajā iespējamajā veidā par pamatotām cenām tiktu droši un kvalitatīvi piegādāta elektroenerģija". Šis ieraksts likumā ir saglabājies līdz mūsdienām. Šajā tēzē, protams, slēpjas AER izmantošanas un efektīvas koģenerācijas saprātīgs atbalsts (pamatota cena!). Šāda pieceja kā tāda ir saprotama un apsveicama (jau 2002. gadā Saeimas deputāts Dr. habil. oec A. Kalniņš rakstīja: "Elektroenerģijas pārpalikuma iepirkšanas cenai jābūt pamatotai, lai tā nepaaugstinātu vispārējo elektroenerģijas tarifa līmeni valstī"¹⁵). Diemžēl likumā un paskaidrojošā rakstā nav atrodami nekādi norādījumi par instrumentiem pamatotās cenas lieluma novērtēšanai un īstenošanai. Faktiski šis mērķis ir palicis kā deklaratīvs.

Likumā ir uzstādīts mērķis "veicināt elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus", tā izpildei nosakot "veicināšanas pasākumus". Vienlaikus arī šis uzstādījums būtu jāsaista ar likumā izvirzītās pamatotās cenas prasību, tātad veicinošiem pasākumiem jābūt ciešā sasaistē ar pamatotu elektroenerģijas cenu galalietotājiem. Tomēr ne šajā likumā, ne arī vēlāk nav atrodami nekādi pamatojumi un/vai aprēķini tam, kādai galalietotāju izdevumi šajā aspektā var būt pamatoti.

Galvenais veicināšanas pasākums AER izmantošanai un koģenerācijai ir obligātā iepirkuma principa ieviešana no AER un koģenerācijas procesā saražotajai elektroenerģijai. Šis princips ir viens no galvenajiem virzītājiem (*driver*) vēlākajam neadekvātajam OIK pieaugumam. Papildus obligātajam iepirkumam, trūkstošo no AER saražoto elektroenerģijas apjoma daļu iepērk no jebkura ražotāja, kas izmanto AER, pēc ekonomiskā pakāpeniskuma principa, respektīvi, pēc zemākās cenas. Likuma punkts ir tīri teorētisks, jo izrādījās, ka visi ražotāji sekmīgi iekļāvās obligātā iepirkuma sistēmā. Tautsaimniecībā, kas kopumā balstās uz brīvā tirgus un konkurences principu īstenošanu un ievērošanu, minētajiem elektroenerģijas ražotājiem ir piešķirts ekskluzīvs stāvoklis un viņu biznesam garantēts nulles risks.

¹⁵ A. Kalniņš. Par dažām mūsu enerģētikas karstpunktu sadurēm. Latvijas Vēstnesis, Nr. 27, 19.02.2002.

Atšķirībā no *Enerģētikas likuma*, *Elektroenerģijas tirgus likums* jau tieši paredz, ka obligātā iepirkuma izmaksas sedz visi Latvijas elektroenerģijas galalietotāji proporcionāli savam elektroenerģijas patēriņam, pērkot noteiktu daļu no AER vai koģenerācijas elektrostacijās saražotās elektroenerģijas, vai kompensējot tās iepirkuma izdevumus.

Obligātā iepirkuma princips ir vērtējams kā pretrunīgs pamatotās cenas politikai, jo obligāti papildizdevumi rezultējas cenas pieaugumā. Tas nesaskan ar likuma paskaidrojuma rakstā deklarēto attiecībā uz likuma ietekmi uz sabiedrības un tautsaimniecības attīstību: “Elektroenerģijas cenas nemainīsies tiem lietotājiem, kas neatbilst kvalificētā lietotāja kritērijiem, vai neizvēlēsies izmantot kvalificēto lietotāju tiesībām”.

Likums nenosaka nekādas obligātā iepirkuma cenas vai principus to noteikšanai, deleģējot visas ar to saistītās funkcijas un atbildību MK (vienīgais izņēmums ir lielās hidroelektrostacijas ar jaudu virs 5 MW). Ražotāji, kas elektroenerģijas ražošanai izmanto AER un darbību ir uzsākuši pirms šā likuma stāšanās spēkā, pārdos elektroenerģiju atbilstoši tiem nosacījumiem par darbības režīmu, iepirkuma termiņiem un cenu, kādi uz tiem attiecās šā likuma spēkā stāšanās brīdī. Tātad likumā jau ir paredzēta dažāda attieksme pret elektroenerģijas ražošanu, izmantojot vienu un to pašu tehnoloģiju. MK tiek uzdots līdz 2006. gada 1. janvārim izdot atbilstošos noteikumus.

Likums nomainīja kvotu sistēmu ar konkrēti noteiktu daļu no visu Latvijas elektroenerģijas galalietotāju kopējā patēriņa, kura ir obligāti nosedzama ar elektroenerģiju, kas ražota, izmantojot AER. MK iesniegtajā likumprojektā bija paredzēts, ka šo daļu nākamajam piecu gadu periodam katram gadam jānosaka MK.

Saeimas atbildīgā Tautsaimniecības, agrārās vides un reģionālās politikas komisija uz 2. lasījumu (likumprojekts tika izskatīts kā steidzams divos lasījumos) iesniedza papildinošu priekšlikumu, samērā netipiski Latvijas normatīvajai sistēmai jau likumā skaitliski nosakot sasniedzamo daļu: “Šo daļu katram AER veidam piecu gadu periodam sākot no 2006. gada 1. janvāra nosaka Ministru kabinets tā, lai līdz 2010. gada 31. decembrim šīs daļas procentuālais īpatsvars attiecībā pret kopējo elektroenerģijas patēriņu sasniegtu ne mazāk kā 49,3%”.

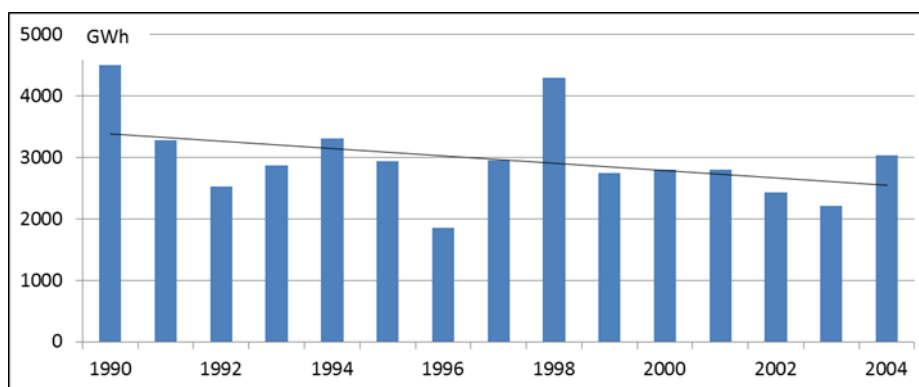
Lai saprastu, ko nozīmē likumā noteiktie 49,3%, apskatīsim elektroenerģijas ražošanas struktūru Latvijā. Pirmskrīzes gados ekonomikas pieaugums bija ļoti straujš un nākotnes prognozes optimistiskas. Tas bija izsaucis arī augstu elektroenerģijas patēriņa ikgadējo pieaugumu pēdējos gados (vidēji 4,0% gadā) un ir pamatā pieņēmumam par elektroenerģijas pieprasījuma pieaugumu arī turpmāk. Kopējā elektroenerģijas patēriņa prognoze 2010. gadam bija apmēram 8500 GWh¹⁶, tātad izmantojot AER ir jāģenerē gandrīz 4200 GWh elektroenerģijas.

Jāatzīmē, ka laika posmā no 2004. gada līdz 2007. gadam vienīgais ģenerējošās jaudas pieaugums, izmantojot AER, ir par 1 MW palielinājusies biogāzes koģenerācijas staciju kopējā jauda 2005. gadā. Dabīgi, ka arī nekāds elektroenerģijas ražošanas apjoma pieaugums nav novērojams. Piedevām 2005. gadā un īpaši 2006. gadā bija sausie gadi, nokrišņu daudzums

¹⁶ Par elektroenerģijas ražošanas jaunu jaudu ieviešanu Latvijā. Latvijas Vēstnesis Nr. 44, 19.03.2008.g.

Latvijā bija samazinājies par 10% un 20% attiecībā pret normu¹⁷, kas arī ir cēlonis izstrādes kritumam lielajās Daugavas HES. To izstrādes palielināšanai tiek plānota apjomīga modernizācija, kuras pirmie rezultāti ir 2010. gadā.

Vairāk nekā 95% no AER elektroenerģijas iepriekšējos gados saražoja lielās HES, kuru izstrāde ir pilnīgi atkarīga no ūdens caurteces daudzuma un tāpēc ļoti mainīga (zīm. 6.). Redzams, ka 2004. gads ir bijis salīdzinoši ražīgs, uz ko nedrīkst cerēt stratēģiskos plānos. Iepriekšējo 15 gadu perioda tendences līkne rāda pat nedaudz krītošu izstrādi, var piekrist prognozes¹⁸ autoriem par pēdējo 10 gadu vidējo 2790 GWh potenciālo izstrādi lielajos HES. Ja ņemam vērā lielo HES modernizācijas plānus, to izstrāde 2010. gadā varētu pieaugt par apm. 2,5%, sasniedzot 2860 GWh. Tātad vairāk kā 1300 GWh ir jāražo mazajās atbalstāmajās AER stacijās. 2004. gadā bija saražotas 157 GWh.

Zīm. 6. Lielo HES saražotā elektroenerģija 1990.-2004.g.

Ar šādas dinamikas iekļaušanu likumā faktiski tiek ieviesta neierobežota jaunu licenču izsniegšana nākamajos gados uz ļoti atraktīviem atbalsta nosacījumiem un virspusēju komersantu darbības kontroli. Papildus tam likums prasa noteikt īpašus atbalsta pasākumus, lai veicinātu elektroenerģijas ražošanu no biomasas.

MK reāli tiek deleģētas tikai iespējas sadalīt pieaugumu pa gadiem un tehnoloģijām un noteikt iepirkuma cenu lielumu katrai tehnoloģijai un lielu ražotāju atbalstu uz elektroenerģijas galapatērētāju rēķina. Kopumā tas ir krasā pretrunā ar pamatotas nepieaugošas cenas deklarējumu likuma paskaidrojuma rakstā.

Nav brīnums, ka par šādu likuma virzību nav bijusi informēta ne sabiedrība un/vai pat Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, ne arī uzņēmēju organizācijas¹⁹.

Likumdevējs bija ielicis pamatu OIK ekstremālai attīstībai. Likums turpmākajos gados būs tas kodols, ap kuru būvēsies, pārveidosies, izblīdīs un negribēs padoties viss OIK, kā AER tā arī koģenerācijas sastāvdaļa.

¹⁷ Skat., piem.: <https://www.meteo.lv/lapas/laika-apstakli/klimatiska-informacija/latvijas-klimats/latvijas-klimats?id=1199&nid=562>

¹⁸ Atjaunojamo energoresursu izmantošanas pamatnostādnes 2006.-2013.gadam.; vides pārskats. http://www.varam.gov.lv/files/text/VIDMPamn_201006__AERPamn.pdf

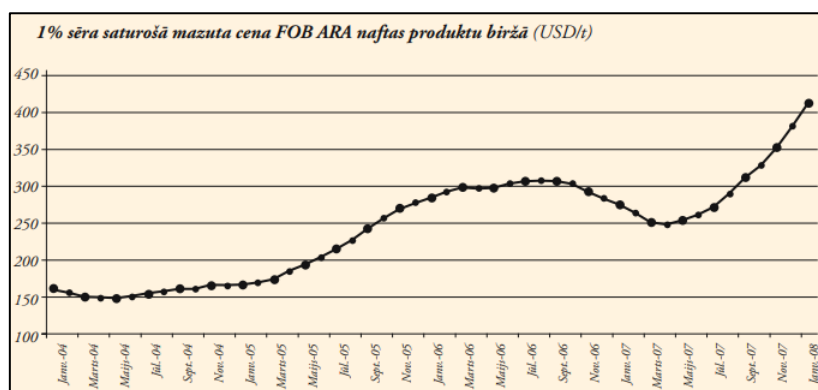
¹⁹ Likumprojekta "Elektroenerģijas tirgus likums" anotācija. https://www.saeima.lv/Likumdosana/8S_DK/lasa-dd=LP1132_0.htm

2.2. Obligātā iepirkuma cenu sasaiste ar dabasgāzes iepirkuma cenām

Atbilstoši *Elektroenerģijas tirgus likuma* nosacījumiem **MK Noteikumi Nr. 921 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu koģenerācijā** (pieņemti 06.11.2006.) un **MK Noteikumi Nr. 503 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu izmantojot atjaunojamos energoresursus** (pieņemti 24.07.2007., stājās spēkā 22.08.2007.) formāli atsevišķi normē abus *Elektroenerģijas tirgus likumā* noteiktos elektroenerģijas ražošanas procesus (koģenerācija un AER izmantošana), uz kuriem attiecas obligātā iepirkuma princips. Taču ir iespējams pamatoties uz Noteikumiem Nr. 503 un izmantot biomasu vai biogāzi ražojot elektroenerģiju koģenerācijas procesā. Abiem Noteikumiem ir vienāda funkcionalitāte un zināma līdzība kā pieejas, tā virknes konkrētu nosacījumu ziņā, tāpēc tos ir mērķtiecīgi vienoti analizēt.

Vienādojot abus Noteikumus noteikto obligātā iepirkuma maksāšanas kārtību, 2007. gada 26. jūnijā tiek pieņemti **MK Noteikumi Nr. 452 Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumi**, kuri vēlreiz apstiprina: “Obligātā iepirkuma kārtībā un konkursa kārtībā ieviesto jaudu saražotās elektroenerģijas obligātā iepirkuma nodrošināšanas izmaksas sedz visi elektroenerģijas galalietotāji proporcionāli to elektroenerģijas patēriņa apjomam”, detalizējot apmaksas procedūru.

Abi Noteikumi (Nr. 921 un Nr. 503) radikāli un sinhroni maina obligātā iepirkuma cenu noteikšanas principu, vēl tālāk to virzot prom no ražošanas pašizmaksas kā ekonomiski pamatota noteicošā faktora. Noteikumi piesaista atbalstu visām izklaidētajām elektrostacijām SPRK apstiprinātajam dabasgāzes tirdzniecības gala tarifam. Nav atrasti nekādi aprēķini un pamatojumi ne atbalsta piesaistes principam, ne arī atbalsta apjomam. Netiek ņemta vērā tā laika situācija dabasgāzes tirgū un reālajā dabasgāzes iepirkuma cenu tendencē, kas ir ļoti nepateicīga ilgtermiņa svarīgu lēmumu pieņemšanai.

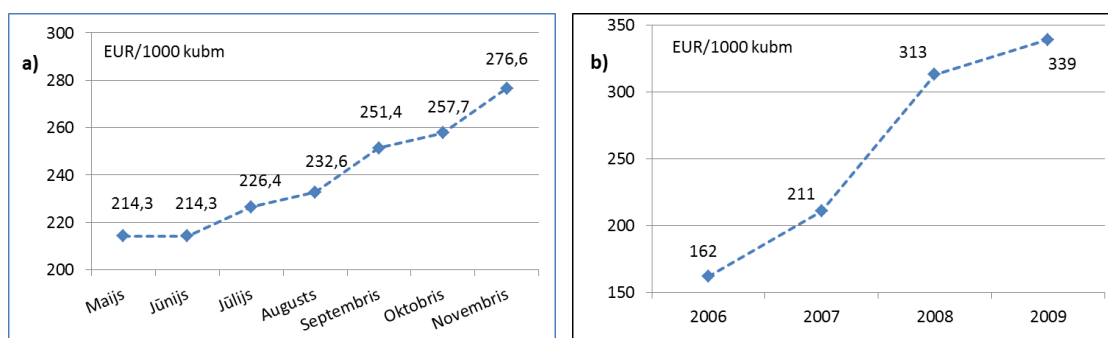

Zīm. 7. Mazuta cenu izmaiņas naftas produktu biržā 2004. – 2007.g. Avots LG.

Starptautiskā prakse abu Noteikumu pieņemšanas laikā dabasgāzes iepirkuma cenas cieši sasaistīja ar mazuta cenām naftas produktu biržā; pamats tam bija koncepts par abu produktu savstarpējās aizvietojamības iespēju. Tādu politiku piekopa arī *Gazprom* dabasgāzes pārdošanā Latvijai. Noteikumu izstrādes un pieņemšanas laikā jau bija skaidri redzama mazuta cenas

nepārtrauktas un straujas pieaugšanas tendence, par kuras izbeigšanos nebija nekādu pazīmju²⁰ (zīm. 7.). Mazuta cenu pieaugums tiešām turpinājās (vairāk nekā 2,5 reizes no 2004. gada 1. janvāra līdz 2008. gada 1. janvārim), līdz ar to notika straujš dabasgāzes iepirkuma cenu pieaugums. Nelielas atšķirības starp mazuta un dabasgāzes cenu līknēm izsauc AS *Latvijas Gāze* īstenotā sekmīgā taktika uzkrājumu veidošanā Inčukalna krātuvē.

Šāda pieauguma tempa dēļ regulators 2007. gadā pat bija spiests noteikt unikālu ikmēneša dabasgāzes tirdzniecības cenu piesaisti mazuta kotācijai²¹. Kā redzams, tikai mēneša laikā starp Noteikumu Nr. 503 pieņemšanu un spēkā stāšanos dabasgāzes tirdzniecības cenas un līdz ar to obligātā iepirkuma tarifi pieauga par 2,7% (zīm. 8a.).

Zīm. 8. Dabasgāzes tirdzniecības cenu pieaugums;

zīm. 8a. 2007. g. cenas references patēriņa grupai 126 – 1260 tūkst. kubm/gadā. Avots SPRK.

zīm. 8b. Vidējās dabasgāzes cenas galapatērētājiem.

Šī dinamika noteikti nevarēja būt noslēpums abu Noteikumu izstrādātājiem; tas nozīmē, ka, pieņemot obligātā iepirkuma cenu tiešo proporcionalitāti dabasgāzes tirdzniecības cenām, Noteikumu izstrādātāji bija paredzējuši tālāk strauji audzēt obligātā iepirkuma cenas.

2.3. Obligātā iepirkuma cenu formulas: lineāra piesaiste dabasgāzes cenām

Abos Noteikumos (Nr. 921 un Nr. 503) obligātā iepirkuma cenu formulas ir līdzīgas:

$$C_x = \frac{T_g * k * m_x}{9,2} \text{ (EUR/kWh)}$$

Šeit²²:

C_x – obligātā iepirkuma cena, izmantojot primārās enerģijas resursu x (dabasgāze, vējš, hidroenerģija, utt.);

T_g – dabasgāzes tirdzniecības cena, EUR/kWh;

k – koeficients, kurš atkarājas no elektrostacijā uzstādītās elektriskās jaudas;

²⁰ Akciju sabiedrības *Latvijas Gāze* 2007. g. pārskats. <https://csri.investinfo.lv>

²¹ SPRK padomes 2007. g. lēmums Nr. 555 Par dabasgāzes diferencēto tirdzniecības tarifu un mazuta faktisko kotāciju. <http://old.sprk.gov.lv/uploads/doc/LemumsN555D23112007.pdf>

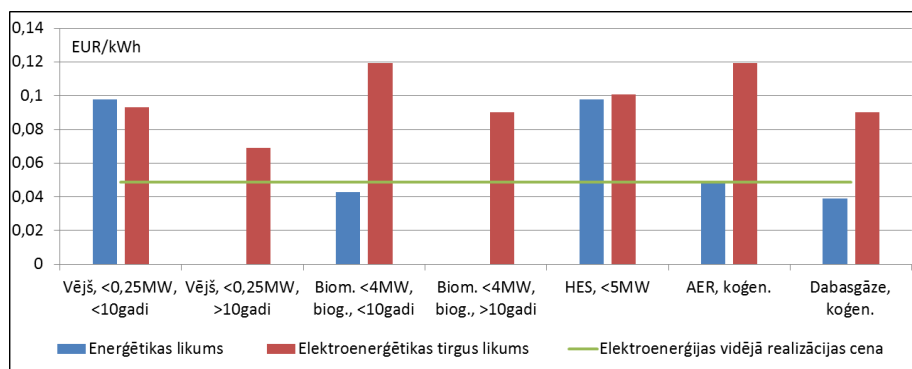
²² SIA Ekodoma (2013). Elektroenerģijas, kas ražota no AER un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai; otrais nodevums. https://www.em.gov.lv/files/energetika/SIA_Ekodoma_atskaite.pdf

9,2 – dabasgāzes sadegšanas siltums (MWh/1000 kubm.); vēlāk tika koriģēts uz 9,3;
 mx – koeficients, kurš atkarājas no izmantotā primārās enerģijas resursa x .

Koeficients mx tieši nosaka atbalsta apmēru katrai tehnoloģijai un proporcijas starp tām, tam ir noteicoša nozīme atbalsta apmēru definēšanā. Dabiski prasītos rūpīgi analītiski pētījumi un pamatojumi koeficienta mx izvēlei, taču ne, uzsākot piesaisti dabasgāzei 2006. gadā, ne arī vēlākajos gados daudzkārtējos Noteikumu grozījumos nekas tāds nav atrodams.

Ieviešot jauno cenu regulējumu un nosakot formulas, ir skaidri redzama arī likuma normas izpilde par īpašo atbalstu biomasas izmantošanai (zīm. 9.). Vienlaikus ievērojams obligātā iepirkuma cenu pieaugums ir visām efektīvās koģenerācijas elektrostacijām – biomasas un biogāzes elektrostacijām, kā arī dabasgāzes koģenerācijai, salīdzinājumā ar iepriekšējo *Enerģētikas likuma* regulējumu.

Salīdzinājumam: spēkā ir ar SPRK padomes lēmumu Nr. 279 no 2004. gada 1. janvāra apstiprinātais vidējais elektroenerģijas realizācijas tarifs – 0,03237 Ls/kWh (0,04606 EUR/kWh).

Zīm. 9. Vidējās obligātā iepirkuma cenas 2007.g. augustā atbilstoši atceltajam Enerģētikas likuma un jaunajam Enerģētikas tirgus likuma regulējumam salīdzinājumā ar elektroenerģijas vidējo realizācijas cenu..

Dabasgāzes koģenerācija galvenokārt tiek izmantota centralizētās siltumapgādes sistēmās siltuma ražošanai. Dabasgāzes gadījumā piesaistes princips ir pamatots, jo kurināmā izmaksu īpatsvars kopējā ģenerētās enerģijas pašizmaksā ir robežās 75 – 80 %, ja stacija strādā optimālos režīmos. Taču nav pareiza lineārā piesaiste, kas nozīmē, ka dabasgāzes cenām augot arī atbalsta apjoms pieaug tieši proporcionāli, nevis ņemot vērā minēto 80% īpatsvaru. Šajā gadījumā komersanta ienākumi par obligātā iepirkuma ietvaros pārdoto elektroenerģiju pieaug straujāk nekā kopējā pašizmaksa. Arvien mazāka komersanta izdevumu daļa ir jānosedz, pārdodot siltumenerģiju. Šāds elektroenerģijas novērtējums noved pie nepamatoti zemas saražotās siltumenerģijas cenas, no kopējām enerģijas ražošanas izmaksām uz siltumu attiecinot ar elektroenerģijas obligātā iepirkuma cenu nesegto izmaksu daļu²³.

Papildus tam noteiktās obligātā elektroenerģijas iepirkuma cenas pielietošana metodiski ved pie tā, ka siltumenerģijas cenas aprēķina izejot no atlikušās komersanta izdevumu daļas

²³ E. Karnītis (2010). Elektroenerģijas apgāde Latvijā: objektīvie un subjektīvie aspekti. RTU zinātniskie raksti. 3. sērija Ekonomika un uzņēmējdarbība, 20. sējums Tautsaimniecība: teorija un prakse. 20. sēj., N1, 81-89 lpp.

nosegšanas. Augstās elektroenerģijas cenas nozīmē mazu izmaksu daļu, kas jāsedz ar maksu par siltumenerģiju un nesamērīgi zemus siltumenerģijas tarifus. Parasti Latvijas apdzīvotajās vietās dabasgāzes koģenerācijas iekārtas strādā komplektā ar saistītajiem siltumkatliem, galalietotāju tarifu tam nāk piesummētas arī tīkla izmaksas, tāpēc minētie aspekti ir paslēpti, taču pašas efektīvās koģenerācijas absurda novērtējums no tā nezūd.

Piemēram, Bauskas SIA *Windau* koģenerācijas stacijai (kura nebūt nebija pati modernākā) elektroenerģijas obligātā iepirkuma cena pie reālajām dabasgāzes tirdzniecības cenām 2010. gadā ir robežās 100 – 116 EUR/MWh. Ņemot vērā pamatotos ģenerēšanas izdevumus SPRK noteiktais siltumenerģijas realizācijas tarifs ir 17 – 14 EUR/MWh²⁴. Šādu attiecību starp enerģijas cenām nevar uzskatīt par pamatotu (sk., piem.²⁵), ir acīmredzama elektroenerģijas ģenerēšanas pārkompensācija uz galapatērētāju rēķina. Vēl vairāk, dabasgāzes cenām augot, elektrības iepirkuma cena nosedz arvien lielāku kopējo izmaksu daļu, un praksē iegūstam unikāli absurdu situāciju – jo dārgāks kurināmais, jo lētāks siltums. Ja dabasgāzes tirdzniecības cena uzkāptu līdz 47 EUR/1000 kub.m., *Windau* ražotā siltuma cena kļūtu vienāda ar nulli (visas ģenerēšanas izmaksas segs augstā elektroenerģijas obligātā iepirkuma cena), bet pie vēl dārgākas gāzes *Windau* būs jāpiemaksā siltuma patērētājiem.

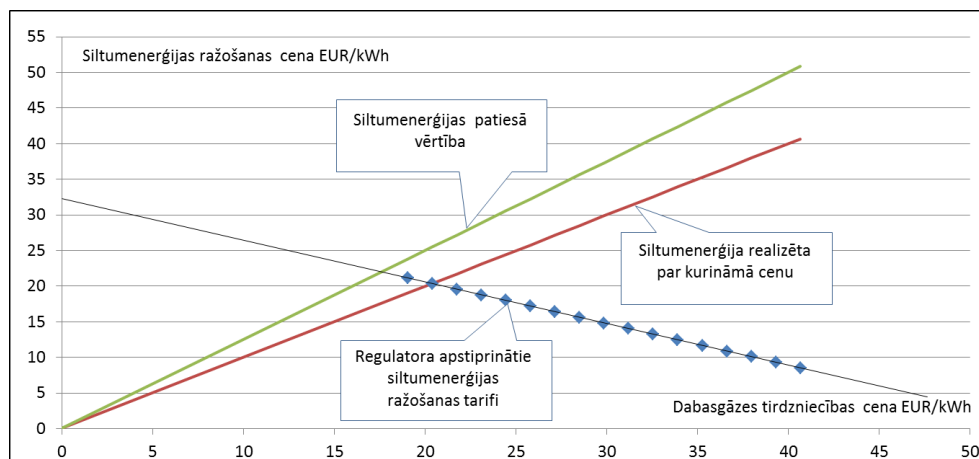
Rezultātā ir gadījumi, kuros ir reāli izveidojusies unikāli absurda situācija: pieaugot dabasgāzes tirdzniecības cenai, siltumenerģijas ražošanas tarifs samazinās un pat kļūst zemāks par izmantotās dabasgāzes cenu (piem., zīm. 10. parādīti regulatora 2010. gada aprēķinātie un apstiprinātie SIA *Windau* siltumenerģijas ģenerācijas tarifi).

Biomases koģenerācijas stacijās kurināmā izmaksas nepārsniedz 40-45% no kopējām izmaksām²⁶, jau tāpēc vien biomasas koģenerācijas piesaiste pie dabasgāzes nepamatoti strauji cēla obligātā iepirkuma izmaksas. Rezultātā elektroenerģijas obligātais iepirkums nosedz visas stacijas izmaksas un plaši izplatās prakse siltumenerģiju vienkārši izvadīt gaisā.

²⁴ SPRK padomes lēmums Nr 176. 07.05.2010. Par SIA *Windau* koģenerācijas stacijā saražotās siltumenerģijas tarifiem. <http://old.sprk.gov.lv/uploads/doc/LemumsN176D07052010.pdf>

²⁵ International Energy Agency ETSAP; Combined Heat and Power Technology Brief May 2010. https://iea-etsap.org/E-TechDS/PDF/E04-CHP-GS-gct_ADfinal.pdf

²⁶ Sk., piem. Sarma, U., Karnitis, G., Karnitis, E., Bazbauers, G. Toward solutions for energy efficiency: Modeling of district heating costs. In (Tvaronaciene, M., Slusarczyk, B., red.) Energy Transformation towards Sustainability 1st edition. Elsevier, 2019, pp. 219-237.

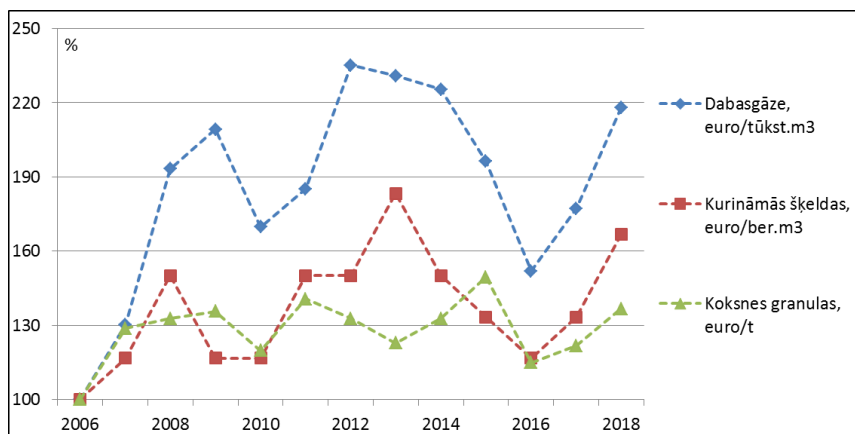

Zīm. 10. SPRK apstiprinātie SIA Windau siltumenerģijas ražošanas tarifi un siltumenerģijas ražošanas cenas atkarībā no dabaszgāzes tirdzniecības cenām (2010.g.). Avots SPRK.

Šķeldu tirdzniecības cenām (zīm. 11.), tiešām ir vērojama augsta korelācija ar dabaszgāzes cenām ($\text{correl} = 0,79$ laika periodā no 2006. līdz 2018. gadam); vienlaikus ir labi zināms, ka primāro energoavotu tirgus ir tālu no ekonomiski pamatotām cenām, tāpēc formālā līdzība obligāti nebūt nenozīmē reālu cēloņsakarību²⁷. Nekādi nopietni analītiskie pētījumi šajā jomā nav atrasti. Praksē šķeldu cenas papildus objektīvām izmaksām lielā mērā iespaido tirgus faktori – piegādājuma iespēju atbilstība pieprasījumam (t.sk., nelabvēlīgu laika apstākļu iespaids), pie tam ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā un Skandināvijas valstīs. Cenas ir stipri atšķirīgas dažādos Latvijas novados transporta izmaksu dēļ. Koksnes granulū cenām korelācija ar dabaszgāzi ir vājāka ($\text{correl} = 0,63$ tajā pašā laika periodā).

Šķeldu cenu pieaugums pēc 2006. gadā nebūt nebija vienāds ar dabaszgāzes cenu ārkārtīgi straujo cenu pieaugumu (zīm. 11.): cenu pieaugums dabaszgāzes cenām salīdzinājumā ar 2006. gada cenām ir vidēji 2,75 reizes lielāks nekā šķeldas cenām un 3,2 reizes lielāks kā koksnes granulām, kas arī radīja ekonomiski nepamatotu atbalsta intensitātes pieaugumu. Biomasas koģenerācijas piesaiste pie dabaszgāzes nepamatoti cēla obligātā iepirkuma izmaksas. Viss tas rāda, ka pirms normatīvi ieviest šādu obligātā iepirkuma cenas formulu biomasas stacijām, būtu primāri nepieciešams analītisks ekonomisks pamatojums.

²⁷ Ir ļoti daudz t.s., viltus korelācijas (*spurious correlation*) piemēru; skat., piem., Spurious correlations. <https://www.tylervigen.com/spurious-correlations>

Zīm. 11. Vidējās primāro energoresursu cenas galapatērētājiem; 2006.g. = 100%

Piesaiste dabaszgāzes cenai pārējo AER izmantošanas gadījumā ir pilnīgi nesaprotama, arī nekādus pamatojumus atrast neizdevās. Vēl vairāk tas grauj AER konkurences iespējas elektroenerģijas tirgū dabaszgāzes cenu pieauguma gadījumā, kas arī notika tuvākajos gados. Un arī AER gadījumā – tieši piesaiste dabaszgāzes tirdzniecības cenām bija cēlonis nepamatoti straujajam obligātā iepirkuma cenu pieaugumam.

2.4. Straujš obligātā iepirkuma cenu pieaugums

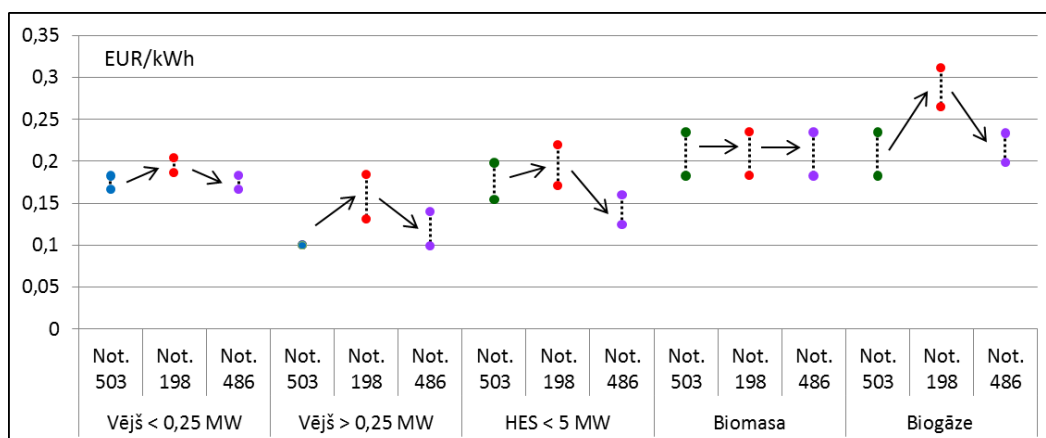
Noteikumos Nr. 503 ir definētas obligātā iepirkuma cenas no vēja, biomasas un biogāzes elektrostacijām pirmajam 10 gadu ekspluatācijas periodam un par 25% samazinātas cenas nākamajai desmitgadei. Tādējādi pēc noklusējuma atbalsts AER izmantošanai elektroenerģijas ražošanai šīm tehnoloģijām bija terminēts pat 20 gadu periodam. Nav terminējuma mazajām HES, bet tieši tās iesāka izkļiedēto AER staciju izmantošanu elektroenerģijas ražošanai. 1992. – 1999. gadā nodeva ekspluatācijā 55 mazās HES²⁸, bet 2002. gadā to skaits jau bija sasniedzis 149; to, protams, virzīja 1995. gadā noteiktais dubultais iepirkuma tarifs (atceramies – toreiz terminēts tikai uz 8 gadiem, ko uzturēja arī *Enerģētikas likums*). Pie ES valstīm tradicionāla *feed-in* modeļa terminējuma ap 12-15 gadiem, mazos HES jau būtu jāsāk izslēgt no subsidējamo staciju skaita.

Kā jau varēja prognozēt Noteikumu pieņemšanas laikā, straujajam dabaszgāzes tirdzniecības cenu pieaugumam turpinoties pusotra gada laikā no 2007. - 2009. gadam obligātā iepirkuma cenas pieauga vairāk kā par 60% (tas labi redzams, salīdzinot zīm. 9. un zīm. 12.). Protams, attiecīgi pieauga elektroenerģijas galalietotāju izmaksas tikai obligātā iepirkuma cenu pieauguma dēļ. Dabaszgāzes cenu dinamika piespieda mainīt vēja, HES un biogāzes (< 2 MW) stacijām obligātā iepirkuma cenu noteikšanas principu.

MK Noteikumi Nr. 198 par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību (pieņemti 24.02.2009.) nomainīja Noteikumus Nr. 503. Tika veikts pirmais solis, lai pārtrauktu absolūti nesaprotamo AER atbalsta intensitātes

²⁸ Skat., piem., Heniņš O. Mazās hidroenerģētikas izmantošanas perspektīvas. <https://www.laef.lv/files/files/atklasanas%20konference%20-%20maza%20hiroenergetika.pdf>

piesaisti dabasgāzes tirdzniecības cenām. Taču daļējā atsaite no dabasgāzes nenodrošināja obligātā iepirkuma cenu samazināšanos; taisni otrādi, jaunās formulas nodrošināja plānotu iepirkuma cenu lēcienveidīgu pieaugumu visa veida elektrostacijām (zīm. 12.).

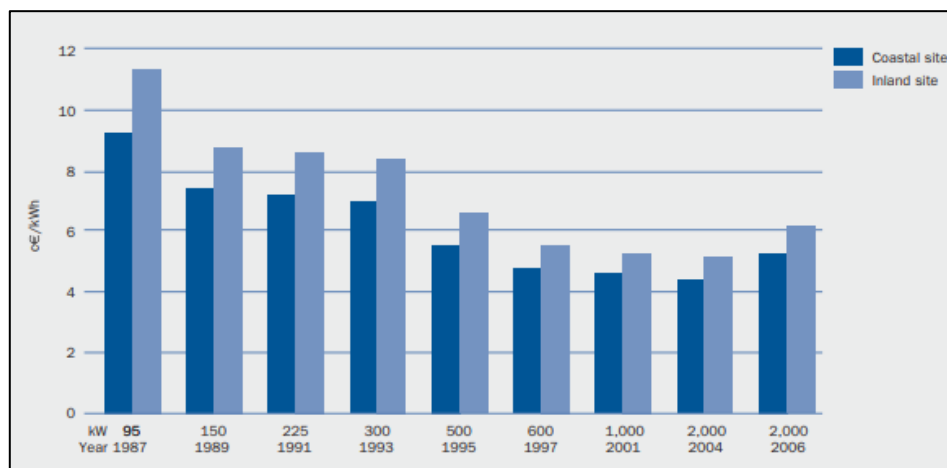
Zīm. 12. MK Noteikumu Nr. 198 un Nr.486 radītās obligātā iepirkuma cenu izmaiņas 2009.g.

MK Noteikumu Nr. 198 Paskaidrojuma rakstā tiek uzsvērts, ka “neviens veids elektrostacijām atbalsta mehānismi netiek pasliktināti, bet lielākajai daļai gluži pretēji – ievērojami uzlaboti”, kas atbilst patiesībai. Vidējās obligātā iepirkuma cenas tika paceltas par 11% – 57%, īpaši atbalsts tika palielināts biogāzes elektrostacijām ar uzstādīto jaudu zem 2 MW (vairāk nekā divkārtīgi). Acīmredzot EM uzskatīja, ka atbalsts elektroenerģijas ģenerēšanai no AER vēl nav pietiekams. Atzīts, ka visiem komersantiem īstenojot projektus un izmantojot piešķirtās obligātā iepirkuma tiesības, saistītajiem elektroenerģijas lietotājiem (resp. māsaimniecībām) būs līdz 29% liels gala tarifu izmaksu pieaugums. Pēdējais paliek kā konstatējums, nekādi risinājumi pieauguma bremzēšanai nav paredzēti. Var secināt, ka, neraugoties uz spēcīgo ekonomikas kritumu krīzes rezultātā, māsaimniecību pirktspēja tiek uzskatīta par pietiekami augstu elektroenerģijas cenu lēcienveidīgam paaugstinājumam.

EM skaidrojums par tarifu celšanu un paši Noteikumos apstiprinātie tarifi izskatās īpaši nesaprotami ES analītiskās informācijas gaismā. Atruna, ka tarifi atspoguļojot analogas cenas Rietumeiropas valstīs, neiztur kritiku, piem., vēja stacijas jau tāpat bija salīdzinoši pārsubsidētas²⁹. Eiropas Vēja enerģijas asociācijas sniegtā informācija³⁰ rāda, ka kopējās ekonomiski pamatotās vēja enerģijas ģenerācijas izmaksas ir robežās 6 – 7 c€/kWh (zīm. 13.); sekojoši lielākā daļā ES valstu iekšzemes teritorijās iepirkuma tarifs ir robežās 0,06 – 0,10 EUR/kWh.

²⁹ Sk. piem. Butler L., Neuhoff K. Comparison of feed-in tariff, quota and auction mechanisms to support wind power development. Renewable Energy, 33(2008) 1854-1867.

³⁰ EWEA (2009). The Economics of Wind Energy. http://www.ewea.org/fileadmin/files/library/publications/reports/Economics_of_Wind_Energy.pdf

Zīm. 13. Kopējās vēja elektroenerģijas ražošanas izmaksas. Avots EWEA.

Biomases un biogāzes stacijām tiek saglabāta piesaiste pie dabasgāzes cenām, turklāt biogāzes stacijām cenas paceltas par vidēji 38%. Analogi no biogāzes ražotās elektroenerģijas iepirkuma tarifi 2009. – 2012. gadā svārstās robežās 0,085 – 0,22 EUR/kWh³¹, kas viennozīmīgi parāda, ka atbalsta intensitātes palielinājums nav pamatots. Arī Latvijas pētnieku aprēķini rāda pašas biogāzes ražošanas un bagātināšanas kopējās izmaksas zem 0,05 EUR/kWh³².

Kopumā var secināt, ka jau Noteikumos Nr. 503 iepirkuma cenas bija noteiktas daudz augstākas salīdzinājumā ar ES valstīm, tāpēc vēl jo vairāk nav saprotams patiesais tālākā cenu paaugstinājuma iemesls.

Formulas paredz pieaugošu atbalstu pirmajos 10 ekspluatācijas gados inflācijas kompensēšanai un krītošu nākamajos 10 gados, no kā var secināt par 20 gadu ilgu terminētu atbalsta periodu. Joprojām nav terminējuma mazajām HES, kurām paredzēts atbalsta pieaugums neierobežotu laiku un līdz ar to neierobežotā apjomā.

Jau ļoti drīz tiek pieņemti **MK Noteikumi Nr. 486 *Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 24. februāra noteikumos Nr.198 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību”*** (pieņemti 26.05.2009.). Tika konstatēts, ka jau iepriekšējos gados notikušais dabasgāzes tirdzniecības cenu pieaugums bija pacēlis obligātā iepirkuma cenas līdz ļoti atraktīvam līmenim. Kopumā ar Noteikumos Nr. 198 noteikto iepirkuma cenu pieaugumu tas bija izsaucis milzīgu komersantu aktivitāti pieteikumu iesniegšanā (skat. sadaļu 2.5.). Kļuva iespējams palielināt no AER saražotās elektroenerģijas obligātā iepirkuma apjomus vienlaikus, samazinot ļoti augsto kopējo atbalsta intensitāti (zīm. 12.), tādējādi pašreizējā brīdī nepalielinot kopējo izmaksu slogu elektroenerģijas galalietotājiem. Redzams, ka šajā ietvarā vēja izmantošanai atbalsts ir samazinājies, kamēr biogāzes stacijas paliek vinnētājos.

³¹ Biogas & Biomethane in Europe (2009-2012). Agri-for-Energy 2. https://ec.europa.eu/energy/intelligent/projects/sites/iee-projects/files/projects/documents/agriforenergy_2_international_biogas_and_methane_report_en.pdf

³² Paturka A., Repele M., Bazbauers G. Economic assessment of biomethane supply system based on natural gas infrastructure. Energy Procedia 72(2015), pp. 71-78.

Obligātā iepirkuma formulas tika vienkāršotas, ikgadējo iepirkuma cenu izmaiņu vietā tika atkal noteikts 10 gadu periods. Iepirkuma cena no biomasas un biogāzes stacijām joprojām paliek lineāri piesaistīta dabasgāzes cenai. Kopumā notikušās divas obligātā iepirkuma cenu formulu un apjomu izmaiņas trīs mēnešu laikā skaidri parāda neziņu, kā tālāk virzīt atbalsta politiku AER izmantošanā.

2.5. AER elektroenerģijas ražošanas apjomu normatīvie stimuli

MK Noteikumi Nr. 503 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus (pieņemti 24.07.2007.) atbilstoši likuma uzstādījumam nosaka formālus juridiskos, ekonomiskos un finansiālos kvalifikācijas kritērijus un nosacījumus obligātā iepirkuma atļauju saņemšanai. Vienlaikus arī MK Noteikumi Nr. 921 ***Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu koģenerācijā*** (pieņemti 06.11.2006.) attiecas uz koģenerāciju, kurā izmanto AER. Komersantiem tagad ir iespēja izmantot atbalstu atbilstoši vieniem vai otriem Noteikumiem pēc savas izvēles, jo nosacījumi atbalsta saņemšanai abos Noteikumos ir atšķirīgi.

Noteikumi nosaka kritērijus, atbilstoši kuriem ražotājs, kas elektroenerģiju ražo koģenerācijas procesā vai izmantojot AER, var iegūt tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Abi Noteikumi nosaka prasības pēc mērinstrumentu sistēmas patērētā kurināmā, siltumenerģijas un elektroenerģijas uzskaitē. To pēc tam izmanto obligātā iepirkuma apjoma aprēķinam. Taču attiecībā uz koģenerācijas procesa efektivitāti pieejā gan ir principiāli atšķirīga:

- Noteikumos Nr. 921 kritēriji vērsti uz koģenerācijas procesa efektivitātes nodrošināšanu: tiek ieviests lietderīgās siltumenerģijas kritērijs salīdzinājumā ar katlumāju un definēts minimālais primāro energoresursu ietaupījums, kāds nepieciešams, lai kvalificētos obligātajam iepirkumam;
- Noteikumos Nr. 503 uzsvērti tikai formālie juridiskie, ekonomiskie un finansiālie kvalifikācijas kritēriji un nosacījumi; ja komersants pamatojas uz šiem Noteikumiem un izmanto biomasu vai biogāzi, ražojot elektroenerģiju koģenerācijas procesā, efektivitātes kritēriji Noteikumos 921viņam nav saistoši.

Noteikumi Nr. 921 izvirza arī prasību pēc lietderīgās siltumenerģijas pārdošanas līguma vai nodomu protokola. Pēdējā opcija kļuva populāra koģenerācijas staciju pieteikumos, jo nodomu protokols kā neobligāts dokuments viegli var tikt neīstenots³³. Šo iespēju ekspluatācijas laikā gan stipri mazina prasība vēlāk iesniegt lietderīgās siltumenerģijas pārdošanas līguma kopiju.

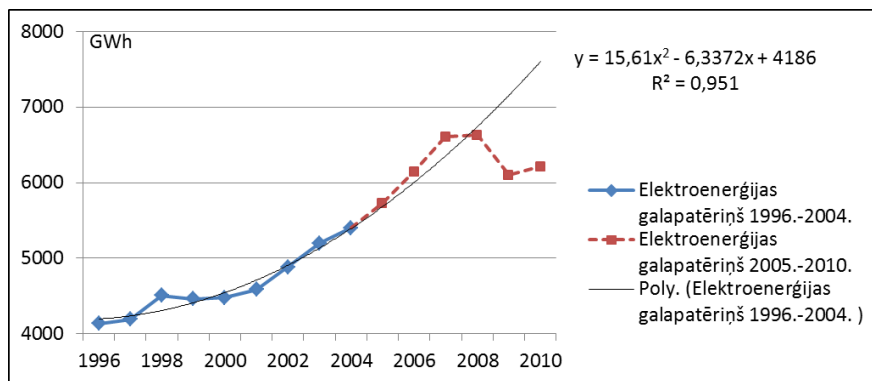
Taču Noteikumi Nr. 503 analogas prasības pat neizvirza un pilnā mērā atver iespēju negodīgam komersantam pie pietiekami liela atbalsta pat nerūpēties par siltuma realizāciju. Ja komersants pamatojas uz šiem Noteikumiem un izmanto biomasu vai biogāzi, ražojot elektroenerģiju

³³ Nodomu protokols: memorandum of understanding (MOU) is an agreement between two or more parties outlined in a formal document; it is not legally binding but signals the willingness of the parties to move forward with a contract; the MOU can be seen as the starting point for negotiations as it defines the scope and purpose of the talks. <https://www.investopedia.com/terms/m/mou.asp>

koģenerācijas procesā, viņam nav saistoši Noteikumos Nr. 921 minētie koģenerācijas efektivitātes kritēriji un prasība pēc lietderīgās siltumenerģijas pārdošanas līguma vai nodomu protokola par pārdošanu.

Nosakot apjomus elektroenerģijas ražošanai no AER sadalījumā pa gadiem un dažādām tehnoloģijām, lai sasniegtu Saeimas noteikto līmeni 49,3% no kopējā elektroenerģijas patēriņa, 2010. gadā ir noticis apzināts vai kļūdains pavērsiens, kura iemeslus šodien nav iespējams noskaidrot: likumā noteiktā procentuālā daļa no kopējā elektroenerģijas patēriņa (bruto patēriņa) ir nomainīta ar tādu pašu procentuālo daļu no galalietotāju kopējā patēriņa (neto patēriņa). Ar to normatīvais uzdevums ir samazināts vairāk nekā par 10%, kas krasī atviegļina obligātā iepirkuma apjoma uzdevumus.

Kopējā elektroenerģijas galapatēriņa prognozēšana ir ticamāka, jo tā vērtības ir statistiski ticamas (zīm. 14.). Nav zināms MK Noteikumu autoru pieņēmums par kopējo elektroenerģijas patēriņu 2010. gadā šeit izmantots CSP sniegtais patiesais patēriņš. Izmantojot aprēķinos galapatēriņu, lielo HES izstrāde veido lielāku daļu no kopējā patēriņa salīdzinot ar Likumā noteikto un mērķis 49,3 % ir sasniedzams ar mazāku subsidētās elektroenerģijas ražošanu.

Zīm. 14. Kopējais elektroenerģijas galapatēriņš un tā prognoze

Kopš 1990-to gadu vidus galapatēriņš ir audzis vidēji par 3,9% gadā (izņēmums ir 1999. gadā Krievijas defolta izsauktā recesija Latvijā, bet ekonomiskās krīzes pazīmes vēl nav vērojamas). Šīs tendences tieša ekstrapolācija rāda galapatēriņa pieaugumu vismaz līdz 7600 GWh 2010. gadā. Tajā laikā energoefektivitātes pasākumi tika uzsākti, taču pārsvarā vispārēju ideju līmenī. Var paredzēt tikai pirmos mazos ieguvumus šajā jomā. Precīzu prognozi noteikt nevar, taču ar lielāku nekā 100 GWh ekonomiju 2010. gadā nevarētu rēķināties, tas samazina 2010. gada galapatēriņa prognozi līdz 7500 GWh.

Taču jebkurā gadījumā jāsasniedz vairāk nekā pieckārtīgs ražošanas pieaugums, izmantojot tās AER izmantojošās tehnoloģijas, kurām ir paredzēts atbalsts obligātā iepirkuma veidā (tab. 4.). Turklāt mazo HES ģenerēšanas jaudu pieauguma iespējas ir ļoti nelielas, tātad pārējo primāro enerģijas avotu (vējš, biomas, biogāze) kopējā ražība ir jāpalielina no 87 GWh 2004. gadā līdz 767 GWh 2010. gadā.

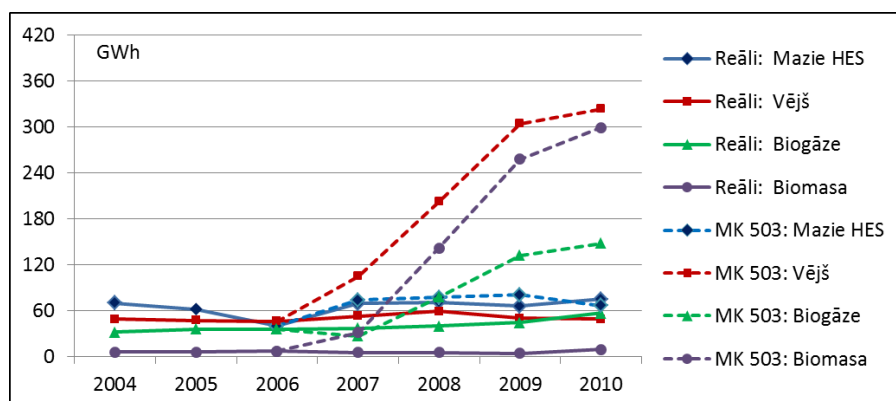
Tabula 4.

Elektroenerģijas izstrāde no atjaunojamiem energoresursiem

	2004.g. (CSP)	2010.g. (Prognose)
Kopējais elektroenerģijas patēriņš, GWh	6956	7500
No atjaunojamiem resursiem iegūtā daļa, %	45,96	49,3
No atjaunojamiem resursiem iegūtā elektroenerģija, GWh	3197	3697
Lielo HES saražotā elektroenerģija, GWh	3040	2860
Atbalstāmo mazo staciju saražotā elektroenerģija, GWh	157	837

Noteikumi rāda, ka tieši izmantojot vēja un biomasas ģenerāciju ir paredzēts sasniegt milzīgo jaudu un izstrādes pieaugumu (zīm. 15.).

Nepieciešamība strauji audzēt no AER ģenerējošās jaudas arī ir uzskatāma par reālo pamatu tam, ka Elektroenerģijas tirgus likuma uzstādījums par ekonomiskā pakāpeniskuma principu iepērkot elektroenerģiju no ražotājiem, kas to ražo, izmantojot atjaunojamus energoresursus, šajos Noteikumos ir izvērts tikai attiecībā uz vēja elektrostacijām ar jaudu virs 0,25 MW. Tas ir pamatots ar to, ka joprojām "... vēja enerģijas izmantošana elektroenerģijas ražošanā sistēmas operatoriem rada būtiskas balansēšanas prasības un atstāj ietekmi uz elektroenerģijas gala cenu vēja izmantošanu nevar attīstīt neierobežoti"³⁴. Komersantiem, kuri izmanto citas AER tehnoloģijas, ir izvirzīti tikai administratīvie noteikumi. Izsniegtās atļaujas ir beztermiņa.

Zīm. 15. MK Noteikumos Nr. 503 plānotā un reālā elektroenerģijas ražošana no AER.

Kopumā Noteikumos uzstādītais grafiks neizskatās reāls pat pie lielā un augošā atbalsta un atklāti vājās atbalstāmo elektrostaciju darbības kontroles nākamajos gados. Neierobežota licenču izsniegšana un praktiski nekontrolēta elektrostaciju darbība, ekonomiski nepamatoti liels un strauji augošs atbalsts elektroenerģijas ražošanai uz elektroenerģijas patērētāju rēķina bija inicializēti Elektroenerģijas tirgus likumā ar ģenerācijas apjoma uzstādījumu.

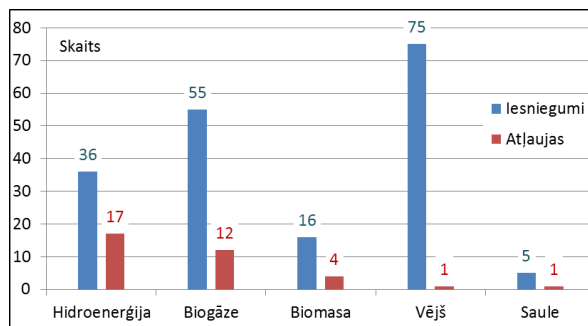
³⁴ Paskaidrojuma raksts MK 2007.g. Noteikumu Nr. 503 projektam.

Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā (stājās spēkā 15.05.2008.) atceļ uzdevumu rīkot arī vienīgo uz minimālo cenu orientēto konkursu, kurš paredzēts Noteikumos Nr. 503. Iemesls, visticamāk (šis grozījums tika inicializēts Saeimā likumprojekta apspriešanas laikā), ir tas, ka no AER ražotās subsidētās elektroenerģijas ražošanas apjomi nepalielinās plānotajos apjomos (jo vajadzīgs laiks, lai komersanti realizētu elektrostaciju būves projektus). Grozījumi paredz, ka no ražotāja, kurš elektroenerģiju ražo izmantojot AER, kurš vēlas izmantot tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā un kura elektrostacija atbilst MK noteiktajiem kritērijiem, visu saražotās elektroenerģijas atlikumu, kas palicis pēc tās izlietošanas elektrostacijas vajadzībām, iepērk publiskais tirgotājs par MK noteikto cenu.

MK Noteikumi Nr. 198 Par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību (pieņemti 24.02.2009.) nemainot kopējo no AER iegūto elektroenerģijas daļu kopējā patēriņā, paredz mazāku daļu ģenerēt lielajos HES, optimistiski par 80% palielinot mērķa rādītāju ģenerācijai mazajos HES un par 8% ģenerācijai izmantojot biogāzi.

Noteikumi, atbilstoši Likuma grozījumiem, aizstāj konkursa procedūru iepirkumam no vēja elektrostacijām ar jaudu virs 0,25 MW ar cenas noteikšanas formulām saražotās elektroenerģijas obligātam garantētam iepirkumam. jo “konkursa pamatā esošais zemākās cenas princips varētu radīt dumpinga risku un tādējādi aizkavēt vēja elektrostaciju izplatību”³⁵. Faktiski šāda pieeja ir klajā pretrunā ar atvērtā elektroenerģijas tirgus pamatprincipiem. Noteikumi neparedz termiņa ierobežojumus obligātā iepirkuma atļaujām.

Komersanti nekavējās izmantot politisko uzstādījumu par straujo subsidētās AER izmantošanas pieaugumu mazas jaudas elektrostacijās, kā arī ļoti atraktīvās noteiktās obligātā iepirkuma cenas. Uz 2009. gada 22. maiju EM bija saņēmusi 187 komersantu iesniegumus par tiesību piešķiršanu pārdot obligātā iepirkumā no AER saražoto elektroenerģiju³⁶, uz 35 no tiem jau izdotas atbilstošas atļaujas; to sadalījums pa tehnoloģijām redzams zīm. 16. Acīmredzot iepriekšējos gados notikušais dabasgāzes tirdzniecības cenu pieaugums bija pacēlis obligātā iepirkuma cenas līdz ļoti atraktīvam līmenim.

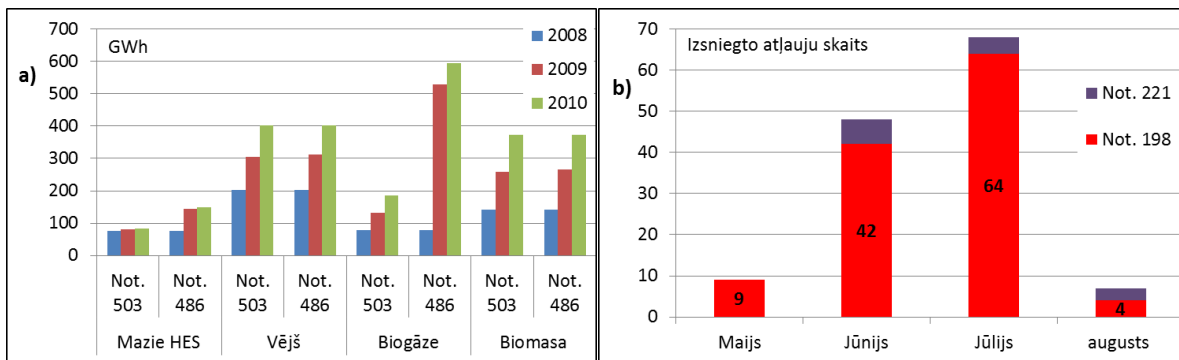
Zīm. 16. Komersantu iesniegumi un piešķirtās atļaujas obligātajam iepirkumam uz 22.05.2009.g.

³⁵ Paskaidrojuma raksts MK 2009.g. Noteikumu Nr. 198 projektam.

³⁶ MK 2009.g. Noteikumu Nr. 486 projekta anotācija.

Vadoties no iesūtīto pieteikumu daudzuma un struktūras un acīmredzami neiedziļinoties komersantu faktiskajās intelektuālajās un finansiālajās spējās, piešķirtās atļaujas izmantot (ko skaidri parāda ļoti lielais neizmantoto atļauju daudzums nākamajos gados), EM iesniedza un MK pieņēma ***MK Noteikumos Nr. 486 Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 24. februāra noteikumos Nr.198 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību”*** (pieņemti 26.05.2009.). Noteikumi bez īpašiem paskaidrojumiem novērsa Noteikumos Nr. 503 pielaiesto neatbilstību likumam attiecībā uz ģenerēšanas apjomu izmantojot AER. Tika palielināts apjoms elektroenerģijas ražošanai no AER, tai sasniedzot jau “2010. gadā un turpmākajos 10 gados” 54,57% no kopējā galalietotāju elektroenerģijas patēriņa, kas apmēram atbilst likumā noteiktajai AER proporcijai. Ieraksts Noteikumos ir nesaprotams, jo ar to ir paredzēta stagnācija 10 gadu garumā. Iespējams, ka dēļ jau redzamās reālās neiespējamības sasniegt 2010. gadam likumā uzstādīto līmeni, parādījies šāds divdomīgs gala termiņa traktējums.

Saglabājot Noteikumos Nr. 503 paredzēto vēja un biomasas ģenerācijas pieaugumu, šoreiz papildus uzsvars ir likts uz strauju biogāzes staciju jaudu pieaugumu (zīm. 17a.). Zīmīgi, ka nākošajos divos mēnešos pēc šo Noteikumu pieņemšanas uz to pamata tika apmierināti iepriekš minētie komersantu pieprasījumi un izsniegts liels daudzums obligātā iepirkuma atļauju (zīm. 17b.). Salīdzinājumam redzams, ka komersantu vēlme izmantot efektīvās koģenerācijas aspektā stingrāko Noteikumu Nr. 221 iespējas (skat. sadaļu 2.6.) ir nesalīdzināmi mazāka. Ir grūti precīzi vērtēt MK Noteikumos paredzēto ieejas kontroles noteikumu reālo izpildi, jo nav zināms atteikumu skaits, taču viennozīmīgi atļauju izsniedzēji ir bijuši ļoti labvēlīgi noskaņoti.

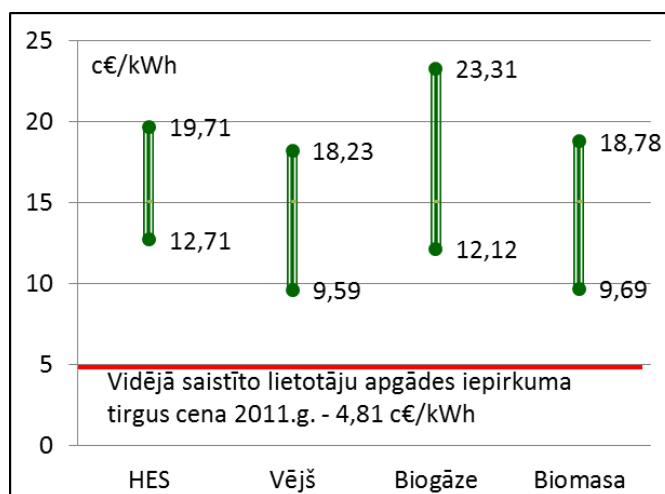

Zīm. 17. MK Noteikumos Nr 503 un 486 paredzētais elektroenerģijas ražošanas pieaugums no atjaunojamiem resursiem (zīm. 17a.) un izsniegto obligātā iepirkuma atļauju skaits 2009.g maijā – augustā (zīm. 17b.).

Reāli līdz 2010. gadam tika nodotas ekspluatācijā 10 MW jaudas atbalstāmajās ražotnēs, kopā atbalstāmajās AER stacijās 2010. gadā tika ģenerēts 171 GWh elektroenerģijas. Statistiku vēl lielā mērā glāba Daugavas caurtece, kas bija lielāka par vidējo; kopā no AER saražotā elektroenerģijas daļa bija 48,47% no kopējā elektroenerģijas patēriņa, nodrošinot kaut ne plānoto un ne pastāvīgu, bet tomēr progresu.

MK Noteikumi Nr. 262 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību” (pieņemti 16.03.2010.) nomainīja tikai gadu atpakaļ pieņemtos Noteikumus Nr. 198. Atkal tiek atjaunota konkursa rīkošana, lai komersants kvalificētos tiesību iegūšanai pārdot biomasas, biogāzes, saules vai vēja elektrostacijās saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Tiesības pārdot hidroelektrostacijās saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros tiek piešķirtas bez konkursa pēc iesniegumu izvērtēšanas; tas vēlreiz apliecina, ka plānotais ģenerācijas apjoms pieaugums mazajās HES ir visai apšaubāms, jo pieejamie hidroenerģijas resursi jau ir praktiski apgūti; labs būs ikviens pieteikums.

Konkursa atjaunošanu EM pamato ar to, ka komersantu iesniegumos pēc atļaujām obligātajam iepirkumam norādītās elektroenerģijas daudzums summāri ievērojami pat pārsniedz MK Noteikumos Nr. 198 paredzēto no AER saražojamo kopējā elektroenerģijas patēriņa daļu (54,57%); šī daļa netiek mainīta. Iesniegumi formāli apmierina noteiktās prasības un izvirzītos kritērijus, vienlaikus iesniegumu kvalitāte un uzticamība tiem ir visai atšķirīgi. Iesniegumu daudzums dod iespēju izvēlēties labākos, tam nolūkam tiks organizēti ikgadēji konkursi uz ģenerācijas apjomu, kurš nepieciešams, lai sasniegtu šajos Noteikumos atkārtoto kopējās AER daļas sadalījumu pa tehnoloģijām. Konkurss netiek organizēts, lai sasniegtu mazāko atbalsta līmeni (jo ir noteiktas konkrētas obligātā iepirkuma cenas (zīm. 18.³⁷)), bet, lai izvērtētu iesniegumus pēc dažādiem kritērijiem noteikto punktu summas. Taču ir ļoti iespējams, ka augošo obligātā iepirkuma cenu dēļ iesniegumu skaits bija kļuvis tik liels, ka bija vajadzīgs normatīvs instruments, kas atļautu likumīgi apmierināt tikai daļu no pareizi noformētiem pieteikumiem. Tālākie notikumi tieši norāda uz šādu iespējamību.

Zīm. 18. Obligātā iepirkuma cenas atbilstoši Noteikumiem Nr. 262 salīdzinājumā ar elektroenerģijas tirgus cenu 2011.g.

Par dažādiem kritērijiem iegūstamo punktu skaits rāda, ka konkursantu vērtējumā noteicošā loma ir stacijas uzbūvēšanai. Tā saņemta būvatļauja biogāzes projektam dod 14 punktus, izziņa

³⁷ SVID analīze par situāciju valstī saistībā ar atjaunojamajiem energoresursiem. Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts, 2012.

par esošām finansēm/kredītu pat 18 punktus. Tai pašā laikā par pārtikas un lopkopības atkritumu lietošanu biogāzes stacijā, kas ir noteicošais faktors biogāzes ieguvei vispār, var saņemt tikai 2-10 punktus atkarībā no daudzuma kopējā izejvielā. Faktiski tieši šeit tiek ielikts pamats vēlākajai plaši piekoptajai kukurūzas audzēšanas un pūdēšanas praksei biogāzes ieguvē. Šāda EM interese tiek nostiprināta ar Noteikumos paredzēto konkursa komisijas sastāvu: četri pārstāvji no EM, viens pārstāvis no Zemkopības ministrijas, viens pārstāvis no Vides ministrijas un viens pārstāvis no SPRK; tātad balsojuma rezultāts praktiski ir iepriekš noteikts.

2.6. Efektīvas koģenerācijas normējums

Saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma nosacījumiem, **MK Noteikumi Nr. 921 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu koģenerācijā*** (pieņemti 06.11.2006.) nosaka kritērijus, atbilstoši kuriem ražotājs, kas elektroenerģiju ražo koģenerācijas procesā var iegūt tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Kritēriji vērsti uz koģenerācijas procesa efektivitātes nodrošināšanu. Tiek ieviests jēdziens lietderīgā siltumenerģija – koģenerācijas iekārtā saražotā siltumenerģija, ko komersants pārdod siltumenerģijas lietotājam. Aprēķinos par koģenerācijas procesa efektivitāti ņem vērā tikai lietderīgo siltumenerģiju; komersants gada pārskatam pievieno lietderīgās siltumenerģijas pārdošanas līguma kopiju. Lietderīgās siltumenerģijas kritērijs definēts salīdzinājumā ar katlumāju kurai neto lietderības koeficients ir ne mazāks kā 92% izmantojot gāzi un ne mazāks par 80% izmantojot biomasu. Ir definēts minimālais primāro energoresursu ietaupījums, kāds nepieciešams lai kvalificētos obligātajam iepirkumam. Ieviests pašpatēriņa jēdziens.

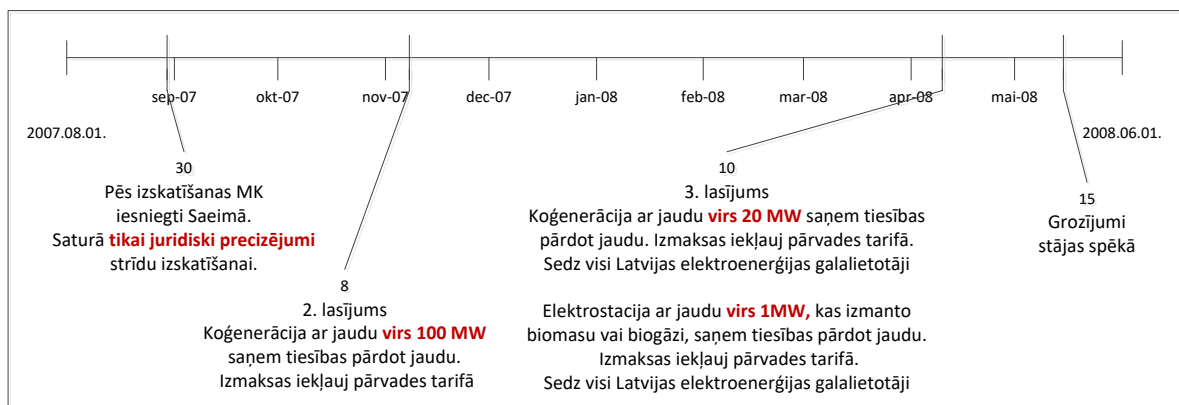
Noteikumi Nr. 921 nosaka arī prasības pēc mērinstrumentu sistēmas patērētā kurināmā, siltumenerģijas un elektroenerģijas uzskaitē; to rādījumus pēc tam izmanto obligātā iepirkuma apjoma aprēķinam.

Arī MK Noteikumi Nr. 221 ***Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā*** (pieņemti 10.03.2009.), nomainot Noteikumus Nr. 921, saglabāja kā efektivitātes, tā uzskaites prasības.

Jāatzīmē, ka ir neizskaidrojama joprojām saglabātā atšķirība pieejā koģenerācijas efektivitātei, izmantojot AER atkarībā no tā, vai komersants izvēlas saņemt atbalstu, definējot savu ražotni kā efektīvas koģenerācijas vai atbalstāmas AER elektrostaciju. Komersantam, pamatojoties uz MK Noteikumiem Nr. 503 un tos nomainījušajiem Noteikumiem Nr. 198, izmantojot biomasu vai biogāzi elektroenerģijas ražošanai koģenerācijas procesā, iepriekš minētie efektivitātes kritēriji nav saistoši. Rezultātu skaidri parāda zīm. 17b.

2.7. Maksa par uzstādīto jaudu: jauns atbalsta instruments

Nekavējoties pēc MK Noteikumu Nr. 503 pieņemšanas tiek iesniegti Saeimā ***Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā*** (iesniegti Saeimā 2007. gada 30. augustā, stājās spēkā 2008. gada 15. maijā). To pieņemšanas gaita zīmīgi parāda gan Saeimas līdzdalību jaunu atbalsta veidu ieviešanā, gan arī EM aktīvus centienus iekļaut likumā arvien plašākas atbalsta normas, pat apejot MK (zīm. 19.).

Zīm. 19. Elektroenerģijas tirgus likuma grozījumu pieņemšanas secība.

Likumprojekta iesniegtajā (MK atbalstītajā) versijā ir juridiski precizējumi strīdu risināšanai elektroenerģijas tirgus dalībnieku starpā, kā arī sīki nenozīmīgi papildinājumi regulējumam.

Taču 2. lasījumam 2007. gada 8. novembrī tiek iesniegts deputāta priekšlikums, kas iedibinātu jaunu atbalsta veidu lielajām koģenerācijas stacijām TEC1 un TEC2: “Ražotājs, kas elektroenerģiju ražo koģenerācijas stacijā ar jaudu virs 100 megavatiem, var iegūt tiesības pārdot koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu pārvades sistēmas operatoram. Pārvades sistēmas operators atsevišķi uzskaita šā panta trešajā daļā noteiktajā kārtībā iepirktās jaudas apjomus un izmaksas, kuras tiek iekļautas pārvades tarīfos”. Nav zināms pamatojums, kāpēc tas ierosināts un kāds no tā ieguvums tiek prognozēts. Priekšlikums tiek noraidīts.

3. lasījumam 2008. gada 10. aprīlī EM iesniedz jaunu līdzīgu priekšlikumu, taču ar būtiski samazinātu atbalsta sliekšni un skaidru norādi par arī šo izmaksu uzlikšanu visiem elektroenerģijas patērētājiem: “Ražotājs, kas elektroenerģiju ražo koģenerācijas stacijā, kuras uzstādītā elektriskā jauda ir, sākot ar 20 megavatiem, var iegūt tiesības saņemt garantētu maksu par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu (šajā gadījumā atbalstam kvalificējas arī “Rīgas Siltuma” koģenerācijas stacija *Imanta*). Garantētā maksa par uzstādīto elektrisko jaudu tiek iekļauta pārvades tarīfos. Pārvades sistēmas operators atsevišķi uzskaita saskaņā ar šā panta trešo daļu veikto maksājumu apjomus. Izmaksas, ko veido maksājumi par uzstādīto elektrisko jaudu, sedz visi Latvijas elektroenerģijas galalietotāji”. Noteikti nosacījumi garantētās maksas saņemšanai, deleģējot kritēriju noteikšanu MK.

Papildus tam EM iesniedz vēl vienu priekšlikumu par vēl vienu atbalsta veidu, atkal jaunās izmaksas novirzot uz visiem elektroenerģijas galalietotājiem: “Ražotājs, kas elektroenerģiju ražo elektrostacijās ar uzstādīto elektrisko jaudu virs viena megavata, izmantojot biomasu vai biogāzi, var iegūt tiesības saņemt garantētu maksu par elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu. Garantētā maksa par uzstādīto elektrisko jaudu tiek iekļauta pārvades tarīfos. Pārvades sistēmas operators atsevišķi uzskaita saskaņā ar šā panta trešo daļu veikto maksājumu apjomus. Izmaksas, ko veido maksājumi par uzstādīto elektrisko jaudu, sedz visi Latvijas elektroenerģijas galalietotāji”. Kopumā šis jaunais atbalsta veids rāda, ka EM joprojām uzskata par nepieciešamu vēl vairāk subsidēt elektroenerģijas ražošanu, sadārdzinot tās cenu galapatērētājiem. Parādās jauns aspekts – tendence noslēpt subsīdijas citos galalietotājiem vairāk pieņemamos maksājumos, šajā gadījumā pārvades tarīfos.

MK Noteikumos Nr. 198 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību* (pieņemti 24.02.2009.) un **Nr. 221 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā*** (pieņemti 10.03.2009.) ir iekļauts regulējums, kas izpilda Elektroenerģijas tirgus likuma normējumu par tiesībām saņemt garantētu maksu par dabasgāzes, biomasas un biogāzes koģenerācijas elektrostacijās uzstādīto elektrisko jaudu.

Noteikts garantētās maksas saņemšanas periods līdz 15 gadiem, kā arī kritēriji saskaņā ar kuriem ražotāji var iegūt tiesības saņemt garantēto maksu. Noteikta formula maksas aprēķinam par uzstādīto jaudu ražošanai koģenerācijā, ņemot par pamatu garantēto maksu par 1 MW uzstādīto elektrisko jaudu 18 705 EUR/gadā izmantojot cietos atjaunojamās resursus (lasīt biomasu) vai 11 350 EUR/gadā izmantojot dabasgāzi. Nav atrasti nekādi pamatojumi un aprēķini tieši šādam atbalsta apmēram.

MK Noteikumi Nr. 841 *Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"* (pieņemti 07.09.2010.) padara jaudas maksājuma saņemšanu vēl draudzīgāku ražotājiem. Proti, “Komersants, kas .. ir ieguvis tiesības pārdot koģenerācijas elektrostacijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, var pretendēt uz kvalificēšanos garantētas maksas saņemšanai par uzstādīto elektrisko jaudu atbilstoši 2010. gada 31. oktobrī spēkā esošajiem nosacījumiem par kvalificēšanās kritērijiem garantētas maksas saņemšanai par uzstādīto elektrisko jaudu”. Tiek radīta dubultā subsidēšanas sistēma ar t.s. *enerģijas komponenti* (par saražoto elektroenerģiju) un *jaudas komponenti* (par uzstādīto elektrisko jaudu).

Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā (stājās spēkā 01.01.2014.) pazemina minimālo uzstādītās elektriskās jaudas robežu, no kuras dabasgāzes koģenerācijas stacijas var saņemt garantēto maksu par uzstādīto elektrisko jaudu: “Ražotājs, kas elektroenerģiju ražo koģenerācijas stacijā, kuras uzstādītā elektriskā jauda ir lielāka par četriem megavatiem, var iegūt tiesības saņemt garantētu maksu par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu”. Šī izmaiņa dod iespēju arī *Juglas jaudai* (uzstādītā elektriskā jauda – 14,9 MW) saņemt šo maksu. Atbilstoši noteikumu izmaiņām, elektrostacijām garantētās maksas tiesības piešķirtas uz dažādu laiku (tabula 5.)

Tabula 5.

**Elektroenerģijas ražotāju tiesību saņemt garantēto maksu par uzstādīto jaudu
laika grafiks**

<i>Elektrostacija</i>	<i>Atbalsta sākums</i>	<i>Atbalsta beigas</i>
TEC1	01.08.2008.g.	2020.g.
TEC2	24.09.2013.g.	2028.g.
SC Imanta	01.10.2008.g.	2020.g.
Juglas jauda	28.05.2007.g.	2027.g.
Fortum Jelgava	24.09.2013.g.	2028.g.

Tiek izmainīti arī garantētās maksas norēķini. Atvērtā elektroenerģijas tirgus apstākļos un atdalot pārvades tīklu operatoru AS *Augstsprieguma tīkls* no *Latvenergo* (publiskā tirgotāja) vairāk nevarēja paslēpt pārvades tarifu garantēto jaudas maksājumu. Tas tiek iekļauts kopējā OIK: "... Izmaksas, ko veido maksājumi par uzstādīto elektrisko jaudu, sedz visi Latvijas elektroenerģijas galalietotāji proporcionāli savam elektroenerģijas patēriņam...". Jaudas maksa laikā no 2014. gada līdz 2017. gadam bija ievērojama samērā stabila naudas izteiksmē, bet tās īpatsvars kopējā OIK apjomā samazinājās no 36,6% līdz 34,9%, pateicoties AER atbalsta straujam pieaugumam.

Jāatzīmē, ka pie lielām uzstādītajām jaudām optimālam koģenerācijas režīmam būtu jābūt rentablam bez subsīdijām, citādi to nevar vērtēt kā augsti efektīvu koģenerāciju, kura ir atbalstāma atbilstoši likumam. Tika izvirzīts vispārējs uzstādījums, ka lielās koģenerācijas stacijas "kalpo ne tikai lokālās siltumenerģijas un elektroenerģijas pieprasījumu segšanai, bet iekļaujas arī pārvades sistēmas operatora dispečervadības grafikā (saskaņā ar Tīkla kodeksu ģenerētārvienības ar jaudu 15 MW pilda dispečervadības operatīvos rīkojumus) un piedalās drošas un sabalansētas elektroapgādes nodrošināšanā. Līdz ar to, nosakot koģenerācijas staciju ar jaudu 15 MW un vairāk ekonomisko pamatojumu, ir jāvērtē arī to ietekme uz visu Latvijas elektroapgādes sistēmu"³⁸.

Tikai pēdējā laikā ir parādījušies skaidrāki norādījumi par jaudas maksājumu saņemšo staciju iespaidu uz apgādes drošību, avārijas jaudas rezervēm un elektroenerģijas cenu stabilitāti *Nord Pool Spot* Latvijas cenu zonā, tā novēršot elektroenerģijas cenu strauju pieauguma risku.

Realitātē no minētajām elektrostacijām šīs prasības spēj nodrošināt tikai TEC2, kura spēj ilgstoši darboties kondensācijas režīmā, kā arī izpilda tādus kritērijus kā ātra jaudas uzņemšana līdz 100 MW, darbības nodrošināšana vismaz 24 h, nosacījumi atbilstoši BRELL (Baltkrievijas, Krievijas, Igaunijas, Lietuvas un Latvijas pārvades sistēmu operatoru) nolīgumam³⁹.

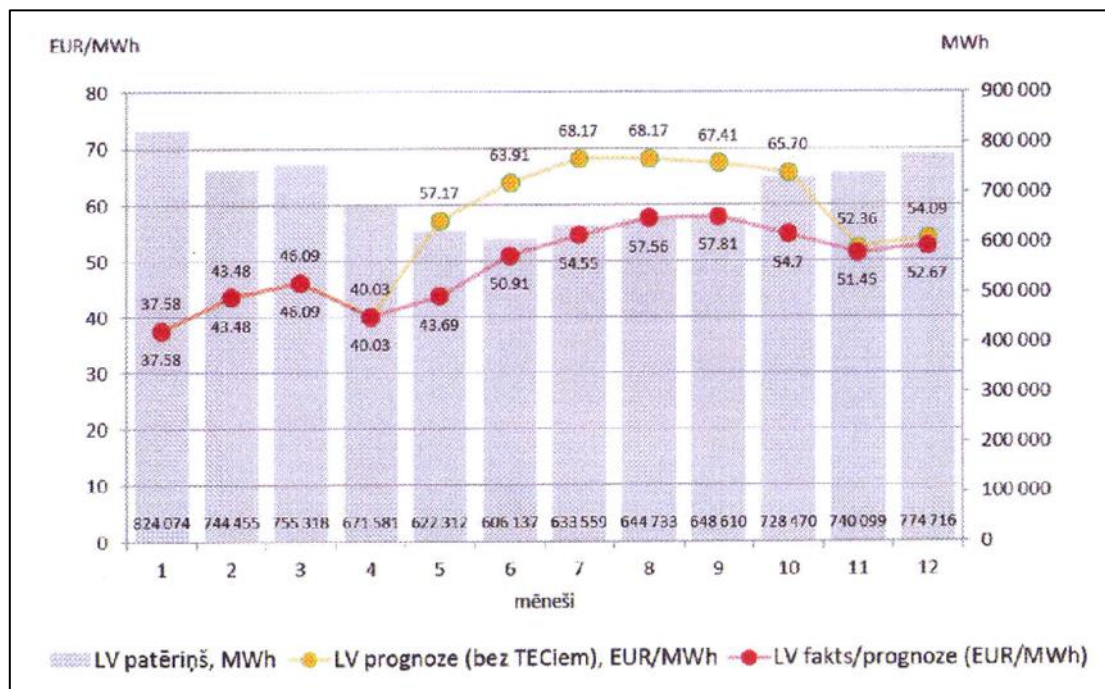
Kvantitatīvs Latvijas galapatērētāju ieguvumu izvērtējums no TEC2 jaudas maksājuma tikai elektroenerģijas cenu stabilizācijas aspektā Latvijā (zīm. 20.) rāda, ka kopējais ieguvums pateicoties sasniegtajam cenu pazeminājumam 2018. gadā, ir bijis 47,8 milj. EUR. Jāatzīmē, ka formāli samazinātais jaudas maksājums TEC2 2018. gadā bija 21,3 milj. EUR, iepriekšējos gados pēc SEN nomaksas tas bija apm. 72,2 milj. EUR gadā. Šie dati rāda, ka TEC2 saņemtā jaudas maksājuma pozitīvais iespaids detalizēti jāizvērtē, ir pilnīgi iespējams, ka tas nav uzskatāms par zaudējumus nesošu arī pie pilna maksājuma.

Līdz šim nav skaidri parādīts iemesls un mērķis garantētajai maksai par uzstādīto elektrisko jaudu, nav zināmi ieguvumi no šīm subsīdijām.

³⁸ Rīcības plāns elektroenerģijas kopējās cenas pieauguma risku ierobežošanai (2013). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40280663&mode=mk&date=2013-04-09>

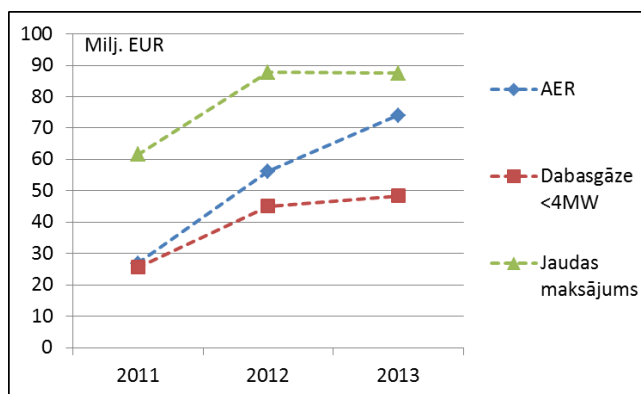
³⁹ EM Informatīvais ziņojums Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai (2018). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40461316&mode=mk&date=2018-08-14>

Jau no jaudas maksājuma izveides, tas bija lielākā OIK kopējā maksājuma sastāvdaļa (zīm. 21.).

Zīm. 20. TEC2 darbība kondensācijas režīmā 2018.g., iespaids uz elektroenerģijas cenām. Avots: Latvenergo.

Koģenerācijas stacijās saražoto siltumu galvenokārt izmanto centrālās siltumapgādes sistēmās, kuras raksturo lielas atšķirības siltuma patēriņā ziemas un vasaras sezonās. Tāpēc orientieris koģenerācijas procesam tiek pieņemts 3000 stundas/gadā, šis lielums ir arī likts pamatā Noteikumos Nr. 221 kā minimums kvalifikācijas tiesībām saņemt maksu par uzstādīto jaudu. Tikmēr Noteikumi Nr. 198 šo tiesību saņemšanai piemēro minimālo sliekšni 8000 stundas/gadā. Protams šī iespēja netiek izmantota, visi jaudas maksājuma saņēmēji ir saistīti ar Noteikumiem Nr. 221.

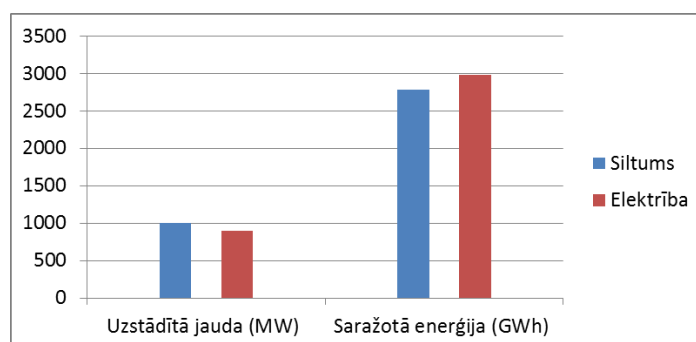

Zīm. 21. OIK kopējā maksājuma sastāvdaļas 2011. – 2013.g.

Taču Noteikumu Nr. 221 redakcija ir neskaidra: maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu var saņemt, ja “koģenerācijas elektrostacijas vai atsevišķas šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtas uzstādītās elektriskās jaudas izmantošanas stundu skaits

gadā pārsniedz 3000 stundu”. Nav skaidrs, vai tikai koģenerācijas režīma laiks tiek ierēķināts minētajās 3000 stundās (ja ir tehnoloģiska iespēja arī citam režīmam) un vai 3000 stundas ir jāstrādā ar pilnu noslodzi.

Dažādām tehnoloģijām attiecība starp uzstādīto elektrisko un siltuma jaudu (skat. Noteikumu Nr. 221. 4. pielikumu) ir dažāda robežās 0,45 – 0,95, tātad visām tehnoloģijām tā ir mazāka par 1. Tas nozīmē, ka optimāla koģenerācijas procesa laikā tiek saražots vairāk siltumenerģijas kā elektroenerģijas. Taču 2010. gada statistika rāda, ka valstī augstas efektivitātes gāzes koģenerācijas stacijās elektroenerģija ir saražota vairāk kā siltumenerģija (zīm. 22.)⁴⁰; tas savukārt rāda, ka apm. 20% no kopējā laika darbība varētu būt kondensācijas režīmā, pie tam koģenerācijas režīma darba laiks varētu būt arī mazāks par 3000 stundām gadā.

Zīm. 22. Uzstādītās jaudas un saražotās enerģijas augsti efektīvās koģenerācijas stacijās 2010.g.

Uz pārdomām vai lielo jaudas maksājumu saņemšanā viss ir atbilstoši normatīvajiem aktiem vedina arī vēlāk pieņemtie **MK Noteikumi Nr. 604 Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr.221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"** (pieņemti 28.08.2012.). 3000 stundu kritērijs tika mākslīgi atvieglināts ar atļauju summēt kopā vienam komersantam piederošo staciju darba stundas, ja tās strādā vienā centralizētās siltumapgādes zonā; pamatojumam, ka tādā gadījumā tās piedalās kopēja siltumapgādes pieprasījuma segšanā, ir visai vāja saistība ar ģenerācijas efektivitāti. Viss tas kopā vedina uz domām par nepieciešamību rūpīgi izvērtēt 3000 stundu kritērija izpildi.

2.8.Secinājumi: džins ir izlauzies no pudeles un strauji pieņemams spēkā

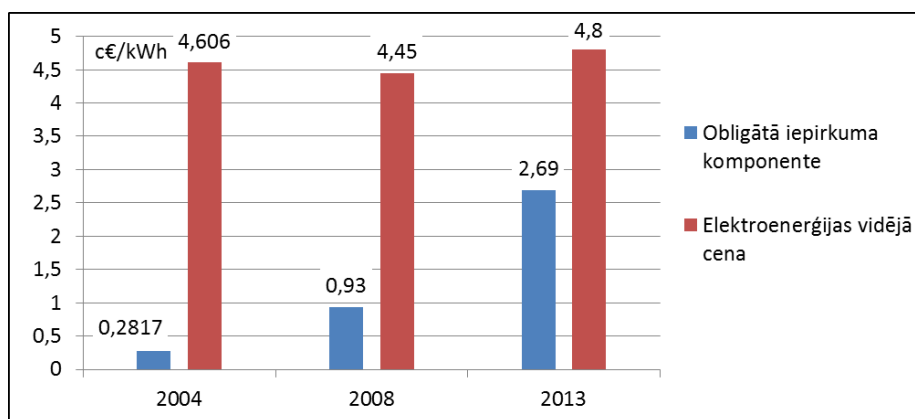
Ar Elektroenerģijas tirgus likuma pieņemšanu 2005. gadā tika ieviests jauns, atšķirīgs regulējums attiecībā uz AER izmantošanas un efektīvas koģenerācijas atbalstu, kurš izrādījās par pamatu atbalsta maksājumu apmēra (t.i., OIK) straujai izaugsmei. Galvenie pieauguma virzītāji bija:

- likumā noteiktais no AER saražotās elektroenerģijas sasniedzamais īpatsvars attiecībā pret kopējo elektroenerģijas patēriņu – ne mazāk kā 49,3%; tā izpildei ir vajadzīgas atraktīvas iepirkuma cenas un mīksta, atbalstoša (iesaistoša) regulējošā vide;

⁴⁰ National cogeneration reports; second round of national reports. <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-efficiency/cogeneration-heat-and-power>

- obligātā iepirkuma cenu (arī no AER ražotajai elektroenerģijai) lineāra piesaiste SPRK apstiprinātajam dabasgāzes tirdzniecības gala tarifam tā strauja pieauguma periodā (tarifs laikā no 2006. gada līdz 2013. gadam pieauga 2,3 reizes); papildus tam tika ieviesta garantētā maksa par uzstādīto elektrisko jaudu koģenerācijas elektrostacijām.

Kopumā laika posmā līdz 2012. gada 28. novembrim tika izdoti un bija spēkā 824 lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros par kopējo plānoto vai uzstādīto elektroenerģijas jaudu 2073 MW un elektroenerģijas ražošanas apjomu 9756,8 GWh⁴¹. Laimīgā kārtā lielākā daļa projektu nav tikuši īstenoti. Tomēr 10 gadu periods (2003. – 2013.) iezīmējās ar izkļiedētās elektroenerģijas ģenerēšanas atbalsta maksājuma desmitkārtīgu pieaugumu galalietotāju rēķinos obligātā iepirkuma apjoma un cenu paaugstināšanas dēļ pie praktiski konstantas vidējās elektroenerģijas cenas. Ja 2003. gadā SPRK apstiprinātā vietējo neatkarīgo elektroenerģijas ražotāju komponente bija 0,2817 c€/kWh⁴², tad 2008. gadā OIK komponente bija sasniegusi 0,93 c€/kWh⁴³, bet 2013. gadā jau 2,69 c€/kWh (zīm. 23.).

Zīm. 22. Elektroenerģijas cenas sastāvdaļas galalietotāju rēķinos.

Likuma uzstādījums par “droši un kvalitatīvi piegādātu elektroenerģiju visefektīvākajā iespējamajā veidā par pamatotām cenām” tika aizmirsts.

Latvijas energopolitika šajā periodā ir vērtējama, kā ne vienmēr pamatota ar ekonomiskiem aprēķiniem, haotiska ar neskaitāmām *turp-atpakaļ* stila izmaiņām obligātā iepirkuma atļauju konkursu (ne)rīkošanā, cenu formulu maiņās un atļauju terminējumā.

Tikai 2013. gadā EM atzina, ka “kopumā Latvijā obligātā iepirkuma tarifi ir vieni no augstākajiem, salīdzinot ar Eiropas valstīm, kurās atbalsts veidots pēc obligātā iepirkuma (*feed-in*) principa”⁴⁴ (tab. 6.). Integrējot visus tarifus (izņemot sauli) var atrast, ka faktiski Latvijā tie ir otri augstākie Eiropā (tikai Šveicē ir uzskatīts, ka nepieciešams lielāks atbalsts), īpaši esam

⁴¹ EM “Informatīvais ziņojums par elektroenerģijas cenu pieauguma riskiem un to ierobežošanu.” (2013.g.) <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40272838>

⁴² SPRK lēmums Nr. 280, 15.10.2003.g.

⁴³ J. Zvanītājs, A. Deniņa. Atbalsts izkļiedētās elektroenerģijas ražotājiem Latvijā un tā nozīme elektroenerģijas cenas veidošanā. Latvijas Universitātes raksti 2009, 743. Sēj. Ekonomika, vadības zinātne. 43-55 lpp.

⁴⁴ EM Informatīvais ziņojums “Par elektroenerģijas cenu pieauguma riskiem un to ierobežošanu” (2013). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40272838>

apsteiguši mūsu tuvākos ekonomiskos konkurentus Lietuvu, Slovākiju, Čehiju, Ungāriju, Slovēniju, Horvātiju.

Tabula 6.

Elektroenerģijas obligātā iepirkuma *feed-in* tarifi Eiropā (c€/kWh)

<i>Valsts</i>	<i>Biogāze</i>	<i>Biomasa</i>	<i>Hidro</i>	<i>Saule</i>	<i>Vējš (sauszemes)</i>
Austrija	5 - 20	6 - 20	3 - 11	17 - 20	9
Bulgārija	6 - 24	9 - 15	5 - 10	9 - 20	5 - 8
Horvātija	15 - 19	12 - 17	8 - 16	15 - 35	9 - 10
Čehija	11 - 17	6 - 19	5 - 15	22 - 65	9 - 14
Francija	8 - 14	12	6 - 10	11 - 46	3 - 11
Vācija	6 - 25	6 - 17	3 - 13	14 - 20	5 - 9
Grieķija	10 - 22	15 - 23	9 - 11	30 - 33	9 - 25
Ungārija	4 - 12	4 - 12	5 - 12	5 - 11	4 - 12
Īrija	8 - 15	9 - 14	8	-	7
Latvija	19 - 21	15 - 21	17 - 20	43	10 - 17
Lietuva	12 - 19	11 - 14	6 - 8	12 - 46	8 - 11
Luksemburga	12 - 15	11 - 15	9 - 11	37 - 42	8
Malta	-	-	-	20 - 28	-
Portugāle	10 - 13	10 - 13	9 - 13	26 - 38	7 - 26
Slovākija	9 - 15	11 - 17	6 - 11	12	8
Slovēnija	6 - 16	19 - 25	8 - 11	14 - 29	10
Spānija	7 - 15	6 - 18	8 - 9	12 - 27	7 - 8
Šveice	līdz 20	15 - 38	10 - 30	18 - 36	11 - 18
Turcija	10 - 13	10 - 12	6 - 7	10 - 17	6 - 9
Apvienotā Karaliste	12 - 8	-	6 - 27	9 - 19	6 - 45

3.OIK samazināšanas mēģinājumi: risinājumi un/vai imitācija

Pretrunīgu uzskatu un pieeju dažādība par vides, tiesiskajiem, finansiālajiem aspektiem izkļiedētajā elektroenerģijas ražošanā bija vērojama jau no atbalstīšanas sākuma. Taču sajūta, ka atbalsta sistēma ir tālu no optimālas, pakāpeniski pārņem visas iesaistītās puses, kaut gan, protams, paužot diametrāli pretējus viedokļus.

3.1.Mazie HES: enerģētika vai vides degradācija

Pirmie netiešās darbības pret pārspīlēto atbalstu AER izmantošanai uzsāk tajā laikā ļoti aktīvie vides aizstāvji. **MK Noteikumi Nr. 27 *Noteikumi par upēm (upju posmiem), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkādas mehāniskus šķēršļus*** (pieņemti 15.01.2002.) ir pirmais vides aktīvistu mēģinājums regulēt subsidētās elektroenerģijas ražošanas ekspansiju Latvijas upēs. Noteikumi 214 Latvijas upes (upju posmus) pasargā no aizdambēšanas un jauno mazo HES uzbūves. Šī ir Zemkopības ministrijas iniciatīva, kas ir saistīta ar lauksaimnieku un vides organizāciju rūpēm novērst (vai vismaz mazināt) mazo upju samērā barbarisku pārveidošanu, uzpludinot ūdenskrātuves, un lielos apmēros mainot appludinātās teritoriju lielumu atkarībā no ūdens pieplūduma⁴⁵.

Papildus tādām pozitīvām iezīmēm kā bijušo dzirnavezere un ūdenskrātuvju sakārtošana un kaut nedaudzām jaunām darbavietām, tiek minēta virkne vidi degradējošu aspektu: dabīgā hidroloģiskā režīma izmaiņas, kam seko gruntsūdeņu izmaiņas apkārtējās teritorijās pēc uzpludināšanas un ūdens līmeņu regulārām svārstībām, ekoloģiskās ekspertīzes neesamības rezultātā tiek traucēta īpaši aizsargājamo sugu un biotopu aizsardzība, ūdenskrātuvju līmeņu maiņas rezultātā palielinās potenciāli appludināmā zona un pārpurvojas piekrastes, caurplūdes svārstības izsauc ledus sastrēgumus un krastu izskalošanu, utml. Vides organizācijas ir konstatējušas, ka dēļ traucējumiem Latvijas upēs savvaļas lašu populācija pēdējo gadu laikā ir samazinājusies par divām trešdaļām.

Šim solim vēl nav ar OIK saistītu ekonomisku cēloņu un mērķu, taču nenoliedzami tas ir pasargājis no vairāku desmitu mazu HES uzbūvēšanas un ievērojamām subsīdijām to atbalstam. Bet vides problēmas faktiski arī šodien nav atrisinātas, arī esošās 243 subsidētās mazās HES turpina atstāt savu iespaidu. To īpašnieki, neskatoties uz lielajām subsīdijām, nevēlas investēt vides aizsardzības pasākumos.

3.2.Dabasgāzes cenas ietekmes vājināšana

Izpratne, ka nepieciešamas ekonomiska rakstura aktivitātes OIK tālāka nekontrolēta pieauguma apturēšanai, radās daudz vēlāk. Arī Valsts kontrole, veicot revīziju EM par obligātu elektroenerģijas iepirkumu, norādīja, ka aprēķināmais atbalsts ievērojami pārsniedz izdevumus, kas nepieciešami veikto kapitālieguldījumu atmaksai⁴⁶.

⁴⁵ Mazo hidroelektrostaciju darbības izvērtējums. Valsts SIA Vides projekti, 2004-2005.

⁴⁶ Rīcības plāns elektroenerģijas kopējās cenas pieauguma risku ierobežošanai (2013). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40280663&mode=mk&date=2013-04-09>

Šādā rakursā dabasgāzes tirdzniecības cenas noteikti ir jāvērtē kā būtisks OIK apjoma pieauguma virzītājs. To iespāids ir izpaudies divos veidos:

- dabasgāzes koģenerācijas stacijas ražotās elektroenerģijas obligātais iepirkums par paaugstinātu cenu un garantētā maksa par uzstādīto jaudu;
- AER izmantojošo elektrostaciju atbalsta lieluma tieši proporcionāla sasaiste ar dabasgāzes tirdzniecības cenām.

Tāpēc ir tikuši veikti abu faktoru mazināšanas mēģinājumi.

MK Noteikumi Nr 841 *Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr.221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"* (pieņemti 07.09.2010.) fiksēja subsidētu dabasgāzes koģenerācijas staciju būvēšanas izbeigumu, ja “elektrostacijas nav jau ieviestas vai tās nav plānots ieviest Elektroenerģijas tirgus likuma 23.pantā noteiktajā kārtībā”, t.i., ja no pārvades sistēmas operatora sagatavotā gadskārtējā novērtējuma ziņojuma izriet, ka valsts elektroapgādes drošumu apdraud elektroenerģijas ražošanas jaudu nepietiekamība.

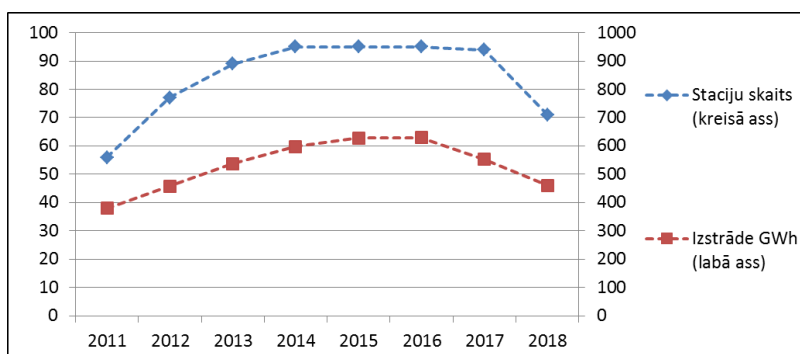
Tika noteikts, ka pretendēt uz tiesību iegūšanu pārdot koģenerācijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai garantētās maksas saņemšanai par uzstādīto jaudu var tikai tie komersanti, kuri elektroenerģijas ražošanai izmanto vai plāno izmantot AER. Komersanti, kas līdz 2010. 31. oktobrim bija ieguvuši tiesības pārdot dabasgāzes koģenerācijas elektrostacijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto jaudu, saglabā minētās tiesības. Protams, komersanti nekavējoties aktivizējās; 2010. gada septembrī un oktobrī EM izsniedza 68 obligātā iepirkuma atļaujas dabasgāzes koģenerācijas stacijām ar 15 gadu termiņu uz Noteikumu Nr. 221 pamata.

Šī lēmuma iespāids parādās tikai pēdējos gados (zīm. 23.). Pēc minēto staciju nodošanas ekspluatācijā 2011.– 2013. gadā, un stabilitātes dažu gadu garumā, 2017. – 2019. gadā atbalsta periods ir beidzies 38 dabasgāzes koģenerācijas stacijām. Subsidētā dabasgāzes koģenerācijas staciju elektroenerģijas tarifa iespāidu uz centralizētās siltumapgādes cenām beidzot ir pamanījusi arī EM: “... atsevišķās pašvaldībās, tajā skaitā Rīgā un citās lielākajās pilsētās, obligātā iepirkuma mehānisma ietekmē ir zemāki siltumenerģijas tarifi, kas daļai mājtsaimniecību mazina izdevumus par siltumenerģiju.”⁴⁷ Nav konstatēts, ka ne tikai mājtsaimniecībām, bet arī valsts un pašvaldību iestādēm un birojiem ir nepamatoti lētāka siltumenerģija; nav arī pateikts, ka tas ir uz visas Latvijas OIK maksātāju rēķina. Simboliskā *tante Bauskā*, kura silda savu mājokli ar malku, vienlaikus apmaksā Rīgas iestādēm lētāku siltumu.

Daļai centralizētās siltumapgādes operatoru subsidētās dabasgāzes siltumenerģijas atcelšanas radīto izmaksu pieaugumu mīkstinaja lielā siltuma katlos ražotā siltumenerģijas daļa, daža ir uzstādījusi biomasas katlus. Šī pirmā šāda veida pieredze rāda, ka reāli centralizētās siltumapgādes cenas, likvidējot obligāto maksājumu, izmainās niecīgi. Vienīgā plaši izskanējušā Valmieras siltumenerģijas cenu pieauguma 2017. gadā galvenais patiesais iemesls

⁴⁷ EM Konceptuāls ziņojums "Kompleksi pasākumi obligātā iepirkuma komponentes atcelšanai un elektroenerģijas tirgus attīstībai" (2018). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40467558>

ir kopš 2013. gadā uzkrātais visu izmaksu pieaugums. Līdz ar to nav nepieciešams paredzēt speciālus atbalsta mērus sagaidot atlikušo dabasgāzes koģenerācijas staciju atbalsta atļauju beigu termiņus 2020.. – 2024.gados.

Zīm. 23. Dabasgāzes koģenerācijas staciju (< 4 MW) skaits un saražotā subsidētā elektroenerģija.

AER izmantošanas atbalsta piesaiste dabasgāzes tirdzniecības cenai iepriekšējos gados jāvērtē kā viens no galvenajiem OIK apjoma pieauguma virzītājiem.

Maksimumu sasniegušās dabasgāzes tirdzniecības cenas 2009. gadā pateica priekšā pirmo soli, lai pārtrauktu absolūti nesaprotamo AER atbalsta intensitātes piesaisti dabasgāzes tirdzniecības cenām. Tas tika veikts ar **MK Noteikumiem Nr. 198 par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību** (pieņemti 24.02.2009.). Beidzot tika atzīts, ka “saules, vēja un hidroenerģijas cenas nav atkarīgas no procesiem fosilo energoresursu tirgū”, tāpēc obligātā iepirkuma cenas ir jāatsaista no dabasgāzes cenām⁴⁸. Acīmredzot, turpinot lineāro sasaisti ar dabasgāzes cenu, biomasas un biogāzes pēc noklusējuma joprojām tiek uzskatīti par resursiem, kas saistīti ar fosilo energoresursu tirgu.

Atbalsta aprēķina formulās saules, vēja un hidroenerģijai lineārā atkarība no dabasgāzes cenām tika nomainīta ar skaitliskām formulām. To galvenais virzītājs ir “konstants lielums, kas atspoguļo elektroenerģijas iepirkuma cenu citās ES dalībvalstīs”⁴⁹. Nav norādes, kuras ir minētās valstis un atsaucis uz avotiem; nav arī sasaistes ar ekonomiski pamatotiem izdevumiem ražošanai.

Pēc ekonomiskās krīzes izsauktais dabasgāzes cenu kritums 2010. – 2011. gadā radīja mājīgu mieru un bija nepieciešams kārtējais cenu pieaugums līdz nākošajam maksimumam, lai sāktos aktivitātes atbalsta intensitātes mazināšanai. Tikai 2014. gada sākumā EM konstatēja, ka “... OIK un līdz ar to elektroenerģijas kopējās cenas turpmāks pieaugums atstās ietekmi uz Latvijas tautsaimniecības konkurētspēju; nepieciešams ieviest tādas politikas izmaiņas, kas nodrošinātu, ka Latvijā efektīvi apgūst AER potenciālu un ražo elektroenerģiju koģenerācijā, kā arī

⁴⁸ Paskaidrojuma raksts MK Noteikumu Nr. 198 projektam “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus”. <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40101254&mode=mk&date=2009-02-24>

⁴⁹ Ibid.

vienlaikus nodrošina ekonomikas attīstību un novērš iedzīvotāju dzīves līmeņa pasliktināšanos”⁵⁰.

2014. gada 22. aprīlī sinhroni tika pieņemti **MK Noteikumi Nr. 208 *Grozījums Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr.221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"*** un **MK Noteikumi Nr.209 *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumos Nr.262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību"***. EM atsaucās uz Pētījuma⁵¹ secinājumu, ka esošā atbalsta piesaiste dabasgāzes cenai atjaunojamās energoresursus izmantojošām elektrostacijām un biomasas un biogāzes koģenerācijas stacijām nav pamatota.

Lai nodrošinātu obligātā iepirkuma cenu tālāku nepalielināšanos dabasgāzes tirdzniecības cenas pieauguma rezultātā, tiek ierobežota obligātā iepirkuma cenas noteikšanas formulās iekļautās dabasgāzes tirdzniecības gala tarifa mainība, nosakot tā maksimālo robežvērtību 2014. gada marta dabasgāzes tirdzniecības cenas (277,46 EUR/tūkst. kubm) līmenī. Ierobežojums ir noteikts tuvu atbalsta vēsturiskajam maksimumam; netika izmantotas iespējas ieviest kādu ekonomiskā pamatojuma faktoru obligātā iepirkuma cenu formulās. Ja dabasgāzes tarifs samazinās zem noteiktās robežvērtības, formulās aprēķiniem tiek izmantots reālais SPRK apstiprinātais dabasgāzes tirdzniecības tarifs.

Faktiski koģenerācijas atsaiste no dabasgāzes cenas netika veikta, taču tika uzlikti augšējie griesti tālākam atbalsta pieaugumam šī faktora dēļ.

Tikai vēl pēc diviem gadiem MK sēdē 05.07.2016.g. tika pieņemti **MK Noteikumi Nr. 443 *Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"*** un **MK Noteikumi Nr. 444 *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumos Nr. 262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību"***.

Abi Noteikumi pilnīgi atsaistīja no dabasgāzes cenām atbalsta intensitāti atjaunojamās energoresursus izmantojošām elektrostacijām, atstājot šo atkarību tikai dabasgāzes koģenerācijas stacijām ar uzstādīto jaudu < 4 MW. Paradoksāli, bet faktiski joprojām fiksējot dabasgāzes tirdzniecības cenai atbilstošu koeficientu formulās, EM definēja mērķi “nodrošināt obligātā iepirkuma cenu nesamazināšanos zem līmeņa, kas nepieciešams atbalstīto elektrostaciju darbības nodrošināšanai dabasgāzes tirdzniecības tarifa krituma rezultātā”⁵². Nepieciešamā līmeņa aprēķini nav Anotācijā parādīti un nav pieejami. Anotācijā ir atzīts, ka šīs

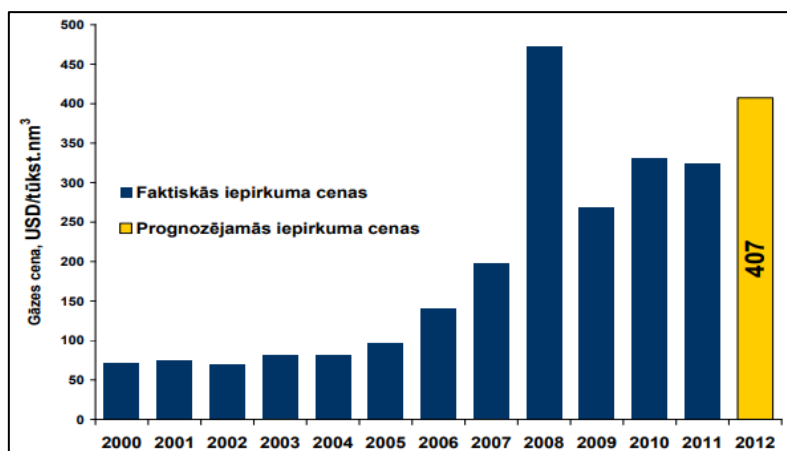
⁵⁰ Grozījumi MK Noteikumos Nr. 221 un Nr. 262; sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40320524&mode=mk&date=2014-04-22>

⁵¹ SIA Ekodoma (2013). Elektroenerģijas, kas ražota no AER un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai; otrais nodevums. https://www.em.gov.lv/files/energetika/SIA_Ekodoma_atskaite.pdf

⁵² “Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 16.marta noteikumos Nr.262 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40390490&mode=mk&date=2016-07-05>

rūpes bija izsaucis dabasgāzes cenu ievērojamais kritums, kā rezultātā II pusgada dabasgāzes tirdzniecības cena bija 156,52 EUR/tūkst. kubm.

Taču, atbalstu fiksējot, obligātā iepirkuma cenas tika aprēķinātas pie pusotras reizes augstākas dabasgāzes tirdzniecības cenas 234,77 EUR/tūkst. kubm. (kas atbilst “vidējai dabasgāzes tirdzniecības cenai laika periodā no 2007. gada augusta, kad stājās spēkā Ministru kabineta 2007. gada 24. jūlija noteikumi Nr. 503 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus”, līdz 2012. gada septembrim, kad komersanti vairs nebija tiesīgi kvalificēties tiesību iegūšanai pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros”⁵³), un Noteikumos formulās ierakstīti attiecīgi koeficienti. Tas ir laika periods, kad dabasgāze Latvijai tika pārdota par visdārgākajām cenām⁵⁴ (zīm. 24.).

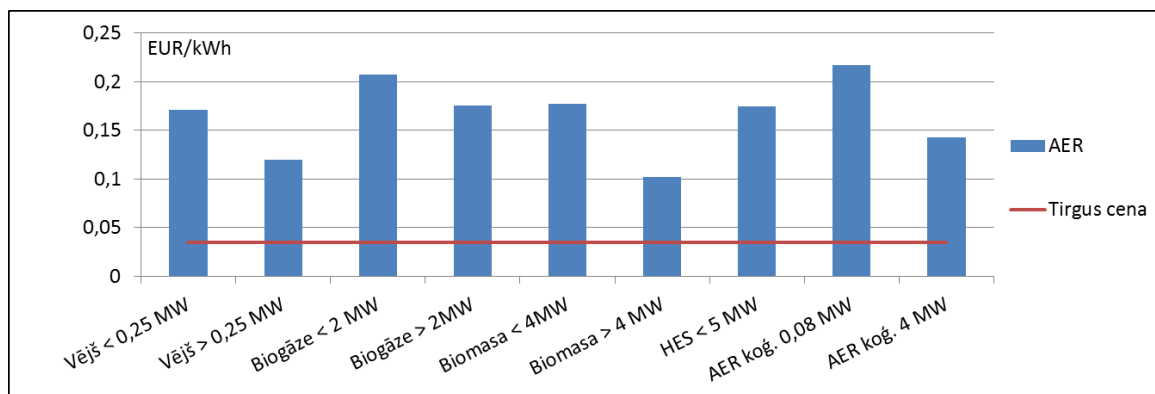
Zīm. 24. Gazprom piegādātās dabasgāzes gada vidējo iepirkuma cenu dinamika.

Noteikumi bija jāaskaņo EK, kam bija vajadzīgs gandrīz gads, tāpēc tie stājās spēkā tikai 01.05.2017.g.

Zīm. 25. parādītas vidējās obligātā iepirkuma cenas dažādām tehnoloģijām salīdzinājumā ar 2017. gada vidējo elektroenerģijas tirgus cenu; kā redzams, dažām tehnoloģijām ražotājiem maksātā subsidētā cena pat sešas reizes pārsniedz vidējo elektroenerģijas tirgus cenu. Šajā brīdī, fiksējot cenas atbilstoši aktuālajām dabasgāzes cenām, obligātā iepirkuma cenas būtu pusotras reizes zemākas.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ V. Didenko. Dabasgāzes nozīme Latvijas tautsaimniecības attīstībā un alternatīvas tās piegādes iespējas Latvijā. *Ekonomika un uzņēmējdarbība*. Nr.9, 2011, 45.-52.lpp.

Zīm. 25. Vidējās obligātā iepirkuma cenas dažādām tehnoloģijām no 01.05.2017.g.

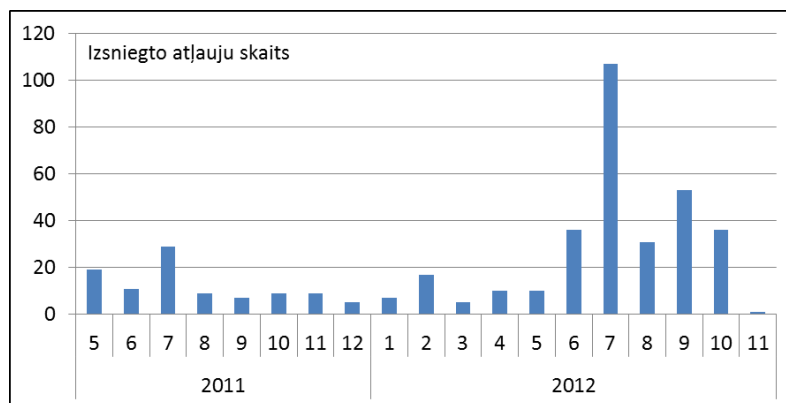
3.3.Obligātā iepirkuma tiesību iegūšanas moratorijs

Atraktīvās obligātā iepirkuma cenas un visai formālais ieejas mehānisms turpināja stimulēt aktīvo iesniegumu pieplūdumu, piesakoties uz obligātā iepirkuma tiesībām; konkursa sistēmas daļēja ieviešana to nespēja apturēt. Jau 2011. gada sākumā EM konstatēja, ka “ieviestie atbalsta mehānismi ir komersantiem bijuši pietiekami motivējoši, lai tie uzsāktu projektu plānošanu un domātu par investēšanu elektroenerģijas ražošanā, izmantojot AER”⁵⁵. Pamatojoties uz MK Noteikumos Nr. 262 noteikto procedūru, ir izsniegtas obligātā iepirkuma atļaujas atbalstāmajām AER stacijām ar kopējo paredzēto summāro elektroenerģijas ražošanu, kas ievērojami pārsniedz direktīvās prasības attiecībā uz 2020. gada mērķiem AER izmantošanā.

Lai stabilizētu un verificētu atļauju pieprasīšanas un izsniegšanas procesu **MK Noteikumi Nr. 365 *Grozījums Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumos Nr.262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību"*** (pieņemti 17.05.2011.) nosaka, ka “no 2011. gada 26. maija līdz 2013. gada 1. janvārim EM neorganizē konkursus par tiesību iegūšanu pārdot biomasas, biogāzes, saules vai vēja elektrostacijās saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, un ražotājs nevar kvalificēties elektroenerģijas pārdošanai obligātā iepirkuma ietvaros un tiesību iegūšanai saņemt garantētu maksu par uzstādīto elektrisko jaudu”. Tiek ieviests t.s. *moratorijs*, kurš ir pieteikts kā pārejas regulējums līdz jaunas atbalsta sistēmas izveidei un ieviešanai, nosakot ekonomiski pamatotu atbalsta periodu un intensitāti AER izmantošanai.

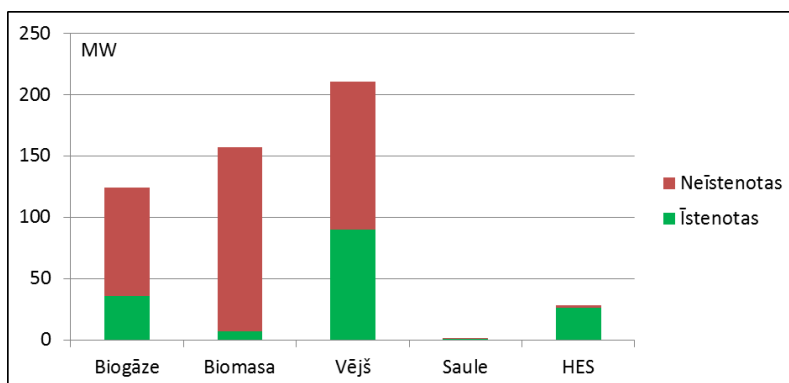
Taču turpinājās aktīva obligātā iepirkuma atļauju izsniegšana saskaņā ar MK Noteikumiem Nr. 221 (vidēji vairāk nekā 10 atļaujas mēnesī līdz 2012. gada maijam (zīm. 26.)). Projektus, kuriem atļaujas obligātajam elektroenerģijas iepirkumam ir izsniegtas pirms moratorija izsludināšanas, arī turpina īstenot.

⁵⁵ „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 16.marta noteikumos Nr.262 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40214514&mode=mk&date=2011-05-17>

Zīm. 26. EM izsniegtās atļaujas obligātajam iepirkumam saskaņā ar MK Noteikumiem Nr. 221.

Kopumā laika posmā no 2007. gada līdz 2012. gada 23. maijam ir izdoti 445 lēmumi par tiesībām pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros ar komersantu plānotajām vai uzstādītajām jaudām 522 MW apmērā⁵⁶. Pēc EM aprēķiniem, ja visi izdotie un spēkā esošie lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros tiek īstenoti pilnā apmērā, tad ietekme uz elektroenerģijas tarifu palielināsies līdz 4,25 c€/kWh. Uz 2012. gada 23. maiju gan mazāk nekā trešā daļa pieteikto jaudu (167 MW) ir īstenota, turklāt vairumā gadījumu vairākkārt pagarinot ekspluatācijā nodošanas termiņus (zīm. 27.).

Zīm. 27. EM izsniegtās īstenotās un neīstenotās atļaujas obligātajam iepirkumam 2007. – 23.05.2012.g.

Informatīvais ziņojums tika uzsaukts Valsts sekretāru sanāksmē 2012. gada 29. martā, bet izskatīts MK sēdē tikai 2012. gada 28. augustā. Protams, ka komersanti sajuta regulējošās vides izmaiņas un aktivizēja pieteikumu iesniegšanu atbilstoši MK Noteikumiem Nr. 221. Savukārt EM šajos mēnešos uzstādīja rekordus atļauju izsniegšanā (zīm. 26.). Piecu mēnešu laikā no 2012. gada 1. jūnija līdz 2012. gada 31. oktobrim tika izsniegtas 263 atļaujas (vairāk nekā 2 atļaujas katru darba dienu).

⁵⁶ EM Informatīvais ziņojums par atbalsta mehānismiem elektroenerģijas ražošanai, izmantojot atjaunojamos energoresursus (2012). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40246892&mode=mk&date=2012-08-28>

Tā kā bija zudušas cerības, ka līdz paredzētajam datumam 2013. gada 1. janvārim būs izveidots jaunais atbalsta mehānisms AER izmantošanai, vienlaikus ar informatīvā ziņojuma izskatīšanu prognozētās normatīvas izmaiņas arī tika veiktas.

Ar **MK Noteikumiem Nr. 606 *Grozījumi MK 2010. gada 16. marta noteikumos Nr.262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību"*** (pieņemti 28.08.2012.) obligātā iepirkuma tiesību iegūšanas moratorijs tika pagarināts līdz 2016. gada 1. janvārim.

Vienlaikus tika pieņemti **MK Noteikumi Nr.604 *Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr.221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"***. Tie paredzēja analoģu pieeju koģenerācijas atbalstam: “No 2012. gada 10. septembrim līdz 2016. gada 1. janvārim komersants nav tiesīgs kvalificēties tiesību iegūšanai pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros un tiesību iegūšanai saņemt garantētu maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu”.

Acīmredzot dēļ minētās komersantu aktivizēšanās pieteikumu iesniegšanai, un, ņemot vērā tālu ne vienmēr veiksmīgo projektu īstenošanu, arī šie Noteikumi paredzēja maksimālos termiņus koģenerācijas elektrostaciju projektu īstenošanai, ja EM lēmumā tāds nav norādīts:

- 10.09.2014., ja koģenerācijas elektrostācijas plānotā uzstādāmā elektriskā jauda nepārsniedz 1 MW;
- 10.09.2015., ja koģenerācijas elektrostācijas plānotā uzstādāmā elektriskā jauda nepārsniedz 4 MW;
- 10.09.2016., ja koģenerācijas elektrostācijas plānotā uzstādāmā elektriskā jauda nepārsniedz 20 MW;
- 10.09.2017., ja koģenerācijas elektrostācijas plānotā uzstādāmā elektriskā jauda pārsniedz 20 MW.

Noteikumi Nr. 221 jau pamata redakcijā noteica termiņus subsidētās elektroenerģijas ražošanas uzsākšanai AER elektrostacijās.

Subsidētās elektroenerģijas ražotāji, protams, nebija apmierināti ar šādām izmaiņām. *Moratorija* noteikšana jau 2012. gadā tika pārsūdzēta Administratīvajā tiesā, jo pēc iesniedzēju domām MK neesot bijis likumā noteikta pilnvarojuma papildināt Noteikumus Nr. 262 ar apstrīdēto normu un tādējādi apturēt atbalsta mehānisma – obligātā elektroenerģijas iepirkuma – piemērošanu līdz jauna atbalsta mehānisma ieviešanai. Pēc rajona tiesas un apgabaltiesas iesniedzējam nelabvēlīgiem lēmumiem⁵⁷ lieta nonāca Augstākajā tiesā, kura savukārt griezās Satversmes tiesā ar lūgumu atzīt MK pieņemto normu par neatbilstošu Satversmei.

Satversmes tiesas 2015. gada 14. oktobra spriedums⁵⁸ bija “atzīt Ministru kabineta 2010. gada 16. marta Noteikumu Nr. 262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību" 100. punktu par atbilstošu Latvijas

⁵⁷ Skat., <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>

⁵⁸ Satversmes tiesas 14.10.2015.g. spriedums lietā Nr. 2015-05-03 Par Ministru kabineta 2010.gada 16.marta noteikumu Nr.262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību" 100.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64.pantam

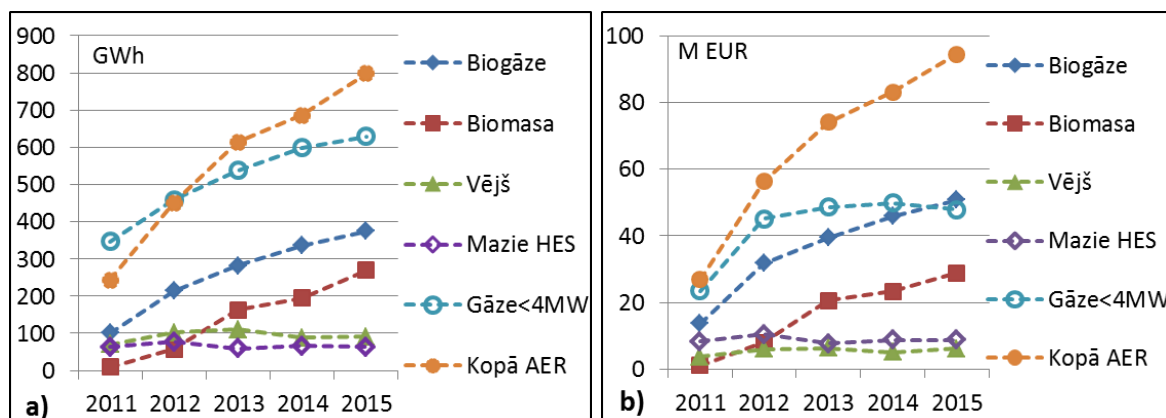
Republikas Satversmes 64. pantam”. Vienlaikus Satversmes tiesa ir secinājusi, ka lai gan Ministru kabinets ir tiesīgs uz terminētu periodu apturēt obligātā iepirkuma tiesību piešķiršanu, tas nav pilnvarots to apturēt uz neierobežotu laiku.

Kas attiecas uz virkni uzsāktajiem tiesas procesiem par individuālajiem tiesību piešķiršanas lēmumiem, tad komersantiem pozitīvu tiesas lēmumu gadījumā attiecīgās atļaujas tika izsniegtas arī *moratorija* laikā.

Kaut arī obligātā iepirkuma cenas nepieaug un jaunas atļaujas obligātajam iepirkumam vairāk neizsniedz, turpinās elektrostaciju nodošana ekspluatācijā. Līdz ar to turpina pieaugt ģenerētās subsidētās elektroenerģijas apjoms un ražotājiem izmaksātās subsīdiu summas (zīm. 28.).

EK ir paredzējusi no 2016. gada 1. janvāra būtiski atšķirīgus nosacījumus jaunam atbalstam enerģijas ražošanai no AER⁵⁹, cita starpā izstrādājot atbalsta mehānismus atjaunojamās enerģijas veicināšanai. Piem., visam jaunajām atbalsta shēmām attiecībā uz elektroenerģijas ražošanas iekārtām sākot no 0,5 MW piemēro sekojošus kumulatīvos nosacījumus:

- atbalstu piešķir kā piemaksu papildu elektroenerģijas tirgus cenai un ražotāji pārdod elektroenerģiju tieši tirgū (resp., *feed-in-premium* atbalsta principa ieviešana);
- uz atbalsta saņēmējiem attiecas balansēšanas pienākumi;
- tiek nodrošināts, ka ražotāji elektroenerģiju neražo par negatīvām cenām (skat., *Windau* piemēru sadaļā 2.3.).

Zīm. 28. Ražotās subsidētās elektroenerģijas daudzums (zīm. 28a.)
un subsīdiu apjoms virs elektroenerģijas tirgus cenas (zīm. 28b).

Tas nozīmētu, ka esošā valsts atbalsta mehānisma darbību, kuras ietvars izveidots ar Elektroenerģijas tirgus likumu, MK noteikumiem Nr.262 un Nr.221 pēc 2016. gada 1. janvāra nebūtu iespējams turpināt, un nebūs iespējams iegūt jaunas tiesības pārdot obligātā iepirkuma ietvaros elektroenerģiju, kas ražota no AER vai augstas efektivitātes koģenerācijā.

Ņemot vērā arī arvien pieaugošo nepieciešamību ierobežot OIK pieaugumu un stabilizēt elektroenerģijas kopējo cenu galapatērētājiem, kā arī iepriekš minēto Satversmes tiesas

⁵⁹ Eiropas Komisijas Pamatnostādnes par valsts atbalstu vides aizsardzībai un enerģētikai 2014.-2020. gadam 2014C 200/01. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29>

spriedumu ir sagatavoti attiecīgi grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā (atbalstīti MK 24.11.2015., iesniegti Saeimā 03.12.2015.). Grozījumi paredz attiecīgo Likuma pantu spēka izbeigšanos no 2016. gada 1. janvāra un līdz ar to obligātā iepirkuma esošajā formā izbeigšanu⁶⁰. Tomēr pastāvēja risks, ka sagatavotie grozījumi Likumā līdz 2016. gada 1. janvārim nestājas spēkā.

Tādā gadījumā tiktu turpināts spēkā esošais atbalsta mehānisms jauniem ražotājiem, kas papildus radītu jaunas EK tiesvedības iespējas pret valsti, kā arī atstātu būtisku ietekmi uz tautsaimniecības konkurētspēju un mājāsaimniecību maksātspēju turpinoties elektroenerģijas kopējās cenas nesamērīgam pieaugumam. Tāpēc EM izstrādāja MK Noteikumu Nr. 221 un 262 grozījumu projektus⁶¹, kas paredz, ka arī pēc 2016. gada 1. janvāra jauni ražotāji nevarēs kvalificēties elektroenerģijas pārdošanai obligātā iepirkuma ietvaros un tiesību iegūšanai saņemt garantētu maksu par uzstādīto elektrisko jaudu.

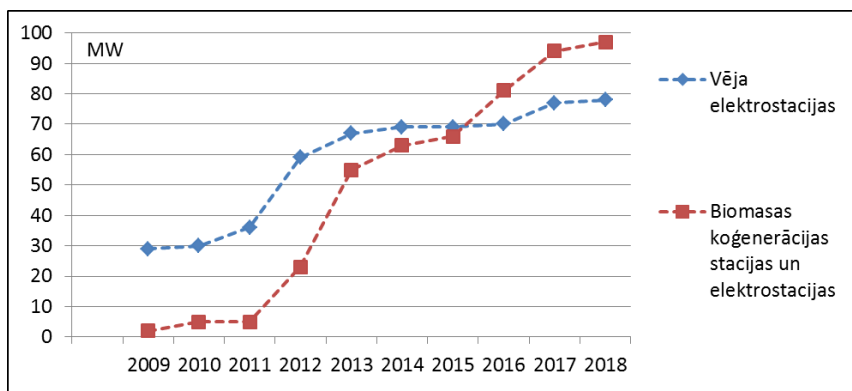
MK 15.12.2015.g. pieņēma **MK Noteikumus Nr. 741 *Grozījums Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"*** un **MK Noteikumus Nr. 742 *Grozījums MK 2010. gada 16. marta noteikumos Nr.262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību"*** ar kuriem obligātā iepirkuma tiesību iegūšanas moratorijs tika vēlreiz pagarināts līdz 2020. gada 1. janvārim.

Laiks parādīja likumdošanas procedūras ieilguma radītā riska izvērtējuma pamatotību. Saeima pieņēma iepriekš pieminētos atbilstošos ***Grozījumus Elektroenerģijas tirgus likumā*** (pieņemti 19.05.2016.), taču tie stājās spēkā tikai 2016. gada 22. jūnijā. Pilnīga obligātā iepirkuma un garantētās maksas tiesību piešķiršanas komersantiem izbeigšana, protams, ir loģisks moratorija noslēgums.

Grozījumi neparedzēja izmaiņas attiecībā uz tiem ražotājiem, kas jau saņēmuši tiesības pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai tiesības saņemt garantētu maksu par elektrostacijā uzstādīto jaudu; tas izsauktu daudzas valstij ļoti riskantas tiesvedības, atsaucoties uz tiesiskās palāvēības principu. Tāpēc jaunu subsidējamo jaudu nodošana ekspluatācijā turpinājās atbilstoši jau izsniegtajām obligātā iepirkuma atļaujām (zīm. 29.) arī pēc 2016. gada.

⁶⁰ Likumprojekta „Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40365558&mode=mk&date=2015-11-24>

⁶¹ MK Noteikumu projekta “Grozījums Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr.221 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā”” anotācija. <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40376492&mode=mk&date=2015-12-15>

Zīm. 29. Summārā uzstādītā elektriskā jauda

Nemot vērā to, ka jaunas tiesības pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros turpmāk netiks piešķirtas, bet jau piešķirto elektroenerģijas obligātā iepirkumu tiesību apjoms ir noteikts EM izdotajos administratīvajos aktos, vairs nepastāv nepieciešamība noteikt kopējo elektroenerģijas iepirkuma apjomu, kas būtu jāiepērk obligātā iepirkuma ietvaros un kas būtu nepieciešams, lai noteiktu brīvo apjomu, par kuru attiecīgajā gadā būtu piešķiramas jaunas elektroenerģijas obligātā iepirkuma tiesības (hidroelektrostacijām līdz 5MW) vai rīkojams konkurss saules, vēja, biogāzes vai biomasas stacijās saražotās elektroenerģijas obligātā iepirkuma tiesību iegūšanai. Tāpēc Likumā tika svītrotā norma par noteiktu daļu no kopējā elektroenerģijas patēriņa, kas ir obligāti nosedzama ar elektroenerģiju, kas ražota izmantojot AER.

Jāatgādina, ka nekāda atvērtam tirgum atbilstoša atbalsta sistēma tā arī līdz šim nav izveidota. Subsidētie elektroenerģijas ražotāji turpina baudīt ekskluzivitātes labumus.

3.4. Subsidētās elektroenerģijas nodoklis

2013. gada 13. augusta MK sēdē tika pieņemts zināšanai EM Informatīvais ziņojums „Komplekss risinājums elektroenerģijas tirgus problemātikai”⁶². Tajā tika atzīmēts, ka, pateicoties *moratorijam*, jauni lēmumi par obligātā iepirkuma tiesībām vairāk netiek piešķirti; taču tiek nodotas ekspluatācijā un uzsāk elektroenerģijas pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros arvien jaunas stacijas, kuras ir saņēmušas attiecīgās tiesības pirms moratorija izsludināšanas. Tā, piem., tikai 2013. gada 1. pusgada laikā atbalsta sistēmā ienāca 25 jauni komersanti (tab. 7.).

Minētajā informatīvajā ziņojumā tika prognozēts OIK maksājumu tālākais palielinājums no 0,0175 EUR/kWh 2012. gadā līdz 0,0313 EUR/kWh 2014. gadā un 0,0371 EUR/kWh 2017. gadā, pēc tam nedaudz samazinoties, jo izbeigsies jauno ražotņu nodošana ekspluatācijā, un sāks izbeigties atbalsta saņēmēju obligātā iepirkuma atļauju darbības laiki.

EM minētajā informatīvajā ziņojumā norāda: “Pēc rūpniecības uzņēmumu vērtējuma 2013. gadā OIK līmenim (t.i., EM prognozētajam 0,02679 EUR/kWh) nevajadzētu pieaugt, lai saglabātu tautsaimniecības konkurētspēju”. Realitāte gan izrādījās nedaudz skarbāka, tekošajā 2013. gadā OIK sasniedza 0,0269 EUR/kWh. Turpmāks OIK pieaugums turpinās samazināt

⁶² Informatīvais ziņojums „Komplekss risinājums elektroenerģijas tirgus problemātikai” (2013). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40294599>

uzņēmumu konkurētspēju un palielināt mājsaimniecību izdevumus par mājokļa uzturēšanu. Tai pašā laikā EM norāda, ka, “saglabājot OIK 2013. gada līmeni, netiktu nodrošināts nepieciešamais atbalsta apjoms elektroenerģijas ražotājiem, kas saņēmuši tiesības pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai tiesības saņemt garantēto maksu par uzstādīto jaudu”. Nekādi aprēķini par nepieciešamā atbalsta apjoma lielumu nav atrasti.

Tabula 7.

Elektrostacijas, kas laika posmā no 01.01.2013.g. līdz 01.07.2013.g. ir uzsākušas pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros

	<i>Skaitis</i>	<i>Kopējā uzstādītā jauda, MW</i>
Dabasgāzes stacijas	8	10,599
Biogāzes stacijas	11	6,026
Biomases stacijas	6	8,536

Tika izvēlēts risinājums, kas noslēpj tālāko lielo OIK maksājumu pieaugumu valsts budžetā, tādējādi paņemot tos vienkārši no citas mājsaimniecību un uzņēmumu maciņa iedaļas un samazinot publiskos izdevumus citām budžeta pozīcijām.

“EM ieskatā optimāls risinājums OIK turpmāka pieauguma radīto seku novēršanai, kas pilnībā iekļautos valsts rīcības brīvības robežās, ir atsevišķa mehānisms, kurā attiecīgi saplūstu gan lietotāju maksājumi, gan maksājumi no valsts budžeta, izveidošana”. MK 2013. gada 13. augusta sēdē atbalstīja šādu EM piedāvāto OIK finansēšanas modeli ar mērķi saglabāt OIK galalietotājiem 0,02679 EUR/kWh līmeni⁶³, 2014. gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā 2014.- 2016. gadam, izdalot attiecīgus budžeta līdzekļus. Arī nākamajos gados, pieņemot valsts budžetu, 2013. gads maksājumu līmenis galalietotājiem tika saglabāts, izdalot budžeta līdzekļus⁶⁴.

Ar definēto mērķi “ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, lai tādējādi nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju un nepalielinātu mājsaimniecību enerģētisko nabadzību, kā arī nodrošinātu valsts budžetu ar papildu ieņēmumiem, kas ļautu finansiāli nodrošināt elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu”⁶⁵, atsaucoties uz dažu citu valstu pieredzi (Čehija, Spānija), **Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums** (atbalstīts MK 17.09 2013., stājās spēkā 01.01.2014.) ieviesa terminētu subsidētās elektroenerģijas nodokli (SEN) laika periodam, kurā tika prognozēts OIK tālāks pieaugums – no 2014. gada līdz 2017. gada beigām.

SEN tiek piemērots komersantiem, kas saņēmuši tiesības pārdot no AER vai koģenerācijas procesā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai tiesības saņemt maksu par uzstādīto elektrisko jaudu, tādējādi reāli samazinot galapatērētāju obligātos maksājumus.

⁶³ MK sēdes Protokols Nr. 44, 156.§, 2013.g.13.augustā.

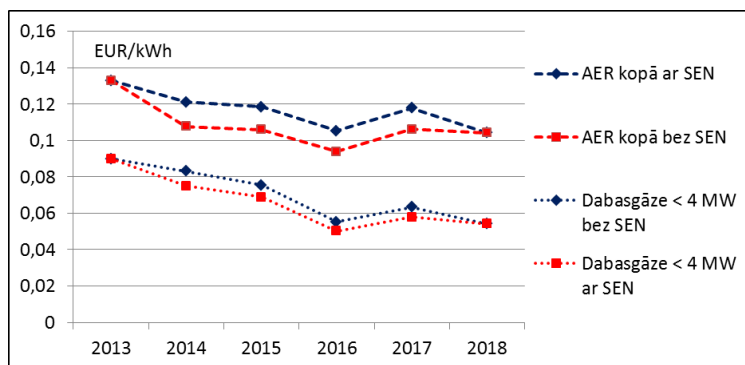
⁶⁴ 2014.gada 19.novembra MK sēdes protokola Nr.63., 23.§; 2015.gada 31.augusta MK sēdes protokola Nr.43., 2. §; 2016.gada 4.oktobra MK sēdes protokola Nr.45., 27. §

⁶⁵ Likumprojekta „Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40299199&mode=mk&date=2013-09-17>

SEN likme tika noteikta, ņemot vērā stacijā izmantotā energoresursa veidu. Enerģijas ražotāju, kas elektroenerģijas ražošanai izmanto fosilos energoresursus, saņemtais atbalsts tiek aplikts ar SEN 15% apmērā, savukārt to enerģijas ražotāju, kas elektroenerģijas ražošanai izmanto AER, tiek aplikts ar SEN 10% apmērā. Stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru SEN likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājam, tiek piemērota samazināta SEN likme 5% apmērā. Likumprojekta apspriešanas gaitā Saeimā 5% likme tika piemērota vēl virknei komersantu, kas izmanto biogāzi un biomasu, kā arī apkurina siltumnīcas.

Faktiski šis risinājums attiecīgi samazina atbalsta intensitāti ražotājiem uzliktā nodokļa apmērā (par 8,5% līdz 11% dažādām tehnoloģijām dažādos gados), juridiski nemainot atbalsta lielumu (zīm. 30.).

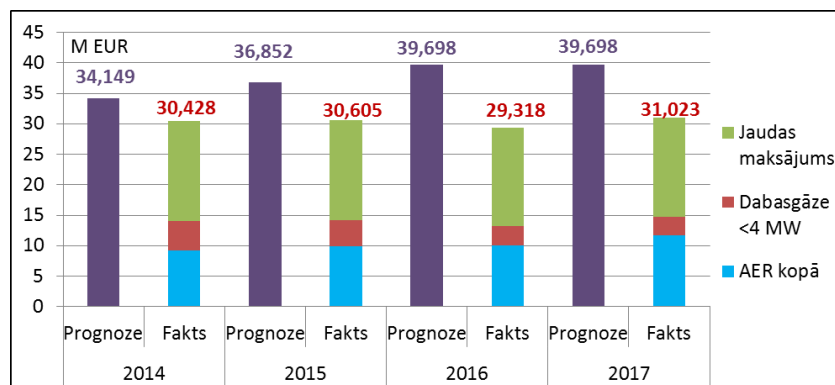
Protams, ka šāds risinājums nesajūsmināja komersantus, kuri saņem atbalsta maksājumu. Satversmes tiesā tika iesniegti 90 subsidētās elektroenerģijas ražotāju 26 pieteikumi, kuros iesniedzēji uzskatīja SEN par pārmērīgu slogu tā maksātājiem, kā arī, ka tas ieviests, pārkāpjot tiesiskās palātvības principu, resp., Satversmi. Pieteikumos “ietvertie prasījumi un juridiskais pamatojums pēc būtības ir līdzīgi un galvenokārt balstās uz vieniem un tiem pašiem apsvērumiem”⁶⁶. Pieteikumus tiesa apvienoja vienā lietā „Par Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likuma 3. panta 1. un 2. punkta, 4. panta 1.punkta un 5. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”.

Zīm. 30. SEN izsauktais reālais atbalsta intensitātes samazinājums

Vērtējot atbilstību, Satversmes tiesa secināja, ka Satversmes 105. pantā noteikto pieteikumu iesniedzēju pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu; ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība. Izraudzītie līdzekļi ir piemēroti un nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšana, apstrīdētais ierobežojums atbilst samērīguma principam. Līdz ar to apstrīdētās normas, resp., attiecīgie SEN likuma panti atbilst Satversmes 1. un 105.pantam, un nodoklis nav atzīts par nesamērīgu slogu tā maksātājiem.

⁶⁶ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2014-12-01. http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2014-12-01_Spriedums.pdf#search=

Zīm. 31. Prognozētie un faktiskie SEN ieņēmumi

Tika prognozēti kopējie ieņēmumi četros gados no nodokļa 150 milj. EUR apmērā, taču prognozes izrādījās pārāk optimistiskas. Jau 2014. gadā SEN ieņēmumi izrādījās mazāki par plānotajiem; kopumā 4 gadu laikā SEN ieviešana samazināja atbalsta maksājumus par 121,374 milj. EUR. Dabaszgāzes cenu samazinājums un zemāko 5% likmi maksājošo komersantu proporcijas palielinājums, likumprojektu pieņemot, var daļēji izskaidrot atšķirību starp prognozētajiem un faktiskajiem ieņēmumiem no SEN (zīm. 31.).

Iegūtā SEN pieredze rāda, ka atbalsta samazinājums apm. 10% apmērā nevienam ražotājam nav licis bankrotēt.

3.5.AS Latvenergo iesaiste OIK maksājumu segšanā

SEN ieņēmumi nebija pietiekami OIK stabilizācijai 2013. gada līmenī, tas kļuva skaidrs jau 2014. gadā. Tāpēc EM izvirza nākamo priekšlikumu, ka *Latvenergo* veic iemaksas valsts budžetā no kapitālsabiedrības tīrās peļņas tādā apmērā (līdz 90%), kas ļautu noturēt OIK līmeni 0,02679 EUR/kWh⁶⁷. Ideja tika īstenota diezgan ātri.

MK Rīkojums Nr. 567 Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai" (17.09.2015.) uzdeva "Finanšu ministrijai, sagatavojot likumprojektus "Par valsts budžetu 2016. gadam" un "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam", paredzēt valsts budžetā ikgadēju finansējumu obligātās iepirkuma komponentes saglabāšanai 26,79 EUR/MWh apmērā". Vienlaikus ir skaidri norādīts līdzekļu avots: "... valsts budžeta programmas "Elektroenerģijas lietotāju atbalsts" finansējumam solidāri tiek izmantoti subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi un akciju sabiedrības *Latvenergo* dividendes". Izcili precīzs prognožu aprēķins (8 zīmīgi cipari!) rāda, cik lielas dividendes no *Latvenergo* peļņas šim mērķim jānodrošina (tab. 8.).

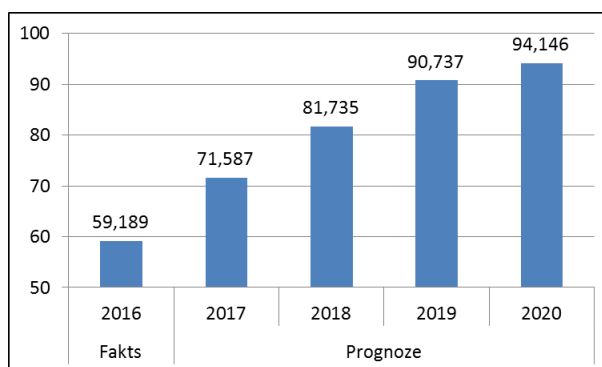
⁶⁷ Informatīvais ziņojums "Par subsidētās elektroenerģijas nodokļa izpildes progresu" (2014). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40340061&mode=mk&date=2014-11-19>

Tabula 8.

Nepieciešamās Latvenergo dividendes OIK stabilizācijai

	Dividendes (EUR)		
	Rīkojums (2015.g.)	Rīkojums (2016.g.)	Rīkojums (2017.g.)
2016.g.	23 665 609		
2017.g.	48 009 955	35 391 835	
2018.g.	60 352 620	70 648 431	35 987 866
2019.g.		51 120 916	47 406 416
2020.g.			51 684 672

Analogi MK Rīkojums Nr. 572 *Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai"* (04.10.2016.) un MK Rīkojums Nr. 530 *Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai"* (22.09.2017.) satur līdzīgus uzstādījumus, gan ar krietni izmainītiem (jo bija jau prognozēts neliels OIK kopējo izmaksu kritums 2016. gadā ar sekojošu tālāku pieaugumu 2017.g.⁶⁸, savukārt 2018. gadā vairāk nebūs SEN ieņēmumu), bet joprojām ļoti precīziem skaitļiem. Protams, kopējais valsts budžeta līdzfinansējums, lai saglabātu OIK 26,79 EUR/kWh līmenī, nepārtraukti palielinās, joprojām pieaugošo uzstādīto jaudu dēļ. (zīm. 32.). SEN situāciju neglābj, ja nesamazina subsīdiju apmēru.

Zīm. 32. Nepieciešamais valsts budžeta līdzfinansējums, lai saglabātu OIK 26,79 EUR/kWh līmenī

Ar MK Rīkojumu Nr. 530 *Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai"* (22.09.2017.) tika pieņemts konceptuāls lēmums par valsts garantētās maksas saistību samazināšanu par koģenerācijas elektrostacijās uzstādīto elektrisko jaudu lielajām koģenerācijas stacijām (ar uzstādīto elektrisko jaudu virs 100 MW, resp., TEC1 un TEC2) ar mērķi tālāk īstenot pasākumus kā elektroenerģijas maksājumu pieauguma risku mazināšanai, kas ir būtiski tautsaimniecības konkurētspējas saglabāšanai un iedzīvotāju

⁶⁸ Konceptuāls ziņojums Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai (2016). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40397647>

maksāspējas saglabāšanai, tā arī valsts budžeta atslogošanai. Tam nolūkam tika izstrādāts unikāli sarežģīts finansiāls mehānisms.

Atbalstītais risinājums paredz nosacījumu precizēšanu attiecībā uz kārtību kādā veicama garantētā maksa par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu kopsakarā ar kārtību kādā komersanti var atteikties no tiesībām saņemt garantētu maksu par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu nolūkā samazināt atbalstu lielajām koģenerācijas stacijām un vienlaikus līdz atbalsta perioda beigām (līdz 2020. gada 30. oktobrim TEC1 un līdz 2028. gada 23. septembrim TEC2) šīm stacijām saglabājot līdzšinējos darbības nosacījumus. Tas dotu iespēju būtiski samazināt valsts budžeta līdzekļus OIK finansēšanas vajadzībām, lielāku līdzekļu daļu novirzot vispārējām budžeta vajadzībām, pie tam samazinot vidējo OIK līdz 25,79 EUR 2018.-2019. gados un 24,92 EUR 2020. gadā. (tātad attiecīgi par 3,73% un 3,38%).

MK Noteikumi Nr. 608 *Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"* (pieņemti 03.10.2017.) Rīkojuma Nr. 530 izpildei nosaka kārtību, kādā komersanti var pieteikties valsts garantētās maksas saistību samazināšanai par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu (stacijās ar uzstādīto jaudu virs 100 MW), saņemot vienreizēju diskontētu maksājumu, Vienlaikus ražotājs apliecina, ka pēc vienreizējā maksājuma saņemšanas visā atlikušajā atbalsta periodā koģenerācijas elektrostacija turpinās darbību atbilstoši tiem nosacījumiem, kas uz to ir attiekušies līdz pieteikuma iesniegšanas dienai.

AS *Latvenergo* iesniedza attiecīgu pieteikumu. Sekojoši ar **MK Rīkojumu Nr.685 “Par garantētās maksas par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu saistību samazināšanu AS *Latvenergo*”** (21.11.2017.) nolēma par 75% samazināt atbalstu AS *Latvenergo* Rīgas TEC1 un Rīgas TEC2 stacijām (jau no pirmās darba stundas), tādējādi formāli nodrošinot OIK izmaksu samazināšanu līdz Rīkojumā Nr. 530 uzstādītajiem 25,79 EUR/MWh gan uzņēmumiem, gan mājāsaimniecībām ar 2018. gada 1. janvāri.

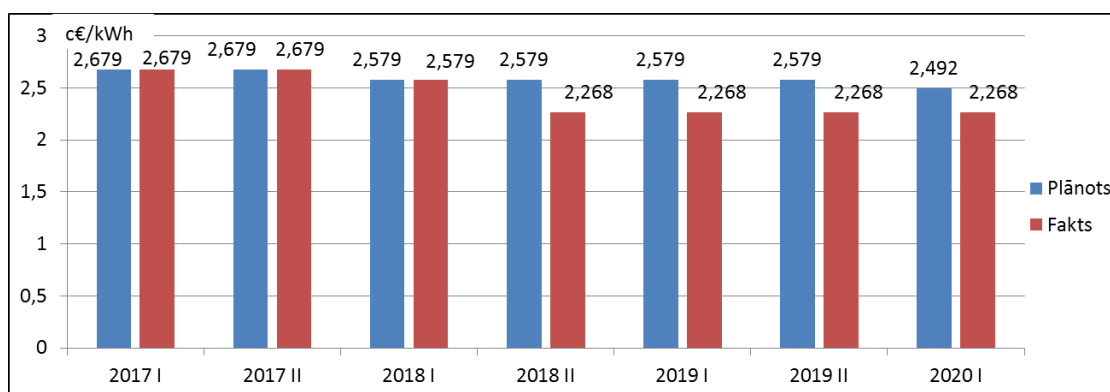
Maksājums tiek segts samazinot AS *Latvenergo* pamatkapitālu par 454 milj. EUR⁶⁹. Pēc 2015. gadā akcionāra uzdevumā organizētā neatkarīgā starptautiskā izvērtējuma rezultātiem, *Latvenergo* koncerns varētu uzņemties papildus saistības 350-550 milj. EUR apmērā, kas varētu tikt piesaistītas un izmantotas papildu kapitālieguldījumu finansēšanai un/vai pamatkapitāla samazināšanai. Līdz ar to nebūtu pamata uzskatīt, ka valsts saistību samazināšana pret AS *Latvenergo*, samazinot tā pamatkapitālu, varētu radīt kādus būtiskus riskus uzņēmuma tālākai darbībai. Šādu finanšu transakciju rezultātā TEC1 un TEC2 ikgadējie jaudas maksājumi tiek formāli samazināti par 75% visā atlikušajā atbalsta periodā. Atliek cerēt, ka tuvākajā laikā nekas slikts nenotiks Daugavas HES dambjos, kas varētu prasīt milzu ieguldījumus.

Tā kā šādas regulējuma izmaiņas skar valsts atbalsta jautājumus, attiecīgais MK lēmums tiek pieņemts pēc pozitīva EK atzinuma saņemšanas. Sarunās ar EK netiek saņemti pirmšķietami

⁶⁹ Ministru kabineta rīkojuma Nr. 685 “Par garantētās maksas par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu saistību samazināšanu akciju sabiedrībai “*Latvenergo*”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40441651&mode=mk&date=2017-11-21>

iebildumi par izstrādāto mehānismu, jo tas pamatā atbilst saskaņotās, atbalsta lietas SA.43149 (2015/NN) – Atbalsts elektroenerģijas ražotājiem – pamatprincipiem. Vienlaikus nav skaidrs, vai EK visu šo darījumu neiekļaus valsts budžeta deficīta aprēķinos.

2017. gada lielais nokrišņu daudzums bija cēlonis gandrīz dubultam ģenerētās elektroenerģijas daudzumam Daugavas HES un līdz ar to lielai *Latvenergo* peļņai. Uz šī pamata pieņemtais **MK Rīkojums Nr. 202 Par elektroenerģijas kopējās obligātā iepirkuma un jaudas komponentes samazināšanu** (pieņemts 07.05.2018.) paredzēja to izmantot budžeta finansējuma palielināšanai un galalietotāju tiešo OIK maksājumu straujākai samazināšanai no 2018. gada 1. jūlija (zīm. 33.).

Zīm. 33. Tiešo OIK maksājumu vidējais plānotais un faktiskais apmērs

Kaut arī tiešie OIK maksājumi galalietotājiem šādā veidā samazinās pat nedaudz vairāk nekā sākumā bija plānots, kopumā atkārtotu *Latvenergo* iesaisti OIK maksājumu shēmās nevar vērtēt kā reālu maksājumu samazināšanos. *Latvenergo* dividenžu izmantošana, protams, tikai noslēpj daļu no OIK maksājumiem, nekādi nesamazinot ražotājiem izmaksājamo atbalstu. Maksā faktiski tāpat galalietotājs, šajā gadījumā nesāņemot budžeta finansētos izglītības, veselības aizsardzības, kultūras un citus pakalpojumus maksājuma vērtībā. *Latvenergo* pamatkapitāla samazinājums faktiski ir valsts aktīvu samazinājums, tātad sabiedrība ir daļēji samaksājusi par OIK ar savā īpašumā esošajiem aktīviem. Kopumā OIK maksājumus subsidētās elektroenerģijas ražotājiem šādā veidā nesamazina, bet to segšanai izmanto citus finanšu instrumentus, kurus tāpat sedz sabiedrība un uzņēmumi. Ne jau velti Saeima savā 2019.g. lēmumā pasvīturo, ka “izstrādājot obligātā iepirkuma komponentes atcelšanas risinājumus, nepieļaut šo maksājumu veikšanu no citiem finanšu avotiem, to pārveidi par cita veida maksājumiem, kā arī mainīt attiecīgo maksājumu nosaukumu” (sīkāk skat sadaļu. 4.2.).

3.6. Pārkompensācijas novēršana

Lai saņemtu EK lēmumu par elektroenerģijas ražošanas atbalsta pasākumu atbilstību ES iekšējam tirgum, EK vairākkārt pieprasīja Latvijai iesniegt “detalizētu aprakstu kādā veidā Latvija novērsīs pārkompensāciju tām elektrostacijām (kuras ražo elektroenerģiju no

atjaunojamiem energoresursiem vai augstas efektivitātes koģenerācijā), kurām tas ir konstatēts, visā dzīves cikla ietvaros”⁷⁰.

Faktiski tikai EK spiediena rezultātā tika ieviests pārkompensācijas novēršanas mehānisms, jo pretējā gadījumā saskaņā ar EK procedūrām attiecībā uz nelikumīgi izsniegtu valsts atbalstu tiktu ierosināta lieta pret Latviju. Nebūtu jau problēma, ka tās rezultātā komersantam būtu jāatmaksā piešķirtais finansējums, kas pārsniedz starpību starp elektroenerģijas ražošanas izmaksām un elektroenerģijas tirgus cenu no pirmās izmaksātā atbalsta dienas. Taču, tā kā šādās elektrostacijās bija investējuši arī ārvalstu investori, pastāvēja pamatots risks, ka šie investori vērsīsies pret Latviju starptautiskajās tiesās saistībā ar ieguldīto investīciju atgūšanu, kas rezultēsies ekonomikas problēmās.

MK sēdē 2016. gada 5. jūlija sinhroni tika pieņemti **MK Noteikumi Nr. 443 *Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"*** un **MK Noteikumi Nr. 444 *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumos Nr. 262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību"***, kuri ievieša pārkompensācijas novēršanas normas. Kā ieviesto normu leģitīmais mērķis tika definēta sabiedrības labklājības veicināšana, kas izpaužas kā izmaksu par OIK ierobežošanu un valsts atbalsta līdzekļu efektīva izmantošana, t.sk., valsts budžeta izdevumu samazināšana. Grozījumi paredz novērst pārsubsidācijas risku, izmantojot iekšējās peļņas normas (turpmāk – IRR) aprēķinu un nosakot, ka projektu IRR atbalsta perioda beigās nepārsniedz 9%. Pretējā gadījumā obligātā iepirkuma cenas formulā tiek ieviests koeficients, kurš samazina atbalsta intensitāti.

Attiecībā uz kopējās kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas (turpmāk – IRR) un cenas diferencēšanas koeficienta pārkompensācijas novēršanai aprēķina metodiku un līmeņatzīmju vērtībām EM atsaucas uz SIA *Prudentia Energy Markets* pētījumu; diemžēl, neskatoties uz solījumu to ievietot EM tīmekļa vietnē, pētījums nav atrodams, līdz ar to nav pieejami pamatojumi 9% robežvērtības izvēlei. Arī anotācijā norādītais *Fraunhofer ISI* pētījums⁷¹ tikai pakārtoti var tikt attiecināms uz kritiskās IRR vērtības noteikšanu.

Pārkompensācijas mehānismā tika ielikta pretruna par aprēķinos izmantojamo atbalsta periodu: no vienas puses “... veic aprēķinu par elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējo peļņas normu visam atbalsta periodam”. No otras puses “par atbalsta perioda sākumu ir uzskatāms brīdis, kad ražotājs sācis izmantot tiesības, kas piešķirtas saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma 29. pantu”.

⁷⁰ Šeit un tālāk informācija ņemta no MK noteikumu Nr. 444 “Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 16.marta noteikumos Nr.262 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40390490&mode=mk&date=2016-07-05>

⁷¹ The impact of risks in renewable energy investments and the role of smart policies (2016). <http://diacore.eu/images/files2/WP3-Final%20Report/diacore-2016-impact-of-risk-in-res-investments.pdf>

Šī pretruna deva iemeslu pārkompensācijas mehānismu pārsūdzēt Satversmes tiesā. Taču šoreiz atšķirībā no iepriekšējām reizēm sūdzētāji nebija ražotāji (jo pārkompensācijas metodika un robežlikme taču bija viņiem izcili labvēlīgas), bet Saeimas deputāti, kas uzskatīja, ka jāņem vērā viss atbalsts, ko ražotāji tiešām saņēmuši visā atbalsta periodā.

Satversmes tiesa lēma⁷², ka arī Elektroenerģijas tirgus likumā noteiktais tirgus atvēršanas brīdis varēja tikt izvēlēts par pārkompensācijas aprēķina sākuma brīdi. Lēmums nebija vienbalsīgs, divi satversmes tiesas locekļi⁷³ uzskatīja, ka pārkompensācijas formula paredz izdevumus iekļaut visus komersanta vēsturiskā perioda izdevumus, bet ieņēmumos - tikai to atbalstu, kas saistīts ar sākotnējām investīcijām. Tāda aprēķina kārtība, iespējams, neatbilst pamatotas cenas jēdzienam, tomēr spriedumā šis jautājums nav analizēts. Arī SPRK uzskatīja, ka jāņem vērā viss attiecīgajai elektrostacijai sniegtais atbalsts, kas piešķirts, pamatojoties gan uz Elektroenerģijas tirgus likumu, gan Enerģētikas likumu; tātad jāvērtē elektrostacija visā tās darbības laikā, kā to prasīja EK.

Lai nodrošinātu objektīvu kopējo kapitālieguldījumu IRR novērtējumu stacijām, kas darbojas obligātā iepirkuma mehānisma ietvaros, EM paredz nākotnē “paplašināt kopējo kapitālieguldījumu IRR novērtējumu, iekļaujot arī to atbalstu, kas sniegts pirms uzsākts izmantot saskaņā ar ETL piešķirtās tiesības, nereti no 1995. gada atsevišķām biokoģenerācijas un dabasgāzes koģenerācijas stacijām, vēja elektroenerģijas ražošanas iekārtām, un hidroelektrostacijām, ja atbalsts sniegts tai pašai elektrostacijai”⁷⁴. Pagaidām tas netiek īstenots, pārnesot šādu vīziju no viena ziņojuma nākošajā.

Arī ekonomikas ministra priekšlikums Saeimā 2. lasījumā pieņemtajiem *Grozījumiem Elektroenerģijas tirgus likumā* bija: “... ražotāja elektrostācijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas norma visam atbalsta periodam nepārsniedz kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas līmeni 9% apmērā, ja vien Ministru kabinets nav noteicis zemāku pieļaujamās kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas līmeni. Ja ražotājam pirms iepriekš minēto tiesību piešķiršanas ir piešķirts cita veida atbalsts elektroenerģijas ražošanai, to ieskaita elektrostācijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķinā.”⁷⁵

Izvēlētajai IRR robežvērtībai faktiski būtu jābūt vienādai ar t.s. šķēršļu likmi (*hurdle rate*), pie kuras investīciju projekts kļūst peļņu nesošs. Šis likmes vērtējums ir atkarīgs no virknes riska faktoru projekta īstenošanai⁷⁶. Mūsu gadījumā galvenie riska faktori ir ļoti zemi: garantēts visas

⁷² Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2018-16-03. http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2018/08/2018-16-03_Spriedums.pdf#search=

⁷³ Satversmes tiesas tiesnešu Daigas Rezevskas un Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2018-16-03. <https://likumi.lv/ta/id/307584>

⁷⁴ EM Informatīvais ziņojums “Par risinājumiem elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponentes atcelšanai un enerģētikas politikas īstenošanas funkcijām” (2019). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40473775&mode=mk&date=2019-07-16>

⁷⁵ Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā (nr. 77/Lp13). <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/308D906D892D9E85C225842C001E9C23?OpenDocument>

⁷⁶ Sk., piem., Electricity generation Costs and Hurdle Rates; Lot 1: Hurdle Rates Update for Generation Technologies. Prepared for the Department of Energy and Climate Change. (2015).

ģenerētās elektroenerģijas iepirkums, definēts no tirgus situācijas neatkarīgs tarifs, valsts noteikta normatīvā vide, pietiekami gari subsidēšanas termiņi, mīksts kontroles režīms; tātad arī kopumā var orientēties uz zemu riska līmeni (tab. 9.). Projekcija uz 2030 gadu iezīmē apm. 0,6% lineāru likmes pieaugumu 15 gadu periodā; no tā atvasināta 2020.g. likme. Arī minētajā *Fraunhofer ISI* pētījumā vairākkārt norādīts uz zemu riska līmeni pielietojot *feed-in* atbalsta sistēmu.

Tabula 9.

Zema riska šķēršļu likme AER izmantošanā elektroenerģijas ražošanai

<i>AER</i>	<i>Zema riska šķēršļu likme (2015.g.)</i>	<i>Zema riska šķēršļu likme (2020.g.)</i>
Vējš iekšzemē	6,1%	6,3%
Hidroenerģija	6,4%	6,6%
Atkritumi (poligoni)	7,1%	7,3%
Biomisas koģenerācija	11,7%	11,9%

Minētā avota metodika rada vismaz divus jautājumus, kuri prasa pēc daudz detalizētākas ekonomiskās analīzes:

- redzams, ka avots rekomendē likmi, kas par apm. 2 procentpunktiem zemāka salīdzinot ar pašlaik Latvijā noteikto;
- avota metodika rāda dažādas šķēršļu likmes dažādām tehnoloģijām, kamēr Latvijā noteiktā likme visām tehnoloģijām vienāda pretstatā.

EM vēlākos informatīvos ziņojumos un diskusijās mēdz uzsvērt, ka 9% likme ir saskaņota ar EK un tāpēc nav izmaināma. Faktiski EK vēstule⁷⁷ tikai fiksē faktu, ka likme ir noteikta kā AER izmantošanas, tā efektīvas koģenerācijas atbalstam, nav atrodama ne 9% likmes akceptēšana, ne iebildumi pret to.

Šiem jautājumiem būtu nepieciešama kompetenta juridiskā ekspertīze, lai korekti varētu palielināt pārkompensācijas novēršanas pašlaik zemo efektivitāti. Tā 2019. gada sākumā cenas diferencēšanas koeficients pārkompensācijas novēršanai tika piemērots 64 elektrostacijām, taču 2019. gadā provizorisks šīm elektrostacijām izmaksājamā atbalsta samazinājums varētu būt tikai 3,7 milj. EUR (t.i., 2,3 % no kopējās obligātā iepirkuma summas 2018. gadā), salīdzinot ar atbalstu, ja tas tiktu izmaksāts pilnā apmērā. Kā 9% likmes pazemināšana, tā pilna stacijas darba cikla iekļaušana aprēķinos aptvers daudz lielāku elektrostaciju skaitu, ievērojami paaugstinot pasākuma efektivitāti.

Jāatgādina, ka tieši šie paši Grozījumi MK Noteikumos fiksēja obligātā iepirkuma cenas pie pusotras reizes augstākām dabasgāzes tirdzniecības cenām, kā tās bija Grozījumu pieņemšanas

https://www.nera.com/content/dam/nera/publications/2016/NERA_Hurdle_Rates_for_Electricity_Generation_Technologies.pdf

⁷⁷ State Aid SA.43140 (2015/NN) – Support to renewable energy and CHP in Latvia. https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=3_SA_43140

brīdī (sk. sadaļu. 3.2.), tādējādi nodrošinot ražotājiem pusotras reizes augstākas obligātā iepirkuma cenas.

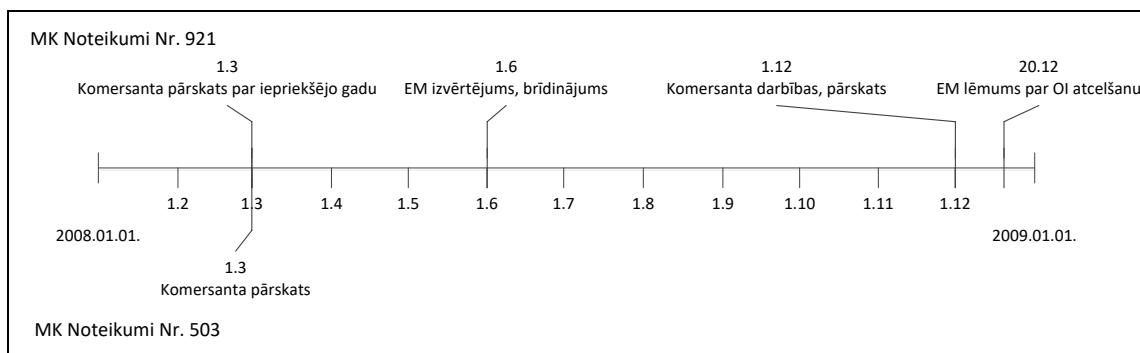
3.7. Pārkāpējiem saudzīgs kontroles un uzraudzības režīms

Normatīvajā regulējumā ietvertais komersantu kontroles režīms jau no pirmsākumiem bija izteikti saudzējošs pret komersantiem, kuri saņem subsīdijas.

Pirmo reizi panti par subsidētās elektroenerģijas ražotāju kontroli parādījās **MK Noteikumos Nr. 29 *Elektroenerģijas ražošanas jaudu uzstādīšanas un izvietojuma kārtība, ja elektroenerģijas ražošanai izmanto reģeneratīvos energoresursus*** (pieņemti 15.01.2002.). Noteikumi paredzēja tikai brīdinājumu komersantam, ja pārkāpums oficiāli konstatēts pirmo reizi. Ja elektrostacijas neatbilstība oficiāli konstatēta atkārtoti, jānosaka triju mēnešu pārtraukumu elektroenerģijas iepirkumam par paaugstināto cenu. Ja ražotājs arī tagad nenovērš trūkumus, elektrostacija tiek svītota no atbalstāmo elektrostaciju saraksta. Tātad faktiski nenoteiktu laiku ražotājs varēja pārkāpt Noteikumus un pārdot saražoto elektrību par paaugstināto cenu, nelikumīgi saņemtās subsīdijas viņam nebija jāatmaksā. Šāda ražotājiem izteikti labvēlīga pieeja dažādās variācijās ir saglabāta visos sekojošos MK Noteikumos līdz šodienai.

MK Noteikumi Nr. 921 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu koģenerācijā* (pieņemti 06.11.2006.) un **MK Noteikumi Nr. 503 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu izmantojot atjaunojamos energoresursus*** (pieņemti 24.07.2007.) atbilstoši *Elektroenerģijas tirgus likumam* ievada daļā definē, ka tiek noteikta obligātā iepirkuma uzraudzības kārtība; pieeja ir atšķirīga, taču nesaprotami mīksta un labvēlīga komersantam-pārkāpējam, īpaši atjaunojamo resursu izmantošanā (zīm. 34.):

- Noteikumi Nr. 921 nosaka EM pienākumu pārbaudīt koģenerācijas staciju ikgadējās atskaites; kādu nosacījumu un/vai parametru pārkāpumu gadījumā komersants saņem tikai brīdinājumu par iespēju zaudēt tiesības pārdot koģenerācijā ražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, sešu mēnešu laikā komersantam pārkāpums jānovērš. Vienlaikus viņam ne tikai nav pienākums atmaksāt nelikumīgi saņemto atbalstu, minēto sešu mēnešu laikā komersants turpina saņemt paaugstināto obligātā iepirkuma cenu; tikai pēc sešiem mēnešiem tiek otrreiz lemts par atbalsta pārtraukšanu, ja pārkāpumi nav novērsti.
- Vēl labvēlīgāka ir uzraudzības kārtība ir komersantiem, kuri izmanto Noteikumos Nr. 503 paredzētās iespējas. Uzraudzība šo Noteikumu izpratnē paredz tikai un vienīgi ikgadējo atskaišu iesniegšanu, nekādas kontroles procedūras un soda sankcijas vispār nav paredzētas. Un komersants turpina saņemt paaugstināto obligātā iepirkuma cenu, neraugoties uz pārkāpumiem; kā rāda pieredze, tas notiek gadiem ilgi.

Zīm. 34. MK Noteikumos Nr. 503 un Nr. 921 paredzētā komersantu kontroles kārtība

Joprojām spēkā esošie **MK Noteikumi Nr. 221 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā** (pamata redakcijā pieņemti 10.03.2009.) un **MK Noteikumi Nr. 262 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību** (pamata redakcijā pieņemti 16.03.2010.) to darbības laikā ir piedzīvojuši daudzus grozījumus arī kontroles un uzraudzības jautājumos. Ir daudzkārt mainīts dažādo brīdinājumu izteikšanas formāts, palielināti un samazināti pārkāpumu novēršanas laiki, taču tikai 2018. gada Noteikumu grozījumos⁷⁸ parādījās nosacījums, ka par dažiem pārkāpumiem pēc daudzkārtējiem brīdinājumiem par pārkāpumiem “komersantam tiek noteikts pienākums mēneša laikā atmaksāt tirgotājam visu atbalstu, kas pārsniedz tirgus cenu, par elektroenerģijas pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros vai maksu par uzstādīto elektrisko jaudu, ko tirgotājs izmaksājis visā periodā kopš brīdinājuma saņemšanas”. Nav atrodama informācija par negodīgo ražotāju atmaksātajām summām.

Turpretim par citiem pārkāpumiem komersantam joprojām ir iespēja saņemt vairākus brīdinājumus par vienu un to pašu pārkāpumu, riskējot tikai saņemt ministrijas lēmumu, “ar kuru tiek atceltas komersantam piešķirtās tiesības pārdot koģenerācijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu”.

7 stacijām 2018. gadā tika izteikts brīdinājums par pašpatēriņa normatīvu pārkāpumiem, lielāks sods pat nelikumīgi subsīdiju saņemšanu nav piemērots.

EM sadarbībā ar publisko tirgotāju un sistēmas operatoru 2019. gada jūnijā vairāk nekā 300 OIK elektrostacijām izvērtēja principiālo elektriskā pieslēguma shēmu atbilstību normatīvo aktu un vadlīniju prasībām. Atklājās, ka pārkāpumi ir masveidīgi. Izvērtējot visas pieslēguma shēmas, 147 elektrostacijās principiālās elektrisko pieslēgumu shēmas tika atzītas par neatbilstošām noteiktajām prasībām. Tas nozīmē, ka nav zināms, vai ilgstoši obligātā iepirkuma ietvaros ir pārdota tikai tā elektroenerģija, kas ir saražota virs nepieciešamā pašpatēriņa, vai nav notikusi krāpniecība pašpatēriņam pastarpināti, iepērkot elektroenerģiju. Līdz brīdim, kamēr netiks novērstas neatbilstības, šīm stacijām ir apturēts valsts atbalsts. Konstatēto pārkāpumu

⁷⁸ MK Noteikumi Nr. 214 un Nr. 215 (pieņemti 10.04.2018.g.).

rezultāts būtu OIK neizmaksāšana 23 milj. EUR apmērā⁷⁹, taču, iespējams, nelikumīgi saņemtais atbalsts nav jāatmaksā.

2019. gada beigās tika paziņots, ka ir identificēta viena koģenerācijas elektrostacija, kura obligātā iepirkuma ietvaros pārdevusi elektroenerģijas apjomu, kas ir vienāds ar saražotās elektroenerģijas apjomu (salīdzinot ar augstākminētajiem 147 pārkāpējiem šajā paša aspektā). EM atcēla tiesības saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, kā arī noteica pienākumu atmaksāt visu atbalstu, kas pārsniedz tirgus cenu, par elektroenerģijas pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros, kopumā sastāda 1,6 miljoni eiro. Taču ir viegli identificējams, ka ir virkne koģenerācijas staciju, kurām pašpatēriņš 2018. gadā bija mazāks par 2% un pat mazāks par 1% no saražotās elektroenerģijas daudzuma, kas tehnoloģiski nav iespējams.

Kopš Noteikumu Nr. 221 pieņemšanas ir saglabāts pants: "Tirgotājs pārtrauc maksāt par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, ja koģenerācijas elektrostacija vai šīs elektrostācijas koģenerācijas iekārta nepārtraukti ilgāk nekā sešus mēnešus nav darboties spējīga. Tirgotājs atjauno maksu par koģenerācijas elektrostācijas uzstādīto elektrisko jaudu no brīža, kad komersants pierāda, ka koģenerācijas elektrostacija vai šīs elektrostācijas koģenerācijas iekārta ir darboties spējīga".

Nav atrodami skaidrojumi, kāpēc attiecībā pret negodīgiem subsidētās elektroenerģijas ražotājiem ir pilnīgi atšķirīga pieeja pārkāpumu gadījumos salīdzinājumā ar negodīgiem elektroenerģijas patērētājiem, kuriem nekādus brīdinājumus par pārkāpumiem neizsaka, bet uzreiz pārrēķina maksu par elektroenerģiju par periodu arī pirms pārkāpuma atklāšanas⁸⁰.

Jāatzīmē, ka Saeimā 2. lasījumā pieņemtajos *Grozījumos Elektroenerģētikas tirgus likumam* ir paredzēts nesalīdzināmi plašākas aptvēruma negodīgo ražotāju sodīšanai: "Ministru kabineta noteiktā atbildīgā iestāde organizē to elektroenerģijas ražotāju, kuri izmanto šā likuma 28., 28.1, 29. vai 30. pantā vai pārejas noteikumu 52. punktā minētās tiesības, darbības uzraudzību un kontroli, nodrošinot pārkompensācijas novēršanu, atbalsta apturēšanu pārkāpumu gadījumā, nepamatoti izmaksātā atbalsta atgūšanu un šā likuma 2. panta 2. punktā noteikto mērķu sasniegšanu. Elektroenerģijas ražotāju darbības kontrolei tiek pieaicināti neatkarīgi un atbilstoši sertificēti tehniskie eksperti"⁸¹. Taču pašlaik likuma virzība Saeimā ir apturēta.

Tika secināts, ka EM kapacitāte attiecībā uz obligātā iepirkuma mehānisma uzraudzību ir nepietiekama. Tāpēc sinhroni pieņemtie **MK Noteikumi Nr. 631 *Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā"*** un **MK Noteikumi Nr. 621 *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumos Nr. 262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību"*** (pieņemti 10.12.2019.) visas EM īstenotās obligātā iepirkuma mehānisma uzraudzības un kontroles funkcijas nodeva Būvniecības valsts kontroles birojam (BVKB).

⁷⁹ Kad pazudīs OIK maksājumi no rēķiniem? Saruna ar Ralfu Ēmiro 27.09.2019.g. <https://www.la.lv/solijumu-pildisana-ir-maratons-ne-sprints>

⁸⁰ MK Noteikumi Nr. 50. Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumi (pieņemti 21.01.2014.g.).

⁸¹ Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā (nr. 77/Lp13). <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/308D906D892D9E85C225842C001E9C23?OpenDocument>

Tā kā arī BVKB nav pietiekamu materiālo un cilvēkresursu jauno uzdevumu veikšanai⁸², Saeimā tika iesniegts likumprojekts “Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā”, kurā precizēts: “... BVKB ir nepieciešams papildu finansējums, tostarp 410 tūkst. EUR paredzami tikai elektroenerģijas obligātā iepirkuma uzraudzības īstenošanai 2020. gadā un 351 tūkst. EUR turpmākajos gados (atlīdzībai, precēm un pakalpojumiem un kapitālizdevumiem)”⁸³. Arī BVKB cilvēkresurss ir būtiski jāpalielina.

Nodoto funkciju finansēšanai **Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā** (pieņemti 13.11.2019.) ieviesa “elektroenerģijas ražošanai piešķirtā valsts atbalsta izlietošanas uzraudzības nodevu”. Nodevu maksās elektroenerģijas ražotājs, kurš pārdod elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņem maksu par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu; nodevas gada likme ir 0,40 EUR par katru uzstādīto kilovatu.

Kopumā esošais kontroles un uzraudzības režīms ir jāvērtē kā ļoti mīksts un subsīdiju saņēmējiem labvēlīgs. Papildus tam 2018. gadā *PricewaterhouseCoopers* konstatēja problēmas un trūkumus EM darbībā⁸⁴ kā obligātā iepirkuma atļaujas izsniedzot, tā arī uzraugot atbalsta saņēmējus. Laiks rādīs, vai iecerētā politikas uzraudzības nodalīšana no tās veidošanas rezultēsies būtiskā kontroles efektivitātes pieaugumā.

3.8.Valsts sociāla līdzdalība OIK maksājumos, aizsargātais lietotājs

Latvijas mājsaimniecību izdevumu par mājokli aug visos aspektos, taču maksa par elektroenerģiju pieaug īpaši strauji; šo maksājumu īpatsvars kopējos izdevumos palielinās, sasniedzot 2015.gadā vidēji uz mājsaimniecību 462 EUR/gadā pēc PPS⁸⁵ un pārsniedzot 3% no mājsaimniecības kopējiem izdevumiem (zīm. 35.). Papildus jāņem vērā zemais elektroenerģijas patēriņš mājsaimniecībās (58% no ES28 vidējā patēriņa 2015. gadā), un vairāk nekā divas reizes mazākie ienākumi 1. kvintiles mājsaimniecībām. Ar to arī ir izskaidrojama mājsaimniecību enerģētiskā nabadzība un nespēja norēķināties par siltumenerģiju, elektroenerģiju un citiem ar mājokli saistītiem izdevumiem.

Līdz 2013. gadam pastāvēja vairāki sociālā atbalsta instrumenti attiecībā uz izmaksām par elektroenerģiju, kas tika pilnībā uzturēti no AS *Latvenego* līdzekļiem:

- kompensācija izmaksām starp *Starta tarifu* un *Pamata tarifu*; *starta tarifs* tiek piemērots par pirmajām patērētajām 1200 kWh gada laikā, bet *pamata tarifs* tiek piemērots mājsaimniecības elektroenerģijas patēriņam, sākot ar 1201 kWh; pēc *Latvenego* aplēsēm kompensācijas apjoms ir aptuveni 25,6 milj. EUR gadā.

⁸² Informatīvais ziņojums "Par enerģētikas politikas administrēšanas funkciju nodošanu Būvniecības valsts kontroles birojam" (2019.). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40478242&mode=mk&date=2019-10-01>

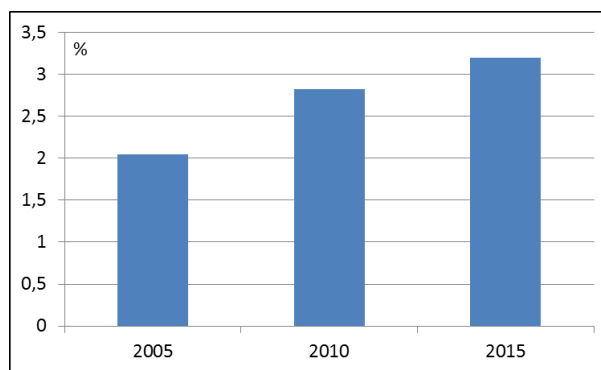
⁸³ Likumprojekta “Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).

<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/CCD3DC3526DC891BC225849000660828?OpenDocument>

⁸⁴ Lēmumu, ar kuriem piešķirtas tiesības pārdot no atjaunojamajiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, pieņemšanas procesa atbilstības izvērtējums. (2018).

⁸⁵ Avots: Eurostat.

- elektroenerģijas norēķinu karšu izsniegšana lietotājiem ar zemu ienākumu līmeni aptuveni par 1,07 milj. EUR gadā;
- papildus atbalsts daudzbērnu ģimenēm, apmaksājot 2400 kWh pēc *starta tarifa* – 0,7 milj. EUR gadā.

Zīm. 35. Maksa par elektroenerģiju kā procentuālā daļa no mājsaimniecības kopējiem izdevumiem.

Atverot elektroenerģijas tirgu mājsaimniecībām no 2015. gada, šādu instrumentu uzturēšana komersantam, kurš strādā brīvā tirgus apstākļos, vairāk nav pieņemama. Piedevām paredzams, ka elektroenerģijas cena brīvajā tirgū būs lielāka nekā administratīvi regulētā cena mājsaimniecībām (*starta tarifs*).

Tai pašā laikā OIK elektroenerģijas rēķinos 2013. gadā ir sasniedzis 0,0269 EUR/kWh, pastāvot esošajai sistēmai tiek prognozēts tās tālākais iespējamais pieaugums līdz 0,0371 EUR/kWh 2017. gadā. Ir vajadzīgs sociālais instruments no valsts budžeta līdzekļiem, kas aizvieto *Latvenergo* sociālās palīdzības instrumentus. Tam nolūkam tiek izveidots aizsargātā lietotāja statuss (trūcīgās vai maznodrošinātās ģimenes (personas), kā arī ģimene (persona), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti, vai persona ar I invaliditātes grupu), pieņemot **Grozījumus elektroenerģijas tirgus likumā** (pieņemti 18.09.2014.g.) un saistītos **MK Noteikumus Nr. 681 Kārtība, kādā sniedz aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu un atbildīgās institūcijas sniedz informāciju par aizsargātā lietotāja statusu** (pieņemti 01.12.2015.).

Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu pārejas posmā no 2015. gada 1. janvāra līdz 31. decembrim vēl nodrošina AS *Latvenergo* sava budžeta ietvaros, savukārt no 2016. gada 1. janvāra šo pakalpojumu nodrošinās elektroenerģijas tirgotājs, kuru izvēlas EM konkursa kārtībā un kurš piedāvājis nodrošināt minēto pakalpojuma sniegšanu ar viszemāko valsts budžeta līdzfinansējumu⁸⁶.

Tika paredzēts no 2015. gada 1. janvāra tirgot elektroenerģiju par pazeminātu fiksētu cenu 0,0131 EUR/kWh trūcīgām vai maznodrošinātām ģimenēm (līdz 100 kWh) un daudzbērnu ģimenēm (līdz 300 kWh). Apjoms ir jāvērtē kā pietiekams, saskaņā ar AS *Latvenergo*

⁸⁶ Likumprojekta **Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā** anotācija.
<https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/0B5C39816DF7C695C2257D4F0040AAD3?OpenDocument>

informāciju 2015. gada pirmajā pusē maznodrošinātās un trūcīgās personas vidēji patērēja 60 kWh mēnesī un daudz bērnu ģimenes – 250 kWh mēnesī.

Pēc sadales tarifu paaugstināšanas **MK Noteikumi Nr. 459 *Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma sniegšanas, obligātā iepirkuma komponentes un sadales sistēmas pakalpojuma kompensēšanas kārtība*** (pieņemti 12.07.2016.) papildus detalizē OIK un tīkla pakalpojuma izmaksu samazinājumus aizsargātajiem lietotājiem. Vēlāk izmaiņas atspoguļoja fiksētās OIK daļas aprēķinu aizsargātajiem lietotājiem. Kopumā, piem., 2017. gadā pakalpojumu saņēma vairāk nekā 80 tūkst. ģimenes (personas), valsts budžeta kompensācijas apmērs vairāk nekā 4,37 milj. EUR.

Diemžēl pakalpojuma sniedzējs var būt tikai viens, jo to izraugās EM konkursa rezultātā atbilstoši Publisko iepirkumu likumam; tas nozīmē, ka aizsargātajam lietotājam obligāti jāizvēlas šis elektroenerģijas tirgotājs. Tāpēc EM apsver iespēju vienkāršot smagnējo administratīvo procedūru, kā arī padarīt pakalpojumu neatkarīgu no konkrētā elektroenerģijas tirgotāja⁸⁷.

3.9.OIK maksājumu pārdalīšana: galalietotāju nevienlīdzība

Elektroenerģijas tirgus likuma pamatversijā bija definēts elektroenerģijas galalietotāju vienlīdzības princips attiecībā pret subsidētās elektroenerģijas obligāto iepirkumu un maksājumiem par uzstādīti jaudu: "... izmaksas sedz visi Latvijas elektroenerģijas galalietotāji proporcionāli savam elektroenerģijas patēriņam".

Kārtējie ***Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā*** (konkrētais punkts stājās spēkā 01.07.2015.) iedibināja pretrunu likumā. Saglabājot augstākminētās proporcionālās maksāšanas tēzi, Saeimas deputāti likumprojekta apspriešanas gaitā principiāli papildināja MK akceptēto likumprojektu. Tika ierosināts un pieņemts pants: energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi atbilstoši MK noteiktajai kārtībai (t.sk., kvalifikācijas kritērijiem) var iegūt tiesības uz samazinātu līdzdalību to izdevumu kompensēšanai publiskajam tirgotājam. Deputātu motivācija šāda panta iekļaušanai likumā nav zināma. Nav arī skaidrojuma, kādā veidā var saglabāt likumā deklarēto visu galalietotāju maksājumus proporcionāli savam elektroenerģijas patēriņam, ja daļai galalietotāju ir iespējams maksāt mazāku daļu; tas automātiski nozīmē, ka citiem savukārt jāmaksā vairāk.

EM vēlāk definēja instrumenta ieviešanas mērķi: mazināt OIK pieauguma negatīvo efektu uz komersantiem, kas savu pamatdarbību ir izvērsuši energoietilpīgajās nozarēs, tādās kā, metālrūpniecība, šķiedras ražošana, būvmateriālu ražošana⁸⁸. Vēl pēc gada EM detalizēja pamatojumu, jo "pēdējā gada laikā pašmāju ķīmijas, kokapstrādes un būvmateriālus ražojošie energoietilpīgie uzņēmumi ir aktualizējuši jautājumu par savu turpmāko darbību valstī gan attiecībā uz esošo jaudu izmantošanu, gan jauniem investīciju lēmumiem. Situācijai neuzlabojoties attiecībā uz elektroenerģijas izmaksām energoietilpīgiem uzņēmumiem, ir lielas

⁸⁷ EM Konceptuāls ziņojums "Kompleksi pasākumi obligātā iepirkuma komponentes atcelšanai un elektroenerģijas tirgus attīstībai" (2018). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40467558>

⁸⁸ EM Konceptuālais ziņojums Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai (2015). <https://likumi.lv/ta/id/276625-par-konceptualo-zinojumu-kompleksi-pasakumi-elektroenerģijas-tirgus-attistibai>

bažas par to, ka pārskatāmā nākotnē tie varētu samazināt savu saimniecisko darbību Latvijā, tādējādi ietekmējot gan konkrēto nozaru, gan tautsaimniecības attīstību kopumā”⁸⁹.

Taču šī instrumenta izmantošana nekādi netika un līdz šim nav savietota ar energoietilpīgā apstrādes rūpniecības uzņēmuma energoefektivitāti un mērķtiecīgu darbību tās uzlabošanai, ar iepriekšēju un regulāru uzņēmuma energoauditu.

MK Noteikumi Nr. 395 *Kārtība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā iepirkuma komponentes maksājumam* (pieņemti 14.07.2015.) precizē maksājuma samazinājuma saņemšanas nosacījumus:

- noteiktas nozares, uz kurām attiecas samazinājums;
- samazinātā līdzdalība iespējama no obligātā iepirkuma komponentes, kas aprēķināta obligātajam iepirkumam no ražotājiem, kuri ražo elektroenerģiju, izmantojot AER;
- uzņēmuma elektroenerģijas izmaksu intensitāte ir vairāk nekā 20%;
- noteikts samazinājuma apjoms – 85% no minētās komponentes;
- samazinājums darbojas laikposmā no 2015. gada 1. jūlija līdz 2020. gada 31. decembrim.

Noteikumu projekta publiskās apspriešanas laikā kā energoietilpības kritērijs figurēja kopējais elektroenerģijas patēriņš komersanta vajadzībām vienā pieslēguma vietā iepriekšējā kalendārā gada laikā, kurš ir lielāks par 30 GWh, līdz ar to šī atlaide varētu attiekties uz tādiem uzņēmumiem kā AS *KVV Liepājas metalurģs*, AS *Valmieras stikla šķiedra*, SIA *CEMEX* un AS *Latvijas Finieris*. EM iesniegtajā Noteikumu projektā sliekšnis jau bija samazinājies līdz 10 GWh⁹⁰, bet atlaides saņēmēju skaits varētu sasniegt 60 uzņēmumus.

Pēc EK norādījuma izvērtēt konkurences kropļošanas riskus starp vienas nozares uzņēmumiem, kuru gada patēriņš ir 10 GWh un mazāk, MK 2017. gada 30. maija pieņēma **MK Noteikumos Nr. 289 *Grozījumi Ministru kabineta 2015. gada 14. jūlija noteikumos Nr. 395 "Kārtība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā iepirkuma komponentes maksājumam"***. Grozījumi tālāk pazemināja elektroenerģijas patēriņa sliekšni līdz 0,5 GWh⁹¹. Ar to potenciālais atbalstāmo uzņēmumu skaits pieauga vēl par 100 uzņēmumiem.

Noteikumi Nr. 395 nosaka, ka samazinājumu praktiski realizē ar kompensējošu maksājumu nākošajā gadā, iekļaujot to OIK aprēķinā, tātad sadalot to starp pārējiem OIK maksātājiem un palielinot viņu maksājumu (vai budžeta finansējumu; sk. sadaļu 3.5.)).

Ikgadējie kompensācijas apjomi komersantiem parādīti zīm. 36; kopsummā līdz 2020. gada 1. janvārim izmaksāto kompensāciju kopsumma ir 14,05 M EUR⁹². Komersantiem nav bijusi liela

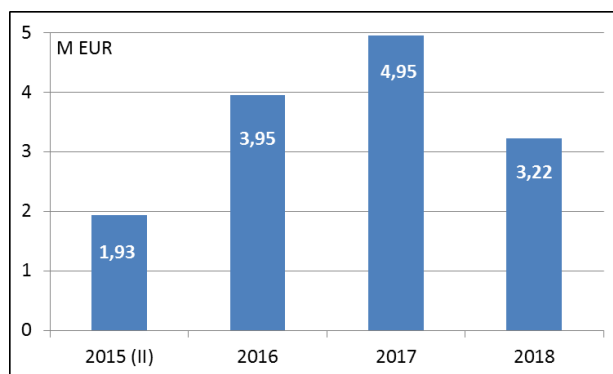
⁸⁹ EM Konceptuālais ziņojums Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai (2016). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40397647>

⁹⁰ Noteikumu projekts "Kārtība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā iepirkuma komponentes maksājumam". <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40355495>

⁹¹ Anotācija MK Noteikumiem Nr. 289. <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40426901&mode=mk&date=2017-05-30>

⁹² Lēmumi par tiesību piešķiršanu energoietilpīgiem rūpniecības apstrādes uzņēmumiem uz obligātā iepirkuma komponentes samazināšanu.

vajadzība izmantot šo piedāvājumu, saņēmēju sarakstos pamatā figurē kokapstrādes nozares uzņēmumi, kā arī SIA *CEMEX*. Zīmīgi, ka AS *Latvijas Finieris* nekad nav saņēmis kompensāciju. Arī AS *Valmieras stikla šķiedra* tikai pirmajos gados bija saņēmēju vidū; nez vai saņemtā 2016. gada kompensācija 14,4% apmērā no auditētās tīrās peļņas bija kritiska uzņēmuma darbībai.

Zīm. 36. Obligātā iepirkuma samazinājuma apjoms energoietilpīgiem uzņēmumiem.

Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā (stājās spēkā 22.06.2016.) papildus precizē, ka energoietilpīgiem apstrādes rūpniecības uzņēmumiem izmantojot tiesības uz samazinātu līdzdalību, radušās papildu izmaksas tiešām sedz visi Latvijas elektroenerģijas galalietotāji proporcionāli savam elektroenerģijas patēriņam. Joprojām nav zināmi ekonomiskie aprēķinu par ieguvumiem no šīm atlaidēm. Tā kā Noteikumi paredz šīs kompensācijas funkcionēšanu līdz 2020. gada beigām, ir laiks šādu analīzi veikt.

2016. gada otrajā pusē EM izvērtēja spēkā esošās obligātā iepirkuma tiesības vēl ekspluatācijā nenodotām elektrostacijām⁹³. Tika prognozēts, ka noteiktajos termiņos līdz 2018. gada elektroenerģijas ražošanu potenciāli varētu uzsākt biomasas un vēja elektrostacijas ar kopējo uzstādīto jaudu 72,9 MW, kas pārsniedz to staciju uzstādīto jaudu, kurām beidzas atbalsta periods. Tāpēc OIK tomēr arī vēl pēc 2017. gadā turpinās pieaugt (zīm. 37.). OIK saglabāšanai 26,79 EUR/MWh apmērā, turpmākajos gados strauji nepieaugot elektroenerģijas patēriņam, palielināsies nepieciešamā dotācija no budžeta.

EM, meklējot iespējas palielināt OIK maksātāju bāzi, rosināja iekļaut tajā arī elektroenerģijas lietotājus, kuriem ir pieslēgumi ar nulles patēriņu, tam nolūkam daļēji atsakoties no fiksētas visiem galalietotājiem vienādas OIK elektroenerģijas rēķinā⁹⁴. Sākot ar 2018. gada 1. janvāra visu Latvijas elektroenerģijas galalietotāju OIK izmaksas veido fiksētā daļa, kas atkarīga no garantētas maksas par koģenerācijas stacijās uzstādīto elektrisko jaudu un mainīgā daļa atkarībā

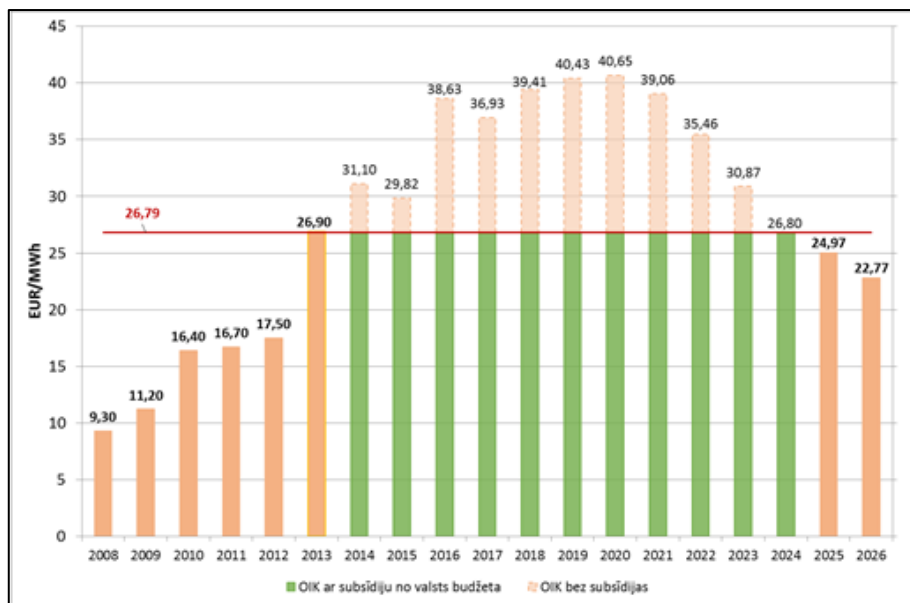
https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/atjaunojama_enerģija_un_kogeneracija/atbalsts_energoietilpīgiem_a_pstrades_rupniecibas_uznemumiem/

⁹³ EM Konceptuālais ziņojums Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai (2016). <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40397647>

⁹⁴ Likumprojekta “Grozījumi elektroenerģijas tirgus likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).

<https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E4A95BD7E02DA41EC225804C0022FA4E?OpenDocument>

no izmaksām par obligātā iepirkuma ietvaros iepirkto elektroenerģiju. Galalietotāji tikai mainīgās izmaksas sedz proporcionāli elektroenerģijas patēriņam, kamēr fiksētās izmaksas viņi sedz atkarībā no pieslēguma parametriem, izmaksas sadalot pa sprieguma un patēriņa līmeņa grupām proporcionāli ieņēmumu fiksētajai daļai no sistēmas pakalpojumiem.

Zīm. 37. Faktiskā OIK un tā prognoze (2016.g.)

Tika prognozēts, ka taupīgām mājsaimniecībām ar vienfāzes pieslēgumu līdz mēneša patēriņam 75 kWh elektroenerģijas rēķins pieaugs, kamēr virs 75kWh samazināsies. Mājsaimniecībām ar trīsfāzu 20A pieslēgumu šī robeža būtu 280 kWh. Uzņēmumiem provizorisks ietekme ir stipri dažādāka atkarībā no pieslēguma veida.

Ar **Grozījumiem Elektroenerģijas tirgus likumā** (pieņemti 23.11. 2016.) no 2018. gada 1. janvāra ieviestais dalītais OIK maksāšanas režīms elektroenerģijas rēķinus trīsfāzu pieslēgumiem pie 0,4 kV līnijām OIK kā mājsaimniecībām, tā uzņēmumiem reāli palielināja par 15% vidēji, bet mājsaimniecībām ar atļautās strāvas lielumu virs 64 A pat par 24%. Uzņēmumiem ar darba sezonālītāti un/vai neregulāru slodzi (apstrādes rūpniecības uzņēmumiem, zemnieku saimniecībām, ceļu un tiltu būves uzņēmumiem) rēķini ir palielinājušies pat par 40-60 %. Pēc LOSP apkopotās informācijas 70% lauksaimnieku elektroenerģijas rēķini pieauga par 40-80%, kas attiecīgi palielināja produkcijas pašizmaksu, Kopumā var secināt, ka OIK fiksētais maksājums pretstatā cerētajam nestimulē ekonomiku. Ja jaudas maksājums par pieslēgumu bija saprotams un loģisks (kaut arī sāpīgs mazajiem un taupīgajiem patērētājiem), tad analogai OIK maksājumu diferencēšanai loģisks pamatojums nav redzams.

3.10.Secinājumi: Džins joprojām ir spēcīgāks par centieniem viņu iesprostot

Turpinoties nekonsekventai energopolitikai, praktiski visu laiku dažādi pasākumi tikuši veikti ar mērķi vienlaikus ierobežot OIK maksājumus un nekādā ziņā nesamazināt ražotāju atbalstu.

Protams, ka nopietnus ieguvumus tā sasniegt nav bijis iespējams. Kāds iemesls ir šāдай divkosībai, nav zināms.

Pārtraucot tiesību izsniegšanu pārdot koģenerācijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt garantēto maksu par uzstādīto jaudu dabasgāzes stacijām tika noteikts 2 mēnešu pārejas periods. Rezultātā šajā laikā EM izsniedza 68 obligātā iepirkuma atļaujas dabasgāzes koģenerācijas stacijām ar 15 gadu termiņu.

Daļēji atsaistot AER izmantojošo koģenerācijas tehnoloģiju atbalsta intensitāti no dabasgāzes tirdzniecības cenām, tika noteikta atbalsta maksimālā robežvērtība atbilstoši dabasgāzes tirdzniecības cenai, kura ir tuvu vēsturiskajam maksimumam. Pie pilnīgās atsaistes tika pasvītrots, ka galvenās rūpes ir “nodrošināt obligātā iepirkuma cenu nesamazināšanos zem līmeņa, kas nepieciešams atbalstīto elektrostaciju darbības nodrošināšanai dabasgāzes tirdzniecības tarifa krituma rezultātā”. Tam nolūkam pārejai tika izvēlēts atbalsta apmērs laika periodā, kad dabasgāze Latvijai tika pārdota par visdārgākajām cenām.

Izsludinot moratoriju jaunām stacijām, kas izmanto AER, vairāk nekā gadu tika saglabāt iespēja saņemt atļaujas atbilstoši koģenerācijas atbalstam. Protams, ka obligātā iepirkuma atļauju izsniegšana krasī aktivizējās, 5 mēnešu laikā izsniedzot 263 atļaujas.

Pēc EK spiediena, ieviešot pārkompensācijas novēršanas mehānismu, tika izvēlētas ražotājiem ļoti labvēlīgas pārkompensācijas metodika un robežlikme. Rezultātā finansiālais iespaids ir nenozīmīgs.

Normatīvajā regulējumā ietvertais un daudzkārt mainītais komersantu kontroles režīms jau no pirmsākumiem bija izteikti saudzējošs pret komersantiem, kuri saņem subsīdijas. Ir paredzēti daudzi brīdinājumi un gari termiņi pārkāpumu novēršanai, taču tikai ļoti retos gadījumos komersantam nelikumīgi saņemtais publiskais atbalsta finansējums ir jāatmaksā. Bet pārbaudes rāda masveidīgus pārkāpumus.

Faktiski vienīgi Subsīdētās elektroenerģijas nodoklis nodrošināja reālu subsīdiju samazinājumu par 8,5-11% dažādām tehnoloģijām četrus gadus. Šis samazinājums nekļuva kritisks nevienam ražotājam.

Latvenergo aktīva iesaiste un valsts budžeta izmantošana subsīdiju maksājumos ir jāvērtē kā centieni noslēpt maksājumu patieso apjomu, izmantojot dažādus finanšu instrumentus. Tāpat visu summu samaksā mājāsaimniecības un uzņēmumi. Turklāt daži no instrumentiem papildus veido nevienlīdzīgus maksājumu principus dažādām galalietotāju grupām.

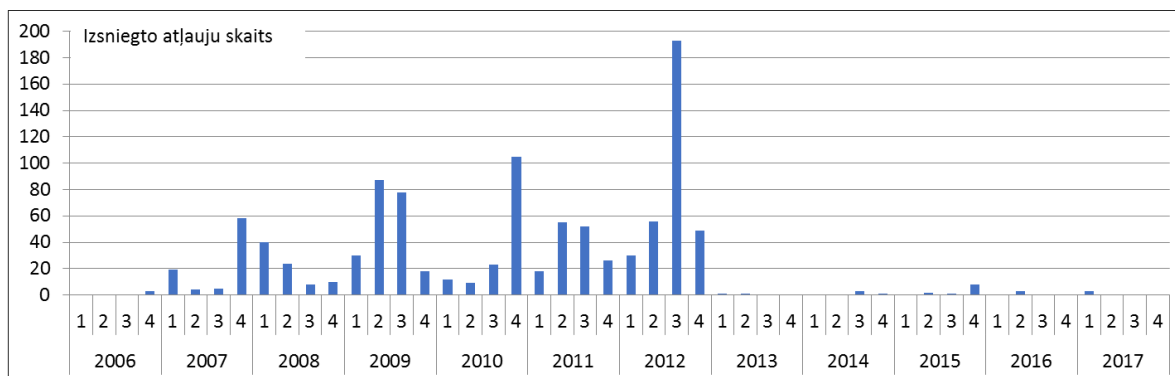
Kopumā Elektroenerģijas tirgus likumā paredzētais uzstādījums “nodrošināt, lai visiem elektroenerģijas lietotājiem, ievērojot normatīvo aktu prasības, visefektīvākajā iespējamajā veidā par pamatotām cenām tiktu droši un kvalitatīvi piegādāta elektroenerģija” faktiski joprojām netiek pildīts.

Kopš 2011. gada vidējā reālā atbalsta intensitāte dažādām tehnoloģijām ir mainījusies tikai dēļ visa, vai intensīvā atbalsta perioda beigām vai dabasgāzes tirdzniecības cenas izmaiņām. Bet OIK kopējais maksājums arniecīgām svārstībām turas maksimuma līmenī kopš 2016. gada. Subsīdētie ražotāji ir veiksmīgāki par elektroenerģijas galalietotājiem – uzņēmējiem un visu sabiedrību.

4.OIK atcelšana

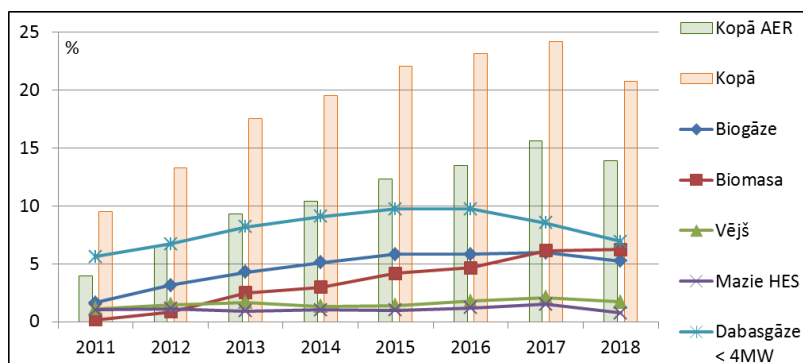
4.1.OIK briedums

Pēc iesildīšanās perioda atbilstoši *Elektroenerģijas tirgus likuma* un pakārtoto MK Noteikumu regulējumam kopš 2006. gada ir izsniegtas 1035 atļaujas pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt garantētu maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu; izsniegšanas dinamika ir redzama zīm. 38. Pēc jaunu atļauju izsniegšanas aizlieguma 2013. gadā ir izsniegtas 23 atļaujas atbilstoši tiesu lēmumiem par komersantu pārsūdzētajiem atteikumiem.

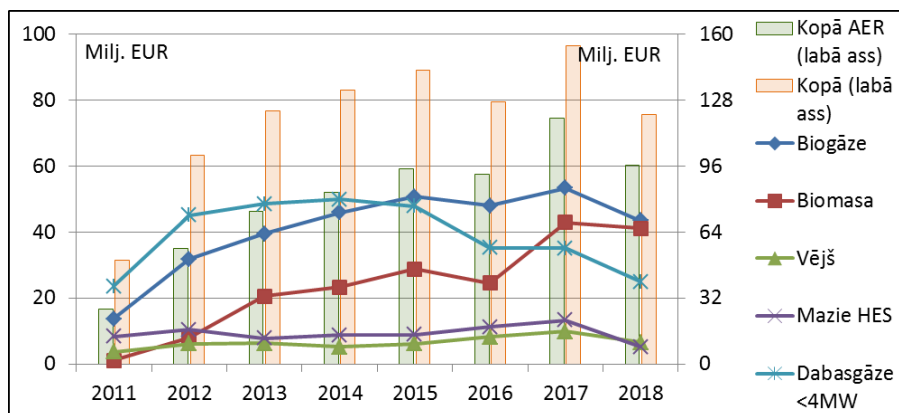
Zīm. 38. Izsniegtās atļaujas pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt garantētu maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu

Galvenā izkļaidētās ģenerācijas atbalsta mērķa (vietējo AER izmantošanas pieaugums elektroapgādē) izpildes sekmīgums intensīvajā atbalsta periodā parādīts zīm. 39. Var secināt, ka šādā rakursā ieguvumi ir nenoliedzami; atklāts paliek jautājums, vai tas ir ilgtspējīgs ieguvums, resp., vai elektrostacijas turpinās strādāt pēc atbalsta perioda beigām. Diemžēl ir grūti precīzi noteikt, cik elektroenerģijas šādas elektrostacijas ir saražājušas bez subsīdijām, jo CSB statistikā acīmredzot ir atšķirīga uzskaites metodika. Tā, piem., datu salīdzināšana rāda, ka, 2016. gadā subsidēts bija par 27% vairāk elektroenerģijas no biogāzes, kā vispār saražots atbilstoši CSB datiem. Taču kopumā var droši vērtēt, ka bez subsīdijām izkļaidētajā ģenerācijā izmantojot AER nav saražots vairāk kā 10-12% no elektroenerģijas.

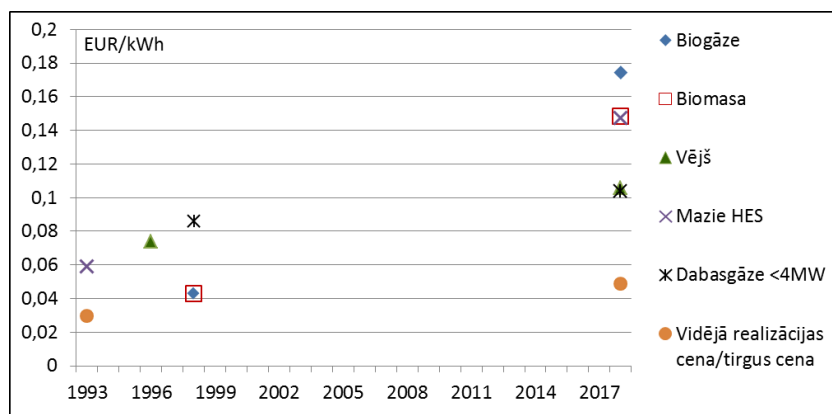
Zīm. 39. Izkļaidētajā ģenerācijā saražotā elektroenerģija procentos no neto galapatēriņa

Kopējais subsīdiju (virs tirgus cenas) apmērs virs elektroenerģijas tirgus cenas mazajām AER elektrostacijām pēdējos gados ir pieaudzis līdz apm. 100 milj. EUR, bet dabasgāzes koģenerācijai (<4 MW) samazinājies līdz 25 milj. EUR 2018. gadā (zīm. 40.).

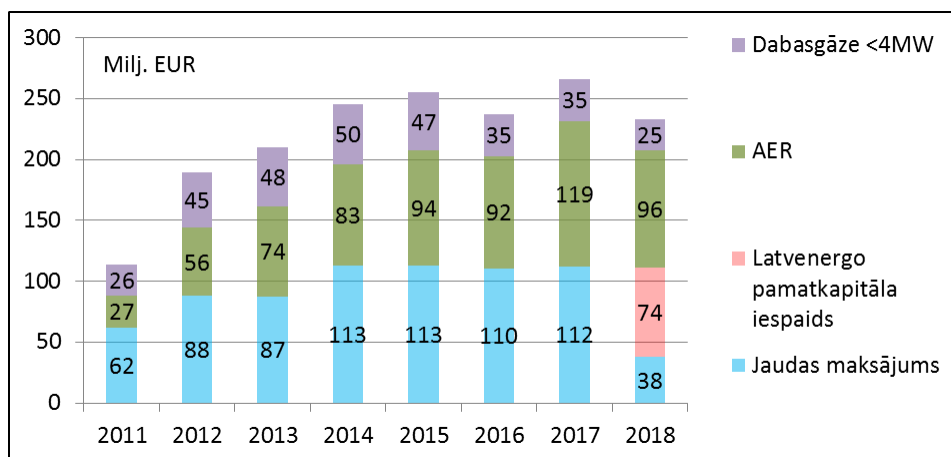
Zīm. 40. Izmaksātās subsīdijas virs tirgus cenas

Vidējās obligātā iepirkuma cenas dažādām tehnoloģijām (zīm. 41.) parāda, ka vēja elektrostaciju un mazās dabasgāzes koģenerācijas subsīdijas kopš atbalsta uzsākšanas 2011. gadā ir pieaugušas mazāk nekā elektroenerģijas vidējās cenas, tās arī pašlaik saņem mazākās subsīdijas. Savukārt biogāzes staciju subsīdijas ir visstraujāk augušas, tās ir visdāsnāk subsidētās. Jāatgādina, ka nekad nav parādīti nekādi aprēķini un/vai pamatojumi noteiktajām obligātā iepirkuma cenām. Salīdzinot zīm. 40. un zīm. 41. redzams, ka zemākā elektroenerģijas vidējā tirgus cena 2016. – 2017. gadā pie *feed-in* modeļa rezultējās subsīdiju pieaugumā par apm. 20 milj. EUR.

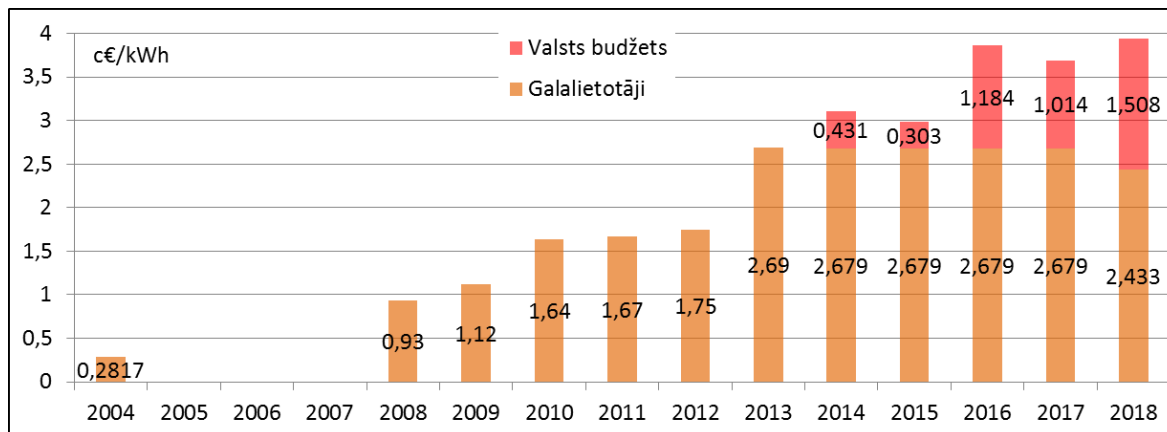
Zīm. 41. Vidējās obligātā iepirkuma cenas dažādām tehnoloģijām.

Jaudas maksājums no pašas tā izveides summāri bija pati lielākā OIK sastāvdaļa, lielāka par AER un mazo dabasgāzes koģenerāciju subsīdijām (zīm. 42.). Taču, attiecinot subsīdijas, apmēru uz konstantu saražotās elektroenerģijas daudzumu, tad šī subsīdija ir apm. 1000 reizes mazāka.

Zīm. 42. OIK maksājuma sastāvdaļas.

Dāsnās obligātā iepirkuma cenas un garantētie jaudas maksājumi veidoja pieaugošo piemaksu galapatērētāju rēķinos. Pirms *Elektroenerģijas tirgus likuma* pieņemšanas to sauca par *vietējo neatkarīgo elektroenerģijas ražotāju komponenti*, pēc tam tā ieguva nosaukumu *obligātā iepirkuma komponente*. Kopš 2014. gada subsīdijas daļēji tiek maksātas no valsts budžeta, stabilizējot galalietotāju rēķinos esošo vidējo OIK maksājumu (zīm. 43.). Redzams, ka galalietotājiem kopš 2013. gada OIK vidēji sastāda 55-75% no elektroenerģijas tirgus cenas.

Zīm. 43. Subsīdiju apmaksas apmērs: OIK galalietotāju rēķinos un piemaksa no valsts budžeta.

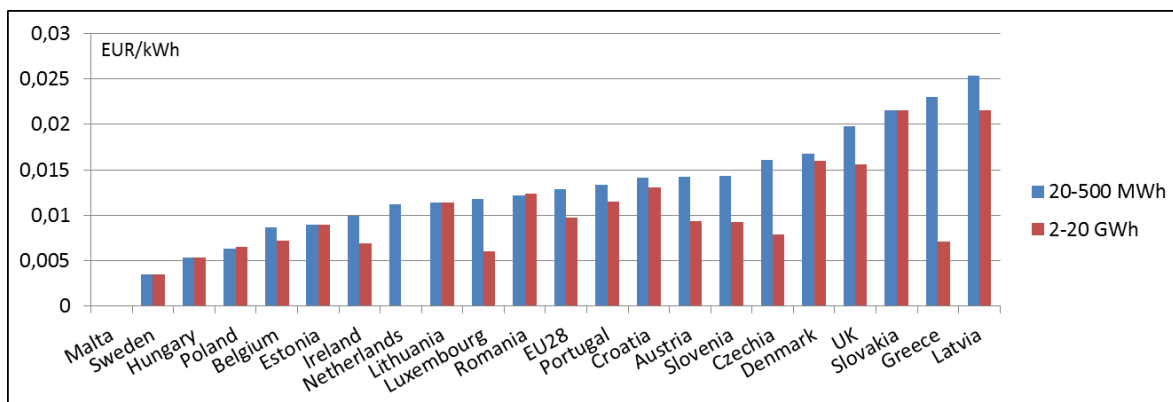
Lai izvērtētu elektroenerģijas obligātā iepirkuma sistēmas ietekmi uz sabiedrību un tautsaimniecību, sniegtu priekšlikumus OIK kā patērētāju maksājuma atcelšanai un izstrādātu mehānismu, kā turpmāk attīstīt atjaunojamo energoresursu efektīvu ražošanu Latvijā, pēc EM ierosinājuma ar **MK Rīkojumu Nr. 172 Par darba grupu elektroenerģijas obligātā iepirkuma maksājumu sistēmas atcelšanai** (pieņemts 24.04.2018.) tika izveidota darba grupu 26 cilvēku sastāvā, kuri pārstāvēja kā valsts iestādes, tā obligātā iepirkuma maksājumu saņēmējus. Ņemot vērā ieinteresēto pušu diametrāli pretējās pozīcijas, bija grūti izstrādāt saskaņotus

priekšlikumus; ceturto daļu no Ziņojuma⁹⁵ apjoma aizņem darba grupas locekļu īpašie viedokļi. **Ekonomikas ministra Arvila Ašeradena vadībā** ziņojumā iekļautie priekšlikumi nenodrošināja OIK atcelšanu atbilstoši MK Rīkojumam, tie bija pārāk bezzobaini. Pilnīgi skaidru attieksmi pauž LDDK vērtējums: “OIK atcelšanas vietā tiek plānota dekorāciju maiņa ar daļēju maksājumu sloga samazinājumu iedzīvotājiem un uzņēmumiem”⁹⁶.

Izpildot MK protokollēmumu⁹⁷, tika iesniegts nākošais EM ziņojums⁹⁸, kurā arī nebija būtisku pozitīvu izmaiņu. Rekomendācijas par IRR novērtējuma līmeņatzīmju pārskatīšanu rezultāts pat nav prognozējams, atkritumproduktu izmantošanas ceļa karte biogāzes stacijās ir ļoti izstiepta laikā, bet idejām par tālāku OIK maksājumu paslēpšanu budžetā grūti atrast racionālu pamatojumu. Uzņēmēju un zinātnieku saskaņotais viedoklis par OIK maksājumu līmeņa pazemināšanu līdz 0,3% no IKP (kas varētu būt 100 milj. EUR) tādā veidā nav īstenojams.

4.2.OIK šodien: smags slogs

Salīdzinot izmaksājamā atbalsta lielumu ar citām ES valstīm ir redzams, ka Latvijā šis atbalsts ir lielākais gan mazo un vidējo uzņēmumu rēķinos, gan arī lielajiem elektroenerģijas patērētājiem (zīm. 44.). Jāpiezīmē, ka Eurostat grafā *Renewable tax* ieskaita visas subsīdijas virs elektroenerģijas tirgus cenas (ne tikai AER izmantošanai, bet arī citām tehnoloģijām).

Zīm. 44. Atbalsts (*renewable tax*) elektroenerģijas tarīfos industriāliem patērētājiem ES valstīs 2018.g.

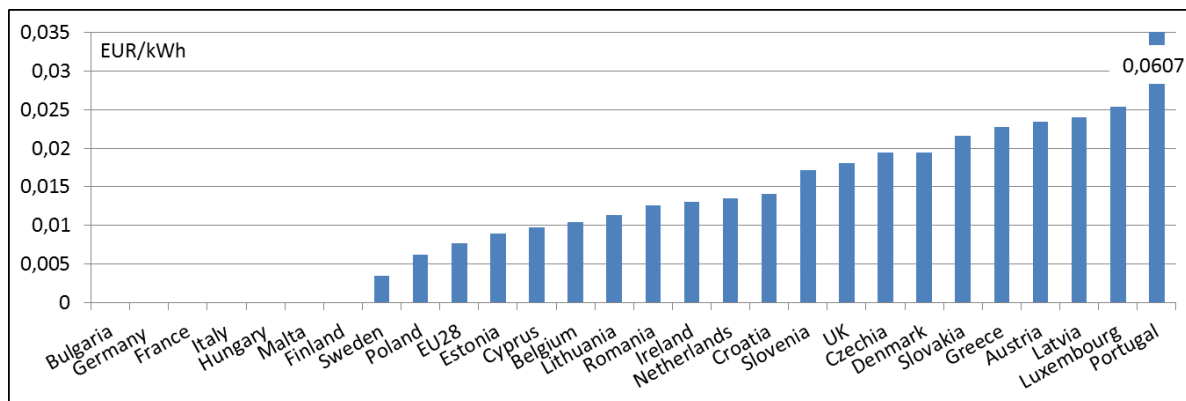
⁹⁵ Informatīvais ziņojums Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai (2018). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40461316&mode=mk&date=2018-08-14>

⁹⁶ Skat., <http://www.ddd.lv/notikums/oik-reformas-rezultata-jasamazina-elektribas-izmaksas/>

⁹⁷ MK sēdes 14.08.2018.g. Protokols Nr. 38, 50.§.

⁹⁸ Konceptuāls ziņojums Kompleksi pasākumi obligātā iepirkuma komponentes atcelšanai un elektroenerģijas tirgus attīstībai (2018).

Arī mājāsaimniecību rēķinos OIK ir pirmajā lielāko piemaksu trijniekā (zīm. 45.). Jāpiezīmē, ka Portugālei lielās piemaksas cēlonis ir milzu subsīdijas saules enerģijas izmantošanai; tās drīz radikāli samazināsies, jo ir notikušas ļoti sekmīgas izsoles uz mazām piemaksām.

Zīm. 45. Atbalsts (*renewable tax*) elektroenerģijas tarīfos mājāsaimniecībām ES valstīs 2018.g.

2019. gada 10. janvāra sēdē Saeima vienbalsīgi pieņēma lēmumu, kurā “aicina Ekonomikas ministriju steidzami izstrādāt tiesību aktus obligātā iepirkuma komponentes atcelšanai no 2019. gada 31. marta ar mērķi samazināt elektroenerģijas izmaksas visiem Latvijas patērētājiem. Saeima aicina Ekonomikas ministriju ievērot tiesiskuma principus un, izstrādājot obligātā iepirkuma komponentes atcelšanas risinājumus, nepieļaut šo maksājumu veikšanu no citiem finanšu avotiem, to pārveidi par cita veida maksājumiem, kā arī mainīt attiecīgo maksājumu nosaukumu. Saeima aicina Ekonomikas ministriju izbeigt Latvijas iedzīvotājiem netaisnīgu, uz atsevišķu personu interešu atbalstu vērstu režīmu”⁹⁹.

Izpildot Saeimas lēmumu, **Ministru kabinets A.K.Kariņa vadībā izskatīja Ekonomikas ministra R.Nemiro** iesniegto MK Informatīvo ziņojumu¹⁰⁰ un likumprojektu "Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā". Likumprojekts paredzēja no 2019. gada 1. aprīļa pilnībā likvidēt obligātā iepirkuma sistēmu.

Šajā informatīvajā ziņojumā nav jūtama valdības vadītāja un EM ieinteresētība un kapacitāte konstruktīvi risināt jau 25 gadus veidojušos milzīgo sociāli-ekonomisko problēmu. Trūkst aptveroša juridiskā izvērtējuma par iespējām radikāli reorganizēt AER izmantošanas atbalsta sistēmu un reorganizācijas scenārija. Sabiedrības un uzņēmēju problēmas, kuras rada OIK esošais modelis, ir aprakstītas fragmentāri. Toties detalizēti ir aprakstīts skats (pat neslēpti draudi) uz OIK atcelšanu, kādu to ir akcentējusi (iespējams, hipertrofēti) OIK uzturēšanā ieinteresētā puse – subsīdijas saņemošo komersantu organizācijas: Latvijas Atjaunojamās

⁹⁹ Saeimas paziņojums par obligātā iepirkuma komponentes atcelšanu (2019). <https://likumi.lv/ta/id/304192-par-obligata-iepirkuma-komponentes-atcelšanu>

¹⁰⁰ EM Informatīvais ziņojums Par Saeimas 2019.gada 10.janvāra lēmuma “Par obligātā iepirkuma komponentes atcelšanu” izpildi. <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40471219&mode=mk&date=2019-03-26>

enerģijas federācija, Latvijas Biogāzes asociācija, Lauksaimnieku organizācijas sadarbības padome, Latvijas Siltumuzņēmumu asociācija.

Kopējais secinājums Informatīvajā ziņojumā un pievienotajā Anotācijā: likumprojektā ietvertais risinājums vērtējams ar augstu risku zaudēt sekojošās tiesvedībās, tādējādi radot papildu zaudējumus valsts budžetā turpmākajos gados, kas var būt vērtējams atlikušo valsts saistību (plānotais atbalsta apjoms līdz brīdim, kamēr komersantiem ir spēkā obligātā iepirkuma tiesības) apmērā pret obligātā iepirkuma saņēmējiem un sasniegt 1 miljardu EUR; minētos tiesvedības riskus var ievērojami samazināt paredzot kompensācijas mehānismus, ilgāku pārejas periodu vai konstatējot tādus būtiskus apstākļus, kas ir par pamatu šādu risinājumu ieviešanai. Taču nekas no tā nav ierosināts.

Protams, MK sēdē likumprojekts netika atbalstīts¹⁰¹. Protokollēmumā ir uzdevums “Ekonomikas ministrijai līdz 31.05.2019.g. sagatavot un iesniegt izskatīšanai MK informatīvo ziņojumu par priekšlikumiem piemērotākajam risinājumam OIK atcelšanai”.

Formālai šī uzdevuma izpildei tika iesniegts kārtējais EM informatīvais ziņojums¹⁰², kurā pat iepriekš minētais uzstādījums “0,3% no IKP” nav pieminēts, toties skaidri pateikts: “... mērķtiecīgi novirzot AS “Latvenergo” dividendes būtu iespējams rast finansējumu valsts budžetā, ko varētu novirzīt atjaunojamās enerģijas un efektīvas koģenerācijas atbalstam. Tādējādi ar 2021.gadu obligātā iepirkuma mehānisma izmaksas tiktu segtas no papildu gūtajiem valsts budžeta ieņēmumiem”. Katram redzams, ka tas ir principiāli pretrunīga pieeja Saeimas 2019. gada 10. janvāra lēmumam. Pārējais saturs faktiski ir 2018. gada EM ziņojumu pārfrāzējums. Kopumā var secināt, ka 2019. gadā nekādi risinājumi nav atrasti.

Nav atrasta informācija par izpildi Saeimas 2019. gada 10. janvāra lēmumam un MK sēdes 2019. gada 26. marta protokollēmumam par OIK atcelšanas risinājumu izstrādi. EM piedāvājums ir izteikts Ziņojumā: “Paredzams, ka šādas izmaksas ar katru gadu samazinātos, ņemot vērā, ka elektroenerģijas ražotājiem obligātā iepirkuma mehānisma ietvaros beigtos atbalsta termiņš”¹⁰³. Tātad EM neredz vajadzību procesu paātrināt, pēdējās atļaujas obligātam iepirkumam atbalsta termiņš beidzas 2036. gadā (sk. sadaļu 4.3.).

4.3.OIK rītdiena; rekomendējamās darbības

Izsniegto atbalsta atļauju termiņējums nosaka laiku, pēc kura beigām elektroenerģijas ražošana var notikt uz vispārējiem noteikumiem brīvajā tirgū; šis laiks dažādām tehnoloģijām ir dažāds (zīm. 46.). interesanti, ka AER atbalsta laiks ir dažāds atkarībā no tā, vai tas ir saņemts atbilstoši MK Noteikumiem Nr. 221 vai Nr. 262.

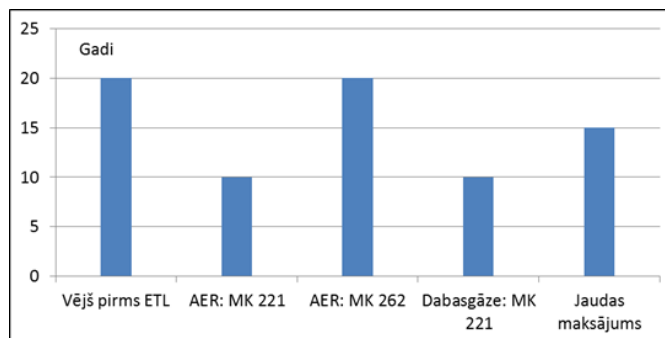
Uz 2020. gada 1. janvāri spēkā ir 351 atļauja obligātam iepirkumam. Pēdējā atļauja obligātajam iepirkumam no vēja elektrostacijas būs spēkā līdz 2036. gada beigām (zīm. 47.). Tas arī reāli

¹⁰¹ MK sēdes 26.03.2019.g. Protokols Nr. 16, 46 §

¹⁰² Informatīvais ziņojums "Par elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponentes problemātikas iespējamajiem risinājumiem un enerģētikas politikas īstenošanas funkcijām"
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40473775&mode=mk&date=2019-07-16>

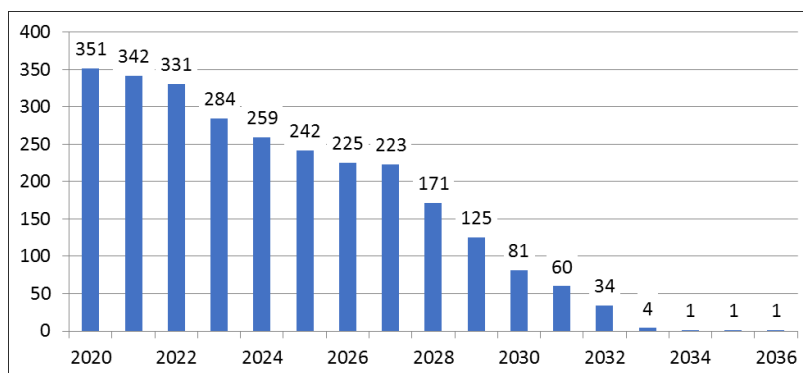
¹⁰³ Ibid.

nosaka OIK maksājumu izbeigšanās tempu un laiku. Kontroles un joprojām notiekošo individuālo tiesas procesu rezultātā ir iespējamās izmaiņas, jo kāds noteikums pārkāpjot komersants var zaudēt iepirkums tiesības.

Zīm. 46. Obligātā iepirkuma atbalsts termiņi atbilstoši dažādiem normatīviem.

Šodien ir skaidri redzams, ka pašreizējās milzīgās obligātā iepirkuma cenas neapmierina ne sabiedrību, ne biznesu. Piedevām esošā AER atbalsta sistēma nav ilgtspējīga, tikai neliels elektroenerģijas apjoms ir ģenerēts, izmantojot AER ārpus obligātā iepirkuma shēmas. Tas nozīmē, ka pastāv nopietns risks, ka atbalsta, periodam beidzoties, lielākais vairākums komersantu pārtrauks elektroenerģijas ražošanu, kas neatbilst valsts klimata politikas mērķos definētajiem apjomiem. Tāpēc esošais *feed-in* AER atbalsta **modelis neapmierina arī valdību**. Kopumā tas nozīmē, ka beidzot neatliekami ir jāizstrādā jauns ekonomiski pamatots atbalsta modelis, uz kuru var pāriet ražotāji, atbalsta periodam beidzoties.

Zīm. 47. Spēkā esošo obligātā iepirkuma atļauju skaita samazināšanās dinamika

14.11.2019.g. Valsts sekretāru sanāksmē tika pieteikts **Plāna projekts "Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam"**, kas ir paredzēts ilgtermiņa enerģētikas un klimata politikas plānošanai, un kas nosaka Latvijas valsts enerģētikas un klimata politikas pamatprincipus, mērķus un rīcības virzienus turpmākajiem desmit gadiem. Plāns paredz 2030. gadā "palielināt AER īpatsvaru elektroenerģijas ražošanā vismaz līdz 60%".

Tehnoloģiskajā griezumā ir konstatēts, ka "izmaksas elektroenerģijas ražošanai sauszemes vēja parkos ir ievērojami samazinājušās, un jaunākie pētījumi liecina, ka tās ir lētākās starp visiem

jaunuzstādīto tehnoloģiju, tostarp fosilā kurināmā tehnoloģiju, veidiem elektroenerģijas ražošanai.

Tāpēc uzstādītais mērķis ir jāsasniedz “palielinot uzstādītās vēja ģeneratoru un saules fotoelementu jaudas, ņemot vērā Latvijas elektroenerģijas pārvades tīklu kapacitāti, kas šobrīd ļauj palielināt tīklos nodoto elektroenerģijas apjomu par 800 MW. Latvija neplāno palielināt biomasas un biogāzes jaudas elektroenerģijas ražošanai”. Tam nolūkam ir “nepieciešams rast tādus ne-emisiju tehnoloģiju veicināšanas risinājumus, lai nodrošinātu, ka elektroenerģijas izmaksu slogs sabiedrībai mazinās”, turklāt “palielinot AER īpatsvaru izmaksu efektīvā, uz tirgus principiem balstītā veidā”. Vienlaikus ir paredzēts novērst pastāvošos ierobežojošos faktorus straujākai šādu projektu attīstībai, kas galvenokārt saistīti ar teritorijas plānošanas nosacījumiem un administratīvajiem šķēršļiem.

Uzstādījumus, protams, var vērtēt atzinīgi, taču līdz šim uzstādījumi, diemžēl ne visai īstenojas. Arī šajā gadījumā nav skaidrs, kāpēc tikai tagad ir ievērotas relatīvi zemās vēja enerģijas izmaksas¹⁰⁴.

Latvijas pētnieki jau 2005. gadā secināja¹⁰⁵, ka mazo HES un vēja ģeneratoru ražošanas izmaksas ir salīdzināmas ar dabasgāzes izmantošanas izmaksām, kamēr biogāzes stacijas un biomasas koģenerācijas stacijas no ekonomiskā viedokļa nevar konkurēt ar tradicionālajām fosilo kurināmo izmantojošām tehnoloģijām, jo tās prasa lielu finansiālo atbalstu. Tas izriet no pētnieku izmantotā MARKAL optimizācijas modeļa, kurš parādīja, ka tieši vēja enerģijas plaša izmantošana (jo elektroenerģijas ģenerēšanas apjomi izmantojot mazos HES jau ir tuvu maksimāli iespējamajiem) nodrošinās vismazākās papildus izmaksas uzstādīto AER izmantošanas mērķu sasniegšanai, kamēr biomasas un biogāzes gadījumos tās ir lielākas. Vēlāko gadu pieredze pilnīgi apstiprināja šos rezultātus.

Visa veida bioloģiski aktīvo organisko atkritumu pārstrāde, samazinot augsnes, ūdeņu un gaisa piesārņojumu, bija racionālais pamats šo atkritumu fermentācijas procesa atbalstam, subsidējot procesa rezultātā radušās biogāzes izmantošanu.

Taču ekonomiski izdevīgāka biogāzes ražošanas tehnoloģija kļūst pie pietiekami lielas iekārtas jaudas un nepārtrauktas tās darbības visu gadu, kam nepieciešams liels izejvielu apjoms. Lai to sasniegtu, komersanti sāka lielos apjomos izmantot citu biogāzes ieguves izejvielu – zaļo masu (galvenokārt kukurūzu), kuru audzē speciāli šim mērķim, izmantojot labāko aramzemi, īpaši Zemgalē¹⁰⁶. Turklāt tieši kukurūzas fermentācijas rezultātā rodas vislielākais biogāzes daudzums no vienāda svara izejvielas.

Rezultātā papildus atkritumu poligonu un notekūdeņu attīrīšanas stacijām tikai dažas biogāzes stacijas balstās uz atkritumu (kūtsmēslu, dzīvnieku izcelsmes un pārtikas rūpniecības

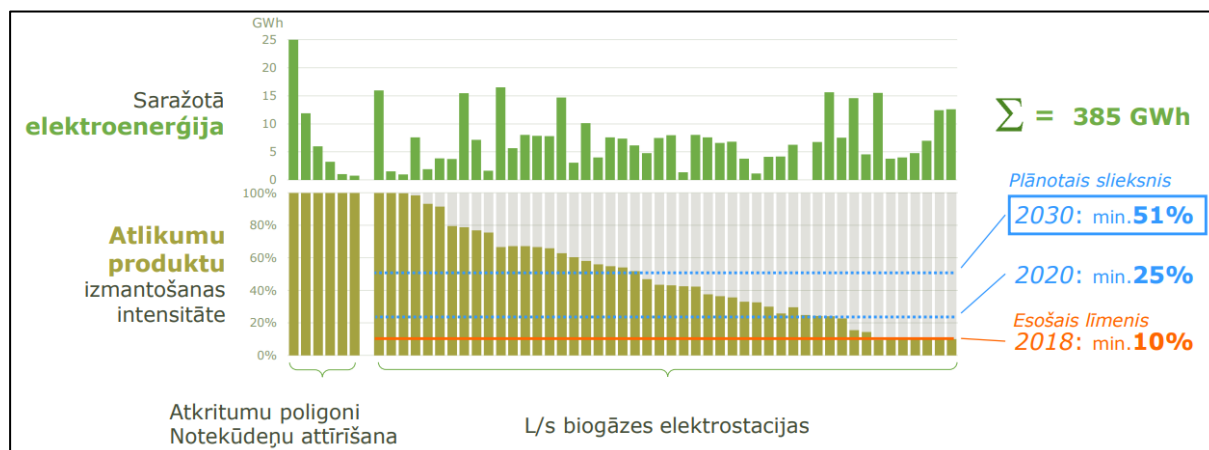
¹⁰⁴ Sk., piem. *Wind Europe*. <https://windeurope.org/policy/topics/economics/>

¹⁰⁵ Ilgtermiņa plānošanas instrumentu ieviešana klimata pārmaiņu, emisiju samazināšanas un atjaunojamo resursu attīstības scenāriju novērtēšanā. FEI projekta Nr. 1-08/35/2005 noslēguma atskaite. https://www.lvafa.gov.lv/materiali/images/faili/projektu_materiali/petijumi/2005/35/emisiju_samazinanas.pdf

¹⁰⁶ V. Dubrovskis, M. Niklass, I. Emsis, A. Kārklīšs. Biogāzes ražošana un efektīva izmantošana. http://www.latvijasbiogaze.lv/files/Buklet_LQ.pdf

atkritumu) izmantošanu (zīm. 48.). Ir skaidri redzams, ka biogāzes staciju jaudas ir Latvijai daudzkārt par lielām. Un pašlaik komersanti neuzrāda vēlmi situāciju mainīt.

Turklāt kā enerģijas avots biogāze raksturojas ar visai viduvēju kvalitāti; tās sastāvā ir liels piemaisījumu procents: 25-45% oglekļa dioksīds, neliels daudzums sēra piemaisījumi¹⁰⁷, kas sadedzināšanas laikā tiek izdalīti atmosfērā (nav dzirdēts par biogāzes stacijās uzstādītām CCS (*carbon capture and storage*) iekārtām).

Zīm. 48. Biogāzes stacijās izmantotās izejvielas 2017.g. Avots LOSP

Arī 2013. gada pēc EM pasūtījuma veiktajā pētījumā¹⁰⁸ ekonomiskie aprēķini rādīja pārāk lielās esošās atbalsta likmes biomasas un biogāzes stacijām pat pie liela IRR. Diemžēl tas netika ņemts vērā un dāsnā subsidēšana tika turpināta.

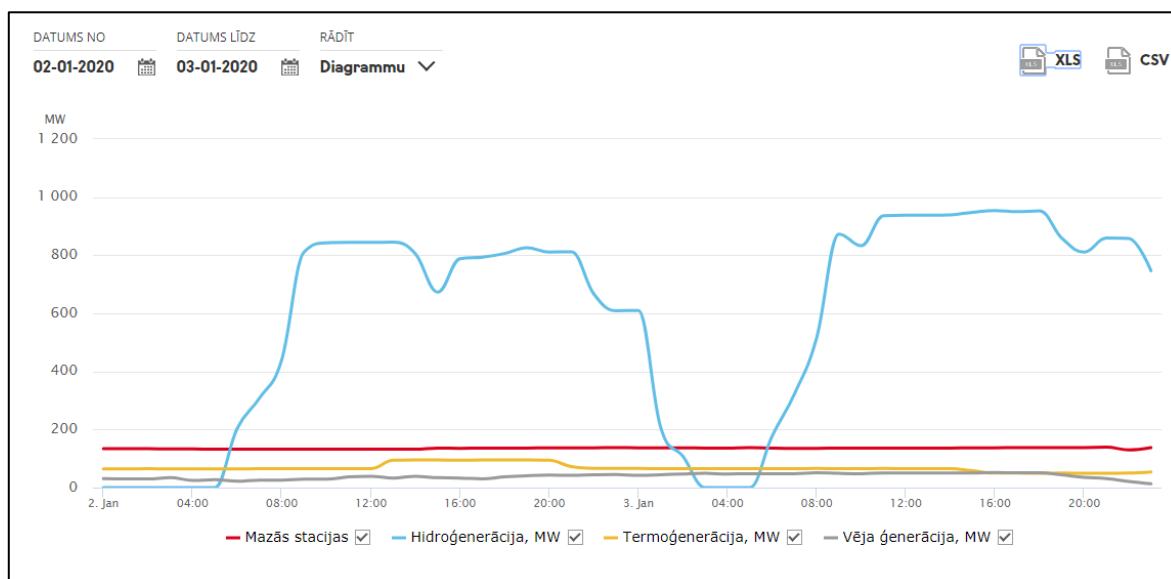
Mazākais atbalsts kopš 2007. gada ir bijis vajadzīgs tieši vēja elektrostacijām (zīm. 41.). Nav brīnums ka šie uzņēmumi, kuri izmanto absolūti tīru enerģijas avotu, ir visgatavākie darbam kopējā atvērtajā elektroenerģijas tirgū: “Vēja enerģija ir sasniegusi attīstības punktu, kurā tā ir ekonomiski konkurētspējīga ar visiem enerģijas avotiem, īpaši fosilajiem, un šobrīd redzam, ka vēja nozares attīstību kavē ieilgušie atjaunojamo enerģijas resursu nozaru un valsts strīdi par OIK. Latvijas Vēja enerģijas asociācija ir pirmā no atjaunojamās enerģijas nozares, kas aicina Latvijas enerģētikā pāriet uz «tirgus principos balstītu politiku»”¹⁰⁹.

Mums noteikti nav arī turpmāk jā kavējas un jāgaida 2021. gads, lai atbilstoši Plānam sāktu iešūpoties. Lielie vēja parki jau šodien ir tuvu strādāšanai bez atbalsta, par biržas cenu **un kā atrašanās vietu vēja elektrostaciju parka uzstādīšanai paredzēt kūdras purva teritorijas. Piemērs, iniciatīvas Kaigu purvā. EM ir jāieņem daudz aktīvāka pozīcija šādu projektu realizācijai.** EM ir jāieņem daudz aktīvāka pozīcija šī projekta atbalstam.

¹⁰⁷ Sīkāk skat: A. Kārklīšs Biogāzes ražošana Latvijā; biometāna iegūšanas un izmantošanas iespējas.

¹⁰⁸ SIA Ekodoma (2013). Elektroenerģijas, kas ražota no AER un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai; otrs nodevums. https://www.em.gov.lv/files/energetika/SIA_Ekodoma_atkaite.pdf

¹⁰⁹ Vēja enerģijas nozare aicina atteikties no OIK privilēģijām. <https://nra.lv/viedokli/juris-paiders-3/295457-veja-energetikas-nozare-aicina-atteikties-no-oik-privilegijam.htm>

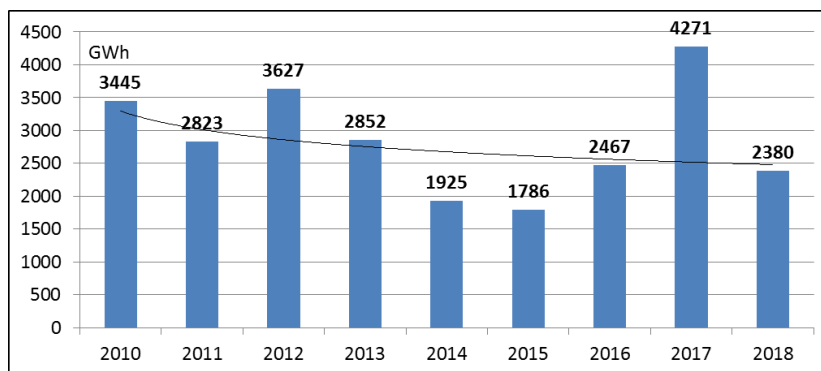

Zīm.49. Elektroenerģijas ģenerācija Latvijā 2020.g. 2.-3. janvārī.

Šodien vēja ģenerācijas īpatsvars ir niecīgs (zīm. 49.): 2018. gadā uzstādītā elektriskā jauda bija 78 MW (4,3% no kopējās AER staciju jaudas), tika saražotas 122 GWh elektroenerģijas (3,5% no kopējās AER saražotās). Turklāt jāņem vērā, ka vēja parki, kas darbojas uz sauszemes, sasniedz vidēji 40-70% lietderības faktoru no uzstādītās jaudas¹¹⁰, jo daļu laika vēja nav, vai tas ir par mazu/lielu. Zīm. 49. parādītajā laika periodā maksimālā kopējā jauda bija 50MW (64% no uzstādītās). *Offshore* parki jūrā ir ražīgāki. Tāpēc ļoti pozitīva ir ziņa, ka BVKB ir pieņēmis ekspluatācijā atjaunotās Latvijas vēsturē vērienīgāko elektroenerģijas pārvades tīkla stiprināšanas projekta "Kurzemes loks" trešo posmu. Visa 330 kV līnija ir gatava ekspluatācijai, tai skaitā *offshore* vēja ģeneratoru pieslēgšanai. 2019. gada beigās Igaunijas un Latvijas ekonomikas ministri vienojās par kopēju projektu virzību vēja ģeneratoru parka darbībai Rīgas jūras līcī. **Tomēr Latvija nedrīkst atstāt bez turpmākās attīstības Kurzemes loka reģionu, lai iegūtu mūsu tautsaimniecība no Kurzemes loka projektā ieguldītiem milzīgajiem valsts līdzekļiem.**

Aprēķinos par minēto 60% sasniegšanu jāņem vērā, ka Daugavas caurplūdei un līdz ar to ražošanai Daugavas HES noteikti nav tendence palielināties (zīm. 50.). Papildus tam ir maz ticams, ka esošās biomasas stacijas būs konkurētspējīgas vēja elektrostacijām izmaksu aspektā; visticamāk tās beigs darbu pēc investīciju atpelnīšanas un esošo iekārtu fiziskas nolietošanās. Arī tām biogāzes stacijām, kuras nebūs orientētas uz atkritumprojektu izmantošanu, būs līdzīga perspektīva. Vēja enerģijai būs jākompensē minētās apjoma izmaiņas, tāpēc, lai sasniegtu uzstādītos AER izmantošanas apjomus, pilnībā bez atbalsta vēl nebūs iespējams iztikt. Jauna ekonomiski pamatota atbalsta modeļa izstrāde, lai palielinātu AER īpatsvaru izmaksu efektīvā, uz tirgus principiem balstītā veidā, joprojām ir ļoti aktuāla.

¹¹⁰ Basics of Wind Energy. <https://www.awea.org/wind-101/basics-of-wind-energy>

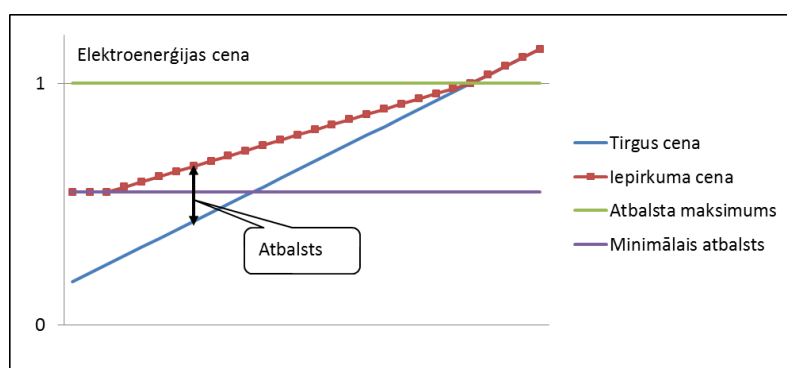

Zīm. 50. Daugavas kaskādes HES saražotā elektroenerģija.

Jāatgādina, ka jau moratorijs bija paredzēts kā pārejas instruments jauna atbalsta modeļa ieviešanai ar 2017. gadā. Kopš tā laika modeļa izstrādes solījumi ir daudzkārt atkārtoti, termiņi daudzkārt noteikti, taču jaunais modelis joprojām nav redzēts.

ES valstu pieredze rāda, ka arvien vairāk ES valstis pāriet no vecā *feed-in* modeļa, kurš atbilst regulētam elektroenerģijas tirgum ar definētām stabilām elektroenerģijas cenām, uz progresīvāku *feed-in-premium* modeli, kurš piemērots brīvajam elektroenerģijas tirgum ar dinamiski mainīgām elektroenerģijas cenām.

Feed-in-premium modelis iesaista ražotājus kopējā elektroenerģijas tirgū, radot viņos interesi, optimizēt ražošanu un atsaukties uz elektroenerģijas pieprasījumu pīķa laikos (zīm. 51.). Dažādas modeļa modifikācijas paredz mainīgu (slīdošu) prēmijas lielumu atkarībā no tirgus cenas, arī minimālā maksājuma garantiju un maksimālo maksājumu (griestus). Modelis samazina pārkompensācijas risku un palielina subsīdiju apjoma prognozējamību.

Zīm. 51. *Feed-in-premium* atbalsta modeļa princips.

Pašlaik 13 ES valstīs (t.sk. Igaunijā un Lietuvā) atbalsta sistēma pilnā mērā vai daļēji balstās uz kādu no *feed-in-premium* sistēmas variantiem¹¹¹. Piem., Vācijā jau 2016. gadā 72% no kopējās

¹¹¹ <http://www.res-legal.eu/search-by-country/estonia/single/s/res-e/t/promotion/aid/premium-tariff-1/lastp/123/>

AER elektroenerģijas ražoja pēc *market Premium* modeļa uz izsoļu pamata (visas jaunās *offshore* un *onshore* vēja elektrostacijas, kam uzstādītā jauda lielāka par 0,1 MW)¹¹².

Dažādo AER tehnoloģiju efektivitāte elektroenerģijas ražošanā ir visai atšķirīga. Iepriekš aprakstītās vēja un biogāzes pielietošanas īpatnības rāda, ka konkursam uz mazākā atbalsta saņemšanu ir jābūt tehnoloģiski neitrālam, sabiedrībai un uzņēmējiem nav jāsubsidē neefektīvas tehnoloģijas. Kā izņēmums ar definētu ekonomiski pamatotu koeficientu varētu būt tikai vides mērķu sasniegšanai pamatota fermentācijas iekārtu jauda un ekonomiski izvērtēts biogāzes izmantojums (tai skaitā saspīestā gāze balonos, ievads dabasgāzes sistēmā, u.c.). Šīs izmaksas pārlīkt uz komersantiem pēc principa *piesārņotājs maksā* nebūtu pareizi, jo tas atsauktos pirmām kārtām uz lauksaimniekiem un pārtikas nozari, paceļot pārtikas cenas un samazinot Latvijā ražotās pārtikas konkurētspēju.

Pārejai uz jauno atbalsta modeli jānotiek pakāpeniski, atbilstoši OIK atbalsta termiņa beigām konkrētajai spēkstacijai. Bet tas savukārt nozīmē nezudušu vajadzību pēc esošā atbalsta režīma sakārtošanas.

Ir kļuvis skaidrs, ka ar vienu revolucionāru sitienu (kā tas tika solīts 2018. gada priekšvēlēšanu gaisotnē) esošo OIK sistēmu nevarēs likvidēt. Daudzas komersantiem izsniegtās obligātā iepirkuma atļaujas būs spēkā vēl ilgu laiku. Pakāpeniskai drošu soļu veikšanai ir nepieciešama autoritatīva juridiskā bāze. EM visu laiku ir izvairījusies no neatkarīga trešās puses kompetenta (iespējams starptautiska) juridiska vērtējuma kā OIK būtu iespējams tiesiski atcelt, kādi soļi būtu juridiski pamatoti OIK maksājumu minimizēšanai. Pat pildot MK Rīkojumu Nr.172 "Par darba grupu elektroenerģijas obligātā iepirkuma maksājumu sistēmas atcelšanai" juridiskais izvērtējums, netika veikts, līdz ar to darba grupas locekļu traktējumi bija visai atšķirīgi un, lielāko tiesu, subjektīvi.

Pēdējo reizi EM ziņoja, ka tā "veic darbu pie neatkarīga trešās puses izvērtējuma par obligātā maksājuma mehānisma atcelšanu, un izmaksātā atbalsta atgūšanu tiesiskā ceļā. Paredzēts, ka šis vērtējums tiks pabeigts līdz 01.01.2019.g."¹¹³. MK Ziņojumu pieņēma zināšanai. Nav atrasta informācija pat par konkursa izsludināšanu šāda izvērtējuma izstrādei, nemaz nerunājot par rezultātu. Šāds vērtējums ir kritiski nepieciešams tiesiskai pārejai uz jaunu ekonomiski pamatotu atbalsta modeli.

Uzstādījums par obligātā iepirkuma maksājumu pārceļšanu uz valsts budžetu no 2021. gada nav pārdomāts; tas nebūt nenozīmēs, ka sabiedrība vairāk nemaksā. Tas nozīmēs samazinātu valsts pakalpojumu saņemšanu iedzīvotājiem un uzņēmumiem, faktiski viņi caur valsts budžetu joprojām maksās obligāto iepirkumu. Turklāt valsts budžets tāpat ir saspringts. 2021. gadā no jauna aktualizēsies likuma neizpilde attiecībā uz algām mediķiem, var atgādināt, ka jau ilgu laiku netiek pildītas likumu prasības paredzēt valsts budžetā "īkgadēju finansējuma pieaugumu

¹¹² Buchmann M. (2017). The German Electricity market in 2016: more gas, renewables stable, higher emissions, higher tariffs. <https://energypost.eu/the-german-electricity-market-in-2016-more-gas-renewables-stable-higher-emissions-higher-tariffs/>

¹¹³ Informatīvais ziņojums "Par elektroenerģijas obligātā iepirkuma un garantētās maksas par uzstādīto jaudu regulējumu, uzraudzību un rīcību pēc Saeimas 2019.gada 10.janvāra lēmuma" (2019). <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40468933&mode=mk&date=2019-01-29>

zinātniskajai darbībai ne mazāku par 0,15 procentiem no iekšzemes kopprodukta, līdz valsts piešķirtais finansējums zinātniskajai darbībai sasniedz vismaz vienu procentu no iekšzemes kopprodukta”¹¹⁴, kā arī “īkgadēju finansējuma pieaugumu studijām valsts dibinātās augstskolās ne mazāku par 0,25 procentiem no iekšzemes kopprodukta, līdz valsts piešķirtais finansējums studijām valsts dibinātās augstskolās sasniedz vismaz divus procentus no iekšzemes kopprodukta”¹¹⁵.

Toties joprojām vājās valsts atbalsta saņēmēju kontroles intensificēšana un pārkāpēju sodīšanas radikāla pastiprināšana ir vairāk nekā nepieciešama un juridiskas problēmas nevarētu radīt, jo nemaina *spēles noteikumus*. Daudzo brīdinājumu sistēma, ilgie termiņi pārkāpumu novēršanai, stingru administratīvu un ekonomisku sankciju (iespējams pat kriminālu, jo nelikumīga valsts atbalsta saņemšana faktiski ir valsts apzagšana) trūkums ir radījis komersantos pašpārliecinātības un nesodāmības sajūtu, rezultātā pārkāpumi ir masveida. EM 2019. gadā veiktās elektriskā pieslēguma shēmu pārbaudes 316 elektrostacijās atklāja pārkāpumus 147 no tām. Uzņēmumu ģenerētās un obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas statistika skaidri parāda, ka pārkāpumi šajā aspektā ir ilgstoši un pastāvīgi, ka šī aspekta kontrole ir nepietiekami efektīva.

Siltumenerģijas lietderīga izmantošana ir otrs sen definēts nosacījums, kurš faktiski ir primārs efektīvai koģenerācijai, bet kuru komersanti joprojām pārkāpj kā nevajadzīgu dēļ dāsnajām subsīdijām elektroenerģijai. Līdz ar to vēlamais kurināmā ietaupījums netiek sasniegts un subsīdijām nav pamata. Nav dzirdēts par sodiem un nelikumīgi saņemtā atbalsta atmaksu.

Atbilstoši MK Noteikumiem Nr 262 ikviena biogāzes stacija, lai iegūtu tiesības pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, ir deklarējusi atlikumproduktu minimālo daļu ražošanas pamatizejvielā. Redzot aktīvo kukurūzas izmantošanu, jābūt pastāvīgai kontrolei arī par šo aspektu.

Pārkompensācijas aprēķina perioda paplašināšana uz visu elektrostacijas darbības periodu ir beznosacījuma pasākums. Pēc juridiskā slēdziena saņemšanas jāizskata jautājums par IRR normas pazemināšanu un/vai obligātā iepirkuma cenu pazemināšanu. Cenas ir mainītas daudzas reizes, pie tam bez ekonomiskiem pamatojumiem, bet SEN pieredze parādīja, ka ienākumu samazinājums par 10% nevienu ražotāju neizputināja.

Ieteicams izvērtēt vides un klimata politikas finansējuma avotus OIK maksājumu daļējai segšanai pārejas procesa laikā. Ekonomikas, īpaši enerģētikas, dekarbonizācija, tai skaitā AER plašāka izmantošana, ir viens no pamatuzstādījumiem ES uz nākotni vērstajā vides un klimata politikā; tas ir pat iekļauts ES pamatdokumentā: “Saistībā ar iekšējā tirgus izveidi un darbību un attiecībā uz vajadzību saglabāt un uzlabot vidi, Savienības enerģētikas politika, dalībvalstīm savstarpēji solidarizējoties, tiecas: ... c) veicināt energoefektivitāti un taupību, kā arī jaunu un neizsīkstošu enerģijas veidu attīstību” (oriģinālajā tekstā *development of new and renewable forms of energy*)¹¹⁶. Latvija jau 1992. gadā parakstīja Apvienoto Nāciju Vispārējo konvenciju

¹¹⁴ Zinātniskās darbības likums, 33. pants..

¹¹⁵ Augstskolu likums, 78. pants.

¹¹⁶ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija, XXI:sadaļa Enerģētika, 194. Pants. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>

par klimata pārmaiņām (UNFCCC) un 1997. gada Kļoto protokolu, mī daudzajos vides un klimata politikas dokumentos (sākot jau ar *Klimata pārmaiņu samazināšanas politikas plānu* 1998. gadā) AER kā viens no instrumentiem mērķu sasniegšanai ir pastāvīgi uzsvērti. Nezināmu iemeslu dēļ AER izmantošanas stimulēšana līdz šim nav tikusi pat analizēta no vides un klimata politikas finansējuma avotiem.

Šāda integrēta pasākumu kopa reāli samazinātu OIK un tuvinātu tā izbeigšanos.

4.4. Ir pēdējais brīdis džinu beidzot iedzīt atpakaļ

Elektroenerģijas ģenerācijas atbalsta aspekta veidošana un īstenošana Latvijas enerģētikas politikā kopumā ir bijusi pretrunīga, necaurskatāma, ražotājiem izcili labvēlīga un sabiedrības interesēm neatbilstoša. Milzīgais izsniegtais obligātā iepirkuma atļauju daudzums un iepirkuma cenu straujais pieaugums kopā ir rezultējies lielākajā atbalsta komponentē elektroenerģijas cenās uzņēmumiem un trešā lielākajā OIK komponentē māsaimniecībām ES valstu vidū. OIK maksājumu apjoms 2017. gadā pārsniedza, piem., kopējos valsts budžeta izdevumus ambulatorai aprūpei.

2019. gadā turpinājās nespēja izvirzīt un īstenot pasākumus reālai OIK samazināšanai, aprobežojoties ar daudzkārtēju vispārēju aprakstu atkārtotāšanu un maznozīmīgiem uzraudzības pasākumiem, kuriem nav vērā ņemama paliekoša iespaids. Ne esošā obligātā iepirkuma modeļa juridiskais izvērtējums, ne jauna ekonomiski pamatota modeļa izstrāde nav veikts. Atkārtotais deklarējums par OIK izmaksu pilnīgu pārlikšanu valsts budžetā ir tikai to paņemšana no sabiedrības un uzņēmēju citas kabatas, joprojām saudzējot subsidētos elektroenerģijas ražotājus. Vēl vairāk ražotāji masveidā pārkāpj pat ļoti mīkstos spēles noteikumus, faktiski zogot valsts maksājumu, taču nekādi motivējošo sodi viņiem netiek piemēroti.

Izsniegto obligātā iepirkuma atļauju termiņi dabiskā plūsmā izbeigsies tikai 2036. gadā, kas dažādu iemeslu dēļ neapmierina ne sabiedrību, ne biznesu, ne arī valdību. Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021.-2030. gadam projektā ir pareizi uzstādījumi turpmākai politikai AER jomā, atliek cerēt, ka plāns šoreiz tiks pildīts, turklāt apsteidzošos termiņos. Situācija ir kļuvusi pārāk nopietna.

Jau pirms 15 gadiem tika secināts, ka "pārspīlējumi iepirkuma cenu noteikšanā kompromitē atjaunojamo resursu izmantošanas principus ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai"¹⁷. Ja plānojām tālāk palielināt AER izmantošanu, politika šajā jomā ir jāizmaina.

Victors Velainis

¹⁷ J. Ozoliņš. Eiropas Savienības ilgtspējīgas attīstības politika un Latvijas iespējas. Krāj. A Sprūds (red.). Pētījums "Latvijas enerģētikas politika: ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru". 2010. 70-92.lpp. <http://www.lai.lv/publikacijas/latvijas-energetikas-politika-cela-uz-ilgtspejigu-un-caurspidigu-energetikas-sektoru-69>